

Komparativna studija zakonodavnih i institucionalnih okvira i najboljih praksi u oblasti medijacije u privrednim sporovima, uz preporuke za Republiku Srbiju

Analizirane zemlje i regioni: Austrija, Grčka, Italija, Singapur, Holandija, Turska, Zapadni Balkan (Hrvatska, Slovenija, Crna Gora, Makedonija i Bosna i Hercegovina)

Jun 2021

Studija je pripremljena u okviru projekta Srbija – Medijacija u privrednim sporovima (Faza II): Komparativna studija” koji implementiraju EBRD i IDLO uz finansijsku podršku Velikog vojvodstva Luksemburga.

Zahvalnost

Studija je pripremljena u okviru projekta Srbija – Medijacija u privrednim sporovima (Faza II): Komparativna studija” koji implementiraju EBRD i IDLO uz finansijsku podršku Velikog vojvodstva Luksemburga.

Izradu studije koordinirala je Veronica Bradautanu, EBRD. Studiju je pripremio tim eksperata u kojem su bili Leonardo D’Urso, Migle Žukauskaite, Ivana Ninčić Osterle, Anne-Karin Grill, Elena Koltsaki, Lim Tat, Manon Shoneville i Asiian Suleimanoglu.

Pomoć u istraživanju pružili su Lucija Baumann, Julia Shapovalova, Patricia Zghibarta i Liubov Skorik iz EBRD-a, Ljubomir Petruljeskov i Lorenzo Piacentini iz IDLO-a.

Medijacija u privrednim sporovima (Faza II): Komparativna studija” deo je programa pravne tranzicije koji sprovodi EBRD.

Za više informacija posetite: <https://www.ebrd.com/vhat-ve-do/sectors/legal-reform.html>.

© European Bank for Reconstruction and Development

One Exchange Square

London EC2A 2JN

Velika Britanija

Website: ebrd.com

Sva prava zadržana. Reprodukција i distribucija materijala sadržanih u ovoj publikaciji u obrazovne ili druge nekomercijalne svrhe odobreni su bez prethodnog pismenog odobrenja nosilaca autorskih prava pod uslovom da je izvor naveden u potpunosti.

Ova Studija pripremljena je bez bilo kakve odgovornosti organizacije EBRD za odabir organizacije IDLO i kvalitet rada organizacije IDLO. EBRD ni u kom pogledu ne snosi odgovornost za bilo kakav gubitak, trošak, štetu ili odgovornost u vezi sa ulogom organizacije EBRD u odabiru, angažovanju ili praćenju organizacije IDLO, ili kao posledicu korišćenja usluga organizacije IDLO ili oslanjanja na te usluge.

Ova Studija pripremljena je isključivo za EBRD, a javnosti je učinjena dostupnim samo za ilustrativne svrhe.

EBRD ne daje potvrde niti garancije, posredne ili neposredne, u pogledu tačnosti i potpunosti informacija navedenih u ovoj Studiji. EBRD nije izvršio nezavisnu proveru tačnosti bilo koje od informacija u Studiji, i EBRD ne prihvata nikakvu odgovornost za bilo koju od informacija u Studiji, kao ni za eventualne neistinite navode ili previde u njoj. Ova Studija ostaje u vlasništvu organizacije EBRD.

Za najveći deo podataka u ovoj studiji presek je napravljen u julu 2020. godine

SADRŽAJ

1.	SPISAK SKRAĆENICA	6
2.	SAŽETAK	7
3.	UVOD	14
3.1.	CILJEVI DOKUMENTA.....	14
3.2.	OSNOVNE INFORMACIJE O PROJEKTU	14
4.	METODOLOGIJA	16
4.1.	OPSEG SPROVEDENE OCENE: PRIMENA KOMERCIJALNE MEDIJACIJE U REŠAVANJU PRIVREDNIH SPOROVA	16
4.2.	METODA VRŠENJA OCENE: PONUDA I TRAŽNJA	18
5.	PREGLED KOMERCIJALNE MEDIJACIJE	21
5.1.	PREDNOSTI I PREPREKE POVEZANE SA PRIMENOM KOMERCIJALNE MEDIJACIJE	21
5.2.	„PARADOKS MEDIJACIJE“	23
5.3.	MEĐUNARODNI ZAKONODAVNI OKVIR ZA KOMERCIJALNU MEDIJACIJU	25
5.4.	POTREBA ZA DOKAZANIM DELOTVORNIM JAVNIM POLITIKAMA I PROPISIMA ZA VEĆU UPOTREBU MEDIJACIJE.....	27
6.	STATUS QUO KOMERCIJALNE MEDIJACIJE U SRBIJI.....	30
6.1.	JAVNA POLITIKA I ZAKONODAVNA REFORMA U OBLASTI MEDIJACIJE	31
6.2.	PRAVNI OKVIR U OBLASTI KOMERCIJALNE MEDIJACIJE	33
6.3.	POTRAŽNJA ZA KOMERCIJALNOM MEDIJACIJOM: POKRETANJE NA OSNOVU ZAKONA, UGOVORNIH KLAUZULA, UPUĆIVANJEM SUDIJE I DOBROVOLJNIM SPORAZUMOM	34
6.4.	PONUDA KOMERCIJALNE MEDIJACIJE	35
7.	PREPORUKE ZA SRBIJU O USVAJANJU DELOTVORNE NACIONALNE POLITIKE U OBLASTI KOMERCIJALNE MEDIJACIJE.....	37
7.1.	POVEĆANJE TRAŽNJE ZA KOMERCIJALNOM MEDIJACIJOM.....	38
7.1.1.	<i>Uspostavljanje delotvornijih protokola za upućivanje na medijaciju u privrednim sudovima</i>	<i>38</i>
7.1.2.	<i>Sprovođenje kampanje jačanja svesti o medijaciji koja je namenski osmišljena za odabrane poslovne sektore</i>	<i>43</i>
7.1.3.	<i>Promovisanje češćeg korišćenja medijacije i klauzula komercijalnih ugovora o rešavanju sporova u nekoliko koraka</i>	<i>45</i>
7.2.	UNAPREĐENJE KVALITETA PONUDE KOMERCIJALNE MEDIJACIJE.....	47
7.2.1.	<i>Podrška Ministarstvu pravde u razvoju kapaciteta ove institucije i proširenju uloge Registra posrednika i tela za uspostavljanje standarda</i>	<i>48</i>
7.2.2.	<i>Uspostavljanje višefunkcionalne onlajn platforme i nacionalnog veb-sajta za medijaciju</i>	<i>51</i>
7.2.3.	<i>Priprema i promocija napredne obuke, ocenjivanja i akreditovanja za medijatore u privrednim sporovima.....</i>	<i>53</i>
7.3.	UNAPREĐENJE REGULATORNOG OKVIRA U OBLASTI KOMERCIJALNE MEDIJACIJE.....	55
7.3.1.	<i>Postupno uvođenje obaveze prisustva prvom sastanku medijacije, uz jednostavno odustajanje, kao preduslova za sudsko rešavanje određenih vrsta privrednih sporova.....</i>	<i>56</i>
7.3.2.	<i>Sudska naredba za medijaciju.....</i>	<i>60</i>
7.3.3.	<i>Propisivanje obavezujuće prirode ugovorne medijacije i izvršenje sporazuma o rešavanju spora medijacijom.....</i>	<i>62</i>
8.	ANEKS I – KOMPARATIVNA ANALIZA PROPISA U OBLASTI KOMERCIJALNE MEDIJACIJE I TRENUTNO STANJE	66
8.1.	AUSTRIJA	66
8.1.1.	<i>Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije</i>	<i>69</i>

8.1.2.	<i>Potražnja za komercijalnom medijacijom: na osnovu zakona, na osnovu ugovornih klauzula, po nalogu sudijske, putem dobrovoljnog sporazuma</i>	72
8.1.3.	<i>Ponuda komercijalne medijacije: kako obezbediti kvalitetne usluge medijacije</i>	73
8.1.4.	<i>Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije</i>	76
8.1.5.	<i>Ključna dostignuća i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji</i>	77
8.1.6.	<i>Naučene lekcije i preporuke</i>	78
8.2.	GRČKA	80
8.2.1.	<i>Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije</i>	84
8.2.2.	<i>Potražnja za komercijalnom medijacijom: na osnovu zakona, na osnovu ugovornih odredbi, po nalogu sudijske i putem dobrovoljnog sporazuma</i>	86
8.2.3.	<i>Ponuda komercijalne medijacije: kako obezbediti kvalitetne usluge medijacije</i>	87
8.2.4.	<i>Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije</i>	92
8.2.5.	<i>Ključni uspesi i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji</i>	92
8.2.6.	<i>Naučene lekcije i preporuke</i>	94
8.3.	ITALIJA	97
8.3.1.	<i>Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije</i>	102
8.3.2.	<i>Potražnja za komercijalnom medijacijom: na osnovu zakona, na osnovu ugovornih odredbi, po nalogu sudijske i putem dobrovoljnog sporazuma</i>	103
8.3.3.	<i>Ponuda komercijalne medijacije: kako obezbediti kvalitetne usluge medijacije</i>	107
8.3.4.	<i>Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije</i>	108
8.3.5.	<i>Ključni uspesi i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji</i>	109
8.3.6.	<i>Naučene lekcije i preporuke</i>	110
8.4.	SINGAPUR	113
8.4.1.	<i>Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije</i>	116
8.4.2.	<i>Potražnja za komercijalnom medijacijom: na osnovu zakona, na osnovu ugovornih odredbi, po nalogu sudijske i putem dobrovoljnog sporazuma</i>	117
8.4.3.	<i>Ponuda komercijalne medijacije: kako obezbediti kvalitetne usluge medijacije</i>	119
8.4.4.	<i>Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije</i>	119
8.4.5.	<i>Ključni uspesi i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji</i>	121
8.4.6.	<i>Naučene lekcije i preporuke</i>	122
8.5.	HOLANDIJA	123
8.5.1.	<i>Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije</i>	125
8.5.2.	<i>Potražnja za komercijalnom medijacijom: pokretanje putem prava, ugovorne klauzule, sudskog upućivanja, dobrovoljnog dogovora, ostalo</i>	126
8.5.3.	<i>Ponuda komercijalne medijacije: kako osigurati kvalitet usluga medijacije</i>	127
8.5.4.	<i>Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije</i>	128
8.5.5.	<i>Ključna dostignuća i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji</i>	128
8.5.6.	<i>Naučene lekcije i preporuke</i>	129
8.6.	TURSKA	131
8.6.1.	<i>Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije</i>	134
8.6.2.	<i>Potražnja za komercijalnom medijacijom: pokretanje putem zakona, putem ugovorne klauzule, putem sudskog upućivanja i dobrovoljnim dogovorom</i>	135
8.6.3.	<i>Ponuda komercijalne medijacije: kako obezbediti kvalitetne usluge medijacije</i>	137
8.6.4.	<i>Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije</i>	140
8.6.5.	<i>Ključna dostignuća i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji</i>	141
8.6.6.	<i>Naučene lekcije i preporuke</i>	142
8.7.	ZEMLJE ZAPADNOG BALKANA	145
8.7.1.	<i>Pregled pravnih okvira medijacije u zemljama Zapadnog Balkana</i>	145
8.7.2.	<i>Broj medijacija kao rezultat postojećeg glavnog modela medijacije (dobrovoljna, neformalna, potpuno obavezna ili sudska medijacija)</i>	146
8.7.3.	<i>Prednosti i slabosti postojećeg regulatornog okvira</i>	150
8.7.4.	<i>Poverljivost i prihvatljivost dokaza</i>	153

8.7.5. IDENTIFIKACIJA DOBRE PRAKSE I ELEMENTI PROGRAMA MEDIJACIJE PRIDRUŽENE SUDU U REGIONU ZAPADNOG BALKANA.....	0
--	---

1. SPISAK SKRAĆENICA

ARS	Alternativno rešavanje sporova
B2B	<i>Business to Business</i> (odnosi/sporovi preduzeća)
SE	Savet Evrope
CEPEJ	Evropska komisija Saveta Evrope za efikasnost pravosuđa
EBRD	Evropska banka za obnovu i razvoj
Projekat EBRD	Projekat organizacije EBRD „Medijacija u privrednim sporovima u Srbiji“, koji finansira Investicioni fond Ujedinjenog Kraljevstva za klimatske promene i rukovođenje
EU	Evropska unija
VSS	Visoki savet sudstva
IMI	Međunarodni institut za medijaciju
IPA 2015 „EU uz pravdu“	IPA 2015 „EU uz pravdu“: Jačanje kapaciteta Ministarstva pravde u skladu sa zahtevima pregovaračkog procesa za pristup EU
PA	Pravosudna akademija
MDTF-JSS	Projekat multidonatorskog povereničkog fonda za podršku sektoru pravosuđa u Srbiji
Direktiva o medijaciji	Direktiva 2008/52/EC Evropskog parlamenta i Saveta Evropske unije o određenim aspektima medijacije u građanskim i privrednim stvarima
MfN	Federacija medijatora Holandije
MP	Ministarstvo pravde Republike Srbije
Uputstvo MP-VSS-VKS	Zajedničko uputstvo za unapređenje primene medijacije koje je doneo Vrhovni kasacioni sud
UNCITRAL	Komisija Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovinsko pravo
Model zakon UNCITRAL-a	Model zakon organizacije UNCITRAL o međunarodnom trgovačkom posredovanju i međunarodnim sporazumima o nagodbi koji su rezultat posredovanja
Singapurska konvencija o medijaciji	Konvencija Ujedinjenih nacija o međunarodnim sporazumima o rešavanju sporova medijacijom
SIMI	Singapurski međunarodni institut za medijaciju
VKS	Vrhovni kasacioni sud
Bela knjiga	Bela knjiga za pravnu reformu medijacije za konsultacije Radne grupe Ministarstva pravde za medijaciju (30. novembar 2019)
Radna grupa	Radna grupa za izradu nacrtu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o posredovanju u rešavanju sporova koju je osnovao ministar pravde

2. SAŽETAK

Medijacija (posredovanje) predstavlja fleksibilan proces rešavanja sporova u kojem medijator (posrednik) deluje kao neutralno lice koje pomaže stranama u nastojanju da dođu do rešenja njihovog spora konsenzusom. Prema tome, medijacijom se stranama omogućava da spor reše na obostrano zadovoljstvo, a da pritom očuvaju svoj poslovni odnos. Postoji obilje dokaza za to da medijacija predstavlja dragocenu metodu za rešavanje sporova koja zasluđuje promovisanje, zbog čega je ova javna politika prioritet za brojne države, kao i regionalne i međunarodne organizacije.

U Srbiji je prvi zakon o posredovanju donet pre petnaest godina, a prije šest godina zamenjen je novim zakonom. I pored toga, medijacija se kao put za rešavanje sporova u Srbiji koristi u zanemarljivom broju slučajeva, što se odnosi i na njenu primenu u privrednim sporovima. Tokom 2019. godine u zemlji je zabeleženo samo 40 medijacija u privrednim sporovima koje je sproveo ukupno 16 medijatora (kako u vansudskim, tako i u postupcima povezanim sa sudom). Nasuprot tome, privredni sudovi su 2019. godine primili 124 820 predmeta. Češći odabir medijacije sprečio bi priliv značajnog broja predmeta u privrednim sudovima, a time i unapredio njihovu efikasnost. Osim toga, tako bi se ponudio način za rešavanje sporova koji je pogodniji za preduzeća, efikasniji u smislu korišćenja resursa i fleksibilniji.

Pored toga, budući da je pandemija COVID-19 dovela do ograničenja u funkcionisanju pravosuđa širom sveta, pa i u Srbiji, sada se još više ističu prednosti i fleksibilnost kojom se odlikuje medijacija.

U cilju identifikacije najdelotvornijih javnih politika i propisa za promovisanje medijacije u Srbiji, u ovoj studiji analizira se pravni okvir i praksa šest zemalja: Austrije, Grčke, Italije, Holandije, Turske i Singapura, a pored toga daje i jedan regionalni pregled stanja u zemljama Zapadnog Balkana (Hrvatska, Slovenija, Crna Gora, Severna Makedonija i Bosna i Hercegovina). Ovu studiju izradio je EBRD u saradnji sa organizacijom IDLO i određenim brojem ključnih eksperata iz različitih zemalja.

Na osnovu ovakve analize i pregleda uspešne prakse, u studiji se predlaže niz preporuka za napredak koji treba ostvariti u oblasti komercijalne medijacije u Srbiji kako bi se povećala njena stvarna primena. Ključni zaključak studije je, da iako promocija, pravosudna podrška, snažne institucije i infrastruktura, kao i stručno znanje, svi zasebno čine neophodne sastojke, najvažniji faktor za povećanje upotrebe privredne medijacije je ipak stvaranje solidnog okvira za uređivanje komercijalne medijacije. Jasno je da u kontekstu sistema građanskog prava nije dovoljno ponuditi i promovisati kvalitetne usluge medijacije da bi se tražnja za istom povećala. Potrebno je doneti delotvorne propise da bi se ostvarilo značajno povećanje broja medijacija u periodu od 3 do 5 godina, kao što se može videti na primerima Italije, Turske, kao i najskorijem primeru Grčke.

U svetlu pouka koje su izvukle zemlje koje su ovde analizirane, preporuke za izrađivače javnih politika u Srbiji svrstane su u tri glavne grupe, koji imaju isti značaj. Prve dve grupe preporuka podrazumevaju aktivnosti kojima se unapređuje ponuda i potražnja medijacije i utiru put za treću

grupu aktivnosti koje obuhvataju smelu zakonodavnu reformu. Svaka grupa se potom deli na podgrupe preporuka koje namaju neki poseban redosled po značaju. Samo iz razloga što Izveštaj zahteva holističko čitanje, autori snažno preporučuju da se glavne grupe preporuka primenjuju holistički, kako bi se postigla efikasna i održiva reforma javne politike.

I. Povećanje potražnje za komercijalnom medijacijom

U periodu koji prethodi novoj zakonodavnoj reformi medijacije u Srbiji, aktivno postupanje po sledećim preporukama moglo bi da poveća tražnju za komercijalnom medijacijom i pripremi pravosudne, regulatorne i poslovne aktore, kao i obezbedi nesmetano sprovođenje zakonodavne reforme po usvajanju novih propisa.

A. Preporuke o uspostavljanju delotvornijih protokola upućivanja na medijaciju u privrednim sudovima

1. Koordinacija i širenje programa medijacije pridružene sudu, u sklopu specijalizovanog sistema privrednih sudova (kako prvostepenih, tako i apelacionog), i uspostavljanje pilot šema medijacije u odabranim privrednim sudovima;
2. Revizija i promovisanje uputstva MP-VSS-VKS kako bi se obezbedila njegova široka primena;
3. Sklapanje sporazuma o saradnji između sudova, sa jedne strane, i pravnih fakulteta i centara za komercijalnu medijaciju sa druge;
4. Propisati Sudskim poslovnikom i Smernicama za medijaciju obavezu predsednika suda da uspostavi uravnotežen odnos između medijacija i sudskih postupaka za svaki sudski nivo, što bi se takođe moglo propisati i za nacionalni nivo u uputstvu MP-VSS-VKS ili strateškom dokumentu. Mogla bi se i predvideti reperkusija za neuspostavljanje i postizanje ovog odnosa.
5. Obuka za sticanje praktičnih veština za sudije privrednih sudova i upravitelje sudova u organizaciji PA na temu upućivanja na medijaciju, u skladu sa Programom tela CEPEJ za jačanje svesti o medijaciji za sudije;
6. Napredna obuka na temu medijacije i sticanja veština alternativnog rešavanja sporova za ograničen broj sudija;
7. Uvođenje preciznih odredaba o upućivanju na medijaciju kao sastavnom delu ocene sudija u Sudski poslovnik i akte VSS (uključujući i kada se predmet smatra upućenim; ciljne vrednosti ipodsticaje);
8. Podrška za Privredni apelacioni sud u nastojanju da jedan deo septembarske Godišnje konferencije privrednih sudova bude posvećen medijaciji, kao i u promovisanju i objavljivanju konferencijskog zbornika;
9. Podrška akademiji Advokatske komore za pružanje obuka na temu zastupanja u komercijalnoj medijaciji za advokate, naročito na područjima sudova u kojima su uspostavljeni programi medijacije pridruženi sudu;
10. Identifikacija medijatora koji stoje na raspolaganju da svoje usluge ponude sudu (npr. na spiskovima sudova treba da se nađe više informacija o stručnim sposobnostima medijatora i drugih informacija nego što ih ima u registru; informacija o tome gde vrše

- medijaciju – u sudu ili sopstvenim prostorijama; iznos njihove eventualne nadoknade, itd.);
11. Davanje prava strankama da izaberu medijatora sa spiska privatnog pružaoca usluga medijacije/ili nezavisnog vanskudskog registrovanog medijatora, pri čemu ako izaberu sudsku medijaciju koju vrši sudija, ne mogu imati ovo pravo (singapurski model).

B. Preporuke o sprovođenju kampanje sa ciljem jačanja svesti o medijaciji, namenski osmišljene za odabrane poslovne sektore

1. Ciljano osmišljen rad sa konkretnim poslovnim sektorima, u partnerstvu sa relevantnim nacionalnim ili lokalnim poslovnim udruženjima (poput građevinarstva, poljoprivrede, proizvodnje, bankarstva, u vezi sa intelektualnom svojinom, korporacijama, zapošljavanjem, informacionim tehnologijama, osiguranjem, itd.) koji realizuje MP i relevantne zainteresovane strane i partneri;
2. Ciljano osmišljene promocije u vezi sa programima upućivanja na medijaciju u odabranim privrednim sudovima (tj. ograničeno na „pilot“ teritorije);
3. Podrška advokatskim komorama u organizovanju panel diskusija na temu medijacije tokom advokatskih konferencija i seminara akademije Advokatske komore, kao i u obukama o zastupanju u medijaciji za advokate koji se bave privrednim pravom;
4. Aktivna promocija potpisivanja „izjava o učešću u medijaciji“ od strane najvećih kompanija;
5. Studija o iskustvu advokata (u svojstvu upućivača na medijaciju i savetnika kompanija) i kompanija (korisnika ovih usluga) sa poslovnom medijacijom, kao i sudija, kako bi se stekla znanja i uvid u prilike koje pruža komercijalna medijacija i prepreke koje joj stoje na putu.

C. Preporuke o promovisanju češćeg korišćenja medijacije i klauzula komercijalnih ugovora o rešavanju sporova u nekoliko koraka

1. Javno zagovaranje i obrazovanje o koristima korišćenja medijacije i ugovornih klauzula o rešavanju sporova u nekoliko koraka koje obuhvataju medijaciju;
2. Takođe treba podsticati saradnju sa postojećim arbitražnim institucijama, poput Arbitražnog suda Privredne i industrijske komore i Beogradskog arbitražnog centra, kao i osmisliti zajedničke kampanje koje će sprovoditi ministarstvo, predstavnici privrednih sudova, te arbitražnih centara i centara za medijaciju.
3. Ciljano osmišljen rad sa pravnim odeljenjima i firmama koje se bave privrednim pravom, kroz ponudu radionica na temu naprednih tehnika u zastupanju u pregovorima i medijaciji, radi njihovog upoznavanja sa koristima medijacije i pripreme za učešće u ovom postupku;
4. Javne uprave, agencije i kompanije treba da razmotre potpisivanje izjave o učešću u medijaciji, a MP treba da ih podstiče da sistematski razmatraju opciju integrisanja klauzule o medijaciji u svoje ugovore.

II. Unapređenje kvaliteta ponude usluga komercijalne medijacije

Kvalitet usluga medijacije od presudnog je značaja za uspeh medijacije u privrednim sporovima. I dok, u teoriji, tržište treba da bude sposobno za samoregulaciju i obezbedi da samo kvalifikovani pojedinci pružaju usluge medijacije, u praksi to tako ne funkcioniše. To je naročito tačno kada broj sporova upućenih na medijaciju poraste zbog zakonodavne reforme, što i jeste slučaj sa predloženim postepenim uvođenjem obavezne medijacije ili prve informativne sesije sa medijatorom. U suštini, kvalitet medijacije počiva na dva osnovna činioca – odabiru kvalifikovanih pojedinaca i institucija, i nadzoru i podršci za njihove dalje aktivnosti u praksi.

A. Preporuke o podršci Ministarstvu pravde u razvoju kapaciteta ove institucije i proširenju uloge Registra posrednika i tela za uspostavljanje standarda

1. Osnivanje i razvoj organizacione jedinice Ministarstva pravde nadležne za medijaciju i nadogradnja njenih kapaciteta;
2. Propisati zakonom osnivanje komisije za medijaciju ili saveta za medijaciju, radi dobijanja ekspertske podrške za MP u razvoju medijacije i angažovanju trećih strana da upravljaju procesom i prate proces akreditacije medijatora, centara za medijaciju i organizacija za obuku;
3. Uspostaviti i promovisati partnerstva sa međunarodnim organizacijama za uspostavljanje standarda u medijaciji, radi obezbeđenja međunarodnog priznanja medijatora u Srbiji;
4. Moraju se propisati, a potom i pratiti, viši standardi za tela za obuku;
5. Tela za obuku treba obavezati da podnose godišnje izveštaje, kao i predvideti povremene kontrole njihovog rada od strane MP, kao i mogućnost sankcija i njihovog brisanja iz registra.

B. Preporuke o uspostavljanju višefunkcionalne onlajn platforme i nacionalnog veb-sajta o medijaciji

1. Osmisliti, postaviti i održavati sveobuhvatnu onlajn platformu kojom se obavlja onlajn upravljanje celokupnim procesom akreditacije medijatora, pružalaca usluga medijacije i tela za obuku;
2. Postaviti veb-sajt, povezan u realnom vremenu sa onlajn platformom za akreditaciju, sa spiskom akreditovanih medijatora, pružalaca usluga medijacije i tela za obuku;
3. Postaviti veb-sajt sa relevantnim informacijama o medijaciji (novosti, zakoni i uredbe, te kvartalna statistika o medijaciji);
4. Razmotriti dodavanje nove funkcije onlajn platformi - nacionalne platforme za upravljanje predmetima za medijaciju, gde korisnici mogu da izaberu medijatora ili pružaoca ove usluge i podnesu zahtev za medijaciju (slično postojećem sudskom IT sistemu u Srbiji).

C. Preporuke o pripremi i promociji napredne obuke, ocenjivanja i akreditovanja medijatora u privrednim sporovima

1. Akreditovane medijatore treba podeliti po specijalizovanim spiskovima kako bi se povećalo poverenje naprednih korisnika, naročito ako će neka od ovih kategorija biti obuhvaćena obavezom prisustva prvoj informativnoj sesiji, ili kada sud uputi predmet, u kom slučaju specijalizacija treba zakonom da bude propisana kao preduslov za vršenje medijacije.
2. Specijalizovana napredna obuka za privredne sporove (i, po mogućnosti, različite kategorije ove grupe) treba da bude pažljivo osmišljena i realizovana uz podršku i praćenje, kako bi se obezbedilo poštovanje međunarodnih standarda.
3. Neophodno je sprovesti u praksi suštinsko jačanje kapaciteta instruktora u oblasti komercijalne medijacije i institucija koje pružaju ovu obuku, što podrazumeva i uvođenje programa za rad medijatora u paru, više simulacija u sklopu obuke, itd.
4. Praktični deo specijalizovane obuke u oblasti komercijalne medijacije treba da sadrži:
 - a. Seminare o ličnoj samosvesti i praktičnom iskustvu kako bi se uvežbale tehnike medijacije kroz igranje uloga, simulacije i refleksije;
 - b. Rad kolega u grupama;
 - c. Rad na određenom predmetu i učešće u vežbi nadgledanja u oblasti medijacije;
 - d. Ocena sposobnosti za specijalizaciju u privrednim sporovima može se poveriti nezavisnim institucijama.

III. Unapređenje regulatornog okvira u oblasti komercijalne medijacije

Osnovni cilj prethodno navedene prve dve grupe preporuka je da se stvori osnov za realizaciju treće grupe preporuka, koje se prevashodno odnose na delotvornu zakonsku reformu. Nalazi ovde predstavljene analize stanja u Austriji, Grčkoj, Italiji, Holandiji, Singapuru, Turskoj i na Zapadnom Balkanu potvrđuju valjanost preporuka iz Bele knjige koju je usvojila radna grupa. Austrija, Grčka, Holandija, Singapur i Zapadni Balkan nisu uspeali da dođu do značajnog broja medijacija u parnicama i privrednim sporovima, u odnosu na broj sudskih postupaka u ovim zemljama. Poput Srbije, sve ove zemlje imaju tek nekoliko stotina medijacija godišnje, u poređenju sa hiljadama parničnih postupaka koji se vode pred sudom. Jedino su Italija i Turska uspostavile prilično sličnu zakonodavnu reformu, koju je Grčka odlučila da usvoji 2020. godine, a koja je zaista i promenila *status quo* i dovela do značajnog broja medijacija. Ovako postupno uvođenje kroz obavezu prisustva prvom sastanku medijacije, uz jednostavan postupak odustajanja, kao preduslov za sudsko rešavanje spora, pokazalo je da se široka primena medijacije može ne samo ostvariti u kratkom roku, već uz to i doneti visoke stope uspeha u rešavanju sporova medijacijom.

A. Preporuke o postupnom uvođenju obaveze prisustva prvom sastanku medijacije, uz jednostavno odustajanje, kao preduslova za sudsko rešavanje spora kod određenih vrsta privrednih sporova

1. Kod pažljivo odabranih privrednih i „B2B“ sporova uvesti obavezu stranaka da prisustvuju sastanku medijacije, pri čemu obezbediti jednostavan postupak za odustajanje (održava se

u roku od 30 dana uz malu taksu za podnošenje zahteva), kao preduslov za rešavanje spora na sudu uz sledeće odredbe;

2. Promovisati prisustvo advokata ili korporativnih savetnika koji su prošli obuku za „advokaturu u medijaciji“ kako bi pomagali svojim klijentima tokom procesa medijacije;
3. Promovisati otvaranje centra za medijaciju u svakoj advokatskoj komori;
4. Uvesti posebne advokatske tarife i stimulanse kojima se podstiče sporazumno rešavanje spora medijacijom umesto parničnog postupka, uz prisustvo advokata;
5. Neophodno je da MP pomno prati primenu zakona, uključujući i razmatranjem komentara advokata, medijatora, sudija i krajnjih korisnika, kao i da redovno objavljuje ocenu stanja sa preporukama;
6. MP treba da se obaveže na izradu izmena i dopuna regulatornog okvira ukoliko ocena pokaže da je to neophodno, kao i na druga korisna prilagođavanja sistema medijacije.

B. Preporuke o sudskoj naredbi za medijaciju

1. Za određene slučajeve uvesti obavezno upućivanje na medijaciju od strane suda;
2. Uvesti sudsko upućivanje na medijaciju na osnovu procene sudije, uzimajući u obzir sve okolnosti, a naročito interese stranaka i trećih strana povezanih sa njima, trajanje njihovih odnosa, te nivo u kom su međusobno upućeni jedni na druge;
3. Zahtevati od stranaka koje odbiju učešće u medijaciji da obrazlože takvu odluku;
4. Pomenuto ovlašćenje sudija da narede strankama u parničnom postupku da pokušaju rešiti spor medijacijom, uz omogućavanje strankama da od toga odustanu, treba da bude besplatno ili o malom trošku na prvom sastanku;
5. Zahtevati od sudija da navedu zašto nisu predmet uputili na medijaciju (izmene Zakona o parničnom postupku, Sudskog poslovnika i podzakonskih akata Visokog saveta sudstva);
6. Omogućiti izricanje sankcija u slučaju da stranke odbiju da prisustvuju postupku medijacije, poput nametanja obaveze plaćanja parničnih troškova čak iako kasnije taj postupak dobiju na sudu;
7. Redefinisati upućivanje na medijaciju tako da bude sastavni deo ocenjivanja sudija (izmene i dopune Sudskog poslovnika i podzakonskih akata Visokog saveta sudstva);
8. U obaveznu inicijalnu i kontinuiranu obuku za sudije uključiti program obuke o promovisanju medijacije.

C. Preporuke o obavezujućoj prirodi klauzule o medijaciji i izvršenju sporazuma o rešavanju spora medijacijom

1. Izmeniti i dopuniti relevantni zakon Srbije uvođenjem odredbe kojom se u skladu sa klauzulom o medijaciji propisuje neprihvatljivost tužbe na sudu ili zahteva podnetog arbitražnoj instituciji ukoliko se prethodno nije pokušalo sa medijacijom, ili ako je istekao vremenski period preciziran u klauzuli o medijaciji.
2. Zakonom treba obezbediti najmanje dve alternative kako bi se omogućilo direktno izvršenje sporazuma o rešavanju spora medijacijom:

- a) Stranke i/ili medijator mogu da se obrate sudu radi dobijanja rešenja o izvršenju (ako, na primer, jednu od stranaka ne zastupa advokat);
 - b) Ako stranke i advokati potpišu (i pečatiraju) sporazum, a medijator izda potvrdu da je isti zasnovan na medijaciji, pomenuti sporazum može da postane izvršna isprava, i nije potrebno da ga naknadno overava sud (u kom slučaju advokati stranaka garantuju za pravne kvalitete sporazuma).
- 3. Ministarstvo pravde treba da temeljno analizira osnove za odbijanje izvršenja navedene u Singapurskoj konvenciji, kao i druge najbolje prakse, kako bi se obezbedio adekvatno utemeljen proces ratifikacije i nesmetana implementacija, usklađena sa međunarodnim aktuelnostima u ovoj oblasti.

3. UVOD

3.1. Ciljevi dokumenta

Ovu studiju izradile su organizacije EBRD i IDLO, kao i niz ključnih eksperata u oblasti medijacije, u sklopu projekta tehničke saradnje u Srbiji čiji je cilj promocija komercijalne medijacije.

Glavni cilj studije je analiza postojećih iskustava i rezultata ostvarenih u komercijalnoj medijaciji u odabranim zemljama, kako bi se na osnovu toga dale preporuke za razvoj komercijalne medijacije u Srbiji. Analiza primene komercijalne medijacije u **Austriji, Grčkoj, Italiji, Holandiji, Turskoj, Singapuru i zemljama Zapadnog Balkana** dovodi do zaključaka koji mogu biti veoma korisni za razvoj komercijalne medijacije u Srbiji, uz adekvatna prilagođavanja lokalnom kontekstu.

3.2. Osnovne informacije o projektu

Projekat organizacije EBRD za razvoj medijacije u privrednim sporovima za period 2016-2018. godine (faza I), koji je realizovan uz podršku Fonda za dobro upravljanje Ujedinjenog Kraljevstva, pomogao je Vladi i pravosuđu u unapređenju svesti o komercijalnoj medijaciji. U toku faze I, realizovane u saradnji sa Evropskim centrom za rešavanje sporova (ECDR), obezbeđena je obuka na temu komercijalne medijacije za sudije i medijatore; organizovane su konferencije i skupovi radi promovisanja komercijalne medijacije (na kojima je učestvovalo preko 400 učesnika); strategija komunikacije; pružena je savetodavna podrška centru za medijaciju u sklopu Privredne i industrijske komore Srbije, te pripremljen specijalizovani obrazovni program i edukacija za pravne fakultete u oblasti medijacije. U kontekstu prethodnih aktivnosti organizacije EBRD na promovisanju komercijalne medijacije u Srbiji i prilike za pružanje pomoći privrednim sudovima, Ministarstvu pravde Republike Srbije (u daljem tekstu: MP) i drugim relevantnim zainteresovanim stranama prilikom rada na pitanju komercijalne medijacije u Strategiji za alternativno rešavanje sporova, zakonskoj reformi i izgradnji infrastrukture za rešavanje privrednih sporova medijacijom, EBRD je angažovao IDLO za svrhu sprovođenja faze II, čiji je cilj izrada komparativne analize okvira za medijaciju u drugim relevantnim pravnim sistemima; kao i pružanje podrške Radnoj grupi za ARS kroz doprinos koji se primarno odnosi na komercijalnu medijaciju u izradi predloga za pravnu reformu ARS, relevantne Bele knjige, te strategije ARS za Srbiju.

Kao nadogradnja uspešno realizovanih aktivnosti u sklopu faze I projekta, krajnji cilj faze II je da se Vladi i pravosuđu Srbije pomogne u:

- Pružanju podrške radnoj grupi za ARS kroz izradu strategije za ARS Srbije, sa fokusom na komercijalnu medijaciju.

U cilju izrade prethodno pomenute analize, organizacije EBRD i IDLO angažovale su tim eksperata iz različitih zemalja koji je predstavio najbolje prakse i preporuke za MP Srbije o primeni medijacije u rešavanju privrednih sporova. Planirano je da ishod analize bude dvostruk:

- s jedne strane, njom se predlaže pružanje pomoći Apelacionom privrednom sudu i Ministarstvu pravde u pripremi adekvatnih preporuka i rešenja kao podrške reformi ARS u Srbiji;
- s druge strane, njom se nastoji povećati primena medijacije kao metode alternativnog rešavanja sporova u privrednim sporovima u Srbiji, čime se smanjuje opterećenje i broj zaostalih predmeta privrednih sudova, a naročito korisnika projekta Apelacionog privrednog suda Srbije, pa tako i troškovi i vreme potrebni za rešavanje sporova stranaka. Ovaj projekat će unaprediti celokupnu poslovnu klimu u zemlji time što će pravni sistem učiniti efikasnijim, bržim i pristupačnijim.

U cilju ostvarenja navedenih ishoda, ova studija biće predstavljena predstavnicima pravosudnog sistema, Vlade i privatnog sektora kako bi se obezbedio forum za konsultacije između zainteresovanih strana, i kako bi se one informisale o relevantnim dešavanjima u komercijalnoj medijaciji.

S obzirom na *status quo* u pogledu relativno skromnog obima primene medijacije u Srbiji, glavni cilj ove studije je da pruži određeni broj preporuka za MP i radnu grupu (ili više njih) ovog ministarstva u pogledu razvoja politike i zakona sistema medijacije, i toga kako delotvorno usvojiti javne politike i unaprediti pravni okvir konkretno u oblasti komercijalne medijacije, a na osnovu konkretnih i dokazanih iskustava pravnih sistema u odabranim zemljama. Da bi se ostvario ovaj cilj, istraživanje sadrži sledeće elemente:

- 1) identifikacija međunarodnih standarda i preporuka koje bi mogle biti relevantne za politiku reforme komercijalne medijacije u Srbiji;
- 2) temeljna analiza nacionalnih institucionalnih i pravnih okvira za komercijalnu medijaciju u odabranim zemljama sa sličnim svojstvima, koje su ostvarile dokazane rezultate i/ili perspektivna dostignuća u ovoj oblasti (Austrija, Grčka, Italija, Singapur, Holandija, Turska i zemlje Zapadnog Balkana: Hrvatska, Slovenija, Crna Gora, Makedonija i Bosna i Hercegovina);
- 3) definisanje dobrih praksi (i pravnih, i institucionálnih) u oblasti komercijalne medijacije, na osnovu analize odabranih pravnih sistema;
- 4) identifikacija eventualnih preduslova za dobre i, kako se tvrdi, delotvorne prakse, uključujući između ostalog i konkretni pravni ili kulturološki ambijent;
- 5) identifikacija eventualnih praksi koje su bile u primeni a pokazale se nedelotvornim, uz moguće razloge za to;
- 6) ocena prikladnosti navedenih dobrih praksi za pravni, institucionalni i kulturološki ambijent u Srbiji.

Za buduću inicijativu na pripremi javne politike o medijaciji bilo bi korisno obezbediti strukturisan, inkluzivan proces tokom kojeg bi zainteresovane strane u Srbiji vodile diskusije i istraživale, u skladu sa Ustavom i postojećim pravnim okvirom, načine za pronalaženje zakonodavnog rešenja koji pogoduje svima, a koji omogućava održivi napredak medijacije.

4. METODOLOGIJA

4.1. Opseg sprovedene ocene: primena komercijalne medijacije u rešavanju privrednih sporova

Ova studija odnosi se na komercijalnu medijaciju koja podrazumeva rešavanje privrednih sporova medijacijom. Međutim, brojni su pravni sistemi čiji zakoni ne sadrže konkretnu definiciju „privrednog spora“, koja se razlikuje od definicije građanskog spora, pa time ni razliku između komercijalne i građanske medijacije. Tako se, na primer, Direktiva EU o medijaciji 52/2008 odnosi na „određene aspekte medijacije u građanskim i privrednim stvarima“, pri čemu se ne pravi jasna razlika između ove dve kategorije koje imaju prilično različita svojstva i aktere.

Budući da ne postoji jedinstvena definicija onoga što treba da se podrazumeva pod pojmom „komercijalno“, odlučeno je da se u ovoj studiji oslanja na definiciju „trgovačkog spora“ datu u instrumentima Komisije Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovinsko pravo (u nastavku teksta - UNCITRAL), preciznije u Model zakonu UNCITRAL-a o međunarodnom trgovačkom posredovanju i međunarodnim sporazumima o nagodbi koji su rezultat posredovanja¹ (u nastavku teksta – Model zakon UNCITRAL-a), te Konvenciji Ujedinjenih nacija o međunarodnim sporazumima o rešavanju sporova medijacijom² (u nastavku teksta – Singapurska konvencija o medijaciji).

Dva su osnovna razloga za ovaj izbor. Prvo, UNCITRAL već decenijama formuliše međunarodno priznata pravila, uz primarni i izuzetni fokus na komercijalnim transakcijama. Drugo, Model zakon UNCITRAL-a (uključujući i verziju iz 2002. godine) uticao je na zakone o medijaciji u više od 30 zemalja³, što ukazuje na to da se radi o međunarodno prihvaćenom standardu.

Kao što je navedeno u obrazloženju člana 1 Model zakona UNCITRAL-a iz 2018: *Izraz „komercijalna“ treba tumačiti široko, tako da obuhvati pitanja koja proizilaze iz svih odnosa komercijalne prirode, bilo da su ti odnosi ugovorni ili ne. Odnosi trgovačke prirode obuhvataju, ali ne ograničavaju se na sledeće transakcije:*

- svaku trgovinsku transakciju za snabdevanje ili razmenu roba ili usluga;
- sporazum o distribuciji;
- komercijalno zastupništvo ili agenturu;
- faktoring;

¹ Model zakon UNCITRAL-a o međunarodnom trgovačkom posredovanju i međunarodnim sporazumima o nagodbi koji su rezultat posredovanja, 2018 (kojim je izmenjen i dopunjen Model zakon UNCITRAL-a o međunarodnom trgovačkom mirenju iz 2002) [pristup na dan 2019-08-16], dostupno: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/annex_ii.pdf.

² Konvencija Ujedinjenih nacija o međunarodnim sporazumima o rešavanju sporova medijacijom, Singapur, 2019 [pristup na dan 2019-08-16], dostupno: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/EN/Texts/UNCITRAL/Arbitration/mediation_convention_v1900316_eng.pdf.

³ Kompletan spisak zemalja čiji propisi su izrađeni na osnovu ili pod uticajem Model zakona UNCITRAL-a (2002) dostupan na: https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_conciliation/status.

- *lizing;*
- *građevinske radove;*
- *konsalting;*
- *inženjering;*
- *licenciranje;*
- *ulaganje;*
- *finansiranje;*
- *bankarstvo;*
- *osiguranje;*
- *ugovore ili koncesije o eksploataciji;*
- *zajedničko ulaganje i druge oblike industrijske ili poslovne saradnje;*
- *i prevoz roba ili putnika vazdušnim, pomorskim, železničkim ili drumskim putem.*

Konkretni primer privrednih sporova koji su najpogodniji za medijaciju su ugovori o građevinskim radovima (od renoviranja poslovnog prostora do izgradnje velikih infrastrukturnih objekata), kao i dugoročni ugovori za usluge ili robu. Kao što je istakao jedan od rukovodilaca tokom razgovora obavljenog u sklopu istraživanja: *„Kada stvorite stalan odnos sa jednim dobavljačem, previše vremena ode na pronalaženje novog. Mi ih ne možemo zameniti tek tako. Nije nam u interesu da ulazimo u spor sa njima, već da se dođe do mirnog ishoda koji će nam omogućiti da sačuvamo taj odnos.“*

Prethodno pomenute vrste privrednih sporova imaju – najveći deo vremena – dve osnovne zajedničke karakteristike:

- a) prisustvo pisanog ugovora; i
- b) odnos između preduzeća.

Iako određeni sporovi po prirodi mogu biti privredni, pravni režim koji se primenjuje na njihovo rešavanje može biti značajno drugačiji, naročito ako se uzmu u obzir interesi takozvane slabije strane i porodični odnosi. Zbog tih razloga, i uzimajući u obzir član 16 (2) Model zakona UNCITRAL-a (2018) i član 1 (2) Singapurske konvencije o medijaciji, sledeće vrste sporova **izuzimaju se** iz opsega ove studije: *„... koje proizilaze iz transakcija u kojima učestvuje jedna od strana (potrošač) iz ličnih, porodičnih ili razloga vezanih za domaćinstvo; koji se odnose na porodično, nasledno ili radno pravo.“*

Uzevši u obzir sve prethodno navedene aspekte i pretpostavke, a pre svega definiciju Model zakona UNCITRAL-a o međunarodnom trgovačkom posredovanju i međunarodnim sporazumima o nagodbi koji su rezultat posredovanja iz 2018. godine:

U ovoj studiji naglasak je stavljen na primenu komercijalne medijacije u rešavanju sporova koji proizađu iz odnosa između preduzeća u odabranim, relevantnim pravnim sistemima, a u cilju pripreme preporuka za razvoj komercijalne medijacije u Srbiji.

4.2. Metoda vršenja ocene: Ponuda i tražnja

Studija se zasniva na induktivnom istraživanju čija je svrha da se pripreme preporuke za Srbiju na osnovu iskustava koje u ovoj oblasti imaju odabrane zemlje. Primarni podaci za ovo istraživanje prikupljeni su kroz odgovore nacionalnih eksperata iz ovih zemalja: Austrije, Grčke, Italije, Singapura, Holandije, Turske i zemalja Zapadnog Balkana: Hrvatske, Slovenije, Crne Gore, Makedonije i Bosne i Hercegovine. Relevantni indeksi efikasnosti pravosuđa i medijacije u navedenim zemljama pokazuju kako sličnosti, tako i različitosti u odnosu na Srbiju:

	Primljeni predmeti (na 100 stanovnika)	Nerešeni predmeti (na 100 stanovnika)	Vreme rešavanja predmeta u danima	Procena broja medijacija (na 100 stanovnika)
Crna Gora	4,8	3,4	267	0,27
Srbija	4,2	3,4	315	0,008
Bosna i Hercegovina	4,0	7,2	574	0,001
Hrvatska	3,3	3,8	364	NA
Italija	2,6	4,1	514	0,24
Slovenija	2,5	2,0	280	NA
<i>Prosek u državama članicama SE</i>	<i>2,5</i>	<i>1,6</i>	<i>233</i>	<i>NA</i>
Turska	2,4	2,2	399	0,5
Severna Makedonija	1,6	0,9	223	0,002
Grčka	1,4	2,3	610	0,004
Austrija	1,0	0,4	133	0,005
Holandija	0,9	0,3	121	0,005

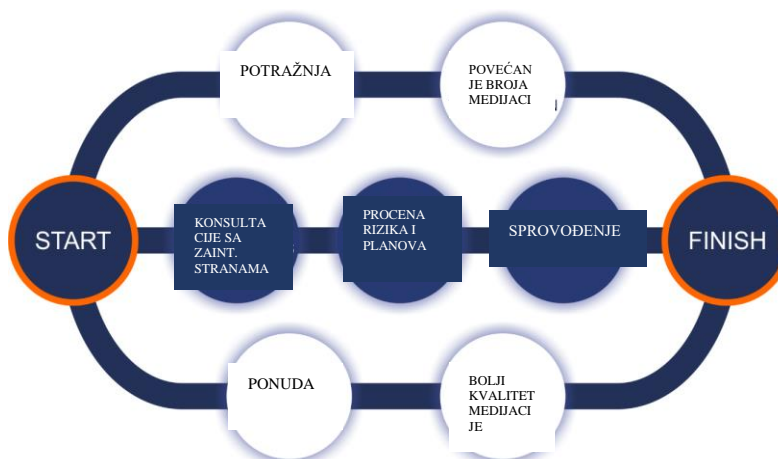
Tabela 1: Podaci iz Izveštaja CEPEJ-a za 2018. o efikasnosti i kvalitetu pravosuđa. Prvostepeni privredni i građanski parnični postupci tokom 2016. godine, uz procenu broja medijacija na 100 stanovnika

Srbiju odlikuje veoma velik broj novih i nerešenih građanskih i privrednih parničnih predmeta pred prvostepenim sudovima u poređenju sa prosekom koji ima 47 država članica Saveta Evrope. Izuzev Turske, Italije i Crne Gore, u svim analiziranim zemljama broj medijacija je neznatan u poređenju sa brojem postupaka pred sudom, posmatrano u odnosu na broj stanovnika.

Prethodne kvantitativne i kvalitativne studije o medijaciji, naučne publikacije, međunarodni pravni akti i instrumenti „mekog“ prava, formiraju osnovu za sekundarne podatke koji su korišćeni u ovom istraživanju. Poseban naglasak stavljen je na potragu za kvantitativnim podacima o uravnoteženom odnosu između komercijalne medijacije i postupaka pred privrednim sudom, kao i o broju uspešno obavljenih medijacija.

Prikupljeni podaci i informacije podeljeni su i analizirani u skladu sa dve glavne strane tržišta komercijalne medijacije u svakoj od zemalja: strane potražnje i ponude.

- Analiza **potražnje za komercijalnom medijacijom usredsređena je na merenje broja komercijalnih medijacija** (u odnosu na broj privrednih parnica), podeljeno po načinu na koji je došlo do medijacije: (a) zato što je propisana zakonom, (b) zato što postoji odgovarajuća ugovorna klauzula, (c) zato što je sudija uputio predmet na medijaciju i (d) u potpunosti dobrovoljnim pristankom stranaka. Različiti kvantitativni podaci u svakoj od zemalja i po svakom od različitih osnova proizilaze iz manje ili više delotvornih javnih politika u pogledu pravnog okvira, programa pravosudnog i sudskog upućivanja, informisanosti javnosti, dugoročnih obrazovnih programa, primene ugovornih klauzula o medijaciji, u cilju stvaranja uslova i podsticaja potrebnih za prevazilaženje prepreka za odabir medijacije u poslovnom kontekstu.
- Na strani ponude, velika pažnja se poklanja postojanju kvalitetnog nivoa usluga medijacije za korisnike iz poslovnog sveta. Strana ponude usmerava rad ka tradicionalnom pristupu stvaranja odličnog kapaciteta za medijaciju kroz prilagođavanje najboljih praksi lokalnom kontekstu, razvijanje delotvornih kapaciteta za pružanje usluga, te pružanje obuke za službenike zadužene za rad na predmetima i medijatore.

Slika 1: Dva koloseka metodologije za povećanje tražnje i kvaliteta medijacije

Ova metodologija odabrana je iz više razloga. Prvo, veća je verovatnoća da će preporuke koje se temelje na dobrim dokazanim praksama drugih zemalja biti delotvorne, budući da tu već postoji pokazan primer njihove primene. Drugo, uvođenje izmena na osnovu dobrih praksi omogućava da

se izbegnu greške u sprovođenju koje su već napravljene u drugim zemljama. Treće, nacionalni eksperti su pozvani da uzmu u obzir širi nacionalni pravni i kulturološki okvir, pa time i sposobniji da identifikuju razloge zbog kojih su određeni instrumenti delotvorni, ili, suprotno tome, nedelotvorni u njihovoj zemlji. Četvrto, obrazloženje koje se dobije iz sekundarnih podataka pomoći će da se u stvarnosti istestiraju preporuke date u širem kontekstu, odnosno one koje nisu ograničene na odabranu zemlju.

5. PREGLED KOMERCIJALNE MEDIJACIJE

5.1. Prednosti i prepreke povezane sa primenom komercijalne medijacije

Medijacija predstavlja fleksibilan proces rešavanja sporova i tehniku za dobrovoljno postizanje nagodbe, u kojoj medijator postupao kao neutralno lice koje pomaže strankama u nastojanju da dođu do nagodbe u svom sporu putem pregovora. Prema tome, medijacijom se promovira cilj koji podrazumeva da se strankama omogući da reše spor na obostrano zadovoljstvo, kao i da održe i unaprede svoj poslovni odnos. Za vreme trajanja medijacije stranke zadržavaju kontrolu nad ishodom time što pregovaraju o sporazumu na osnovu svojih poslovnih interesa. Obe stranke imaju kontrolu nad odlukom o rešavanju spora, uslovima eventualnog sporazuma o nagodbi, kao i njegovom pravnom dejstvu – bilo da se radi o tome da je ugovorno obavezujući ili automatski podleže izvršenju. Tako stranke često mogu da na najbolji način reše poslovne sporove uz pomoć neutralne treće strane, medijatora.

Medijacija se vrši privatno i uz zaštitu tajnosti, i premda je veoma fleksibilna i prilagodljiva, predstavlja strukturisan proces rešavanja sporova. Umesto da se strankama odluka nameće ili da se odluka donosi za njih, uloga medijatora je da olakša vođenje diskusija tako što će strankama identifikovati i pojasniti sporna pitanja i pomoći im da reše spor kroz istraživanje alternativa i traženje kreativnih rešenja.

Postoji obilje dokaza za tvrdnju da je medijacija dragocena metoda rešavanja sporova, koja zasluhuje da bude promovisana, zbog čega je ovoj oblasti dat prioritet kod pripreme javnih politika u većini zemalja, kao i u regionalnim i međunarodnim organizacijama. U studiji koju su pripremile organizacije Ecorys i Centar za ARS za Evropsku komisiju⁴ navodi se da „međunarodne firme mogu biti manje sklone da ulažu u zemlje sa nestabilnim pravnim okvirom i neoptimalnim kapacitetom za rešavanje sporova ili posluju sa ovim zemljama. A istom logikom, domaći investitori će uz osećaj nelagode tako nešto uzeti u obzir u svojim obrascima trgovanja/ulaganja“.

⁴ Ecorys i Centar za ARS, Studija o korišćenju alternativnog rešavanja sporova kod sporova između preduzeća u Evropskoj uniji: Završni izveštaj, 2012 [pristup na dan 2019-08-21], dostupno na: <https://www.adrcenterfordevelopment.com/wp-content/uploads/2018/06/ADR-Final-Report-151012-1.pdf>. str. 12

U istom izveštaju studije pominje se istraživanje koje je sprovedeno među malim i srednjim preduzećima i velikim korporacijama o glavnim prednostima i preprekama u vezi sa primenom medijacije na rešavanje privrednih sporova:

Prednosti	Prepreke
<ol style="list-style-type: none"> 1. Direktna ušteda vremena; 2. Direktna ušteda troškova; 3. Indirektna ušteda troškova i vremena (npr. deblokada kapitala); 4. Očuvanje poslovnih odnosa; 5. Veća kontrola nad ishodom rešavanja spora; 6. Izbegnut stres koji nosi sudski postupak; 7. Sprovođenje donete odluke. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nedovoljna informisanost o medijaciji kao o prikladnom sredstvu za rešavanje sporova; 2. Postojeći šabloni ugovora ne sadrže klauzulu o medijaciji; 3. Konzervativan stav advokata; 4. Nedovoljno obuke o medijaciji; 5. Korporativna kultura; 6. Specifični sporazumi na nivou celog sektora; 7. Prethodno iskustvo sa medijacijom; 8. Ograničena pouzdanost sistema; 9. Potrebna potvrda o suda; 10. Nedovoljna saradnja suprotstavljenih partnera.

Kao što je navedeno, s obzirom na skroman broj medijacija, u većini zemalja i korporativnih konteksta, prednosti nisu bile dovoljne da prevladaju brojne prepreke.

I pored toga, budući da je pandemija COVID19 dovela do poremećenog funkcionisanja pravosuđa globalno, što je drastično uticalo na funkcionisanje evropskih pravosudnih sistema,⁵ uključujući i Srbiju⁶, može se primetiti da prednosti koje sa sobom nosi fleksibilnost medijacije postaju sve više vidljive i korišćene širom sveta.

⁵ Pogledati: CEPEJ: Upravljanje pravosuđem tokom pandemije COVID19 – zbirka komentara po zemljama, <https://www.coe.int/en/web/cepej/compilation-comments>;

⁶ Preporuke Ministarstva pravde za rad sudova i javnih tužilaštava za vreme vanrednog stanja objavljene 15. marta 2020, <https://mpravde.gov.rs/sekcija/29166/konkretna-uputstva-za-rad-pojedinačnih-pravosudnih-organa-kao-i-javnih-beleznika-i-javnih-izvršitelja-a-na-osnovu-preporuka-ministarstva-pravde-za-rad-za-vreme-vanrednog-stanja.php> ;

5.2. „Paradoks medijacije“

Više anketa⁷, uglavnom sprovedenih među predstavnicima pravnih odeljenja velikih kompanija u SAD (2003) i Francuskoj (2009. i 2013), pokazalo je da kompanije „koje odlikuje mudrost po pitanju sporova“ prednost daju metodama alternativnog rešavanja sporova (u nastavku teksta – ARS), te da je za njih sudski postupak poslednja opcija u situaciji kada su suočene sa sukobom.

Tokom ankete, obično su od pravnih savetnika dobijani sledeći komentari:

- „Čini nam se da je medijacija dobra stvar, ne samo za kompaniju, već i za dobavljače koji ovaj proces mogu da iskoriste kako da bi ublažili rizike, tako i da bi unapredili odnose sa proizvođačem“
- „Poslovne jedinice uviđaju pozitivne efekte medijacije. Fokusiramo se na ono što želimo i na korist od sporazuma koji usaglasimo. Obično u naše ugovore unesemo i medijaciju“
- „Neki kažu da klauzula o obaveznoj medijaciji može da ugrozi efekte medijacije, budući da se tako stranke obavezuju na učešće. Ali bez te klauzule, one uopšte ne bi koristile medijaciju. Pristup koji podrazumeva prisilu je najbolje što za sada možemo da učinimo.“⁸

Drugi izveštaji anketa sprovedenih u SAD⁹, Evropi¹⁰ ili čak širom sveta¹¹ takođe pokazuju da predstavnici kompanija iskazuju spremnost da se primene metode ARS u situaciji u kojoj su suočeni sa sporom sa drugim preduzećem (u nastavku teksta – B2B). Takav se izbor prevashodno opravdava razlozima efikasnog trošenja vremena i novca, privatnosti i poverljivosti, mogućnosti da se sačuvaju njihovi odnosi sa klijentima i dobavljačima, kontrole nad rezultatima i šansi za sklapanje

⁷ Više informacija na: FIDAL i Američko udruženje za arbitražu, [pristup na dan: 2019-08-14]. Dostupno na: https://www.adr.org/sites/default/files/document_repository/Dispute-Wise%20Management%20France%20-Best%20Practices%20Report.pdf; Američko udruženje za arbitražu, *Mudro postupanje u sporovima u biznis menadžmentu: Unapređenje ekonomskih i neekonomskih ishoda u upravljanju poslovnim sukobima*, 2006 [pristup na dan: 2019-08-15]. Dostupno na: https://fundacionsignum.org/wp-content/uploads/2016/07/aaa_mediacion-arbitraje-resolucion-conflictos-dispute-wise_study_research_report_2011.pdf; FIDAL i Američko udruženje za arbitražu, *Mudro postupanje u sporovima u biznis menadžmentu: Vers un Management Optimisé des Litiges*, 2009 [pristup na dan: 2019-08-14]. Dostupno na: <https://1010i73xhwo61n45xd3neg10-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2015/01/Vers-un-management-optimis%C3%A9-des-litiges-2009.pdf>.

⁸ Strana 17 navedene ankete *Mudro postupanje u sporovima u menadžmentu: Najbolje korporativne prakse u rešavanju sporova u Francuskoj*, 2013

⁹ Dve povezane studije o korporacijama sa spiska magazina *Fortune* od 1000 najuspešnijih korporacija sprovedene su u SAD 1997. i 2011. pod zajedničkim pokroviteljstvom Instituta Scheinmen za rešavanje sporova na Univerzitetu Kornel, Straus instituta za rešavanje sporova na Pravnom fakultetu Univerziteta Peperdin, i Međunarodnog instituta za sprečavanje i rešavanje sukoba. Za više informacija vidi: STIPANOWICH, T. i LAMARE, J. R., *Živeti sa 'ARS': Percepcije u evoluciji i primena medijacije, arbitraže i upravljanja sukobima u korporacijama sa spiska magazina Fortune, Žurnal Harvarda u oblasti pregovaračkog prava*, 2013 [pristup na dan: 2019-08-18] vol. 19 (1). Istraživanje na studijama prava Univerziteta Peperdin br. 2013/16. Dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2221471>.

¹⁰ Pogledati, na primer, FLASH EUROBAROMETER 347 - TNS POLITIKA & DRUŠTVO, *Alternativno rešavanje sporova preduzeća u EU* -: *Izveštaj*, 2012 [pristup na dan 2019-08-21], Dostupno na: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_347_en.pdf.

¹¹ MEĐUNARODNI INSTITUT ZA MEDIJACIJU, MEĐUNARODNO ISTRAŽIVANJE MEDIJACIJE I ARS IZ 2016. GODINE: Popis zainteresovanih strana i trendova u rešavanju sukoba, 2016 [pristup na dan 2019-08-22], dostupno na: odreurope.com/assets/site/content/IMI_survey_2016.pdf.

novih ugovora, što bi naknadno stvorilo dodatnu vrednost za kompaniju¹². Druge studije¹³ takođe ukazuju da je došlo do prelaska sa sudskog rešavanja građanskih ili, u nekim slučajevima konkretnije, privrednih sporova, na ARS metode. Prethodno pomenute studije sprovedene u SAD i Francuskoj takođe su utvrdile da su arbitraža i medijacija najpopularnije metode ARS među kompanijama svih veličina, od malih i srednjih do holding kompanija, aktivnih u različitim sektorima¹⁴. Većina kompanija doživljava arbitražu kao skuplju metodu kod koje su manje šanse da će se postojeći odnosi održati ili popraviti. One takođe izdvajaju medijaciju kao najbržu metodu ARS¹⁵. Dok neke studije ukazuju da je arbitraža i dalje popularnija opcija od medijacije¹⁶, barem kod prekograničnih slučajeva¹⁷, drugi su čvrsti u stavu da postoji sve veća spremnost da se pribegne medijaciji, a sve manja da se koristi arbitraža¹⁸.

Međutim, čitajući druge izveštaje i opštu statistiku o medijaciji, postaje jasno je da kompanije imaju afinitet prema medijaciji ali joj retko pribegavaju.¹⁹ Kompanije navode spremnost da se primeni

¹² FIDAL i Američko udruženje za arbitražu, *Mudro postupanje u sporovima u menadžmentu: Vers un Management Optimisé des Litiges <...>*, str. 8.; 10. STIPANOWICH, T. i LAMARE, J. R., Živeti sa 'ARS': Percepcije u evoluciji i primena medijacije, arbitraže i upravljanja sukobima u korporacijama sa spiska magazina *Fortune*, *Žurnal Harvarda u oblasti pregovaračkog prava*, 2013 [pristup na dan: 2019-08-18] vol. 19 (1). Istraživanje na studijama prava Univerziteta Peperdin br. 2013/16. Dostupno na: <https://www.mdcourts.gov/sites/default/files/import/macro/pdfs/reports/cornellstudy2013.pdf>, str. 24.

¹³ ERIN, R. ARS, pravosuđe i pravda: Pomirenje sa alternativama. *Žurnal prava Harvarda*, 2000, Vol. 113:1752 [pristup na dan: 2019-08-14]. Dostupno na: <http://scholarship.law.wm.edu/facpubs/250>, p. 1851; EVAS, T. Ubrzano rešavanje privrednih sporova u Evropskoj uniji: Evropska procena dodate vrednosti pridružena izveštaju o zakonodavnoj inicijativi Evropskog parlamenta, *Evropska parlamentarna istraživačka služba*, 2018 [pristup na dan: 2019-07-29]. Dostupno na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/627120/EPRS_STU\(2018\)627120_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/627120/EPRS_STU(2018)627120_EN.pdf), str. 10.

¹⁴ FIDAL i Američko udruženje za arbitražu, *Mudro postupanje u sporovima u biznis menadžmentu: Vers un Management Optimisé des Litiges <...>*, str. 16.

¹⁵ FIDAL i Američko udruženje za arbitražu, *Mudro postupanje u sporovima u biznis menadžmentu: Vers un Management Optimisé des Litiges <...>*, str. 9 – 10.

¹⁶ FIDAL i Američko udruženje za arbitražu, *Mudro postupanje u sporovima u biznis menadžmentu: Najbolje korporativne prakse u rešavanju sporova u Francuskoj <...>*, str. 15.

¹⁷ Ecorys i CENTAR ZA ARS, Studija o primeni alternativnog rešavanja sporova kod sporova preduzeća u Evropskoj uniji: Završni izveštaj, 2012 [pristup na dan 2019-08-21], dostupno na: <https://www.adrcenterfordevelopment.com/wp-content/uploads/2018/06/ADR-Final-Report-151012-1.pdf>, str. 7.

¹⁸ Pogledati, na primer, STIPANOWICH, T. i LAMARE, J. R., Živeti sa 'ARS': Percepcije u evoluciji i primena medijacije, arbitraže i upravljanja sukobima u korporacijama sa spiska magazina *Fortune*, *Žurnal Harvarda u oblasti pregovaračkog prava*, 2013 [pristup na dan: 2019-08-18] vol. 19 (1). Istraživanje na studijama prava Univerziteta Peperdin br. 2013/16. Dostupno na: <https://www.mdcourts.gov/sites/default/files/import/macro/pdfs/reports/cornellstudy2013.pdf>, str. 3, 44.

¹⁹ *Manon Schonewille* (u ovoj studiji holandski ekspert) navodi da je ova prepreka dokazana kroz nekoliko anketa, od kojih su neke:

- Britanska anketa po kojoj bi 68% učesnika u parničnom postupku želelo da je moglo da izbegne taj postupak ali je većina odbacila medijaciju kao opciju zbog nedovoljno informacija. Stranke žele da izbegnu sud ali se i dalje klone medijacije – Anketa MP. Sl.list. *John Hyde* 3. novembar 2015.
- Sistematska primena medijacije ograničena je u Evropi a većina kompanija je „neobaveštena“ o ovoj temi. *Herbert Smith*, „Imati prednost– kako najbolje kompanije koriste ARS, 2007.
- U holandskoj anketi najveći broj kompanija i njihovih advokata nije uveren u delotvornost sudskih postupaka. Zamoljeni da navedu najdelotvorniji oblik rešavanja sporova, samo 2% kompanija i 4% advokata pominju sudski postupak. Medijacija, naročito u kombinaciji sa sudskim postupkom ili arbitražom (hibridni postupci), pominje se kao atraktivna opcija. ZAM/ACB Studija prilika i prepreka u komercijalnoj medijaciji u Holandiji. Univerzitet Utreht decembar 2018. *Marc Simon Thomas, Marina de Kort- de Wolde, Eva Schutte, Manon Schonewille*.
U istoj anketi čak ni sudije nisu uverene da obraćanje sudu uvek pomaže. Tek oko 30% sudija navodi da kroz se sudskom odlukom spor između stranaka zaista i rešava. Većina kompanija i advokata imaju pozitivan stav po pitanju svog iskustva sa

medijacija češće ako su već imale sa iskustva sa njom.²⁰ Osim toga, u prethodno pomenutim anketama učestvovala su uglavnom velike korporacije sa razvijenim pravnim službama. Zapravo, postoji velika razlika u pogledu vođenja sporova između velike korporacije i malog ili srednjeg preduzeća, kod kojeg privrednim sporovima upravlja direktno preduzetnik, direktor ili se to delegira advokatu izvana. Treba pomenuti da u Srbiji mala i srednja preduzeća čine 99 odsto registrovanih preduzeća i generišu oko 67 odsto radnih mesta u zemlji.

5.3. Međunarodni zakonodavni okvir za komercijalnu medijaciju

S obzirom na prepoznate prednosti medijacije i njene sistematske primene, došlo je do usvajanja nekoliko međunarodnih instrumenata, kako regulatorne prirode, tako i onih koji pripadaju „mekom“ pravu, koji su uticali na dešavanja u ovoj oblasti u različitim zemljama. Premda se njihov kapacitet prevashodno odnosi na uspostavljanje standarda, njima se takođe uspostavlja i okvir koji vlade i zakonodavci različitih država treba da uzmu u obzir u svom radu. Kada je u pitanju medijacija privrednih sporova, sledeći instrumenti su trenutno najvažniji za prethodni i budući rad:

- Konvencija Ujedinjenih nacija o međunarodnim sporazumima o rešavanju sporova medijacijom²¹ (u nastavku teksta – Singapurska konvencija o medijaciji);
- Model zakon o međunarodnom trgovačkom posredovanju i međunarodnim sporazumima o nagodbi koji su rezultat posredovanja Komisije Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovinsko pravo (u nastavku teksta – UNCITRAL)²² (u nastavku teksta – Model zakon UNCITRAL-a);
- Direktiva 2008/52/EC Evropskog parlamenta i Saveta Evropske unije o određenim aspektima medijacije u građanskim i privrednim stvarima²³ (u nastavku teksta – Direktiva o medijaciji);
- Evropski priručnik za izradu propisa u oblasti medijacije²⁴, usvojen na 32. plenarnoj sednici tela CEPEJ, održanoj u Strazburu 13. i 14. juna 2019, kao najsveobuhvatniji priručnik za zakonodavce.

medijacijom, što je u oštroj suprotnosti sa njihovom ocenom delotvornosti suđenja. Prosečna ocena za medijatora, rešenje i proces oscilira oko 7,5 (na skali od 0 do 10) a u više od tri četvrtine ovih slučajeva medijacija je dovela do sporazuma (u celosti ili delimično).

- U nemačkoj anketi medijacija i pregovori su preferirane metode, ali ipak većina kompanija odmah ide na sudski postupak kad pregovori propadnu. Razlozi: druga strana pokreće sudski postupak ili odbija medijaciju. PricewaterhouseCoopers i Evropski univerzitet *Viadrina Frankfurt/Oder*, Rešavanje privrednih sporova: Komparativna studija postupaka rešavanja u Nemačkoj, 2005.

²⁰ ZAM/ACB Studija 2018,

²¹ Konvencija Ujedinjenih nacija o međunarodnim sporazumima o rešavanju sporova medijacijom, Singapur, 2019.

²² Premda je više verovatno da će verzija iz 2018. uticati na buduća dešavanja, verzija iz 2002. godine, kao što je pomenuto, već je ostvarila uticaj na medijaciju u više od 30 zemalja. Pogledati: Model zakon UNCITRAL-a međunarodnom trgovačkom posredovanju i međunarodnim sporazumima o nagodbi koji su rezultat posredovanja, 2018 (kojim se menja i dopunjuje Model zakon UNCITRAL-a o međunarodnom trgovačkom mirenju, 2002).

²³ Evropski parlament i Savet Evropske unije, Direktiva 2008/52/EC o određenim aspektima medijacije u građanskim i privrednim stvarima, SL, L-136, 2008.

²⁴ „Evropski priručnik za izradu propisa u oblasti medijacije“, CEPEJ(2019)9, 14. jun 2019, <https://rm.coe.int/cepej-2019-9-en-handbook/1680951928>;

Obaveza prenošenja Direktiva o medijaciji uticala je na brojne države članice Evropske unije (u nastavku teksta – EU) da usvoje nove, ili izmene već postojeće propise kojima se uređuje medijacija u periodu oko 2011. godine²⁵. Direktivom o medijaciji uspostavljaju se neki temeljni principi i pravila u pogledu građanskih i privrednih prekograničnih sporova, kako bi se obezbedilo da stranke kojima stoji na raspolaganju medijacija mogu da se u tome oslone na predvidljiv pravni okvir²⁶, poput poverljive prirode procesa, izvršnosti sporazuma o nagodbi postignutih medijacijom, te dejstva u pogledu rokova zastarevanja i prekluzivnih rokova. Ogromna većina država članica EU obezbedila je da ekvivalentni ili viši standardi budu primenjeni i na domaće sporove.

S druge strane, ciljevi Singapurske konvencije o medijaciji i Modela zakona UNCITRAL-a neznatno su drugačiji. Konvencijom se prevashodno nastoji obezbediti sigurno izvršenje i priznanje inostranih sporazuma o nagodbi medijacijom, dok Model zakon UNCITRAL-a utvrđuje osnovne standarde koje treba da zadovolji jedan zakon o medijaciji. Međutim, osim zahteva u pogledu poverljivosti, rokova zastarevanja i izvršenja sporazuma o nagodbi medijacijom, njime se takođe sugeriše uređivanje određenih procesnih aspekata medijacije, poput trenutka početka i okončanja ovog procesa, imenovanja jednog ili više medijatora, i ostalog.

Oba dokumenta, i Singapurska konvencija o medijaciji i Model zakona UNCITRAL-a, prevashodno su izrađena u vezi sa medijacijom u međunarodnim privrednim sporovima. Međutim, oba takođe imaju kapacitet da utiču na nacionalne režime za uređivanje medijacije. Singapurska konvencija o medijaciji zasniva se na domaćim mehanizmima izvršenja, pa prema tome, zahteva od nacionalnih zakonodavnih tela da obezbede procedure za sprovođenje ovih sporazuma u nacionalnim propisima. Obrazloženja data u Modelu zakona UNCITRAL-a takođe jasno ukazuju da se odredbe tog modela zakona mogu prilagoditi kako bi bile primenjive i na domaće sporove²⁷.

I dok Direktiva EU o medijaciji i instrumenti UNCITRAL-a uspostavljaju osnovna načela medijacije koja treba da budu uvažena u nacionalnim propisima, oni sami po sebi nisu dovoljni da obezbede spremnost preduzeća da se odluče za medijaciju. Studije su pokazale da su predstavnici kompanija takođe zabrinuti zbog stručnosti medijatora i advokata za vođenje medijacije, navodeći koliko je važno pružiti specijalizovanu obuku za obe grupe i definisati standarde sertifikacije kako bi se obezbedio kvalitet pruženih usluga²⁸. Drugi takođe navode da nerado pribegavanje medijaciji prevashodno proističe iz faktora poput nedostatka iskustva kompanije u medijaciji i nedostatka podrške od najvišeg rukovodstva²⁹, što samo po sebi ukazuje na nedovoljnu informisanost. Ovi faktori pokazuju da, bez obzira na osnovne standarde koji su uspostavljeni na međunarodnom i evropskom nivou, postoje brojni načini na koje se može unaprediti institucionalni i regulatorni okvir medijacije u privrednim sporovima na nacionalnom nivou.

²⁵ Iako je Direktivu o medijaciji trebalo preneti u nacionalne propise u maju 2011. godine (vidi član 12 Direktive), Hrvatska, Kipar, Republika Češka, Finska, Nemačka i Španija usvojile su nove ili izmenile postojeće zakone o medijaciji u periodu 2011-2012.

²⁶ Direktiva o medijaciji, pasus 7.

²⁷ Model zakona UNCITRAL-a čl. 3, fusnota br. 3.

²⁸ FIDAL i Američko udruženje za arbitražu, *Mudro postupanje u sporovima u menadžmentu*: Najbolje korporativne prakse u rešavanju sporova u Francuskoj <...>, str. 18.

²⁹ FIDAL i Američko udruženje za arbitražu, *Mudro postupanje u sporovima u biznis menadžmentu*: Vers un Management Optimisé des Litiges <...>, str. 24.

U pogledu komercijalne medijacije takođe je korisno napomenuti da je Sekretarijat UNCITRAL-a u saradnji sa ekspertima za medijaciju izradio nacrt pravila medijacije,³⁰ objavljen 3. januara 2020. koji je po planu trebalo da se usvoji na pedeset trećoj sednici u Njujorku, 6–17. jula 2020. Baš kao i Pravila arbitraže UNCITRAL-a, i ovaj dokument predstavlja korisnu alatku i primer najboljih praksi za obe strane i medijatore prilikom vršenja medijacije, a i za zakonodavce, kojima se predočava šta sve treba urediti, a šta ostaviti da bude fleksibilno i zavisi od stranaka, šta treba da urede same stranke između sebe i sa medijatorom/centrom za medijaciju koji odaberu za rešavanje svog spora.

Na kraju, u vremenu punom izazova nastalih pandemijom COVID-19, koja drastično pogađa funkcionisanje pravosudnih organa širom sveta³¹, a privredne parnice dovodi do zastoja, na globalnom nivou se može primetiti značajan prelazak na praksu onlajn medijacije.

Međunarodni institut za medijaciju (u nastavku teksta - IMI)³², telo za uspostavljanje standarda, definisalo je kriterijume za onlajn medijaciju/e-medijaciju, a radi i na ponudi nove specijalizacije za onlajn medijaciju ovog instituta³³. Istaknuti centri za medijaciju i pružaoci usluga medijacije poput CEDR-a objavili su korisne smernice za onlajn medijaciju, namenjene strankama i medijatorima.³⁴ Tehničke napomene UNCITRAL-a za onlajn rešavanje sporova iz 2017. godine³⁵ pružaju dodatni uvid u koristi i mogućnosti koje postoje u ovoj oblasti.

Prednosti onlajn medijacije zasigurno su fleksibilnost, rešavanje sporova u komforu i bezbednosti sopstvenog doma, kao i mogućnost dolaska do izvodljivog, kreativnog rešenja spora, pri čemu se, sve u svemu, uzima u obzir budući poslovni odnos.

5.4. Potreba za dokazanim delotvornim javnim politikama i propisima za veću upotrebu medijacije

Zbog nespornih prednosti sistematskog pristupa medijaciji, međunarodne organizacije, vlade, sudovi i kompanije troše desetine miliona evra isprobavajući različite pristupe za uspostavljanje uravnoteženog odnosa između broja medijacija i broja sudskih postupaka. Prilikom planiranja usvajanja najdelotvornijih javnih politika i propisa za promovisanje komercijalne medijacije u Srbiji, korisno je objektivno analizirati koje su to politike dale dobre rezultate, a koje nisu imale uspeha tokom prethodnih par decenija. Pre dvadeset godina na raspolaganju je bilo malo relevantnih podataka, tako da je debata o rastu medijacije uglavnom bila zasnovana na mišljenjima i

³⁰ Pedeset treća sednica Komisije Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovinsko pravo, Njujork, 6–17. jul 2020. Rešavanje privrednih sporova, međunarodna komercijalna medijacija: nacrt Pravila medijacije UNCITRAL-a, Napomena Sekretarijata, <https://undocs.org/en/A/CN.9/1026>;

³¹ Pogledati komparativni pregled efekata pandemije na pravosudne sisteme u Evropi.; CEPEJ: Upravljanje pravosuđem tokom pandemije COVID19 – zbirka komentara po zemljama, <https://www.coe.int/en/web/cepej/compilation-comments>;

³² www.imimediation.org

³³ <https://www.imimediation.org/orgs/cag-odr/>

³⁴ <https://www.cedr.com/commercial/telephone-and-online-mediations/>

³⁵ http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/odr/V1700382_English_Technical_Notes_on_ODR.pdf

nepouzdanim dokazima. Sada, pak, postoje objavljene studije i druga istraživanja sa kvantitativnim i kvalitativnim podacima o uspehu ili neuspehu raznih usvojenih politika.

Bilans rezultata koji Srbija ima u pogledu podsticanja razvoja medijacije nije izuzetak u Evropi. Više studija ukazuje da uravnotežen odnos između građanske i privredne medijacije i sudskih postupaka, kao što se predviđa Direktivom EU o medijaciji, nikada nije dostignut u većini evropskih zemalja³⁶. U odnosu na broj pokrenutih sudskih postupaka, dostupni podaci i dalje pokazuju da samo oko jedan odsto ovih sporova dospe na medijaciju. Jedine zemlje koje se u tom pogledu izdvajaju u evropskom kontekstu su Italija³⁷ i Turska³⁸, koje su sprovele sličnu reformu zakonodavstva zasnovanu na uvođenju obaveznog prvog sastanka sa medijatorom kao preduslova za sudski postupak kod određenih vrsta sporova.

Evidentno je da je najveći deo aktivnosti sprovedenih u ovu svrhu u prethodnim decenijama uglavnom omanuo u pokušaju da se prevaziđu snažne prepreke pristupu medijaciji. Kao i Srbija, brojne zemlje usvojile su i javne politike (poput kampanja za jačanje svesti i fiskalnih podsticajnih mera) i zakonodavne reforme u ovom cilju. Međutim, ovim merama nastalo je tek par stotina medijacija godišnje, dok se s druge strane broj parničnih postupaka pred sudovima meri stotinama hiljada, ili čak milionima. Drugi praktični pokazatelj neuspeha je to što veoma mali broj pojedinaca i pružalaca usluga medijacije u građanskim jurisdikacijama može da priušti da se isključivo bavi ovim poslom kao profesionalni medijator ili pružalac usluga medijacije.

Pristup koji je u praksi doveo do prekida *status quo* situacije i rezultirao značajnim brojem medijacija podrazumeva zajedničko usvajanje zakonodavne reforme zasnovane na dva osnovna činioca:

- Integracija prvog sastanka medijacije sa stručno osposobljenim medijatorom kao preduslova za pokretanje ili nastavak parničnog postupka pred sudom, kao glavne pokretačke sile za eliminaciju prepreka do medijacije (strana potražnje).
- Sprovođenje odredaba kojima se obezbeđuje visokokvalitetna usluga medijacije sa minimalnim zahtevima — preciznije od strane osposobljenih medijatora, advokata koji

³⁶ Pogledati na primer: *Flash Eurobarometer 347* - TNS Politika & društvo, Alternativno rešavanje sporova između preduzeća u EU: Izveštaj, 2012 [pristup na dan 2019-08-21], dostupno na:

https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_347_en.pdf, str. 7; Evropska unija, Generalni direktorat za interne politike, „Ponovno uvođenje” Direktive o medijaciji: procena ograničenog uticaja njene implementacije i predložene mere za povećanje broja medijacija u EU: studija [interaktivno], 2014. Dostupno na:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL- JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL- JURI_ET(2014)493042_EN.pdf), p. 6.; CEPEJ, Uticaj Smernica CEPEJ-a na građansku, porodičnu, kaznenu i administrativnu medijaciju. CEPEJ-GT-MED(2017)8, dostupno na: <https://rm.coe.int/report-on-the-impact-of-cepej-guidelines-on-civil-family-penal-nd-admi/16808c400e>, str. 10;

³⁷ Od 1. januara do 30. septembra 2019. u Italiji je održano 101 680 medijacija u građanskim i privrednim sporovima, uz stopu nagodbe od 45% kada se stranke slože da učestvuju u kompletnoj medijaciji nakon prvog sastanka. Izvor: Ministarstvo pravde Italije.

³⁸ Između 2. januara 2019. i 24. oktobra 2019. u Turskoj je zabeleženo 119 787 medijacija u privrednim sporovima, uz stopu nagodbe od 57% (57 525 nagodbe). Izvor: Ministarstvo pravde Turske

zastupaju klijente, te sudija koji upućuju predmete – i uvođenje šema akreditacije (strana ponude).

Kao što ćemo pokazati u nacionalnim izveštajima, u Italiji i Turskoj, obaveza prisustva prvom sastanku medijacije pre odlaska na sud stvorila je hiljade medijacija godišnje, i zauvek izmenila pravni ambijent. Od 15. januara 2020. Grčka primenjuje istu odredbu za porodične sporove, a od 1. jula 2020. za privredne sporove. Azerbejdžan je 2019. usvojio sličan zakon koji će stupiti na snagu 1. januara 2021, nakon odlaganja zbog stanja sa virusom Covid-19. Kao i Srbija, i Španija razmatra iste korake.

Nakon decenija suđenja i grešaka u oblasti medijacije, stara debata o obaveznoj i izbornoj medijaciji treba da se ostavi po strani. Učešće u prvom sastanku medijacije nije u suprotnosti sa nesumnjivo dobrovoljnom prirodom medijacije u dolaženju do sporazumne nagodbe. Zapravo, na taj način se zaista strankama omogućava da svoj izbor zasnuju na pravim informacijama. Evropski sud pravde već je jasno utvrdio u dva različita predmeta³⁹ da odredba prema kojoj se zahteva prisustvo na prvom sastanku medijacije ne predstavlja prepreku pravdi, pod uslovom da je proces medijacije neobavezujuć, da se dešava u kratkom vremenskom roku (do 90 dana), da se prekida računanje vremena u smislu zastare, i da je besplatan ili nosi ograničene troškove za bilo koju stranu koja odluči da od njega odustane na prvom sastanku.

Međutim, jedan model ne može zadovoljiti sve potrebe. Prvi sastanak medijacije koji se sprovodi u praksi u Italiji i Turskoj, a ubrzo će se uvesti i u Grčkoj, ne organizuje se na isti način i ima različite varijable: trajanje, troškovi, mesto, iskustvo medijatora, ko treba da prisustvuje, preduslov za pristup sudu, upućivanje od strane sudije, moguće ekonomske sankcije za odsutne, prisustvo advokata, vrsta spora i mnogi drugi faktori. Pa ipak, zajednički ključni faktor uspeha je to što se od učesnika postupka zahteva da se sa stručno osposobljenim medijatorom sastanu na istom mestu u isto vreme kako bi na adekvatnim informacijama utemeljili svoju odluku – o tome da li da dobrovoljno nastave sa kompletnim procesom medijacije ili da to ne urade.

Stranke u sporu imaju mogućnost da donesu na informacijama utemeljene odluke i odaberu metodu rešavanja spora koja odgovara njihovim potrebama.

³⁹ Sud pravde EU doneo je dve zasebne odluke u vezi sa obaveznim vansudskim rešavanjem sporova u kontekstu načela delotvorne sudske zaštite, preciznije, radi se o presudi od 18. marta 2010. u predmetima C-317/08 do C-320/08 *Alassini i drugi* i presudi od 14. juna 2017. u predmetu C-75/16 *Menini i Rampanelli protiv Banco Popolare Società Cooperativa*. Ni u jednom od ova dva slučaja sud nije došao do zaključka da obavezna medijacija predstavlja povredu načela delotvorne sudske zaštite, i načela ekvivalencije i delotvornosti ili relevantnog prava EU.

6. STATUS QUO KOMERCIJALNE MEDIJACIJE U SRBIJI

Petnaest godina nakon prvog zakona o medijaciji i šest godina nakon usvajanja sadašnjeg zakona o medijaciji⁴⁰, medijacija se i dalje u zanemarljivom broju slučajeva bira kao način rešavanja sporova u Srbiji, što podrazumeva i rešavanje privrednih sporova.

Uprkos naporima koji se ulažu u promovisanje medijacije i institucionalnu podršku u cilju povećanja broja medijacija pridruženih sudu⁴¹, tokom 2019. evidentirano je tek 40 komercijalnih medijacija⁴² u zemlji, koje je sproveo ukupno 16 medijatora (predmeti povezani sa sudom i van suda). Ukupno je 2019. godine evidentirano 186 građanskih i privrednih medijacija povezanih sa sudom⁴³.

Na svakih 3 121 predmeta u
privrednim sudovima Srbije,
samo se jedan spor reši
medijacijom (tj. tek 0,03%)

Nasuprot tome, privredni sudovi su tokom 2019. primili 124 820 predmeta⁴⁴, što je neznatno manji broj od značajno velikog broja predmeta u 2018. godini – 128 681 (u poređenju sa 2017. kada je ukupan broj novih predmeta iznosio 99 903), zbog čega je Vrhovni kasacioni sud (u nastavku teksta – VKS) u svom izveštaju za 2018. zaključio da je nužno sprovesti analizu strukture ovih predmeta i reagovati blagovremenim sistemskim merama kako privredno sudstvo ne bi zapalo u veliku neažurnost, s obzirom na svoj poseban značaj. Izgradnja održivog sistema komercijalne medijacije upravo bi doprinela ovom cilju, pored toga što bi obezbedila puteve za rešavanje sporova koji su prilagođeniji potrebama preduzeća, fleksibilniji i efikasniji u smislu utrošenih resursa.

Sudovi u Srbiji prime 4,2 predmeta u građanskoj i privrednoj materiji na 100 stanovnika, u poređenju sa 2,5 predmeta koliko iznosi prosek za 47 država članica Saveta Evrope (u nastavku teksta - SE), što ukazuje na visok stepen tražnje za rešavanjem sporova, koja se trenutno praktično isključivo usmerava na sudove⁴⁵. Sa druge strane, na medijaciju se ne uputi više od jednog spora na svakih 3 121 predmeta koji prime privredni sudovi (tj. samo 0,03%). Ovako visok godišnji priliv

⁴⁰ Zakon o posredovanju u rešavanju sporova („Službeni glasnik Republike Srbije” br. 55/2014)

⁴¹ Pogledati: Uputstvo za unapređenje medijacije u Republici Srbiji,

<https://www.mpravde.gov.rs/files/20170628%20Joint%20Guidelines%20for%20Enhancing%20the%20Use%20of%20Mediation%20SCC%20MoJ%20HCC.PDF>;

⁴² Pod tim se podrazumevaju „medijacije koje spadaju u nadležnost privrednih sudova”; Ministarstvo pravde Republike Srbije, Godišnji izveštaj o radu posrednika u rešavanju sporova za 2019, april 2020, str. 8; Ukupno je tokom 2019. godine **sklopljeno 569 sporazuma o posredovanju (sporazuma o učestvovanju u postupku posredovanja), a 403 postupka uspešno su okončana sklapanjem sporazuma o rešavanju spora posredovanjem**. Uprkos velikom uspehu stope (nagodbe) (71%), u poređenju sa ukupnim brojem, zabeležen je čak i neznatan pad u odnosu na 2018. godinu, kada je prijavljeno sklapanje 638 sporazuma o posredovanju.

⁴³ Ministarstvo pravde Republike Srbije, Godišnji izveštaj o radu posrednika u rešavanju sporova za 2019, april 2020.

⁴⁴ Pogledati: „GODIŠNJI IZVEŠTAJ O RADU SUDOVA U REPUBLICI SRBIJI ZA 2019. GODINU”, mart 2020, Vrhovni kasacioni sud, <https://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/Annual%20Report%20ENG.pdf>, p. 15.

⁴⁵ Trenutno nijedna relevantna komparativna studija ne obrađuje detaljnije pitanje strukture predmeta u građanskim i privrednim stvarima. Imajući u vidu činjenicu da je u poslednjih deset godina srpsko pravosuđe zatrpano sa „ponavljajućim predmetima”, statistika ne ukazuje jasno koliko slučajeva ispunjava uslove za medijaciju, jer nisu svi predmeti koji dolaze na sud pogodni za medijaciju. Ipak, navedeni podaci ukazuju na opšte opterećenje sudova, te da je neophodna dalja analiza podataka o predmetima, uključujući i broj slučajeva koji bi mogli biti pogodni za medijaciju

predmeta ima direktnu posledicu po velik broj nerešenih predmeta – 3,4 na svakih 100 stanovnika, u poređenju sa 1,6 koliki je prosek u zemljama SE. Trajanje sudskih postupaka u proseku je 315 dana, odnosno 233 dana u državama članicama SE⁴⁶.

	Primljeni predmeti (na 100 stanovnika)	Nerešeni predmeti (na 100 stanovnika)	Vreme rešavanja predmeta u danima	Procena broja medijacija (na 100 stanovnika)
Srbija (razlika u % u odnosu na prosek u državama članicama SE)	4,2 (+68%)	3,4 (+113%)	315 (+35%)	0,008 ⁴⁷
Prosek u državama članicama SE	2,5	1,6	233	Nije primenjivo

Tab. 2: Podaci iz izveštaja tela CEPEJ za 2018. godinu o efikasnosti i kvalitetu pravosuđa. Prvostepeni građanski i privredni parnični postupci u 2016. uz procenu broja medijacija

U izveštaju VKS takođe se navodi da „u privrednim sudovima i dalje ima starih nerešenih predmeta u kojima postupak traje duže od deset godina (u 2012. bilo ih je 214, a u 2018. ih je 216)“, te da „zbog značaja predmeta u ovoj posebnoj vrsti sporova, neophodno je preispitati organizaciju ovih sudova, broj sudija u njima, nadležnost za odlučivanje pred ovim posebnom vrstom sudova, kao i pojedinačne mere koje predsednici sudova preduzimaju zbog povećanja priliva novih predmeta, da se ne bi produžilo trajanje postupka u najstarijim predmetima“.⁴⁸ U ovom poglavlju predstavlja se *status quo* medijacije u Srbiji, kao osnov za budući održivi razvoj.

6.1. Javna politika i zakonodavna reforma u oblasti medijacije

Ministarstvo pravde je u decembru 2018. osnovalo Radnu grupu za izradu nacrtu izmena i dopuna Zakona o posredovanju u rešavanju sporova (u nastavku teksta - **radna grupa**) kojoj je poverena izrada nacrtu izmena i dopuna ovog zakona, kao i pratećih podzakonskih akata. Budući da se u godišnjim izveštajima VKS jasno navodi da se iz godine u godinu beleži sve veći broj prvostepenih parničnih postupaka, a pregled statističkih podataka za sudove u Srbiji ukazuje na postojanje značajnog prostora za primenu alternativnih mehanizama rešavanja sporova, uključujući medijaciju kao delotvoran način za rešavanje sporova, ministarskom odlukom nalaže se da novi zakon mora stvoriti značajan „podsticaj“ za potražnju za medijacijom, s jedne strane, kroz različite mehanizme, kao i obezbeđenje adekvatnih standarda kvaliteta medijacije s druge strane, čime će

⁴⁶ Podaci iz studije tela CEPEJ – Saveta Evrope, Evropski pravosudni sistemi – Efikasnost i kvalitet pravosuđa, izdanje za 2018. (podaci iz 2016). Dostupno na: <https://rm.coe.int/rapport-avec-couv-18-09-2018-en/16808def9c>.

⁴⁷ Republički zavod za statistiku Srbije procenjuje da je na dan 1.01.2019. broj stanovnika bio 6 963 764; u poređenju sa 569 sklopljenih sporazuma u medijaciji tokom 2019.

⁴⁸ „GODIŠNJI IZVEŠTAJ O RADU SUDOVA U REPUBLICI SRBIJI ZA 2018. GODINU“, mart 2019, Vrhovni kasacioni sud, https://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/Annual%20Report%20on%20the%20Work%20Of%20Courts%202018_2.pdf

se obezbediti da broj i kvalitet medijatora odgovaraju očekivanjima, radi stvaranja održivog sistema.

Radnoj grupi je takođe naloženo da se u radu vodi standardima medijacije predstavljenim u relevantnim aktima Ujedinjenih nacija, EU i SE, kao i potrebom za prilagođavanje standarda i najboljih praksi lokalnim mogućnostima i potrebama, naročito se pritom starajući da izmene pravnog okvira obuhvataju:

- 1) transparentnost i jasnoću sadržaja zakona o posredovanju u pogledu toga kako se pokreće medijacija, samog postupka medijacije, standarda i kvalifikacija medijatora, centara za medijaciju i pružalaca usluga obuke za medijaciju, te prava i obaveza učesnika u procesu medijacije;
- 2) precizno utvrđivanje pozicije koju imaju sudije u postupku medijacije;
- 3) izvršnost klauzula o rešavanju sporova medijacijom;
- 4) načela poverljivosti;
- 5) izvršnost sporazuma koji se sklope medijacijom i sporazuma do kojih se dođe međunarodnom medijacijom; i
- 6) uticaj medijacije na tok tužbe, uključujući i mogućnost propisivanja obaveze prisustva prvom sastanku kao procesnog preduslova za pokretanje parničnog postupka u određenim vrstama predmeta, kao i drugi načini na koje se može ostvariti cilj Direktive 2008/52/EZ.

Radna grupa je tokom 2019. održala devet plenarnih sastanaka i gotovo isti broj sastanaka podgrupa, i obustavila zvaničan rad u avgustu 2019. zbog potrebe da se o bitnim faktorima javne politike odluči u Ministarstvu pravde.

Naime, radi prevazilaženja postojećih prepreka koje stoje pred primenom medijacije u Srbiji, u martu 2019. radna grupa je odobrila „Belu knjigu za zakonodavnu reformu posredovanja“ (u nastavku teksta – Bela knjiga), sa osnovnim ciljem predlaganja pravne reforme kojom će se uvesti neki pokretački mehanizmi za postepeno povećanje broja medijacija radi dostizanja izbalansiranog odnosa između broja medijacija i sudskih postupaka, kao što je navedeno u članu 1 Direktive EU o medijaciji iz 2008. Jedan od glavnih zakonodavnih predloga u Beloj knjizi je da se postepeno, tokom perioda od pet godina, za određene vrste sporova uvede obavezan prvi sastanak medijacije, uz jednostavan postupak odustanka od medijacije, kao preduslov za pristup parničnom postupku. Međutim, važno je napomenuti da je ovaj predlog naišao na snažan otpor udruženja advokatskih komora i određenih grupa advokata, pa se trenutno nalazi na razmatranju u Ministarstvu pravde.

Preporuke iz Bele knjige generalno se odnose na medijaciju za sve vrste sporova, i treba ih detaljnije razraditi nakon što se osnuje radna grupa za strateški okvir za medijaciju. Naime, i Revidirani akcioni plan za poglavlje 23, koji je Vlada Srbije usvojila 10. jula 2020. godine, i nova Strategija razvoja pravosuđa za period 2020.-2025., usvojena 22. jula 2020. godine, pozivaju na dalji razvoj medijacije kao mere koja ima za cilj dalje povećanje nivoa efikasnosti pravosudnog sistema. Što je najvažnije, Akcioni plan za poglavlje 23 predviđa „Izrada i usvajanje strateškog okvira za poboljšanje primene medijacije“ (aktivnost br. 1.3.6.13.) do II kvartala 2021. godine i „Izrada i usvajanje zakona koji regulišu medijaciju, uslove medijacije, prava i dužnosti medijatora i

program obuke za medijatore “(aktivnost br. 1.3.6.15.) do II kvartala 2021. Prema tome, budući da je ova studija konkretno usredsređena na komercijalnu medijaciju u poslovnom sektoru, njena svrha je da se pruži podrška Ministarstvu pravde u budućem radu u ovoj oblasti.

6.2. Pravni okvir u oblasti komercijalne medijacije

U sklopu Nacionalne strategije reforme pravosuđa za period 2013-2018, donet je Zakon o posredovanju u rešavanju sporova („*Službeni glasnik RS*“ br. 55/2014) (u nastavku teksta „Zakon“), sa početkom primene od 1. januara 2015, čime je unapređen pravni okvir u oblasti medijacije i ostvarena njegova veća usklađenost sa pravnom tekovinom EU u odnosu na prethodni pravni okvir iz 2005. godine.

Uprkos visokoj stopi uspeha u postizanju nagodbe (71%) i promotivnim aktivnostima, broj medijacija i dalje je mali

Najznačajnije novine uvedene Zakonom o posredovanju u rešavanju sporova bile su sledeće: 1) sistem licenciranja medijatora od strane Ministarstva pravde 2) uvođenje Registra posrednika 3) uspostavljanje decentralizovanog sistema edukacije za medijatore, uz organizacije za obuku koje akredituje Ministarstvo pravde 4) mogućnost izvršenja sporazuma o nagodbi postignutog medijacijom i 5) preporučena tarifa naknada za rad medijatora, koju utvrđuje Ministarstvo pravde. Slično tome, zakonom je propisano da sudije mogu da obavljaju medijaciju izvan radnog vremena i bez naknade.

Osnovnim procesnim okvirom za komercijalnu medijaciju obuhvaćeno je i sledeće:

- Zakon o parničnom postupku („*Sl. glasnik RS*“, br. 72/2011, 49/2013 – Odluka Ustavnog suda, 74/2013 – Odluka US i 55/2014, 87/2018, 18/2020),
- Zakon o stečaju („*Sl. glasnik RS*“, br. 104/2009, 99/2011 – dr. zakon, 71/2012 – Odluka US i 83/2014), kao i Zakon o sporazumnom finansijskom restrukturiranju („*Sl. glasnik RS*“, br. 36/2011), kojim se uređuje posebna vrsta posredovanja u sporazumnim finansijskim restrukturiranjima privrednih društava, koja se vrši u Privrednoj komori Srbije.

Uz ove akte treba pomenuti i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o sudskim taksama („*Sl. glasnik RS*“, br. 95/2018), u primeni od 1. januara 2019, kojim se podstiču stranke da svoje sporove rešavaju mirnim sredstvima, posredovanjem, nagodbom postignutom pregovorima, sudskim poravnanjem ili nekim drugim mirnim načinom, time što im se odlaže naplata sudskih taksi i što se izuzimaju iz obaveze plaćanja istih ako dođu do nagodbe pre prvog ročišta. Podjednako važno je i to što je Republika Srbija potpisala Singapursku konvenciju o medijaciji 7. avgusta 2019, kao jedna

od prvih država potpisnica, pokazujući na taj način važnu inicijativu u promovisanju medijacije kao procesa za rešavanje sporova kojim se unapređuje poslovni ambijent i vladavina prava.

6.3. Potražnja za komercijalnom medijacijom: pokretanje na osnovu zakona, ugovornih klauzula, upućivanjem sudije i dobrovoljnim sporazumom

Tokom 2019. godine u Srbiji je sklopljeno ukupno 569 sporazuma o medijaciji (sporazuma o pristupanju medijaciji), a 403 ovakva postupka uspešno su okončana sklapanjem sporazuma o rešavanju spora medijacijom. I pored visoke stope uspeha (u postizanju nagodbe) od 71%, poređenja radi, može se uočiti manji pad ukupnog broja ovakvih postupaka u odnosu na 2018. godinu, kada je prijavljeno sklapanje 638 sporazuma o medijaciji.⁴⁹

Ministarstvo pravde od 2015. godine kontinuirano pruža podršku novonastalom sistemu medijacije u skladu sa novim zakonom, uz podršku različitih projekata skromnih kapaciteta (Multidonatorski poverenički fond za podršku sektoru pravosuđa u Srbiji, u nastavku teksta: MDTF-JSS; projekat organizacije EBRD „Medijacija u privrednim sporovima u Srbiji“, koji finansira Investicioni fond Ujedinjenog Kraljevstva za klimatske promene i rukovođenje, u nastavku teksta: projekat EBRD; IPA 2012 Projekat unapređenja efikasnosti pravosuđa; IPA 2015 „EU uz pravdu“: Jačanje kapaciteta Ministarstva pravde u skladu sa zahtevima pregovaračkog procesa pristupanja EU – u nastavku teksta: IPA 2015 „EU uz pravdu“; IPA 2016: EU za Vrhovni kasacioni sud, itd.). Međutim, nakon pet godina sprovođenja zakona, pokretanje medijacije na osnovu zakonskih odredaba i dalje ne postoji u privrednim predmetima, a pokretanje dobrovoljnim sporazumom/ugovornom klauzulom je retko, kao što svedoče prethodno pomenuti statistički podaci. Sudije su dužne da stranke obaveste o mogućnosti medijacije, ali ne mogu da istu i narede.

U cilju promovisanja sudskog upućivanja na medijaciju, 28. juna 2017. Uputstvo za unapređenje medijacije usvojili su VKS, Visoki savet sudstva (u nastavku teksta – VSS) i MP (u nastavku teksta – Uputstvo MP-VSS-VKS)⁵⁰, nakon čega je u dva osnovna suda organizovana Nedelja medijacije, čime je broj medijacija utrostručen u odnosu na prethodnu godinu. Naime, u skladu sa članom 9 stav 2 zakona, sud je dužan da strankama u sporu pruži sva potrebna obaveštenja o mogućnosti posredovanja, što se takođe može učiniti i upućivanjem stranaka kod posrednika; međutim, zbog retke primene ovih odredaba pokrenuto je donošenje uputstva MP-VSS-VKS.

Dana 25. juna 2018. potpisan je Protokol o saradnji na unapređenju primene medijacije u privredi između Privredne komore Srbije i Privrednog apelacionog suda. Ovaj protokol obuhvata otvaranje info-pultova u svih 16 privrednih sudova širom zemlje⁵¹. Prvi takav pult otvoren je 11. oktobra

⁴⁹ Ministarstvo pravde Republike Srbije, Godišnji izveštaj o radu posrednika u rešavanju sporova za 2019, april 2020.

⁵⁰ Uputstvo Vrhovnog kasacionog suda, Visokog saveta sudstva i Ministarstva pravde može se naći na sledećem linku: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/16729/uputstvo-za-unapredjenje-medijacije-u-republici-srbiji-po-zakonu-o-posredovanju-u-resavanju-sporova.php>.

⁵¹ <https://www.mpravde.gov.rs/vest/19797/potpisan-sporazum-o-saradnji-izmedju-privredne-komore-srbije-i-privrednog-apelacionog-suda.php>.

2018. u Privrednom sudu u Beogradu⁵²; međutim, prevashodno se odnosi na pružanje pomoći u vezi sa vansudskim postupcima i medijacijom kod stečaja, pri čemu još uvek nema izmerenih/na dokazima zasnovanih rezultata. Nažalost, usled nedovoljno kapaciteta i podrške za projekat, nije došlo do realizacije predviđenih aktivnosti u sudovima.

Na kraju, Privredni sud u Beogradu, Privredni apelacioni sud u Beogradu, Apelacioni sud u Beogradu, Viši sud u Beogradu, Ministarstvo pravde Republike Srbije i Zavod za intelektualnu svojinu potpisali su 28. maja 2020. Sporazum o saradnji u vezi sa primenom medijacije u oblasti intelektualne svojine, uz pomoć projekta IPA 2015 „EU uz pravdu“.

U pogledu promovisanja komercijalne medijacije, naznačajnije je to što su u sklopu projekta EBRD organizovane tri veće konferencije, uključujući i završnu konferenciju na kojoj je Privredna i industrijska komora Srbije zvanično potpisala izjavu o medijaciji. Dana 2. novembra 2018. MP i Nacionalna banka Srbije organizovali su konferenciju „Medijacija u oblasti finansijskih usluga“, uz podršku Weinstein Međunarodne fondacije i MDTF-JSS, u okviru zajedničke inicijative na pokretanju strateškog pristupa unapređenju primene medijacije u Republici Srbiji. U septembru 2019. na Godišnjoj konferenciji privrednih sudova Srbije po prvi put je održana panel diskusija na temu medijacije, uz podršku zajedničke inicijative organizacija EBRD i IDLO i projekata IPA 2015 „EU uz pravdu“.

I pored toga, uprkos naporima uložnim na promovisanju medijacije, ti naponi su retki i sporadični. Iz statističkih podataka jasno se vidi da bez kontinuirane podrške i praćenja naknadnih aktivnosti, rezultati ovih aktivnosti su zanemarljivi u smislu povećanja broja održanih medijacija.

6.4. Ponuda komercijalne medijacije

Pužaoci usluga medijacije

Po informacijama iz Izveštaja o sprovođenju akcionog plana za poglavlje 23⁵³, do 30. decembra 2019. u Registru posrednika Ministarstva pravde bilo je ukupno 1 349 lica⁵⁴. Većina medijatora dolazi iz Beograda (477), njih 131 je iz Novog Sada, 136 iz Niša, a 65 iz Kragujevca. Najviše medijatora dolazi iz redova advokata - 277⁵⁵, a ove licence takođe je dobilo i 29 sudija, 6 sudskih saradnika, 10 izvršitelja, 832 diplomirana pravnika i 2 ombudsmana.

**Od ukupno 1 349
medijatora u Srbiji,
samo je njih 124
obavljalo medijaciju
2019. godine**

⁵² Uz podršku projekta *Western Balkans Debt Resolution and Business Exit*, savetodavne usluge Međunarodne finansijske korporacije (IFC), članice grupacije Svetske banke, pod pokroviteljstvom Državnog sekretarijata Švajcarske za ekonomske poslove (SECO)

⁵³ Ministarstvo pravde Republike Srbije, Izveštaj o sprovođenju akcionog plana za poglavlje 23 za IV kvartal 2019, 14. januar 2020. Akcioni plan za poglavlje 23: Pravosuđe i temeljna prava Republika Srbija usvojila je 2016. nakon javnih konsultacija i konsultacija sa Evropskom komisijom. Revidirana verzija akcionog plana treba da se usvoji 2020. Pogledati:

⁵⁴ <https://www.mpravde.gov.rs/files/Action%20plan%20Ch%2023.pdf>.

⁵⁵ <https://www.mpravde.gov.rs/intermediaries.php>.

⁵⁵ Poređenja radi, u 2019. godini **10 513 advokata** bilo je evidentirano u registru advokata Advokatske komore Srbije.

Stalan porast broja registrovanih medijatora može se pripisati različitim promotivnim aktivnostima Ministarstva pravde, kontinuiranoj obuci medijatora, kao i očekivanoj većoj tražnji za medijatorima u budućnosti. Međutim, važno je primetiti da prema godišnjim izveštajima posrednika⁵⁶ koji se podnose ovom ministarstvu, samo je njih 124 navelo da su pružali usluge medijacije u 2019. godini, od čega ih je 34 to radilo u paru sa drugim medijatorom. Prema tome, u poređenju sa brojem registrovanih medijatora u zemlji, izuzetno mali broj njih je prethodne godine imao bilo kakvog iskustva u medijaciji (9%) i može se smatrati „aktivnim“ medijatorima.

Medijatori se registruju u Registru posrednika Ministarstva pravde za sve vrste medijacije – ne samo medijacije povezane sa sudom, niti za određene specijalizovane oblasti, poput komercijalne medijacije. Iako korišćenjem kriterijuma za pretragu registra nije moguće pretraživati registar po oblasti specijalizacije, ovde su javnosti dostupne informacije o edukacijama koje su medijatori završili. Tokom 2019. godine ovo ministarstvo je bilo aktivno na unapređenju funkcionalnosti Registra posrednika pa je tako omogućeno da se medijatori mogu birati po teritorijalnoj nadležnosti suda.

Registracija centara za medijaciju nije predviđena zakonom. Advokatska komora Srbije donela je 30. maja 2018. Pravilnik o radu centra za medijaciju Advokatske komore Srbije kojim se uređuje osnivanje, organizacija i rad Centra za medijaciju u Advokatskoj komori Srbije u kojem samo advokati mogu biti medijatori, čime se u ovim nastojanjima pridružuju lokalnim komorama, poput Advokatske komore Čačka. Drugi centri (NVO, LTD) takođe postoje.

U sistemu se trenutno zahteva zadovoljenje kriterijuma za licenciranje i pružanje obuke koji su drastično niži od evropskih standarda, u skladu sa odlukom zakonodavne radne grupe.

Pružaoци usluga edukacije i instruktori u oblasti medijacije

Do 30. decembra 2019. godine, 17 organizacija je dobilo dozvolu Ministarstva pravde za sprovođenje obuke za medijatore, ali je do sada samo 12 organizacija zaista i sprovodilo obuke na kojima je učestvovalo ukupno 2 941 lica. Od ovog broja, 292 učesnika pohađalo je specijalizovanu obuku u oblasti medijacije u privrednim sporovima, njih 25 je pohađalo obuku za medijaciju u stečaju a 71 učesnik je pohađao obuku na temu rešavanja sporova u oblasti bankarskih usluga, lizinga i osiguranja.⁵⁷ Međutim, mora se primetiti da su osnovni zahtevi za obuku u Srbiji trenutno značajno ispod evropskog standarda (nedostaje 20 sati da bi se zadovoljili minimalni zahtevi koje je propisao CEPEJ), a niko od pružalaca ove obuke ili instruktora do sada nije bio predmet kontrole.

⁵⁶ Ministarstvo pravde Republike Srbije, Godišnji izveštaj o radu posrednika u rešavanju sporova za 2019, april 2020.

⁵⁷ Ministarstvo pravde Republike Srbije, Izveštaj o sprovođenju akcionog plana za poglavlje 23 za IV kvartal 2019, 14. januar 2020.

7. PREPORUKE ZA SRBIJU O USVAJANJU DELOTVORNE NACIONALNE POLITIKE U OBLASTI KOMERCIJALNE MEDIJACIJE

Analize sprovedene u Austriji, Grčkoj, Italiji, Holandiji, Turskoj, Singapuru i zemljama Zapadnog Balkana jasno ukazuju na brojne neuspešne i nekolicinu uspešnih praksi koje mogu biti veoma korisne za razvoj komercijalne medijacije u Srbiji, uz adekvatno prilagođavanje lokalnom kontekstu.

Promocija, pravosudna podrška, snažne institucije i infrastruktura, talenat i stručnost, sve je to neophodno za razvoj medijacije. Ipak, neophodno je uspostaviti čvrste temelje za pravni okvir. Štaviše, da bi došlo do istinskog napretka u ovoj oblasti, potreban je impuls u obliku određenih zakonodavnih mera. Pre svega, ni u jednom od sistema građanskog prava nisu nađeni dokazi o tome da se značajna tražnja za komercijalnom medijacijom spontano povećala nuđenjem i promovisanjem kvalitetnih usluga medijacije. Zbog više prepreka i jednostavne alternativne solucije odlaska na sud, potražnja i ponuda po pitanju usluga komercijalne medijacije nisu u mogućnosti da rastu i bujaju same od sebe, bez pokretačke sile koju nosi delotvorna zakonodavna reforma, koja dokazano može značajno da poveća broj medijacija u vremenskom okviru od 3-5 godina, kao što se desilo u Italiji, Turskoj i, najskorije, u Grčkoj. Ekonomskim rečnikom govoreći, takozvano „tržište komercijalne medijacije“ veoma je slično mnogim drugim sektorima (npr. podsticajne mere za zelenu energiju ili obavezna osiguranja) koja nose velike prednosti na javnom i privatnom nivou, ali ih treba snažno podsticati delotvornim zakonodavnim reformama. Ukratko, iako su kvalitetne usluge medijacije i dugoročni programi edukacije nužni za jačanje komercijalne medijacije, oni sami po sebi nisu dovoljni.

Iako su kvalitetne usluge medijacije i dugoročni programi edukacije nužni za jačanje komercijalne medijacije, oni sami po sebi nisu dovoljni da bi se stvorila potrebna potražnja za medijacijom.

U kontekstu pouka koje su izvučene na osnovu iskustava analiziranih pravnih sistema, jasno je da bez usvajanja delotvorne zakonodavne reforme u oblasti medijacije kojom se uvećava broj medijacija, kao što je preporučeno u Beloj knjizi – slično reformama sprovedenim u Italiji, Turskoj i Grčkoj, Srbija neće moći da značajno unapredi primenu komercijalne medijacije. Zbog ovog razloga, prve dve grupe preporuka u pogledu tražnje i ponude na tržištu medijacije prvenstveno su osmišljene da bi se poslovna arena pripremila za potrebnu širu zakonodavnu reformu u oblasti medijacije, opisanu u trećoj grupi preporuka, datoj niže u tekstu:

Za svaku grupu preporuka identifikovane su konkretne aktivnosti na osnovu nalaza dobijenih analizom određene zemlje.

Preporuke su podeljene u sledeće tri grupe:

1. Povećanje tražnje za komercijalnom medijacijom;
 2. Povećanje kvaliteta ponude usluga komercijalne medijacije;
 3. Unapređenje regulatornog okvira u oblasti komercijalne medijacije.
-

7.1. Povećanje tražnje za komercijalnom medijacijom

Nacionalni izveštaji predstavljeni u ovoj studiji i navodi iz sprovedenih istraživanja pokazuju da kako mala i srednja preduzeća, tako i velike kompanije, iako priznaju da medijacija može biti korisna za njihovo poslovanje, ipak oklevaju ili ne žele da učestvuju u medijaciji. S druge strane, statistički podaci predstavljeni u nacionalnim izveštajima⁵⁸ i nezavisnim studijama⁵⁹ pokazuju da ako se stranke obavežu na pokretanje postupka medijacije, i dalje imaju dobre izgleda za sporazumno rešenje (otuda i visoka stopa uspeha), nasuprot široko rasprostranjenom mitu da, ako stranke na početku ne žele da pokušaju sa medijacijom, malo je verovatno da će doći do sporazuma. Nedostatak podsticaja za preduzeća da se uključe u medijaciju šteti kako njihovim interesima, tako i interesu promovisanja medijacije kao delotvornog sredstva za rešavanje sporova.

Stoga, čak i u periodu koji prethodi novoj zakonodavnoj reformi u oblasti medijacije, aktivan rad na sledećim preporukama mogao bi da pripremi pravosudne, regulatorne i biznis aktere i obezbedi nesmetano sprovođenje zakonodavne reforme odmah po usvajanju novih propisa. Ove aktivnosti treba sprovesti kontinuirano:

1. Uspostaviti delotvornije protokole za upućivanje na medijaciju u privrednim sudovima
2. Sprovesti kampanje za jačanje svesti koje su namenjene odabranim poslovnim sektorima
3. Promovisati veću primenu medijacije i klauzula komercijalnih ugovora o rešavanju sporova u nekoliko koraka

7.1.1. Uspostavljanje delotvornijih protokola za upućivanje na medijaciju u privrednim sudovima

Osnovna premisa pokretanja medijacije upućivanjem ili naredbom sudije je to da sudija ima vremena i mogućnosti da oceni koliko je konkretan predmet pogodan za medijaciju, oceni verovatnoću da će stranke da postignu nagodbu, i spreči da postupak koji iz izvesnih razloga možda

⁵⁸ Pogledati, na primer, Tursku.

⁵⁹ Savetodavni odbor za ARS za državu Njujork, *Prelazni izveštaj i preporuke*, februar 2019 [pristup na dan 2019-08-21]. Dostupno na: <https://ww2.nycourts.gov/sites/default/files/document/files/2019-05/InterimReportRecommFeb-2019.pdf>, str. 8.

nije pogodan za medijaciju uđe u proces. Međutim, u stvarnosti tek nekolicina sudija zaista i koristi ovu mogućnost. Jasno je da ovakva metoda može dati rezultate i dovesti do velikog broja predmeta upućenih na medijaciju⁶⁰, ali tako nešto zahteva posvećenost sudija, službenika suda koji pružaju administrativnu podršku, te raspoloživosti odgovarajućih sala za sastanke u kojima bi se odvijale sesije u sklopu medijacije.

Najveći broj projekata medijacije pridružene sudu u sklopu kojih se medijacija vrši u sudskim prostorijama, nije godinama uspevaio da dovede do dovoljnog broja sporova upućenih na medijaciju i, što je najvažnije, ova nastojanja nisu dugoročno održiva nakon što istekne vreme tokom kojeg su obezbeđena sredstva i resursi takvog međunarodnog projekta. To se desilo sa svim pilot projektima medijacije pridružene sudu koji su do sada sprovedeni u Srbiji. Osim toga, postojeći pilot projekat medijacije pridružene sudu u niškom Osnovnom sudu primarno se odnosi na sitne postupke (uglavnom kazne za parkiranje i račune za komunalije), uključuje eksterne medijatore koji svoje usluge nude besplatno, dovodeći tako u pitanje uticaj i održivost ovih odličnih inicijativa. Preciznije, tokom 2018. godine, od 30 567 nerešenih predmeta u sudu u Nišu, samo je oko 200 njih upućeno na medijaciju, što čini oko 0,7% od ukupnog broja nerešenih predmeta. Zbog toga ova vrsta modela medijacije pridružene sudu možda nije najbolje dugoročno rešenje za privredne sporove u Srbiji.

Pored toga, studije o delotvornoj javnoj politici medijacije⁶¹ već duže vreme ističu koristi koje po funkcionalan međusobni odnos javnog i privatnog sektora mogu imati inicijative na temu medijacije. Neke od njih su sledeće:

- Inicijative medijacije zasnovane na biznisu stvaraju tražnju za sistemima medijacije u programima reformi.
- Inicijative medijacije zasnovane na sudu stvaraju kontekst u kojem može doći do boljeg upoznavanja privatnog sektora sa medijacijom.
- Svaka stvara kontekst u kojem druga strana stiče kredibilitet.

Imajući u vidu ovu simbiozu između inicijativa privatog i javnog sektora, adekvatna dijagnoza mogućnosti u svakom od sektora i dodata vrednost koju jedan drugom mogu da obezbede čine važan faktor u osmišljavanju regulatornih intervencija u oblasti medijacije.

Poput Italije, Turske i Grčke, u pravnom sistemu kao što je onaj u u Srbiji, koji karakteriše veoma velik broj nerešenih i novih predmeta u sudovima, dragoceno vreme sudija i ograničene resurse sudova treba opredeliti prevashodno za održavanje ročišta i pisanje presuda. Takođe treba imati na umu da prosečna sesija u sklopu komercijalne medijacije traje najmanje pola dana (isto koliko i

⁶⁰ DE PALO, G. Desetogodišnji „paradoks medijacije u EU“ Kada direktiva EU treba da bude više... direktivna: Informacija na zahtev komiteta JURI, Evropski parlament [interaktivno], 2018. Dostupno na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/608847/IPOL_BRI\(2018\)608847_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/608847/IPOL_BRI(2018)608847_EN.pdf), str. 10-11.

⁶¹ Alexander, Nadja; Steffek, Felix. 2017. *Izrada zakona o medijaciji (engleski)*. Set o medijaciji. Vašington, D.C. : Grupacija Svetske banke. <http://documents.worldbank.org/curated/en/899611503551941578/Making-mediation-law>, 18; IFC (Međunarodna finansijska korporacija). 2011. Smernice za alternativno rešavanje sporova. Vašington, DC: IFC, 6.

nekoliko ročišta na sudu). S obzirom na cilj koji je naveden u Beloj knjizi, a koji se odnosi na udeo od najmanje 10% medijacija u novim predmetima (što znači oko 30 000 medijacija godišnje), model koji se zasniva primarno ili dominantno na sudskoj medijaciji nije održiv, i verovatno će dovesti do velikog kašnjenja u sudskim postupcima. Sudska medijacija iz mnogobrojnih razloga funkcioniše samo u pravnim sistemima sa malim prilivom predmeta, u kojima sudije imaju dovoljno radnog vremena da se time bave. Takav je slovenački model sudske medijacije, u sklopu kojeg sudije nude usluge medijacije u svoje radno vreme, što funkcioniše u sistemu sa mnogo manjim prilivom predmeta⁶² u sudu i, samim tim, manje nerešenih predmeta. Međutim, to ne znači da određeni modeli sudske ili sudu pridružene medijacije neće biti komplementarni drugim modelima koji se osmisle.

Na primer, kao što je pokazano u italijanskom izveštaju, sud u Firenci usvojio je protokol za upućivanje na medijaciju u saradnji sa lokalnim univerzitetom koji je dao odlične rezultate u više od hiljadu medijacija na koje sud uputi godišnje, sa stopom uspeha u postizanju sporazuma o rešavanju spora medijacijom od gotovo 70%. Ovaj projekat zasniva se na tri osnovna činioca:

- a) protokol sa lokalnim pravnim fakultetom univerziteta u Firenci u skladu sa kojim diplomci ovog fakulteta (nakon što prođu adekvatnu obuku) svakodnevno pomažu sudijama u oceni „medijabilnosti“ nerešenih predmeta i predlažu sudijama izdavanje sudske odluke kojim se od stranaka u postupku traži da pre sledećeg zakazanog ročišta prisustvuju prvom sastanku u postupku medijacije;
- b) po prijemu sudske odluke u skladu sa stavom članom 5 stav 2 Uredbe br. 28/2010⁶³, stranke podnose zahtev za medijaciju pružaocu usluga medijacije koji je akreditovalo italijansko Ministarstvo pravde i koji ima prostorije u istoj oblasti kao što je teritorijalna nadležnost suda u Firenci (bez opterećenja po službenike suda i bez korišćenja prostorija suda);
- c) predsednik suda u Firenci svrstava u kriterijume za periodičnu ocenu rada sudija broj predmeta koji je upućen na medijaciju i procenat predmeta u kojima je došlo do sporazuma o rešenju spora medijacijom. Firentinski projekat medijacije pridružene sudu repliciran je u različitim sudovima u Italiji (Peruća, Verona i Rim).

Drugim rečima, ovim protokolom sudovima su obezbeđeni značajni spoljni resursi u rešavanju sporova izvan sudova. Sprovođenje efikasnih protokola u privrednim sudovima u Srbiji u saradnji sa pravnim fakultetima (npr. sa studentima post-diplomskih master programa), izvan centara za medijaciju, moguće je ostvariti u skladu sa postojećim pravnim okvirom, na osnovu donetog Uputstva MP-VSS-VKS, uz malo dodatne administrativne podrške za pokretanje sistema (npr.

⁶² Slovenija beleži 2,5 novih predmeta na svakih 100 stanovnika, što je upravo u skladu sa prosekom u državama članicama SE.

⁶³ U skladu sa italijanskim zakonom o medijaciji, sudija ima diskreciono pravo da naloži strankama u bilo kom momentu tokom postupka da počnu postupak medijaciju u roku od 15 dana od takvog naloga. Međutim, zakonom nije precizirano da li stranke treba da učestvuju samo u prvom sastanku ili u celokupnom postupku, pa zbog toga sudija može biti precizniji u nalogu. Medijatora bira stranka koja prva podnese zahtev za medijaciju (ako stranke podnesu zahtev kod dva različita pružaoca ovih usluga, nadležan je onaj kod koga je zahtev pre stigao). Troškove naknade za rad medijatora stranke dele. Ako stranke učestvuju u postupku i ne dođu do dogovora, sudski postupak se nastavlja. Ako tužilac ne prisustvuje medijaciji, sudski postupak se može obustaviti.

selekcija studenata, sklapanje ugovora sa sudom o stažiranju – volonterskom radu, kojima se obezbeđuje poverljivost i obuka za studente-volontere, itd.). Slično tome, pružanje pomoći u odabiru predmeta za medijaciju može da bude deo redovne obuke kandidata u Pravosudnoj akademiji (u nastavku teksta - PA). Ovakav sistem bilo bi jednostavno uspostaviti i voditi, a bio bi i dugoročno održiv i bez finansiranja međunarodnih donatora.

Primenjivost protokola moguće je značajno unaprediti identifikacijom medijatora (npr. više kvalifikacija nego što se nalazi u registru, mesto na kojem mogu da obavljaju medijaciju – na sudu ili u sopstvenim prostorijama, iznos naknade za njihov rad, itd – moguće je, na primer, da će medijator raditi bez naknade ako mu se uputi predmet).

S druge strane, ekspanziju trenutno postojećeg entuzijazma i kapaciteta u sudovima za sudsku medijaciju (koju vrši sudija) ne treba suzbijati (pogledati preporuku br. 5.3.3.: „Sudije kao medijatori/miritelji“), i, čak i u skladu sa propisima trenutno snazi, predsednik suda može da odluči koje sudije će biti na spisku medijatora suda, iako bi to trebalo ograničiti na mali, odabrani broj sudija koji mogu da pokažu svoju posvećenost. Naročito je korisno napomenuti koristi od sudske medijacije/mirenja u drugostepenim postupcima, budući da je medijacija često moguća u ovoj fazi ali je manje verovatno da će stranke snositi dodatne troškove, a više verovatno da će imati koristi od autoritativnog, direktivnog pristupa medijaciji, pre nego od pomagačkog. Hrvatski zakonodavci su ovo prepoznali i propisali da stranke mogu sporazumno da podnesu predlog za rešavanje spora postupkom mirenja sudiji izmiritelju ili sudu nadležnom za odlučivanje o pravnom leku.

Već dugo je priznato da sudije imaju ključnu ulogu u negovanju kulture mirnog rešavanja sporova putem informisanja stranaka, organizovanja informativnih sastanaka o medijaciji i pozivanja stranaka da učestvuju u medijaciji i/ili upućivanjem predmeta na medijaciju. Stoga je od presudne važnosti da sudije u potpunosti poznaju i razumeju proces i koristi medijacije. Program tela CEPEJ za jačanje svesti sudija o medijaciji⁶⁴ sadrži Osnovni kurikulum za sudske upućivanje na medijaciju, njegovo trajanje (četiri puta po pola dana (ukupno dva dana), što se preporučuje kada god je moguće za programe inicijalne obuke, a jedna ili dve poludnevne sesije se preporučuju u redovnim intervalima za programe kontinuirane obuke). Da bi se obezbedila efikasnost ovih programa informisanja/obuke (tj. njihova dugotrajnost, učestalost i kvalitet) adekvatno je preduzeti sledeće mere (koje su takođe u skladu sa Uputstvom MP-VSS-VKS):

- 1) Odrediti u svakom apelacionom sudu sudiju zaduženog za medijaciju, radi istraživanja na temu upoznatosti sudija sa ovim pitanjem i temu pilot projekata,
- 2) Odrediti u svakoj jurisdikciji sudiju zaduženog za organizaciju ovih projekata,
- 3) Obezbediti da se ovom sudiji dodeli kompletan medijatorski sastav, kako bi mogao da postane glavni instruktor za jačanje svesti o medijaciji u svom sudu i organizuje pilot projekte u oblasti medijacije u svojoj nadležnosti.

⁶⁴ Program tela CEPEJ za jačanje svesti sudija o medijaciji, CEPEJ(2019)18, <https://rm.coe.int/cepej-2019-18-en-mediation-awareness-programme-for-judges/168099330b>

Mere za povećanje učešća advokata i sudija, uključujući uvođenje upućivanja na medijaciju u ocenu rada sudija, uvođenje alatki za utvrđivanje ciljnih vrednosti i merenje uspeha poput utvrđivanja Ciljnog broja uravnoteženog odnosa (BRTN), upoređivanje broja predmeta na medijaciji i u parničnom postupku, na nivou suda i države, te uvođenje programa obuke za promovisanje medijacije u obavezne inicijalne i kontinuirane obuke za sudije, takođe treba da obezbede veće dejstvo sprovođenja medijacija povezanih sa sudom.

Stoga se daju sledeće preporuke:

Preporuke u pogledu uspostavljanja delotvornijih protokola za upućivanje na medijaciju u privrednim sudovima

1. Koordinacija i širenje programa medijacije pridružene sudu u sklopu specijalizovanog sistema privrednih sudova (i prvostepenih i apelacionog) (uspostavljanje pilot šema medijacije u odabranim sudovima);
2. Revizija Uputstva MP-VSS-VKS i njegova promocija, radi obezbeđenja široke primene ovog uputstva;
3. Sklapanje sporazuma o saradnji između sudova, sa jedne strane, i pravnih fakulteta i centara za komercijalnu medijaciju sa druge;
4. Propisati Sudskim poslovnikom i Smernicama za medijaciju obavezu predsednika suda da uspostavi uravnotežen odnos između medijacija i sudskih postupaka za svaki sudski nivo, što bi se takođe moglo propisati i za nacionalni nivo u Uputstvu MP-VSS-VKS ili strateškom dokumentu. Reperkusije se mogu propisati u slučaju neuspeha u utvrđivanju i dostizanju BRTN;
5. Obuka za sticanje veština za sudije privrednih sudova i upravitelje ovih sudova koju realizuje PA na temu upućivanja predmeta na medijaciju, u skladu sa Programom tela CEPEJ za jačanje svesti sudija o medijaciji;
6. Napredna obuka o medijaciji i veštinama ARS za ograničen broj sudija;
7. Uvođenje preciznih odredaba u Sudski poslovnik i akte VSS o upućivanju predmeta na medijaciju kao sastavnom delu ocene rada sudija (uključujući i kada se predmet smatra upućenim; ciljne vrednosti i podsticaje);
8. Podrška Privrednom apelacionom sudu u nastojanju da jedan deo septembarske Godišnje konferencije privrednih sudova bude posvećen medijaciji, kao i u promovisanju i objavljivanju konferencijskog zbornika radova;
9. Podrška akademiji Advokatske komore u pružanju obuka na temu zastupanja u komercijalnoj medijaciji za advokate, naročito na područjima sudova u kojima su uspostavljeni programi medijacije pridruženi sudu;
10. Identifikacija medijatora koji stoje na raspolaganju da svoje usluge ponude sudu (npr. na spiskovima sudova treba da se nađe više informacija o kvalifikacijama medijatora i

- drugih informacija nego što ih ima u registru; informacija o tome gde vrše medijaciju – u sudu ili sopstvenim prostorijama; iznos njihove eventualne nadoknade, itd);
11. Davanje prava strankama da izaberu medijatora sa spiska privatnog pružaoca usluga medijacije /ili nezavisnog vanskudskog registrovanog medijatora, pri čemu ako izaberu sudsku medijaciju koju vrši sudija, ne mogu imati ovo pravo (singapurski model).
-

7.1.2. Sprovođenje kampanje jačanja svesti o medijaciji koja je namenski osmišljena za odabrane poslovne sektore

Kao što je već dokazano u slučaju Srbije i svih drugih analiziranih zemalja, generičke promotivne kampanje ili programi jačanja svesti kojima se javnosti predočavaju prednosti medijacije pokazali su se nedelotvornim. Kao što je navedeno, odluka u učešću u postupku medijacije nakon što nastane spor ne predstavlja individualnu, već pre „kolektivnu“ odluku svih strana u sporu, kao i njihovih advokata koji moraju potpisati ugovor sa medijatorom ili centrom za medijaciju koji će pružati ovu uslugu. Zbog toga generičke promotivne kampanje nikada nisu donele značajne rezultate u smislu broja postupaka medijacije.

Promotivne kampanje o medijaciji delotvorne su samo kada su ciljano osmišljene i strogo vezane za upoznavanje sa određenim inicijativama, poput donošenja novih propisa o medijaciji, pokretanja programa vezanog za sud, promovisanje centara za medijaciju, ili medijaciju u određenim vrstama sporova, uz lako dostupne i prepoznatljive pružaoce usluga medijacije koji mogu da zadovolje ovako nastalu tražnju.

Neophodno je identifikovati relevantne zainteresovane strane i podstaći ih da se uključe u proces reforme i proces stvaranja „tražnje“ (bankarstvo, trgovina, B2B, potrošači, itd). Turski projekat medijacije za *Grand Bazar* daje primer najbolje prakse o tome kako ciljana podrška određenom poslovnom sektoru, promocija koja teče paralelno sa raspoloživom ponudom medijacije (medijatora i infrastrukture za medijaciju) može da ima pozitivne efekte.

Prilikom odabira sektora za koje će se namenski raditi, mora se sprovesti analiza trenutnog opterećenja sudova različitim vrstama sporova koji bi se mogli delotvorno rešiti medijacijom (broj sporova u Srbiji i odabranim pilot sudovima, njihovo trajanje, troškovi parničnog postupka – kako ukupne sudske takse tako i naknade za rad advokata) (pogledati deo 5.3.1 studije).

Za svrhe razmatranja ovih faktora, u kontekstu predstojeće zakonodavne reforme u oblasti medijacije, savetuje se da MP ima vodeću ulogu u osmišljavanju, vođenju i pružanju podrške promotivnim i informativnim kampanjama, namenski osmišljenim za određene poslovne sektore i povezanim sa programima upućivanja na medijaciju u odabranim privrednim sudovima.

Na primer, sudovi u Beogradu konstantno beleže najveći priliv predmeta i imaju najveći broj zaostalih nerešenih predmeta⁶⁵. Ne očekuje se nikakvo poboljšanje situacije po ponovnom uspostavljanju redovnog režima rada, nakon što se završi zastoj usled vanrednog stanja zbog širenja COVID-19. S obzirom na najveću koncentraciju medijatora na teritoriji ovog privrednog suda, promotivne aktivnosti se u prvoj fazi mogu ograničiti na ovu teritoriju.

Preciznije, potrebno je uzeti u obzir i sledeće aktivnosti:

Preporuke o sprovođenju kampanja za jačanje svesti, namenski osmišljenih za odabrane poslovne sektore

1. Ciljano osmišljen rad sa konkretnim poslovnim sektorima, u partnerstvu sa relevantnim nacionalnim ili lokalnim poslovnim udruženjima (Privredna Komora Srbije i regionalne komore, kako i druga relevantna udruženja u okviru relevantnih sektora, kao što su građevinarstvo, poljoprivreda, proizvodnja, bankarstvo, u vezi sa intelektualnom svojinom, korporacijama, zapošljavanjem, informacionim tehnologijama, osiguranjem, itd...) koji realizuje MP i relevantne zainteresovane strane i partneri;
 2. Ciljano osmišljene promocije u vezi sa programima upućivanja na medijaciju u odabranim privrednim sudovima (tj. ograničeno na „pilot“ teritorije).
 3. Podrška advokatskim komorama u organizovanju panel diskusija na temu medijacije tokom advokatskih konferencija i seminara akademije Advokatske komore Srbije, kao i u obukama o zastupanju u medijaciji za advokate koji se bave privrednim pravom;
 4. Aktivna promocija potpisivanja „izjava o učešću u medijaciji“ od strane najvećih kompanija;
 5. Studija o iskustvu advokata (u svojstvu upućivača na medijaciju i savetnika kompanija) i kompanija (korisnika ovih usluga) sa poslovnom medijacijom, kao i sudija, kako bi se stekla znanja i uvid u prilike koje pruža komercijalna medijacija i prepreke koje joj stoje na putu.
-

⁶⁵ VKS, 2020 „GODIŠNJI IZVEŠTAJ O RADU SVIH SUDOVA U REPUBLICI SRBIJI U 2019. GODINI“
<https://www.vk.sud.rs/sr/%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D1%9A%D0%B8-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%BE-%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%83-%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0>, <https://www.mpravde.gov.rs/cron/files/O/2019/O2019Y00.html>

7.1.3. Promovisanje češćeg korišćenja medijacije i klauzula komercijalnih ugovora o rešavanju sporova u nekoliko koraka

Kao što je navedeno, jedna od najvećih prepreka koje stoje na putu većem korišćenju medijacije je to što, po nastanku spora, ne dođe do konsenzusa svih učesnika (obično dve stranke u parničnom postupku i njihovih advokata) o potpisivanju „sporazuma o učešću u medijaciji“ sa medijatorom ili pružaocem ove usluge. Iz brojnih razloga, barem jedna od strana u sporu veruje da će bolje proći ako se obrati sudu ili ostane u sudskom postupku (ili čak odlaže rešavanje spora). Kod privrednih sporova ova glavna prepreka se lako može rešiti uvođenjem obavezujuće klauzule o medijaciji u ugovore, pre nego što dođe do spora. U teoriji, kompanije i poslovna udruženja mogu masovno da unose ovakve klauzule u svoje standardne ugovore i tako iskoriste prednosti medijacije pre arbitraže ili sudskog postupka. Iznenadjuje to što u većini analiziranih zemalja nije došlo do sistematskog uvođenja ovih klauzula u komercijalne ugovore. Jedino su Holandija i Singapur krenuli ovim putem.⁶⁶

Primeri standardne klauzule komercijalnog ugovora o rešavanju sporova u nekoliko koraka:

Svaki spor koji nastane na osnovu ovog ugovora ili u vezi sa istim prvo će se nastojati rešiti medijacijom, u skladu sa Pravilima medijacije pružaoca usluga medijacije, kojeg je akreditovalo Ministarstvo pravde Srbije, a odabrala strana koja pokreće spor [*ili naziv prethodno odabranog pružaoca usluga medijacije ili više takvih pružalaca*].

Ukoliko strane ne uspeju da reše spor medijacijom u roku od 30/60/90 dana od početka procesa medijacije, spor se upućuje na rešavanje u skladu sa Pravilima arbitraže [*ili naziv prethodno odabranog pružaoca usluga medijacije*].

ili na arbitražu

Ukoliko strane ne uspeju da reše spor medijacijom u roku od 90 dana od početka procesa medijacije, spor se upućuje sudu odgovarajuće nadležnosti u _____ [podaci o mestu i sudu].

Nacrt modela višeslojne klauzule UNCITRAL-a

Svaki spor, neslaganje ili potraživanje koji nastanu na osnovu ovog ugovora ili u vezi sa istim, ili povreda, raskid ili nevaženje ovog ugovora, rešava se medijacijom u skladu sa Pravilima medijacije tela UNCITRAL.

Napomena: Strane treba da razmotre dodatan sadržaj:

- (a) Lice nadležno za odabir je (naziv institucije ili pojedinca);
- (b) Jezik na kom se sprovodi postupak medijacije je ...;
- (c) Mesto u kom se sprovodi postupak medijacije je

Ukoliko se spor, u celosti ili delimično, ne reši u roku od [(60) dana] od podnošenja zahteva za medijaciju u skladu sa ovim pravilima, strane su saglasne da će sva preostala pitanja rešavati arbitražom u skladu sa Pravilima arbitraže tela UNCITRAL.

⁶⁶ Singapurska povelja o medijaciji <http://mediation.com.sg/about-us/#singapore-mediation-charter>

Napomena: Strane treba da razmotre dodatan sadržaj:

- (a) Lice nadležno za odabir je (naziv institucije ili pojedinca);
- (b) Broj arbitara je (jedan ili tri);
- (c) Mesto u kom se sprovodi postupak arbitraže je (grad i država);
- (d) Jezik na kom se sprovodi postupak arbitraže je...

Primer klauzule kojom se predviđa isključivo medijacija: Nacrt modela klauzule o medijaciji UNCITRAL-a⁶⁷

Svaki spor, neslaganje ili potraživanje koji nastanu na osnovu ovog ugovora ili u vezi sa istim, ili povreda, raskid ili nevaženje ovog ugovora, rešava se medijacijom u skladu sa Pravilima medijacije tela UNCITRAL.

Napomena: Strane treba da razmotre dodatan sadržaj:

- (a) Godina usvajanja konkretne verzije ovih pravila;
- (b) Strane su saglasne da će postupak medijacije sprovoditi jedan medijator kojeg strane sporazumno odrede [u roku od trideset dana od sporazuma o medijaciji], a ukoliko se strane o tome ne usaglase, medijatora određuje [relevantno lice nadležno za odabir];
- (c) Jezik na kom se sprovodi postupak medijacije je ...;
- (d) Mesto u kom se sprovodi postupak medijacije je ...

Podsticanje kompanija da u ugovore unesu klauzule o medijaciji postepeno će dovesti do većeg broja postupaka medijacije u privrednim sporovima, onda kada dođe do tih sporova. Kao što se navodi u izveštaju za Austriju, u skladu sa odgovorima koje su dale zainteresovane strane u istraživanju *Global Pound Conference*⁶⁸, u određenim slučajevima kompanije bi možda bile sklonije tome da unesu klauzule o kombinovanom rešavanju sporova, poput „Med-Arb“, „Arb-Med-Arb“ ili čak i njima predvide i sudski postupak. Neke studije sugerišu da bi ugovorne klauzule o medijaciji kao standardna praksa korporativne politike mogle da uštede puno rada pravnicima zaposlenim u tim korporacijama, koji bi u suprotnom morali da svaki put iznova svoje rukovodioce uveravaju u prednosti medijacije.

Pored toga, MP i druge relevantne zainteresovane strane treba da razmotre sledeće:

Preporuke o promovisanju češćeg korišćenja medijacije i klauzula komercijalnih ugovora o rešavanju sporova u nekoliko koraka

1. Javno zagovaranje i obrazovanje o koristima korišćenja medijacije i ugovornih klauzula o rešavanju sporova u nekoliko koraka koje obuhvataju medijaciju;

⁶⁷ Komisija Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovinsko pravo, Pedeset treća sednica u Njujorku, 6–17. jul 2020. Rešavanje privrednih sporova, **Nacrt Pravila medijacije UNCITRAL-a**, Napomena Sekretarijata, <https://undocs.org/en/A/CN.9/1026>

⁶⁸ Međunarodni institut za medijaciju, 2016 ANKETA O MEĐUNARODNOJ MEDIJACIJI & ARS: Popis zainteresovanih strana i trendova u rešavanju sukoba, 2016 [pristup na dan 2019-08-22], dostupno na: odreurope.com/assets/site/content/IMI_survey_2016.pdf, str. 3.

2. Takođe treba podsticati saradnju sa postojećim arbitražnim institucijama, poput Arbitražnog suda Privredne i industrijske komore i Beogradskog arbitražnog centra, kao i osmisliti zajedničke kampanje koje će sprovoditi ministarstvo, predstavnici privrednih sudova, te arbitražnih centara i centara za medijaciju;
 3. Ciljano osmišljen rad sa pravnim odeljenjima i firmama koje se bave privrednim pravom, kroz ponudu radionica na temu naprednih tehnika u zastupanju u pregovorima i medijaciji, radi njihovog upoznavanja sa koristima medijacije i pripreme za učešće u ovom postupku;
 4. Javne uprave, agencije i kompanije treba da razmotre potpisivanje izjave o učešću u medijaciji, a MP treba da ih podstiče da sistematski razmatraju opciju integrisanja klauzule o medijaciji u svoje ugovore.
-

7.2. Unapređenje kvaliteta ponude komercijalne medijacije

Kvalitet usluga medijacije je od ključne važnosti za uspeh medijacije u privrednim sporovima. Iako, u teoriji, tržište treba da bude sposobno da se samoreguliše i obezbedi da samo kvalifikovani pojedinci pružaju usluge medijacije, to u praksi tako ne funkcioniše. To je posebno istinito onda kada dođe do naglog porasta broja sporova upućenih na medijaciju, koji može da bude više stotina puta uvećan, što je slučaj kod propisivanja obavezne medijacije ili prve informativne sesije sa medijatorom. To je takođe slučaj sa zemljama koje nemaju dugu istoriju pružanja profesionalnih usluga komercijalne medijacije. Stoga je država dužna da uvede zaštitne mehanizme kojima se može obezbediti da pružene usluge medijacije zadovolje očekivanja i međunarodne standarde. Nedovoljno kvalifikovanih medijatora, kao što je to bio slučaj sa Turskom, gde medijatorima i pored 80 sati inicijalne obuke treba dodatna obuka, može da poremeti i kompromituje sistem, a time i odvрати potencijalne korisnike i druge zainteresovane strane, poput eksternih savetnika, od korišćenja usluga medijacije, pa treba barem uraditi sve što je moguće da bi se to izbeglo.

Kvalitet medijacije se u suštini zasniva na dva ključna činioca – 1) odabiru kvalifikovanih pojedinaca i institucija i 2) nadzoru i podršci njihovih daljih aktivnosti u praksi. To, na primer, podrazumeva adekvatne poslovne prostorije prikladne za pružanje usluga medijacije koje mogu da ponude pružaoci ovih usluga, kao što to rade na primer medijatori u Austriji, Italiji ili Singapuru, ili, ako njihovi resursi nisu dovoljni, takve prostorije mogu da se obezbede iz javne infrastrukture, recimo stavljanjem na raspolaganje opremljenih sala u sudovima, kao što se to radi u Turskoj.

Premda izveštaji o Singapuru i Austriji pokazuju da potpuno dobrovoljno učešće u komercijalnoj medijaciji, bez dodatnih podsticaja, takođe može da privuče određen broj kompanija medijaciji, a takođe se navodi da ključnu ulogu ovde ima i kulturološki ambijent, kao i rad javnih i privatnih centara za medijaciju sa odličnom reputacijom. Međutim, najvažnije je da se u izveštajima daju primeri postepenog ali sporog razvoja, koji kontinuirano traje više od dvadeset godina. Takav

kontinuiran razvoj može da otvori vrata za utemeljenje praksi u medijaciji, obezbeđujući dobar razvoj medijacijske infrastrukture i dovoljno radnog iskustva za medijatore.

7.2.1. Podrška Ministarstvu pravde u razvoju kapaciteta ove institucije i proširenju uloge Registra posrednika i tela za uspostavljanje standarda

Primeri Austrije, Grčke, Italije i Turske pokazuju da delotvorno funkcionisanje nacionalne infrastrukture za medijaciju zahteva određivanje organa nadležnog za kvalitet i praćenje usluga medijacije koji deluje kao referentno telo za sve zainteresovane strane. U Srbiji postoji jasna potreba da se ojača i proširi to telo koje se od 2015. nalazi u Ministarstvu pravde. Izveštaji o Austriji i Grčkoj pokazuju kako se kapaciteti MP mogu ojačati i proširiti osnivanjem komisije za medijaciju ili saveta za medijaciju kao ekspertskeg tela ovog ministarstva.

Primer Turske posebno pokazuje kako je funkcionalno regulatorno telo za medijaciju (u njihovom slučaju, dva tela) odgovorno, između ostalog, za efikasnu regulaciju aktivnosti medijacije, obavlja koordinaciju i sekretarske aktivnosti za institucije (poput ministarstva, univerziteta, stručnih organizacija i drugih), prati medijacijske prakse širom zemlje, vodi registar medijatora i objavljuje relevantne statističke podatke. Iskustvo Turske takođe pokazuje da je potrebno više obuke za medijatore kako bi se povećao kvalitet usluge, kao i potrebu za višim standardima i praćenjem rada institucija za obuku u medijaciji i njihovih instruktora. Pre svega, njih treba obavezati da podnose godišnje izveštaje. Zatim, treba predvideti da ih ministarstvo može kontrolisati u bilo kom momentu, kao i da im se mogu izricati kazne ili da se mogu brisati iz registra.

Kapacitete Ministarstva pravde će naročito biti potrebno jačati ako se propiše obavezna prva informativna sesija. Kratkoročna i srednjoročna podrška za jačanje kapaciteta može da se pomogne preko projekata koje finansiraju donatori. Međutim, osnovni cilj ovih projekata, osim trenutne pomoći i popune praznina u pogledu kapaciteta, treba da bude obezbeđenje razvoja kapaciteta i održivosti samog ministarstva, što zahteva da sam korisnik preuzme ovu obavezu. Stoga, MP, pored razvoja internih kapaciteta, naročito kroz zasebnu jedinicu za medijaciju, može da razmotri mogućnost dobijanja podrške od nekog ekspertskeg tela, poput komisije ili saveta, čije bi se osnivanje propisalo zakonom.

Glavne uloge Ministarstva pravde mogu se grupisati u sledeće oblasti:

- ***Upravljanje procesom akreditacije medijatora, centara za medijaciju i organizacija za pružanje obuke.*** U cilju obezbeđenja visokog nivoa kvaliteta ovih usluga, važna funkcija registra je održavanje spiska medijatora, centara i institucija za obuku, kao i ovlašćenje za dodavanje ili brisanje pojedinaca i subjekata sa spiska. To znači da bi nadležno telo takođe trebalo da bude odgovorno za vršenje ispitivanja medijatora i staranje o tome da medijatori zadovoljavaju tražene zahteve, kako u momentu upisa na spisak, tako i dalje tokom rada, ili, drugim rečima, da bude odgovorno za praćenje i nadzor. Štaviše, kao što se može zaključiti iz izveštaja o Grčkoj i Turskoj, ova tela takođe mogu biti

odgovorna za održavanje adekvatnog pravnog okvira, sprovođenje javnih politika u oblasti medijacije, predlaganje rešenja za njihovo unapređenje, mogu da deluju kao disciplinski organi, kao i da jačaju svest o medijaciji u široj javnosti i među preduzećima. Operativne troškove registra moguće je finansirati godišnjim naknadama za registraciju koje plaćaju pružaoci usluga medijacije, medijatori i subjekti za obuku u ovoj sferi.

- ***Obezbeđenje delotvornog praćenja i nadzora.*** Premda odgovarajuća obuka, spisak i ispitivanje mogu da značajno doprinesu boljem kvalitetu medijacije, i dalje ostaje mogućnost da će neki medijatori zloupotребiti ovaj proces, da neće poštovati osnovna načela medijacije ili prosto neće biti u stanju da pruže kvalitetne usluge zbog nedostatka prakse ili veština. Zato će se uspostaviti delotvorne alatke za praćenje i nadzor njihovog rada, što podrazumeva i nedvosmisleno definisane osnove za disciplinsku odgovornost. Iako austrijski primer pokazuje da disciplinske postupke mogu da vode nevladine organizacije – udruženja medijatora, on takođe pokazuje da se krajnji korisnici mogu suočiti sa izvesnom konfuzijom, jer ova udruženja jedino mogu da preduzimaju mere u vezi sa svojim članovima. Štaviše, medijatori nisu dužni da se učlane u ova privatna tela. Poput rešenja u Italiji, registar treba da ima ovlašćenje da sprovodi „nenajavljene“ inspekcije centara za medijaciju kako bi se na terenu proverilo da li se propisani standardi zaista i poštuju. Pored toga, registar treba da se bavi osmišljavanjem i upravljanjem mehanizmom pritužbe, preko kojeg korisnici usluga medijacije mogu da ulože žalbu protiv medijatora, centra za medijaciju i institucije za obuku.
- ***Prikupljanje statističkih podataka na nacionalnom nivou na osnovu modela tela CEPEJ.*** Statistički podaci, tamo gde se prikupljaju, pokazuju više nego obećavajuće rezultate. U Turskoj stope uspeha u obaveznoj medijaciji u privrednim sporovima iznose oko 57 odsto, u Italiji ta stopa se u obaveznim medijacijama kreće oko 45 odsto, dok u slučajevima dobrovoljne medijacije dostiže i 63 odsto. Statistički podaci iz Singapurskog centra za medijaciju obećavaju još više – tamo se preko 85 odsto sporova reši medijacijom. Ipak, ne prikupljaju sve zemlje podatke, pa je tako izuzetno teško izvršiti poređenje različitih praksi. Ovaj nedostatak uočava se u izveštajima o Austriji i Grčkoj, koje su mogle obezbediti tek prilično fragmentisane podatke. Zato se preporučuje uspostavljanje okvira za periodično prikupljanje statističkih podataka na nacionalnom nivou u skladu sa **Matricom polaznog stanja za ključne pokazatelje učinka u medijaciji** koju je pripremito telo CEPEJ⁶⁹

Naime, u skladu sa matricom polaznog stanja tela CEPEJ savetuje se da se podele brojevi medijatora i pružalaca usluga medijacije po različitim gradovima i regionima u zemlji, kako bi se

⁶⁹ Matrica polaznog stanja za ključne pokazatelje učinka u medijaciji može se naći na strani 40 Kompleta alatki za razvoj medijacije tela CEPEJ, dostupno na <https://rm.coe.int/mediation-development-toolkit-ensuring-implementation-of-the-cepej-gui/16808c3f52>

pratio učinak ove mreže. U pogledu statistike za sami proces medijacije, savetuje se prikupljanje podataka o sledećem:

- Broj podnetih zahteva za medijaciju u privrednim stvarima koje je podnela najmanje jedna stranka ili broj predmeta upućenih na medijaciju od strane sudova/drugih institucija/službenika
- Broj uvodnih informativnih sesija o medijaciji ili sastanaka tokom kojih se stranke informišu o medijaciji
- Broj medijacija kojima su prisustvovala sve stranke
- Broj medijacija kojima je potpuno ili delimično rešen spor
- Broj postignutih nagodbi i stopa takvih nagodbi, razvrstano po osnovu za pokretanje medijacije, tj. (a) medijacije koje su propisima definisane kao preduslov za pristup sudu, (b) medijacije povezane sa sudom, na koje je uputio ili koje je naložio sudija ili državni tužilac tokom sudskog postupka, (c) dobrovoljna medijacija pokrenuta na osnovu sporazuma o rešavanju spora medijacijom sklopljenog nakon nastanka tog spora, (d) dobrovoljna medijacija pokrenuta na osnovu klauzule ugovora potpisanog pre nastanka spora.

Isto tako, savetuje se prikupljanje podataka o broju, vlasništvu i specijalizaciji pružalaca usluga medijacije:

- Privatni	- Advokatske komore
- Povezani sa sudom	- Država ili opštine
- Privredne komore	- Drugo

- **Koordinacija zainteresovanih strana radi unapređenja kvaliteta usluge.** Još jedna uloga registra treba da bude održavanje redovnih sastanaka sa svim zainteresovanim stranama, a naročito udruženjima medijatora, advokatskim komorama i udruženjima, predstavnicima pravosuđa, institucijama za obuku, poslovnim udruženjima i relevantnim organima vlasti. Ovi sastanci treba da obezbede stalnu interakciju među akterima na tržištu medijacije i u registru, kako bi se rešavali eventualni problemi u radu, utvrdili standardi kvaliteta i podelile najbolje prakse.

Treba omogućiti pretragu medijatora u registru po specijalizaciji, nakon što se odobre i sprovedu adekvatni programi specijalizovane obuke. Matricom polaznog stanja tela CEPEJ predviđene su sledeće oblasti specijalizacije:

- Građanska i komercijalna	- Radna
- Porodična	- Potrošačka
- Upravna	- Kaznena

Imajući u vidu prethodno navedeno, MP može da razmotri sledeće preporuke:

Preporuke o podršci Ministarstvu pravde u razvoju kapaciteta ove institucije i proširenju uloge Registra posrednika i tela za uspostavljanje standarda

1. Osnivanje i razvoj organizacione jedinice Ministarstva pravde nadležne za medijaciju i nadogradnja njenih kapaciteta;
 2. Propisati zakonom osnivanje komisije za medijaciju ili saveta za medijaciju radi dobijanja ekspertske podrške za MP u razvoju medijacije i angažovanju trećih strana da upravljaju procesom i prate proces akreditacije medijatora, centara za medijaciju i organizacija za obuku;
 3. Uspostaviti i promovisati partnerstva sa međunarodnim organizacijama za uspostavljanje standarda u medijaciji radi obezbeđenja međunarodnog priznanja medijatora u Srbiji;
 4. Moraju se propisati, a potom i pratiti, viši standardi za tela za obuku;
 5. Tela za obuku treba obavezati da podnose godišnje izveštaje, kao i predvideti povremene kontrole njihovog rada od strane Ministarstva pravde, kao i mogućnost sankcija i njihovog brisanja iz registra.
-

7.2.2. Uspostavljanje višefunkcionalne onlajn platforme i nacionalnog veb-sajta za medijaciju

Među analiziranim zemljama, Italija, Grčka, Singapur i Turska imaju onlajn platforme koje vode njihova ministarstva pravde⁷⁰. MP Srbije može ove platforme koristiti kao referentne, a njihove tri osnovne funkcije su sledeće:

- ***Upravljanje procesom akreditacije.*** Centri za medijaciju, medijatori i subjekti koji pružaju obuku u ovoj sferi svoje zahteve za akreditaciju mogu da podnesu elektronskim putem u registar, kao i da tome prilože svu neophodnu dokumentaciju (uz prethodno dobijenu šifru). Zatim registar elektronski, bez papira, upravlja celokupnim procesom akreditacije.
- ***Objavljivanje spiska medijatora i centara za medijaciju uz funkciju pretraživanja.*** Druga funkcija je ažuriran javni spisak akreditovanih medijatora, centara za medijaciju, instruktora i subjekata za pružanje obuke u medijaciji, uz mogućnost za korisnike da vrše onlajn pretraživanje centara u svakoj od teritorijalnih nadležnosti sudova, kao i po drugim kriterijumima, poput oblasti specijalizacije.

⁷⁰ Dostupno na <https://mediazione.giustizia.it/>

- **Objavljivanje relevantnih informacija o medijaciji.** Treća funkcija je objavljivanje relevantnih novosti, zakona i uredbi, te kvartalne statistike o medijaciji.

Adaptacija slične platforme može biti veoma korisna za Srbiju, kako bi se pojednostavili administrativni procesi i omogućilo transparentnije i efikasnije prikupljanje i objavljivanje statističkih podataka i drugih informacija. Pored toga, kao što je urađeno u Grčkoj⁷¹, MP može da razmotri dodavanje nove funkcije – nacionalne platforme za upravljanje predmetima za medijatore. Korisnici i advokati mogu da odaberu medijatora/centar za medijaciju na određenoj lokaciji, podnesu zahtev za medijaciju i prime relevantne informacije i saopštenja elektronski (dan i vreme sesije, ime medijatora, mogu da prilože i prime relevantnu dokumentaciju, itd...). Ova platforma može se povezati sa softverom sudova ako su u pitanju upućeni predmeti, i, pre svega, može se automatski prikupiti relevantna statistika. Tursko ministarstvo pravde razvilo je korisnu, integrisanu platformu, koja je jednostavna za korišćenje i omogućava blagovremeno prikupljanje statističkih podataka, što je posebno važno za praćenje sprovođenja i uspeh prve reforme informativnih sesija.

Preporuke o uspostavljanju višefunkcionalne onlajn platforme i nacionalnog veb-sajta za medijaciju

1. Osmisliti, postaviti i održavati sveobuhvatnu onlajn platformu kojom se obavlja onlajn upravljanje celokupnim procesom akreditacije medijatora, pružalaca usluga medijacije i tela za obuku;
2. Postaviti veb-sajt, povezan u realnom vremenu sa onlajn platformom za akreditaciju, sa spiskom akreditovanih medijatora, pružalaca usluga medijacije i tela za obuku;
3. Postaviti veb-sajt sa relevantnim informacijama o medijaciji (novosti, zakoni i uredbi, te kvartalna statistika o medijaciji);
4. Razmotriti dodavanje nove funkcije onlajn platformi - nacionalne platforme za upravljanje predmetima za medijaciju, gde korisnici mogu da izaberu medijatora ili pružaoca ove usluge i podnesu zahtev za medijaciju (slično postojećem sudskom IT sistemu u Srbiji).

⁷¹ Dostupno na <http://www.diamesolavisi.gov.gr/>

7.2.3. Priprema i promocija napredne obuke, ocenjivanja i akreditovanja za medijatore u privrednim sporovima

Austrija, Grčka, Italija i Turska usvojile su spiskove akreditovanih medijatora. Dok u Grčkoj, Italiji i Turskoj samo oni koji su na spisku mogu da pružaju usluge medijacije, posebno obavezne medijacije, Austrija je donekle liberalnija po tom pitanju. Tamo i pojedinci koji nisu na spisku medijatora mogu da pružaju ove usluge; međutim, oni nemaju pravo na određene beneficije od medijacije, poput automatskog zastoja u toku rokova zastarelosti i zaštite poverljivosti izvan opsega medijacije, tj. u praksi sud ne upućuje predmete ovim medijatorima. Italija ima tri „pod-spiska“ za akreditovane medijatore: **opšti, međunarodni i potrošački sporovi**. Na međunarodnom nivou, IMI⁷², Singapurski međunarodni institut za medijaciju (u nastavku teksta - SIMI)⁷³ i Institut za rešavanje sporova (Australija)⁷⁴ uzimaju se kao primeri uspešnih šema za proveru kvalifikacija medijatora, dok u Evropi, korisna referenca može da bude rad češkog ministarstva pravde. SIMI, koji je osnovalo (ali kojim ne rukovodi) Ministarstvo pravde, a čiji je zadatak da uvede najviše međunarodne standarde za profesionalne medijatore, daje naročito dobar primer. Uloga instituta SIMI je da sertifikuje **stručne sposobnosti medijatora, postavi standarde profesionalne etike medijatora, zahteva kontinuirano stručno usavršavanje za medijatore koje je akreditovao SIMI, unapredi svest o medijaciji, te osmisli alatke kojima će se pomoći stranama u donošenju osnovnih odluka o medijaciji**. Kriterijumi variraju, ali obično podrazumevaju to da kandidati treba da sastave portfelj sa informacijama o završenim obukama i stečenom iskustvu, koji su potvrdile relevantne institucije i klijenti, kao i evidenciju medijacija koje su do sada obavili.

Treba pomenuti da čak i u Holandiji, gde je regulisanje prepušteno tržištu, registracija u Federaciji medijatora Holandije (u nastavku teksta - MfN) je moguća samo nakon uspešnog pohađanja kursa obuke koji MfN priznaje za ove svrhe, nakon čega je potrebno položiti pisani test i proći ocenjivanje svog rada. Pored toga, medijatori koji su se kvalifikovali za predmete upućene od suda treba da budu registrovani u MfN i ispunjavaju dodatne uslove, poput toga da im je rad ocenjen od strane kolega.

Iskustvo Turske naročito ističe potrebu za dodatnom obimnom obukom i specijalizacijom medijatora. Značajan porast broja pritužbi koje je primilo tursko Ministarstvo pravde nakon uvođenja modela prve informativne sesije pokazuje da čak ni obuka o medijaciji u trajanju od 84 sata, uz polaganje testa sposobnosti, nije dovoljna da pripremi veliki broj medijatora za zahtevne zadatke u svakodnevnoj praksi. Zbog toga je tursko ministarstvo odlučilo da uvede dodatni uslov – poseban sertifikat za medijaciju u privrednim sporovima. Na početku 2019. pet odbora osnovano je u Sektoru za medijaciju u Ministarstvu pravde sa zadatkom osmišljavanja kurikuluma i sadržaja za specijalizovane sertifikovane programe za medijaciju u privrednim sporovima. Utvrđeno je da su prvih pet oblasti specijalizacije za privredne sporove osiguranje, korporacije, energetika, građevinarstvo i zdravstvo.

⁷² www.imimmediation.org

⁷³ <http://www.simi.org.sg>

⁷⁴ <https://www.resolution.institute/accreditations/mediation-australia>

Radna grupa Ministarstva pravde u Srbiji je već 2019. godine ostvarila značajan napredak time što je revidirala pravila obuke za medijatore u skladu sa najboljim praksama navedenim u Osnovnim smernicama za osmišljavanje i praćenje šema za obuku u medijaciji⁷⁵ i Osnovnim kurikulumom za obuku medijatora⁷⁶, koje je donela Evropska komisija za efikasnost pravosuđa. Međutim, preporučuje se da se nakon osnovnog kursa medijacije propiše obavezna specijalizovana obuka za određene oblasti rada: građansko pravo, privredno pravo, radno pravo, pravo u oblasti zaštite potrošača, upravno pravo, krivično pravo i porodično pravo. Zakon na snazi već omogućava propisivanje posebnih uslova za obavljanje medijacije u određenim oblastima (član 33 stav 3). Međutim, takve oblasti nisu identifikovane niti utvrđene do sada. Prema tome, ova mogućnost mogla bi se postepeno koristiti za privredne sporove.

Zato u kontekstu češće primene komercijalne medijacije treba pažljivo osmisliti specijalizovane napredne obuke za privredne sporove (i, po mogućnosti, različite potkategorije ove oblasti), čiju realizaciju takođe treba pratiti i podržati, kako bi se obezbedilo poštovanje međunarodnih standarda. Budući da nijedna organizacija za obuku u Srbiji trenutno ne nudi programe koji su usklađeni sa evropskim standardima (osnovna obuka traje manje od 20 sati, obuhvata polovinu preporučenog kurikuluma; odobreni programi obuke u komercijalnoj medijaciji traju oko 10 sati), moraju se značajno ojačati kapaciteti, što podrazumeva uspostavljanje programa za obavljanje medijacije u paru, više simulacija u sklopu obuke, itd.

Naročito se preporučuje sledeće:

Preporuke o pripremi i promociji napredne obuke, ocenjivanja i akreditovanja za medijatore u privrednim sporovima

1. Akreditovane medijatore treba podeliti po specijalizovanim spiskovima kako bi se povećalo poverenje naprednih korisnika, naročito ako će neka od ovih kategorija biti obuhvaćena obavezom prisustva prvoj informativnoj sesiji, ili kada sud uputi predmet, u kom slučaju specijalizacija treba zakonom da bude propisana kao preduslov za vršenje medijacije.
2. Specijalizovana napredna obuka za privredne sporove (i, po mogućnosti, različite kategorije ove grupe) treba da bude pažljivo osmišljena i realizovana uz podršku i praćenje, kako bi se obezbedilo poštovanje međunarodnih standarda.

⁷⁵ CEPEJ, Smernice za osmišljavanje i praćenje šema za obuku o medijaciji, CEPEJ(2019)8, dostupno na: <https://rm.coe.int/cepej-2019-8-en-guidelines-mediation-training-schemes/168094ef3a>;

⁷⁶ Evropska komisija za efikasnost pravosuđa (CEPEJ) Osnovni kurikulum za obuku medijatora, usvojen u junu 2018, dostupno na: <https://rm.coe.int/mediation-development-toolkit-ensuring-implementation-of-the-cepej-gui/16808c3f52>;

3. Neophodno je sprovesti u praksi suštinsko jačanje kapaciteta instruktora u oblasti komercijalne medijacije i institucija koje pružaju ovu obuku, što podrazumeva i uvođenje programa za rad medijatora u paru, više simulacija u sklopu obuke itd.
 4. Praktični deo specijalizovane obuke u oblasti komercijalne medijacije treba da sadrži:
 - *Seminare o ličnoj samosvesti i praktičnom iskustvu kako bi se uvežbale tehnike medijacije kroz igranje uloga, simulacije i refleksije;*
 - *Rad kolega u grupama;*
 - *Rad na određenom predmetu i učešće u vežbi nadgledanja u oblasti medijacije;*⁷⁷
 - *Ocena stručnosti za specijalizaciju u privrednim sporovima može se poveriti nezavisnim institucijama.*
-

Ukoliko medijatori sprovedu delotvorne procese i ukoliko su adekvatno predstavljeni ostatku poslovne zajednice (uz zaštitu tajnosti), potražnja će biti u porastu.

7.3. Unapređenje regulatornog okvira u oblasti komercijalne medijacije

Osnovna svrha prvih dveju grupa preporuka datih u prethodnom tekstu je da utabaju put za treću grupu preporuka u čijem fokusu je delotvorna zakonodavna reforma opisana u Beloj knjizi.

Sudeći po dosadašnjem malom broju postupaka medijacije u Srbiji i primeru paradoksa medijacije u EU⁷⁸, postoji značajna pretnja od toga da uopšte neće doći do napretka i da potencijalni korisnici komercijalne medijacije ne samo da neće moći da od nje imaju koristi, već će ostati potpuno neobavešteni o takvoj alternativi. Nalazi ove studije o Austriji, Grčkoj, Italiji, Holandiji, Singapuru, Turskoj i Zapadnom Balkanu potvrđuju valjanost preporuka iz Bele knjige koju je usvojila radna grupa. Austrija, Grčka, Holandija, Singapur i Zapadni Balkan nisu bili u mogućnosti da ostvare značajan broj medijacija u građanskim i privrednim predmetima u odnosu na broj odgovarajućih sudskih postupaka u ovim zemljama. Poput Srbije, sve one su zabeležile tek nekoliko stotina medijacija u toku godine, dok se sa druge strane broj parnica u sudovima meri stotinama hiljada.

⁷⁷ Republika Austrija, Zakon o medijaciji u građanskopravnim stvarima. Bundesgesetzblatt I Nr. 29/2003, Art. 29, Priručnik <https://rm.coe.int/cepej-2019-9-en-handbook/1680951928>, 13

⁷⁸ Evropska unija, Generalni direktorat za unutrašnje politike, „Ponovno uvođenje“ direktive o medijaciji: procena ograničenog uticaja njene implementacije i predložene mere za povećanje broja medijacija u EU“, Studija [interaktivno], 2014. Dostupno na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL- JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL- JURI_ET(2014)493042_EN.pdf), str. 118-119.

Jedino su Italija i Turska sprovele dosta sličnu zakonodavnu reformu, kakvu je Grčka odlučila da usvoji od 2020. godine, kojom se zaista prekida status quo i stvara značajan broj medijacija. Takva reforma podrazumeva paralelno usvajanje sledeće dve javne politike:

- Integraciju inicijalne sesije medijacije sa osposobljenim medijatorom kao preduslova za pokretanje ili nastavak parničnog postupka pred sudom, što je glavna pokretačka sila u nastojanju da se prevaziđu prepreke koje stoje na putu medijaciji (strana potražnje).
- Sprovođenje odredaba kojima se obezbeđuje visok kvalitet usluga medijacije sa minimalnim zahtevima—konkretnije putem stručnog osposobljavanja medijatora, advokata o zastupanju klijenata i sudija o upućivanju predmeta na medijaciju – i unapređenje šema za akreditaciju (strana ponude).

Zbog toga je prvi važan korak u prelasku na novi pristup priznati opšti neuspeh, ne samo u Srbiji, najvećeg dela do sada usvojenih javnih politika i privatnih strategija u građansko pravnim jurisdikcijama. Nažalost, pristupi koji podrazumevaju promovisanje dobrovoljne medijacije nakon što dođe do spora—stvaranje „kulture medijacije“, ili stimulisanje „promene mentaliteta“, stručno osposobljavanje medijatora i podsticanje šema akreditacije kako bi se obezbedio visok kvalitet usluga medijacije—dokazano su nedovoljni da bi se prevazišle prepreke pristupu medijaciji. Ostati na ovom kursu je nedelotvorno, jer se tako sprečava ostvarivanje prava na pristup medijaciji u onim slučajevima koji su pogodni za medijaciju, time što se kod zainteresovanih strana i donosioca javnih politika stvara iluzija da bi uz više rada i resursa ove strategije mogle doneti uspeh.

7.3.1. Postupno uvođenje obaveze prisustva prvom sastanku medijacije, uz jednostavno odustajanje, kao preduslova za sudsko rešavanje određenih vrsta privrednih sporova

Postupno uvođenje obaveze prisustva prvom sastanku medijacije, uz jednostavno odustajanje od medijacije, kao preduslova za sudsko rešavanje u odabranim vrstama sporova pokazalo je da široka primena medijacije ne samo da se može ostvariti u relativno kratkom roku, već uz to može doneti visoke stope uspeha u rešavanju sporova medijacijom. Statistički podaci dobijeni iz Turske i Italije pokazuju da više od polovine stranaka, čak iako u prvom momentu nisu voljne da pribegnu medijaciji, ipak na kraju dođu do sporazumnog rešenja medijacijom. U Turskoj, s obzirom da je obavezna medijacija sprovedena tek početkom 2019. i uzimajući u obzir probleme navedene u izveštaju, stopa uspeha u rešavanju privrednih sporova medijacijom i dalje je visoka i iznosi 57 odsto, dok se u Italiji, u kojoj se ovaj model primenjuje više od 5 godina, beleži stopa uspeha koja se kreće oko 45 odsto kod privrednih sporova za koje je propisana obavezna medijacija.

Na početku, važno je podvući da ključni element medijacije čini slobodna volja stranaka da sporazumno reše spor. Učešće u obaveznoj inicijalnoj sesiji nije u neskladu sa nesumnjivo dobrovoljnom prirodom medijacije u sporazumnom rešavanju spora. Time se zapravo omogućava strankama da donesu na informacijama utemeljene odluke.

Transnacionalno iskustvo pokazuje da je većina ljudi sklona da izabere ostanak u *status quo* situaciji—odnosno, opire se promenama i prednost daje poznatom.⁷⁹ Otud i oklevanje da se upusti u postupak medijacije bez nekog podsticaja ili pokretača. U većini sistema običajnog prava postoji čitav niz podsticajnih mera—od informativnih sesija do obaveznih upućivanja na medijaciju od strane suda (upućivanje bez saglasnosti stranaka)—kako bi se stranke u sporu ubedile da učestvuju u medijaciji.⁸⁰ Onda kad se razmatranje učešća u medijaciji učini „obaveznim“ (ugovorom, odlukom sudije ili zakonom), obaveza stranaka treba da se ograniči na učešće u dobroj veri u sastanku sa medijatorom, u cilju istraživanja primenjivosti medijacije na konkretan spor. U svim slučajevima, strankama treba dozvoliti da „odu“ i to o nekom razumnom trošku.⁸¹

Ovaj model medijacije ni na koji način ne krši prethodno pomenuta osnovna načela medijacije. Model podrazumeva obavezivanje podnosioca tužbe da prvi podnese zahtev za medijaciju kod akreditovanog pružaoca ove usluge i prisustvuje inicijalnoj sesiji pre nego što mu se omogući odlazak na sud. U Italiji se ova inicijalna sesija mora održati u roku od 30 dana od podnošenja zahteva, i u prisustvu akreditovanog medijatora. U ovoj fazi je potrebno platiti malu administrativnu taksu za naknadu troškova. Ne postoje dodatni nameti, osim ako stranke odluče da dobrovoljno nastave sa punim postupkom medijacije. Na inicijalnoj sesiji medijator objašnjava svim strankama i advokatima, ukoliko su prisutni, sam proces i koristi koje iz njega proizilaze za njihov spor. Trajanje ovog prvog sastanka može da varira i zavisi od medijatora i stranaka. Ukoliko je jedna od stranaka izostala sa ove inicijalne sesije zbog neopravdanog razloga, sudija će tu stranku kazniti u naknadnom sudskom postupku. Ukoliko tokom inicijalne sesije jedna stranka odluči da neće nastavljati učešće u medijaciji, ta stranka je zadovoljila zahtev vezan za medijaciju i ima mogućnost da „odustane“ i pokrene postupak pred sudom bez ikakvih sankcija. Nema obaveze plaćanja dodatnih taksi. Ukoliko se stranke odluče za nastavak medijacije, visina taksi se utvrđuje na osnovu vrednosti spora i ceo proces ne traje duže od 90 dana.

Korisnicima se daje prilika da donesu izbore koji se temelje na informacijama prilikom odlučivanja o dobrovoljnom pristanku ili odustanku od medijacije, pre nego što pokrenu parnični ili arbitražni postupak. Kao što je navedeno, takav početni korak u procesu u potpunosti je u skladu sa sporazumnom prirodom medijacije. Medijacija i implikacije koje ona ima po konkretan predmet je nešto što stranke u sporu treba prvo da u potpunosti razumeju pre nego što ga i „dobiju“.

Srbija prvo treba da pronađe svoj put za postupno uvođenje najboljeg modela propisanog inicijalnog sastanka medijacije koji odgovara lokalnim potrebama i prethodnim iskustvima, tako što će ga testirati u nekim vrstama sporova, pratiti rezultate i napraviti korekcije uz učešće glavnih zainteresovanih strana. Štaviše, treba razmotriti presude Suda pravde Evropske unije, u kojima se

⁷⁹ Alexander, Nadja; Steffek, Felix. 2017. *Izrada zakona o medijaciji (engleski)*. Set o medijaciji. Vašington, D.C. : Grupacija Svetske banke. <http://documents.worldbank.org/curated/en/899611503551941578/Making-mediation-law>, 27

⁸⁰ Alexander, Nadja; Steffek, Felix. 2017. *Izrada zakona o medijaciji (engleski)*. Set o medijaciji. Vašington, D.C. : Grupacija Svetske banke. <http://documents.worldbank.org/curated/en/899611503551941578/Making-mediation-law>, 27; U Australiji; Hong Kongu, Kini; i Ujedinjenom Kraljevstvu postoje odredbe kojima se podstiču stranke na razumno učešće u medijaciji pre suđenja, uz novčane kazne ukoliko to ne urade.

⁸¹ http://www.eurochambres.eu/objects/3/Files/EUROCHAMBRES_Position_Paper_B2B_mediation.pdf

navodi da „postupak [obavezne medijacije] ne dovodi do odluke koja je obavezujuća po stranke, da on ne uzrokuje značajno kašnjenje u smislu pokretanja sudskog postupka, da se njime obustavlja rok zastarevanja za tužbu i da na osnovu njega ne nastaju troškovi – ili nastaju veoma mali troškovi – za stranke, i jedino ako elektronsko sredstvo nije jedino sredstvo kojim se može pristupiti postupku rešavanja spora i privremene mere su moguće u izuzetnim okolnostima u kojima hitnost situacije to zahteva”⁸².

Prema tome, čak iako u principu ovaj model može da donese odlične rezultate, mora se pažljivo odmeriti i propisati tako da odgovara konkretnom sistemu prava, pravosuđa i medijacije. Pažljiv odabir vrste predmeta je deo formule za uspeh, uključujući i predviđeni broj predmeta koji bi se uputio na medijaciju.

Stoga se mora sprovesti analiza očekivanog broja postupaka medijacije kako bi se pripremili adekvatni kapaciteti sistema. Po odabiru određenog broja vrsta privrednih sporova kod kojih bi bilo korisno zahtevati informativnu sesiju, neophodno je sprovesti analizu trenutnog opterećenja sudova ovim vrstama sporova (broj sporova u Srbiji, i u odabranim pilot sudovima, njihovo trajanje, troškovi parničnog postupka – ukupne sudske takse i naknade za rad advokata) radi 1) odabira odgovarajućeg broja vrsta sporova sa kojima će se početi, a koji će se postepeno povećavati, da bi se dobili pozitivni i приметni rezultati bez preteranog opterećivanja sistema i 2) dobijanja ocene polaznog stanja koja će biti od koristi u budućim promotivnim aktivnostima i radu na javnim politikama, tj. radi dobijanja opipljivih, uporedivih podataka o odnosu između parničnih postupaka i postupaka medijacije.

Tursko iskustvo pokazuje da se najviše koristi dobija od postepenog uvođenja obaveza tokom određenog vremenskog perioda, jer se tako omogućava i unapređenje kvaliteta medijacije. Tu se takođe vidi koliko je potrebna otvorenost za izmene i prilagođavanje sistema nakon par godina probnog sprovođenja zakona o medijaciji.

U pogledu vrste predmeta koje treba odabrati, treba znati da je u Singapuru zabeležen najveći uspeh u rešavanju privrednih sporova u bankarstvu, građevinarstvu, zdravstvenoj zaštiti, zapošljavanju, informacionim tehnologijama, osiguranju, partnerstvima, prevozu robe i zakupu. Međutim, predmeti kod kojih je neophodan precedent (recimo, kolektivna tužba) i predmeti u kojima samo sudovi mogu da obezbede adekvatan pravni lek (recimo, sudska zabrana) možda su pre prikladni za parnični postupak, pa treba razmotriti zakonodavni mehanizam za njihovo izuzeće. Vredi napomenuti da sporovi u građevinarstvu čine oko 40% svih predmeta kojima se bavi Singapurski centar za medijaciju.

Sledeće kategorije predmeta odabrane su za prvu informativnu sesiju u Turskoj:

- a) preuzimanja imovine ili preduzeća i spajanja preduzeća i izmene njihovog statusa; akreditivi i kreditni nalozi; ugovori o provizijama; komercijalni agenti,

⁸² CJEU, presuda od 18. marta 2010. u predmetima C-317/08 do C-320/08 Alassini i drugi, pasus 67.

- b) pravo intelektualne svojine,
- c) posebne odredbe u pogledu berze, izložbi, sajmovi i tržnica, skladišta i drugih mesta za trgovinu,
- d) predmeti vezani za kredite ili u vezi sa bankama i drugim kreditnim institucijama i finansijskim institucijama i preduzećima.

Kao u Italiji, Turskoj i Grčkoj, radi prevazilaženja početnog otpora advokata, savetuje se uvođenje obaveznog inicijalnog sastanka sa sledećim svojstvima:

Preporuke o postupnom uvođenju obaveze prisustva prvom sastanku medijacije, uz jednostavno odustajanje, kao preduslova za sudsko rešavanje spora kod određenih vrsta privrednih sporova

1. Kod pažljivo odabranih vrsta privrednih i „B2B“ sporova uvesti obavezu stranaka da prisustvuju sastanku medijacije, pri čemu obezbediti jednostavan postupak za odustajanje (održava se u roku od 30 dana uz malu taksu za podnošenje zahteva koja se plaća medijatoru ili centru za medijaciju), kao preduslov za rešavanje spora na sudu uz sledeće odredbe;
 2. Pažljivo formulisati obavezu prisustva prvoj sesiji medijacije kako bi se obezbedilo da se ista nameće svim strankama u sporu, jer bi nametanje ove obaveze samo jednoj stranci moglo da ide u prilog tome da se ova odredba upotrebi kao taktika odugovlačenja, kao i u cilju da se ne produžava trajanje sudskog postupka, niti da se značajno povećavaju troškovi..
 3. Propisati relevantnim zakonom (npr. Zakonikom o krivičnom postupku) posledice neprisustvovanja prvoj sesiji medijacije.
 3. Ukoliko je prisustvo advokata poželjno ili obavezno, promovisati prisustvo advokata ili korporativnih savetnika koji su prošli obuku za „advokaturu u medijaciji“, kako bi pomagali svojim klijentima tokom procesa medijacije;
 4. Promovisati otvaranje centra za medijaciju u svakoj advokatskoj komori;
 5. Uvesti posebne naknade i stimulanse za rad advokata kojima se podstiče sporazumno rešavanje spora medijacijom umesto parničnog postupka uz prisustvo advokata;
 6. Neophodno je da MP pomno prati primenu zakona, uključujući i razmatranjem komentara advokata, medijatora, sudija i krajnjih korisnika, kao i da redovno objavljuje ocenu sa preporukama;
 7. MP treba da se obaveže na izradu izmena i dopuna regulatornog okvira ukoliko ocena pokaže da je to neophodno, kao i na druga korisna prilagođavanja sistema medijacije.
-

Pored toga, tokom prvih godina implementacije neophodno je pažljivo pratiti kvantitativne i kvalitativne podatke o obaveznom prvom sastanku medijacije kako bi se dobijeni rezultati mogli oceniti, a zakon eventualno izmeniti i dopuniti.

7.3.2. Sudska naredba za medijaciju

Sudijama treba dati ovlašćenje da učesnicima u postupku narede da pokušaju da učestvuju u medijaciji (kao i da im omoguće da od nje odustanu uz mali trošak ili bez troška tokom prvog sastanka). Treba ih ovlastiti da od stranaka traže da iznesu razloge zbog kojih odbijaju da pokušaju da učestvuju u medijaciji, i možda obavežu stranu koja to odbije da snosi troškove parničnog postupka.

U Evropskom priručniku za izradu propisa u oblasti medijacije savetuje se da se sudijama omogući da, nakon što procene prirodu spora i onda kada smatraju da je to adekvatno, upute stranke na inicijalni sastanak medijacije pre nego što nastave sa vođenjem sudskog postupka.⁸³ Takođe se savetuje da se sudijama omogući da zanemare načelo „onaj ko izgubi taj plaća“ (ako je primenjivo), te rasporede troškove sudskog postupka i (ili) medijacije, uzimajući u obzir lošu veru u ponašanju stranaka u vezi sa medijacijom ili tokom nje.⁸⁴ Priručnikom se takođe upućuje da bi zakonodavci trebalo da „obezbede listu nekih ponašanja koja bi mogla činiti ponašanje u lošoj veri“. Tu bi trebalo da se nađe barem sledeće (osim ako je neprimenjivo):

- odbijanje preporuke ili poziva za pokušaj medijacije bez opravdanog razloga;
- odsustvo sa obavezne informativne ili sesije medijacije.
- prepustiti ostale situacije, koje se mogu razlikovati od slučaja do slučaja, diskrecionoj oceni sudije.

Sudska naredba ili preporuka za upućivanje na medijaciju, često nema nikakvih posledica ako se pritom ne predvide pametne sankcije. Na primer, čak se i u britanskom „Uputstvu o postupanju u pogledu ponašanja stranaka pred sudski postupak“ navodi da je jedan od primera nepoštovanja tog uputstva ili relevantnih protokola o ponašanju stranaka koje prethodi sudskom postupku, upravo neopravdano odbijanje stranaka da razmotre alternativno rešavanje sporova.⁸⁵ U skladu sa pilot šemom medijacije u apelacionom sudu ove zemlje, medijacija je dobrovoljna, ali od stranaka se može zahtevati da apelacionom sudu na kasnijim sudskim ročištima obrazlože svoju

⁸³ Evropski priručnik za izradu propisa u oblasti medijacije, CEPEJ(2019)9, 14. jun 2019, <https://rm.coe.int/cepej-2019-9-en-handbook/1680951928>, str. 21

⁸⁴ Evropski priručnik za izradu propisa u oblasti medijacije, CEPEJ(2019)9, 14. jun 2019, <https://rm.coe.int/cepej-2019-9-en-handbook/1680951928>, str. 32

⁸⁵ Pogledati član 4.4(3) Uputstvo o postupanju u pogledu ponašanja stranaka pred sudski postupak, https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/pd_pre-action_conduct#8.1

odluku o tome da ne pokušaju rešiti spor medijacijom.⁸⁶ U Singapuru i Sloveniji, ako sudovi utvrde da su stranke neopravdano odbile medijaciju, mogu ih sankcionisati tako što će snositi troškove sudskog postupka, bez obzira na njegov ishod („pametne sankcije“).

U Crnoj Gori, iako su sudovi dužni da stranke upute na sastanak sa medijatorom pre zakazivanja pripremnog ročišta ili prvog ročišta za glavnu raspravu, u određenim slučajevima, uključujući privredne sporove, sporove u kojima je Crna Gora tužena stranka i sporove u kojima je na jednoj strani više od pet lica, ovaj sistem nije potpun jer ne postoje sankcije za one koji odbiju da učine taj pokušaj. Potpuniji zakonodavni model nedavno je usvojen u Hrvatskoj. Zakonom o parničnom postupku⁸⁷ je od 1. septembra 2019. propisano da sud može, uvažavajući sve okolnosti, a posebno interes stranaka i trećih osoba vezanih za stranke, te trajnost njihovih odnosa i upućenost jednih na druge, na ročištu ili izvan ročišta rešenjem uputiti stranke da u roku od osam dana pokrenu postupak medijacije ili rešenjem strankama predložiti rešavanje spora u postupku medijacije. Ovo rešenje može se doneti u bilo kom momentu parničnog postupka. Najvažnije je napomenuti sankcije/reperkusijske koje se zakonom propisuju za nepoštovanje ovog rešenja. Stranka ili stranke koje su upućene na postupak medijacije/mirenja, a ne pristupe sastanku radi pokušaja medijacije/mirenja, gube pravo da traže naknadu daljnjih troškova postupka pred prvostepenim sudom. Štaviše, u određenim slučajevima upućivanje od strane suda na učešće u medijaciji je obavezno. Naime, ako su obe stranke ili deonička društva ili pravna lica koja su u većinskom vlasništvu Republike Hrvatske ili jedinice lokalne ili regionalne samouprave, sud, po prijemu odgovora na tužbu, upućuje stranke da u roku od osam dana pokrenu postupak mirenja.⁸⁸

Preporučuju se sledeće zakonodavne intervencije:

-
- Za određene slučajeve uvesti obavezno upućivanje na medijaciju od strane suda;
 - Uvesti sudsko upućivanje na osnovu procene sudije, uzimajući u obzir sve okolnosti, a naročito interese stranaka i trećih strana povezanih sa njima, trajanje njihovih odnosa, te nivo u kom su međusobno upućeni jedni na druge.
 - Propisati sankcije za stranku/e koje ne prisustvuju sastanku radi pokušaja medijacije/mirenja, bilo kao rezultat obaveznog ili na proceni zasnovanog upućivanja – da gube pravo na nadoknadu daljnjih troškova postupka pred sudom (smatrati ove stranke odgovornim za troškove parnice čak iako u kasnijem toku dobiju taj postupak).
 - Zahtevati od stranaka koje odbiju učešće u medijaciji da obrazlože takvu odluku.

⁸⁶ <https://www.cedr.com/commercial/mediationschemes/court-of-appeal/>

⁸⁷ Član 186(d) Zakona o parničnom postupku (Narodne novine Nos 53/91, 91/92, 112/99, 129/00, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 25/13, 89/14 i 70/19)). Zakon o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku u Hrvatskoj stupio je na snagu 1. septembra 2019, donoseći najveće promene odredaba kojima se uređuje parnični postupak od reforme iz 2013.

⁸⁸ Član 186(d)(7) Zakona o parničnom postupku (izmenjena i dopunjena verzija iz 2019. godine)

- Pomenuto ovlašćenje sudija da narede strankama u parničnom postupku da pokušaju rešiti spor medijacijom, uz omogućavanje strankama da od toga odustanu, treba da bude besplatno ili o malom trošku na prvom sastanku;
 - Zahtevati od sudija da navedu zašto nisu predmet uputili na medijaciju (izmene Zakona o parničnom postupku, Sudskog poslovnika i podzakonskih akata Visokog saveta sudstva).
 - Omogućiti izricanje sankcija u slučaju da stranke odbiju da prisustvuju postupku medijacije (bilo da je sud uputio na njega ili da se radi o obaveznoj medijaciji), recimo tako što će se od stranaka koje su to odbile zahtevati da plate parnične troškove čak iako kasnije taj postupak dobiju na sudu. (Ovde treba napraviti razliku u odnosu na neprisustvovanje svih stranaka obaveznoj medijaciji ako je propisana zakonom, pogledati prethodni odeljak u tekstu)
-

Takođe treba razmotriti sledeće zakonodavne i druge intervencije:

- Redefinisati upućivanje na medijaciju tako da bude sastavni deo ocenjivanja sudija (izmene i dopune Sudskog poslovnika i podzakonskih akata Visokog saveta sudstva).
 - U obaveznu inicijalnu i kontinuiranu obuku za sudije uključiti program obuke o promovisanju medijacije.
-

7.3.3. Propisivanje obavezujuće prirode ugovorne medijacije i izvršenje sporazuma o rešavanju spora medijacijom

Klauzule o medijaciji jedino su istinski delotvorne ako su priznate na sudu. Kao što se može videti u Austriji, Grčkoj i Holandiji, situacija nije uvek sasvim jasna. Nasuprot njima, Italija ima konkretnu odredbu u zakonu kojom se sudije i arbitri obavezuju na obustavu sudskog ili arbitražnog postupka ako ugovor sadrži klauzulu o medijaciji, a nije došlo do pokušaja medijacije.

Zbog toga bi za ovu vrstu osnova za medijaciju bilo od koristi da se u pravni okvir unese jasna odredba po kojoj sud odbacuje tužbu ako nije podnet dokaz o pokušaju medijacije. U tom pogledu treba utvrditi standard dobre vere, na primer klauzula o medijaciji treba da bude obavezujuća u smislu da treba održati najmanje jedan sastanak medijacije u trajanju od 3-4 sata. U Evropskom priručniku za izradu propisa u oblasti medijacije državama se savetuje da obezbede poštovanje klauzule o medijaciji, pri čemu se navodi da tužba podneta sudu ili zahtev arbitražnoj instituciji

treba da budu neprihvatljivi ako nije došlo do pokušaja medijacije, ili ako je istekao vremenski period naveden u klauzuli o medijaciji.⁸⁹

Međutim, za razliku od Zakona o arbitraži Srbije kojim se isključuje pristup sudu u slučaju valjane klauzule o arbitraži, Zakon od posredovanju u rešavanju sporova iz 2014. koji je na snazi, u članu 30 stav 3 nažalost propisuje da „... strane koje su se ugovorom obavezale da u slučaju spora pokušaju da sporni odnos reše posredovanjem pre pokretanja sudskog ili drugog postupka pravne zaštite, mogu od postupka posredovanja odustati u svakom trenutku“. Ova odredba je tako nesrećno sročena, da se njome ne samo isključuje svaka kazna za povredu ugovorne odredbe o medijaciji, već se zapravo podstiču stranke da pokrenu postupak pred sudom, time zaobilazeći klauzulu o medijaciji iz ugovora. Ova situacija se mora ispraviti zakonskim amandmanima kojima bi se jasno propisala obavezujuća priroda ugovornih klauzula o medijaciji i ovlastio sud da ne nastavi sudski postupak ukoliko takva klauzula postoji.

U hrvatskom Zakonu o mirenju može se naći primer alternativne najbolje prakse: << Ako su se stranke sporazumjele o sprovođenju mirenja i izrijekom se obvezale da tijekom točno određenog vremenskog razdoblja ili do nastupanja točno određenog uvjeta neće pokretati ili nastavljati sudske, arbitražne ili druge postupke, takav sporazum ima obvezujuć učinak. U tom slučaju, sud, arbitri ili druga tijela kod kojih se pokrene postupak o istom predmetu spora, odbacit će na zahtjev druge stranke akt kojim se postupak pokreće ili nastavlja.>>

Pedeset jedan odsto učesnika u istraživanju *Global Pound Conference* navelo je da propisi i konvencije, naročito one kojima se promoviše priznavanje i izvršenje sporazuma o rešavanju spora medijacijom, imaju najveći kapacitet da unaprede rešavanje privrednih sporova⁹⁰. I dok mehanizmi izvršenja obično podrazumevaju potvrdu suda ili notarski akt, Italija i Turska⁹¹ omogućile su da sporazumi o rešavanju spora medijacijom budu direktno izvršni, pod uslovom da stranke zastupaju advokati koji mogu da obezbede da su odredbe sporazuma u skladu sa javnom politikom. Na ovaj način strankama se štede vreme i novac koji bi bili potrebni za dodatne korake u procesu i daje dodatan podsticaj da primene medijaciju jer su nagodbe sa odloženim izvršenjem poput plaćanja u ratama. Stoga ovu opciju za izvršenje treba posmatrati kao mogućnost, onda kada obe stranke zastupaju advokati. U drugim slučajevima, treba omogućiti opciju potvrde suda.

U Evropskom priručniku za izradu propisa u oblasti medijacije predviđa se da države treba da „omoguće direktno izvršenje sporazuma o rešavanju spora medijacijom jedino ako se u tom sporazumu stranke o tome usaglase i pod uslovom da stranke zastupaju advokati koji mogu da obezbede da odredbe sporazuma o rešavanju spora medijacijom nisu u suprotnosti sa zakonom

⁸⁹ Evropski priručnik za izradu propisa u oblasti medijacije, CEPEJ(2019)9, 14. jun 2019, <https://rm.coe.int/cepei-2019-9-en-handbook/1680951928>, str. 19.

⁹⁰ Međunarodni institut za medijaciju, 2016 ANKETA O MEĐUNARODNOJ MEDIJACIJI & ARS: Pregled aktera i trendova u oblasti rešavanja sukoba, 2016 [pristup na dan 2019-08-22], dostupno na: odreurope.com/assets/site/content/IMI_survey_2016.pdf, str. 14.

⁹¹ U Turskoj postoje dve alternative da bi sporazumi bili izvršni: 1) stranke moraju da traže od suda da im izda rešenje o izvršnosti. 2) ako stranke i advokati potpišu sporazum, isti postaje izvršna isprava i ne postoji potreba da ga naknadno odobrava sud.

na snazi.⁹² Ipak, osnovi za odbijanje izvršenja moraju se jasno definisati, uključujući najmanje to da je sporazum suprotan zakonu ili javnom poretku.

Singapurska konvencija o medijaciji donosi jednoobrazan i efikasan okvir za izvršenje međunarodnih sporazuma o rešavanju spora medijacijom i omogućavanje strankama da se pozivaju na te sporazume, sličan okviru kojim Konvencija o priznanju i izvršenju inostranih arbitražnih odluka (Njujork, 1958) to obezbeđuje za arbitražne odluke. Do danas su konvenciju potpisale 52 države, među kojima je i Srbija. Singapur, Fidži, Katar, Saudijska Arabija i Belorusija⁹³ deponovale su instrumente ratifikacije i konvencija je stupila na snagu 12. septembra 2020.

Izveštaji o Austriji, Turskoj i Singapuru naglašavaju važnost Singapurske konvencije o medijaciji, kao i njen značaj za generalno promovisanje medijacije, te za delotvorno rešavanje međunarodnih privrednih sporova. Budući da je Srbija već potpisala konvenciju, jedina dodatna preporuka s tim u vezi je da ova zemlja nastavi da prati dešavanja u ovoj oblasti i temeljno analizira i razvija relevantne akte za implementaciju, u kontekstu ratifikacije ove konvencije. Treba pomenuti da iako se Singapurska konvencija primenjuje samo na međunarodnu komercijalnu medijaciju, njenom se ratifikacijom namerava ostvariti značajan uticaj na povećanje broja domaćih komercijalnih medijacija, u skladu sa sve većim brojem preduzeća koja u njima učestvuju i njihovih pozitivnih iskustava.

Stoga se preporučuju sledeće aktivnosti u vezi sa unapređenjem odredaba o izvršnosti sporazuma o rešavanju spora medijacijom:

Preporuke o propisivanju obavezujuće prirode medijacije predviđene ugovorom i izvršnosti sporazuma o rešavanju spora medijacijom

1. Izmeniti i dopuniti relevantni zakon Srbije uvođenjem odredbe kojom se u skladu sa klauzulom o medijaciji propisuje neprihvatljivost tužbe na sudu ili zahteva podnetog arbitražnoj instituciji ukoliko se prethodno nije pokušalo sa medijacijom, ili ako je istekao vremenski period preciziran u klauzuli o medijaciji.
2. Zakonom treba obezbediti najmanje dve alternative kako bi se omogućilo direktno izvršenje sporazuma o poravnanju:
 - a) Stranke mogu da se obrate sudu radi dobijanja rešenja o izvršenju (ako, na primer, jednu od stranaka ne zastupa advokat);
 - b) Ako stranke i advokati potpišu (i pečatiraju) sporazum, a medijator izda potvrdu da je isti zasnovan na medijaciji, pomenuti sporazum može da postane izvršna isprava, i nije potrebno da

⁹² Evropski priručnik za izradu propisa u oblasti medijacije, CEPEJ(2019)9, 14 jun 2019, <https://rm.coe.int/cepej-2019-9-en-handbook/1680951928>, str. 30; npr. Republika Italija, Uredba doneta 4. marta, 2010, br. 28, član 12 (1)

⁹³ Stanje krajem avgusta 2020, za novije informacije pogledati: <http://www.unis.unvienna.org/unis/en/pressrels/2020/unisl299.html>

ga naknadno overava sud (u kom slučaju advokati stranaka garantuju za pravne kvalitete sporazuma.

3. Ministarstvo pravde treba da temeljno analizira osnove za odbijanje izvršenja navedene u Singapurskoj konvenciji, kao i druge najbolje prakse, kako bi se obezbedio adekvatno utemeljen proces ratifikacije i nesmetana implementacija, usklađena sa međunarodnim

8. ANEKS I – KOMPARATIVNA ANALIZA PROPISA U OBLASTI KOMERCIJALNE MEDIJACIJE I TRENUTNO STANJE

8.1. Austrija⁹⁴

Austrija – Pravo i praksa u oblasti komercijalne medijacije, ključne informacije

Tema	Opis	Komentari
Zakonodavni okvir	Austrijski Zakon o medijaciji iz 2003. reguliše profesiju takozvanih „ovlašćenih“ medijatora u građanskim i komercijalnim predmetima i propisuje određene proceduralne benefite u kontekstu postupaka medijacije, poput prekida perioda zastare i poverljivosti. Takođe, prenos Direktive o medijaciji 2008/52/EC izvršen je u obliku EU Zakona o medijaciji kojim se samo uređuje prekogranična medijacija koju obavljaju neregistrovani medijatori, dok je prekogranična medijacija koju obavljaju registrovani medijatori i dalje uređena isključivo Zakonom o medijaciji iz 2003.	Austrijski Zakon o medijaciji iz 2003, bio je jedna od prvih kodifikacija u delu zakona o medijaciji u Evropi i takođe je poslužio kao uzor prema ostalim evropskim jurisdikcijama. Austrija neguje dvostrani pristup medijaciji, prema kojem se pravi razlika između registrovanih i neregistrovanih medijatora u prekograničnim sporovima u EU.
Privatna ili sudska medijacija	U Austriji se samo vrši privatna medijacija.	Ne iznenađuje što se EU Zakonom o medijaciji iz 2011. nije izvršio prenos odredaba Direktive o medijaciji 2008/52/EC u vezi sa medijacijom koju vrše sudije, jer ova varijanta medijacije nije u primeni u Austriji.
Uloga sudova	Sudovi u najvećoj meri podržavaju medijaciju, ali većini nedostaju dobro razvijeni programi medijacije sa formalnim, delotvornim i transparentnim procesom upućivanja na medijaciju. Neki sudovi imaju neformalne ili <i>ad hoc</i>	

⁹⁴ Anne-Karin Grill je austrijski kvalifikovani pravnik specijalizovan za međunarodno rešavanje sporova i CEDR akreditovani medijator. Ovaj nacionalni izveštaj je zasnovan na prethodno objavljenim člancima autora koji su naročito prilagođeni za ovu studiju.

	postupke upućivanja predmeta na medijaciju.	
Obavezna ili dobrovoljna medijacija u privrednim sporovima	Nema zakonskih odredbi kojima se medijacija propisuje kao uslov za pokretanje postupka pred privrednim sudom. Kontekst komercijalne medijacije u Austriji se uglavnom zasniva na dobrovoljnoj odluci stranaka da učestvuju u medijaciji, kao i na upućivanju od strane sudija.	Ovlašćenje sudija da upute stranke na medijaciju je prilično slabo. Ne postoji eksplicitna zakonska odredba koja omogućava sudovima da pozovu stranke da prisustvuju informativnoj sesiji medijacije.
Zakonske i institucionalne prepreke medijaciji	/	
Licence i sertifikati za pružanje usluga medijacije	<p>Postupak za registraciju institucije ili kursa za obuku o medijaciji u građanskim stvarima zasniva se na pisanom zahtevu koji se podnosi saveznom Ministarstvu pravde. Podnosilac zahteva prilaže dokaz o završenoj obuci za medijatora i plaća taksu od 324 evra.</p> <p>Registrovani medijatori mogu se naći na elektronskom spisku veb-sajta Ministarstva pravde.</p> <p>Ponuda medijacije je prilično nehomogena. Stranke mogu da izaberu medijatore sa spiska austrijskog Ministarstva pravde ili medijatore koji zadovoljavaju uslove iz austrijskog EU Zakona o medijaciji ili kojima prosto veruju.</p>	<p>Kandidati koji žele da budu uvršteni na listu medijatora austrijskog Ministarstva pravde moraju ispunjavati sledeće kriterijume:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pismeni zahtev - Minimalna starost: 28 godina - Kvalifikacije za medijatora - Izvod iz kaznene evidencije - Profesionalno osiguranje od odgovornosti (minimalno: 400 000 evra) - Informacija o tome gde će medijator pružati svoje usluge. <p>Kandidati će se smatrati podobnima ako su:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uspešno pohađali adekvatne obuke - Pokazali znanja i veštine u polju medijacije <p>Uspešno pohađali osnovnu pravnu i psiho-socijalnu obuku.</p>
Nadzorni organi	U Delu II Zakona o medijaciji nalaze se specifikacije o osnivanju	

	savetodavnog odbora u Ministarstvu pravde.	
Broj medijatora u zemlji	Nema dostupnih statističkih podataka o broju medijatora u Austriji.	
Broj centara za medijaciju u zemlji	Postoje profesionalna i neprofesionalna udruženja koja nude usluge medijacije kao i nekoliko nevladinih organizacija koje nude podršku medijatorima.	Upis na spisak medijatora saveznog Ministarstva pravde nije povezan sa članstvom u profesionalnom udruženju ili udruženju medijatora.
Broj postupaka medijacije	Nema dostupnih statističkih podataka o broju komercijalnih medijacija koje se pokrenu svake godine u Austriji. Ipak, uprkos nedostatku zvanične statistike, po stručnoj oceni autora ukupan broj komercijalnih medijacija u Austriji je niži od 500 godišnje.	Činjenica da zaista nema dostupnih statističkih podataka o primeni komercijalne medijacije kao sredstva za rešavanje sporova predstavlja problem u nedavno započetom procesu revizije austrijskog Zakona o medijaciji. Trenutno se formira ekspertska grupa na nivou austrijskog Ministarstva pravde u cilju prilagođavanja zakona zahtevima savremenih korisnika.
Stopa uspeha u rešavanju sporova medijacijom	Takođe nema dostupnih podataka o stopi uspeha komercijalne medijacije u Austriji.	Prema nedavno objavljenoj studiji Centra za efikasno rešavanje sporova (CEDR) otprilike 70% svih medijacija obavljenih pod okriljem CEDR-a završilo se sklapanjem sporazuma na dan održavanja sastanka u cilju medijacije. Kada se uzmu u obzir i ostali slučajevi koji se rešeni ubrzo nakon što je održan sastanak u cilju medijacije, procenat rešenih medijacija je oko 90%. Značaj takve statistike može biti relativan uzimajući u obzir da slučajevi koji podležu medijaciji obično predstavljaju slučajeve kod kojih je moguće pronaći rešenje. Statistika CEDR-a deluje vrlo slično kao što je to slučaj i u Austriji.
Izvršnost sporazuma o rešavanju spora medijacijom	Sporazum o rešavanju spora medijacijom je građanskopravni ugovor između stranaka koji	

	odražava uslove u pogledu toga kako stranke nameravaju da reše svoj spor. Da li će ovaj sporazum biti direktno izvršan ili ne, u suštini zavisi od odabrane pravne forme. Osim ako se sporazum sklopi pred nadležnim austrijskim sudom ili integriše u notarski akt, on neće biti direktno izvršan.	
Potpis Singapurske konvencije	Austrija nije potpisala Singapursku konvenciju.	Austrija nije ratifikovala Singapursku konvenciju.
Podsticaji za primenu i izvršenje medijacije	Jedan od glavnih izazova u smislu javne politike i dalje je to što se austrijskim propisima u oblasti medijacije i dalje strankama ne pružaju nikakvi podsticaji – pozitivni ili negativni – da svoje sporove rešavaju medijacijom.	

Naučene lekcije i preporuke za Srbiju

- Austrijski zakonodavni okvir u polju medijacije nije bio dovoljan da doprinese većoj potrebi za komercijalnom medijacijom.
- Hibridni postupci alternativnog rešavanja sporova postaju značajno relevantniji.
- Potrebno je više podsticaja za promovisanje učešća u medijaciji.

8.1.1. Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije

Austrijski Zakon o medijaciji iz 2003, koji reguliše profesiju takozvanih „ovlašćenih“ medijatora u građanskim i komercijalnim predmetima i koji propisuje određene proceduralne benefite u kontekstu postupaka medijacije (npr. prekid perioda zastare), je bio jedna od prvih kodifikacija u delu zakona o medijaciji u Evropi i takođe je poslužio kao uzor prema ostalim evropskim jurisdikcijama. Model zakona UNCITRAL-a o međunarodnom mirnom rešavanju sporova nije usvojen u Austriji jer se pristup prema medijaciji u toj zemlji prvenstveno zasniva na interesu gde je uloga medijatora ograničena u korist lakšeg pregovaranja između stranaka. Model zakona, suprotno gore navedenom, promoviše drugačiji stil medijacije koji se više zasniva na procenama. Pravila koja se odnose na medijaciju u prekograničnim slučajevima unutar EU sadržana su unutar austrijskog EU Zakona o medijaciji. Ovaj zakon definiše obim primene i moguće posledice koje proističu iz njegove upotrebe na identičan način kao i EU Direktiva o medijaciji 2008/52/EC. Nadalje, Austrija je bila jedna od prvih jurisdikcija u polju evropskog građanskog prava koja je usvojila legislativu koja reguliše obavezne kvalifikacije i edukaciju za medijatore u sklopu podzakonskih akata za edukaciju za medijaciju u građanskim predmetima (Zivilrechts-Mediations-Ausbildungsverordnung – ZivMediatAV). Uopšteno, austrijski Zakonik o parničnom postupku (Zivilprozessordnung – ZPO) i austrijski Krivični zakonik (Strafprozessordnung – StPO) sadrže odredbe koje se odnose na medijaciju, najviše u delu koji omogućava medijatorima pravo da ne pruže saznanja o prikupljenim dokazima.

Za medijacije koje spadaju u područje austrijskog Zakona o medijaciji ili austrijskog EU Zakona o medijaciji, proceduralna pravila navedena u tim aktima su samo osnovnog karaktera kako bi se strankama omogućio veći nivo fleksibilnosti. Ta pravila se, između ostalog, odnose na:

- Obavezu medijatora da obaveste stranke o procesu i mogućim pravnim posledicama;
- Obavezu medijatora da obavesti stranke o obliku krajnjeg ugovora o medijaciji i izvršenju istog;
- Čuvanje podataka o početku i kraju procesa medijacije, i
- Obavezama o poverljivosti.

Bez ulaska u detalje, glavne karakteristike austrijskog zakonodavstva u polju medijacije su sledeće:

Prekid perioda zastare za sudske ili arbitražne zahteve. Početak medijacije prekida period zastare za sudske i arbitražne zahteve. Početak i nastavak procesa medijacije koji vrši ovlašćeni medijator sa liste austrijskog Ministarstva pravde prekida period zastare na način da se isti neće računati za vreme trajanja medijacije i biće nastavljen (od momenta prekida) onda kada se medijacija završi (Deo 22 austrijskog Zakona o medijaciji; Fortlaufshemmung). Što se tiče medijacija koje potpadaju pod primenu austrijskog EU Zakona o medijaciji, postupak medijacije dovodi do odlaganja perioda zastare za prava i obaveze koje su podložne postupku medijacije (Deo 4 austrijskog EU Zakona o medijaciji; Ablaufshemmung). Ukoliko se medijacija vrši od strane medijatora koji nije naznačen na listi medijatora od strane austrijskog Ministarstva pravde, postupak pregovora o medijaciji sam po sebi vodi do odlaganja perioda zastare (Deo 1497 austrijskog Zakonika o parničnom postupku; Ablaufshemmung).

Privatnost i poverljivost. Poverljivost je jedan od najvažnijih principa koji uređuju oblast medijacije i isti se mora stalno primenjivati. Kao osnovno pravilo, svaka informacija otkrivena tokom procesa medijacije ostaje poverljiva između stranaka, osim ako stranke naročito ne odluče da se takva informacija može dalje deliti. U skladu sa odredbama austrijskog Zakonika o parničnom postupku (Zivilprozessordnung – ZPO) i austrijskog Krivičnog zakonika (Strafprozessordnung – StPO) medijatori imaju pravo da pod određenim okolnostima ne budu saslušani kao svedoci tokom sudskih postupaka. Da li će medijator odbiti da pruži dokaze u osnovi zavisi od toga da li je isti naveden na listi ovlašćenih medijatora od strane austrijskog Ministarstva pravde:

- Medijatori koji se ne nalaze na listi ovlašćenih medijatora od strane austrijskog Ministarstva pravde, koji se bave nekom drugom delatnošću koja ne uključuje elemente medijacije mogu se pozvati na poverljivost podataka jedino u skladu sa odredbama potpisanih ugovora o medijaciji između stranka. Oni ne mogu odbiti da svedoče u sudu. Medijatori koji nisu na listi i koji se bave profesijom koja uključuje elemente medijacije (npr. advokati), mogu da odbiju da svedoče na sudu pozivajući se na lične privilegije i relevantna etička pravila.

- Ovlašćeni medijatori podležu strogim pravilima poverljivosti. U tom smislu, medijatori koji svoja ovlašćenja vrše u skladu sa austrijskim Zakonom o medijaciji ne smeju svedočiti u sudu o bilo kojim informacijama koje su im pružene tokom vršenja njihove uloge medijatora.

Potreban je pisani trag kao uslov za izvršenje. Ne postoje formalni zahtevi koje treba ispuniti u vezi sporazuma o nagodbi putem medijacije. Takav sporazum je u osnovi opštepravno prihvaćeni sporazum između stranaka i isti prikazuje način i uslove putem kojih stranke nameravaju da reše svoj spor. Da li će biti moguće direktno izvršiti sporazum o nagodbi putem medijacije u osnovi zavisi od izabranog pravnog oblika. Sporazum o nagodbi putem medijacije neće biti moguće izvršiti ukoliko isti ne bude zaključen pred relevantnim sudom u Austriji ili ukoliko isti nije sačinjen u okviru notarskog akta. Kada je reč o institucijalnoj komercijalnoj arbitraži, sporazumi o nagodbi koji su dogovoreni između stranaka u okviru takozvanih „okvira medijacije“, sadržanih u arbitražnom procesu, redovno se dodeljuju na osnovu saglasnosti (od strane posebno oformljenih arbitražnih tribunala). Na taj način, sporazumi o nagodbi putem medijacije će imati finalni (res judicata) efekat samo ako se zaključe u jednom od gore navedenih oblika. Ukoliko to ne bude slučaj, jedini način da se stranka koja ne sarađuje obaveže na svoje ugovorne obaveze jeste da se uloži žalba pred relevantnim sudom ili arbitražnim tribunalom.

Osporavanje sporazuma o nagodbi u sudu. Ukoliko je sporazum o nagodbi putem medijacije zaključen pred relevantnim sudom u Austriji ili pred notarom ili ako je dodeljen putem saglasnosti, isti će biti moguće izvršiti i nije ga moguće osporiti u sudu. Sa druge strane, sporazum o nagodbi putem medijacije predstavlja ugovor u okviru građanskog prava između stranaka koji nije direktno primenljiv i isti se može osporiti u sudu.

Imenovanje medijatora. Medijatori se obično imenuju od strane učesnika u sporu. Ukoliko je medijacija predložena/naložena od strane suda, nadležni sudija obično predlaže strankama da odaberu profesionalce sa iskustvom. Ukoliko je komercijalna medijacija započeta pod okriljem Bečkog međunarodnog arbitražnog centra (VIAC), ta institucija može na zahtev stranaka ponuditi pomoć u odabiru medijatora tako što će strankama obezbediti listu odgovarajućih kandidata.

Imunitet i potencijalne odgovornosti medijatora. Ne postoje neka određena pravila kada je odgovornost medijatora u pitanju. Medijator, međutim, može biti odgovoran u skladu sa relevantnim odredbama austrijskog građanskog zakona (npr. zahtev za naknadu štete) za bilo koje ponašanje koje nije u skladu sa standardima najbolje prakse ili opšteprihvaćenim metodama. Profesionalno osiguranje od odgovornosti je obavezno za sve profesionalce koji se nalaze na listi ovlašćenih medijatora koju uređuje Ministarstvo pravde Austrije. Najmanji potrebni iznos osiguranja u takvim slučajevima je 400 000 evra.

Paralelni postupci državnih sudova. Austrijski državni sudovi će na kratko odložiti tekuće postupke u korist procesa medijacije ukoliko se stranke tako dogovore. Ukoliko je reč o predmetu koji podleže austrijskom Zakonu o vanparničnom postupku (Außerstreitgesetz – AußStrG), koji između ostalog reguliše i porodične sporove, sudovi će zaključivati sporove po službenoj dužnosti ukoliko stranke izraze interesovanje da spor reše putem medijacije.

Nadoknade za medijatore. Cene nadoknade nisu zvanično regulisane u Austriji kada je reč o komercijalnoj medijaciji. Neki medijatori naplaćuju po satu, dok drugi naplaćuju po danu ili dogovaraju paušalne cene. S obzirom da se nadoknade za medijatore utvrđuju putem dogovora, nije moguće utvrditi koje bi to bile okvirne cene nadoknada za usluge medijacije u Austriji.

8.1.2. Potražnja za komercijalnom medijacijom: na osnovu zakona, na osnovu ugovornih klauzula, po nalogu sudije, putem dobrovoljnog sporazuma

Pokretanje putem prava

Ne postoje statutarne odredbe koje mogu naložiti medijaciju kao obavezan proces pre nego što predmet bude prosleđen privrednim sudovima. Austrijsko zakonodavstvo u polju medijacije ne pruža nikakve podsticaje za stranke (ni pozitivne ni negativne) kako bi iste otvorile proces medijacije.

Pokretanje putem ugovorne klauzule

Klauzule o rešavanju sporova putem medijacije nisu primenjive u Austriji. Drugim rečima, stranci koja se nije pridržavala ugovora ne može biti naređeno da učestvuje u procesu medijacije čak ni putem sudskog naloga. Austrijska pravna doktrina nije jednoglasna kada je u pitanju prihvatanje zahteva koji se podnosi sudu i pored postojanja jasne odredbe u korist inicijalne faze medijacije kod predmeta koji sadrže klauzulu o višeslojnim mogućnostima rešavanja sporova. Neki tvrde da se vršenje medijacije ne sme posmatrati kao neophodan uslov za pokretanje sudskih postupaka. Drugi predlažu da validan sporazum o medijaciji predstavlja trenutnu mogućnost za odlaganje pokretanja sudskog postupka i da bi sud trebalo ili da odbije zahtev za pokretanje postupka kao trenutno neprihvatljiv ili da prihvati pokretanje postupka. Vrhovni sud Austrije tek treba da donese odluku o ovom važnom pitanju.

Pokretanje putem sudskog upućivanja

Austrijski sudovi su ovlašteni da predlože proces medijacije strankama na osnovu sledećih odredbi austrijskog Zakona o parničnom postupku (Zivilprozessordnung, ZPO)

- Deo 204 (1) ZPO: Sud može, tokom saslušanja i tokom bilo koje druge faze, na zahtev stranke ili na sopstveni zahtev, pokušati da reši pravni spor mirnim putem. Na taj način, sud može, ukoliko to bude smatrao opravdanim, predložiti određene organizacije koje se bave mirnim rešavanjem sporova [...]
- Deo 258 (1) Z 4 ZPO: Svrha pripremnog saslušanja, kao deo glavnog saslušanja, jeste da se pruži mogućnost rešavanja spora [...]

U skladu sa pozadinom ovih odredbi, neki austrijski okružni sudovi započeli su pilot projekat za takozvanu „proceduru mirnog rešavanja sporova“ (Einigungsverfahren).⁹⁵ Unutar ove procedure, koja je u potpunosti dobrovoljna i nije otvorena prema javnosti, postoje metode alternativnog rešavanja sporova, a naročito medijacija, koje se primenjuju kod sporova sa namerom rešavanja istih. Procedura mirnog rešavanja sporova se vrši od strane posebno obučениh sudija koji pružaju podršku strankama u pronalaženju mirnog rešavanja sporova bez bilo kakvog učešća u samom ishodu sporova. Važno je naznačiti da sudija koji je uključen u proceduru mirnog rešavanja sporova nije isti sudija koji vodi redovan postupak koji je iniciran od strane stranaka u procesu. Procedura mirnog rešavanja sporova obično uključuje dve sesije koje vodi sudija za mirno rešavanje spora (Einigungsrichter) i ista se može zaključiti potpisivanjem pisanog sporazuma. Kako bi takav sporazum postao pravno primenjiv, stranke moraju zakazati sastanak sa sudijom koji vodi njihov redovni postupak. Ukoliko stranke izraze takvu želju, sudija za mirno rešavanje sporova ih može uputiti da zatraže pomoć od medijatora koji deluju izvan suda, kada je u pitanju rešavanje složenijih predmeta na drugačiji način. Ukoliko procedura mirnog rešavanja spora doživi neuspeh, nastavlja se redovni postupak pred sudom. Nije potrebna dodatna registracija niti se naplaćuju posebni troškovi ukoliko se stranke odluče za procedure mirnog rešavanja sporova. Informacije na nemačkom jeziku se mogu pronaći na internet stranici www.einigungsverfahren.at.

Pokretanje putem dobrovoljnog dogovora

Da bi se započeo postupak medijacije u Austriji, uvek je potreban dobrovoljan pristanak svih uključenih stranaka. Nedavni porast slučajeva komercijalne medijacije u Austriji – koji nije sadržan unutar zvaničnih statističkih izveštaja⁹⁶ i koji je jedino primećen od strane autora koji se bavi medijacijom (i na međunarodnom nivou) – može se pripisati otvorenosti austrijskih sudova kao i profesionalcima koji se bave rešavanjem sporova u Austriji, naročito advokatima, koji aktivno uvrštavaju alternativne metode rešavanja sporova u spektar svojih usluga. Nema nikakvih sankcija ukoliko jedna stranka predloži medijaciju a druga stranka ignoriše takav predlog, ne želi da se vrši medijacija ili ometa proces medijacije.

8.1.3. Ponuda komercijalne medijacije: kako obezbediti kvalitetne usluge medijacije

Ponuda medijacije u Austriji nije homogena. U osnovi postoje četiri načina na koja se može vršiti medijacija:

⁹⁵ Sledeći sudovi učestvuju u pilot projektu: Okružni sud grada Beča; Okružni sud Donaustadt (Beč), Okružni sud Floridsdorf (Beč); Okružni sud Josefstadt (Beč); Okružni sud Liesing (Beč), Regionalni sud za građanske predmete Beč; Okružni sud „St. Johann“ Pongau.

⁹⁶ Činjenica da praktično ne postoje statistički podaci o korišćenju komercijalne medijacije kao alata za rešavanje sporova predstavlja problem u nedavno započetom postupku revizije austrijskog Zakona o medijaciji. Na nivou austrijskog Ministarstva pravde se trenutno formira radna grupa sa ciljem prilagođavanja zakona savremenim potrebama korisnika.

- Putem medijatora koji se nalazi na spisku ovlaštenih medijatora od strane austrijskog Ministarstva pravde (koji imaju određene privilegije u skladu sa austrijskim Zakonom o medijaciji);
- Putem medijatora koji se ne nalazi na spisku ovlaštenih medijatora od strane austrijskog Ministarstva pravde;
- Putem medijatora u skladu sa odredbama austrijskog EU Zakona o Medijaciji, i
- Putem profesionalca koji čak i ne mora biti kvalifikovan kao medijator, ali koji uživa poverenje stranaka.

Medijatori koji su obučeni u skladu sa zahtevima naznačenim u austrijskom Zakonu o medijaciji mogu podneti zahtev da budu dodati na listu ovlaštenih medijatora koju vodi Ministarstvo pravde Austrije. Nije obavezno da medijatori budu na listi. Međutim, medijatori koji nisu na listi nemaju benefite koje obezbeđuje austrijski Zakon o medijaciji (automatsko odlaganje perioda zastare, zaštita poverljivosti izvan okvira medijacije).

Kandidati koji žele da budu uvršteni na listu medijatora austrijskog Ministarstva pravde moraju ispunjavati sledeće kriterijume.

- Pismeni zahtev
- Minimalna starost: 28 godina
- Kvalifikacije za medijatora
- Izvod iz kaznene evidencije
- Profesionalno osiguranje od odgovornosti (minimalno: 400 000 evra)
- Informacija o tome gde će medijator pružati svoje usluge.

Kandidati će se smatrati podobnima ako su:

- Uspešno pohađali adekvatne obuke
- Pokazali znanja i veštine u polju medijacije
- Uspešno pohađali osnovnu pravnu i psiho-socijalnu obuku.

Obuka se smatra „adekvatnom“ ukoliko je ista izvršena na registrovanim obrazovnim institucijama kao što su univerziteti. Austrijsko Ministarstvo pravde vodi listu takvih institucija. Sadržaj obuka je propisan u delu 29 austrijskog Zakona o medijaciji i u pripadajućim podzakonskim aktima. U poređenju sa međunarodnim standardima, zahtevi za obuku propisani unutar austrijskog Zakona o medijaciji su prilično rigorozni. Ovo je u skladu sa činjenicom da medijacija nije regulisana profesija u Austriji i da je Zakon o medijaciji u Austriji implementiran kako bi se uveli usklađeni standardi kvaliteta za osobe zaposlene u različitim oblastima koje žele da se kvalifikuju kao medijatori. Lice navedeno na listi medijatora se na istoj zadržava na period od 5 godina. Medijatori koji se nalaze na listi mogu zatražiti produženje perioda u kojem će se nalaziti na listi za još maksimalno 10 godina.

Pravni fakultet Univerziteta u Beču nudi određen broj izbornih predmeta koji se baziraju na medijaciji kao metodi alternativnog rešavanja sporova (Wahlfachkorb Mediation)⁹⁷. Takođe postoji i određen broj neakademske institucije koje nude obuku u polju medijacije. Predmeti nisu isključivo namenjeni osobama pravnog usmerenja (advokati i pravnici). Internet stranica austrijskog Ministarstva pravde pruža informacije o raznim vrstama obuka koje se nude u Austriji (sve obuke su kreirane sa ciljem da se kandidatima pruže potrebne kvalifikacije za uvrštavanje na listu medijatora kod austrijskog Ministarstva pravde u skladu sa austrijskim Zakonom o medijaciji)⁹⁸.

Medijatori koji su obučeni u skladu sa zahtevima austrijskog Zakona o medijaciji mogu se prijaviti za uvrštenje na listu medijatora koju vodi austrijsko Ministarstvo pravde.⁹⁹ Nije obavezno da medijatori budu na listi. Međutim, medijatori koji nisu na listi nemaju benefite koje obezbeđuje austrijski Zakon o medijaciji (automatsko odlaganje perioda zastare, zaštita poverljivosti izvan okvira medijacije).

Uloga austrijskog Ministarstva pravde je čisto administrativna. Ovo se naročito odnosi na činjenicu da austrijsko Ministarstvo pravde nije nadležno za određene etičke standarde koji važe za medijatore na listi. Deo 14, stav 1 austrijskog Zakona o medijaciji pruža ovlašćenje ministru pravde da naloži – ukoliko to bude neophodno na osnovu nalaza Komisije za medijaciju unutar Ministarstva pravde – da se određeni medijator ukloni sa liste, ukoliko se ministar obavesti (i) da kandidat ne ispunjava neki od kriterijuma za uvrštavanje na listu, ili (ii) da određeni medijator nije nastavio sa stručnim usavršavanjem, ili (iii) da određeni medijator, i pored zaprimljenog ukora, nastavio da krši odredbe svog postupanja. Kao što se i može vidjeti iz naziva odredbe, ista nije kreirana sa ciljem da prati etičko postupanje medijatora „koji se nalaze na listi“.

Sveukupno, situacija u Austriji je takva da ne postoji kodifikacija etičkih pravila koja bi se mogla univerzalno primeniti ili imati pravno obavezujuće dejstvo za medijatore. Kada je u pitanju predmet obezbeđivanja najbolje prakse i etičkih standarda u polju medijacije na osnovu austrijskog Zakona o medijaciji, na internet stranici austrijskog Ministarstva pravde postoji link za „Servicestelle“ medijaciju.¹⁰⁰ „Servicestelle“ medijacija je platforma koja pruža usluge u vezi sa medijacijom koju uređuje „Österreichisches Netzwerk Mediation“ („ÖNM“ – austrijska Mreža za medijaciju).¹⁰¹ „ÖNM“ je neprofitna organizacija koja organizuje i finansira „Servicestelle“ medijaciju. Korisnici usluga medijacije putem „Servicestelle“ medijacije, imaju pristup opštim informacijama o medijaciji i o austrijskom Zakonu o medijaciji, finansijskoj podršci kroz javno finansiranje i o etičkim smernicama za medijatore od strane Austrijske mreže za medijaciju i asocijacija povezanih sa njom. „Servicestelle“ medijacija naročito pruža podršku strankama u izboru medijatora i bavi se žalbama protiv medijatora. Sve usluge su besplatne.

⁹⁷ Pogledati na primer: <https://zvr.univie.ac.at/lehre/wahlfachkorb-mediation-und-andere-formen-alternativer-konfliktbeilegung/lehre-ss-wahlbereich/mediation-for-lawyers/>.

⁹⁸ Pogledati: <https://mediatoren.justiz.gv.at/mediatoren/mediatorenliste.nsf/contentByKey/VSTR-7DYGVZV-DE-p>.

⁹⁹ Pogledati <https://mediatoren.justiz.gv.at/mediatoren/mediatorenliste.nsf/docs/home>.

¹⁰⁰ Pogledati <https://www.servicestellemediation.at/>.

¹⁰¹ Pogledati <https://www.netzwerk-mediation.at/>.

Austrijska mreža za medijaciju je u novembru 2005. godine objavila etičke smernice za medijatore (u nastavku teksta „Smernice“ – Ethikrichtlinien für MediatorInnen).¹⁰² Smernice su zasnovane na razmatranjima radne grupe „Kvalitet u medijaciji“ koja je inicirana od strane Austrijske mreže za medijaciju. Smernice su revidirane 2017. godine po uzoru na Evropski etički kodeks za medijatore koji je razvijen od grupe zainteresovanih strana uz pomoć Evropske komisije. Smernice definišu etičke standarde za medijaciju koja se vrši u okviru austrijskog Zakona o medijaciji za medijatore koji se nalaze na listi austrijskog Ministarstva pravde. Smernice su kreirane sa svrhom da pruže austrijskim medijatorima opšteprihvatljivi deontološki okvir za njihove stručne aktivnosti koji mogu prihvatiti na dobrovoljnoj osnovi.

Austrijska savezna asocijacija za medijaciju („ÖBM“ - Österreichischer Bundesverband für Mediation) takođe vodi kancelariju za žalbe za nezadovoljne korisnike medijacije. „ÖBM“, koja je osnovana 1995. godine, je najveće stručno udruženje za medijaciju u Evropi. „ÖBM“ je čvrsto posvećen kako prema etičkim smernicama Austrijske mreže za medijaciju tako i prema Evropskom etičkom kodeksu za medijatore.

8.1.4. Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije

Postoji vrlo malo podataka u polju sudske prakse kod Vrhovnog suda Austrije u vezi sa medijacijom. Donešeno je svega nekoliko odluka u vezi sa porodičnim pravom i raspravljalo se o tome da li medijacija može postati obavezna ukoliko se ista naloži putem sudske odluke. Austrijski Vrhovni sud je negativno odgovorio na ovo pitanje.¹⁰³ Sa druge strane, odlučeno je da je sudski nalog upućen strankama da prisustvuju prvom informativnom ročištu na kojem bi se upoznali sa benefitima medijacije obavezan ukoliko isti sadrži određene informacije o tome da na prvo ročište moraju doći obe stranke uz angažovanje istog medijatora ili institucije.¹⁰⁴

Tokom 2018. godine „Servicestelle“ medijacija je zabeležila dve žalbe protiv medijatora.¹⁰⁵ Obe žalbe su prosleđene na dalju obradu prema kompetentnim telima unutar asocijacije gde je predmetni medijator član.¹⁰⁶ S obzirom na to da trenutno ne postoje takva tela unutar relevantne asocijacije, žalbe se obrađuju direktno od strane „Servicestelle“ medijacije. Kao prvi korak, podnosilac žalbe se obično poziva telefonom kako bi ispričao svoju verziju priče. Sve relevantne informacije se prikupljaju od strane iskusnih medijatora koji će takođe dalje ispitati potrebe podnosioca žalbe i pružiti pomoć u delu kako da se prevaziđe situacija koja je uopšte i dovela do žalbe. Nakon što se završi korak, potrebno je da se podnosilac žalbe izjasni o tome kako želi da se postupak dalje nastavi. Ukoliko je žalba podnešena protiv medijatora tokom tekućeg postupka medijacije, stavke na koje se odnosila žalba mogu biti obrađene tokom idućeg sastanka u okviru medijacije. Ukoliko to nije slučaj, „Servicestelle“ medijacija će zatražiti da se otkrije ime

¹⁰² Pogledati <http://www.netzwerk-mediation.at/fileadmin/pdf/Ethikrichtlinien.pdf>.

¹⁰³ Pogledati, OGH 26.04.2017 7 Ob 46/17s; OGH 14.12.2011, 3 Ob 196/11m.

¹⁰⁴ Pogledati, OGH 22.09.2016, 3 Ob 122/16m;

¹⁰⁵ Informacija pružena od strane *Servicestelle Mediation*.

¹⁰⁶ Nema dodatnih raspoloživih podataka.

predmetnog medijatora i kako bi se proverilo da li je taj medijator član Austrijske mreže medijatora. Ukoliko medijator jeste član Austrijske mreže medijatora, zatražiće se od podnosioca žalbe da podnese kratku pisanu informaciju sa detaljima žalbe. Predmetni medijator će nakon toga biti pozvan da podnese pisani odgovor. „Servicestelle“ medijacija takođe nudi mogućnost obrade žalbe pod okvirom takozvane „medijacije u produženom trajanju“ (erweiterte Mediation), koja se vrši kao vrsta posredničke medijacije. Stranke u postupku medijacije u produženom trajanju će biti podnosilac žalbe i medijator protiv kojeg je podnesena žalba. Medijatori-posrednici, koji će biti odabrani sa „liste“ medijatora, nominuju se od strane „Servicestelle“ medijacije. Sve stranke u postupku moraju pristati na medijaciju u produženom trajanju, što je osnovni preduslov za pokretanje postupka. Učešće je u potpunosti na dobrovoljnoj osnovi. Trošak za prvi sastanak u trajanju od dva sata pokriva „Servicestelle“ medijacija. Nisu predviđene bilo kakve sankcije za medijatora koji je obuhvaćen žalbom u skladu sa opisanom procedurom.

8.1.5. Ključna dostignuća i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji

Nema dostupnih godišnjih statističkih podataka o broju započetih komercijalnih medijacija u Austriji. Prema nezvaničnim podacima koje ima Privredni sud u Beču, sudovi su izričito preporučili da se započne komercijalna medijacija u manje od 20 slučajeva tokom 2018. godine. Iste godine, bilo je manje od 10 komercijalnih sporova kod kojih je pokrenut postupak medijacije u skladu sa Pravilima za medijaciju Bečkog međunarodnog arbitražnog centra (VIAC). Za poređenje, tokom 2017. godine, Međunarodni centar za alternativno rešavanje sporova koji deluje pod okriljem Međunarodne privredne komore registrovao je 30 novih zahteva u skladu sa Pravilima za medijaciju Međunarodne privredne komore (Bilten Međunarodne privredne komore – rešavanje sporova 2018, drugo izdanje, strana 64).

I pored nedostatka zvanične statistike, po stručnoj proceni **autora, ukupan broj komercijalnih medijacija u Austriji manji je od 500 godišnje.** Iz tog razloga u Austriji ima vrlo malo osoba koje se profesionalno bave medijacijom.

Takođe nema podataka u pogledu stope uspešnosti komercijalne medijacije u Austriji. Međutim, prema nedavno objavljenoj studiji Centra za efikasno rešavanje sporova (CEDR) otprilike 70% svih medijacija obavljenih pod okriljem CEDR-a se završilo sklapanjem dogovora na dan održavanja sastanka u cilju medijacije. Kada se uzmu u obzir i ostali slučajevi koji se rešeni ubrzo nakon što je održan sastanak u cilju medijacije, procenat rešenih medijacija je oko 90%¹⁰⁷ (Centar za efikasno rešavanje sporova, Osmo revizija medijacije: istraživanje stavova o komercijalnoj medijaciji i iskustva u Ujedinjenom Kraljevstvu, CEDR, 2018, strana 6). Značaj takve statistike može biti relativan uzimajući u obzir da slučajevi koji podležu medijaciji obično predstavljaju slučajeve kod

¹⁰⁷ Centar za efikasno rešavanje sporova, Osmo revizija medijacije: Istraživanje na temu stavova i iskustava komercijalnih medijatora u Ujedinjenom Kraljevstvu, CEDR, 2018, str. 6

kod kojih je moguće pronaći rešenje. Statistika CEDR-a deluje vrlo slično kao što je to slučaj i u Austriji.¹⁰⁸

8.1.6. Naučene lekcije i preporuke

Austrijski zakonodavni okvir u polju medijacije nije bio dovoljan da doprinese većoj potrebi za komercijalnom medijacijom. Percepcija autora o stanju na polju medijacije u Austriji – koja se zasniva na proceni profesionalca koji prvenstveno radi na rešavanju sporova u međunarodnom okruženju – nije sasvim pozitivna. **Iako je postojeći pravni okvir kreiran sa namerom da se postavi visoki standard u pogledu kvaliteta i profesionalnosti, praksa komercijalne medijacije u Austriji nije ispunila očekivanja.** Sa jedne strane, način na koji je komercijalna medijacija predstavljena u kontekstu rešavanja sporova pred Privrednim sudom u Beču naišao je na oštro negodovanje pravne zajednice, jer su se advokati osećali kao da su skrajnuti od strane sudija koje su promovisale ograničenu grupu medijatora, od kojih većina nije imala dovoljno pravnog iskustva – i u tom smislu – nije ispunila očekivanja i zahteve stranaka i njihovih pravnih savetnika. Delovalo je da se sudije koje su promovisale medijaciju nisu puno obazirale na ključni detalj da je medijacija dobrovoljni proces – što se takođe primenjuje i kod veoma važnog aspekta odabira medijatora. Sa druge strane, pristup sistemu pravne zaštite u Austriji je omogućen sa prilično niskim sudskim troškovima i funkcionalnom sistemu pravne pomoći koja je omogućena i strankama koje nisu u mogućnosti da izdvoje potrebna sredstva (Verfahrenshilfe). Parnični postupak na taj način predstavlja u potpunosti prihvatljivu opciju bez potrebe za dodatnim pritiskom za korišćenje alternativnih rešenja koja štede vreme i novac, kao što je to medijacija.

Hibridne procedure za alternativno rešavanje sporova sve više dobijaju na značaju. Tokom svog svakodnevnog rada, autor primećuje da komercijalna medijacija sve više dobija na značaju jer klijenti (obično pravna lica sa iskustvom u rešavanju sporova) sve više zahtevaju da se „okviri medijacije“ integrišu u formalne postavke procedura (obično postupci međunarodne arbitraže). Takvi hibridni postupci se obično dešavaju unutar institucionalnog okruženja, što znači da se medijacija vrši u skladu sa pravilima medijacije propisanih od međunarodnih pružalaca usluga u rešavanju sporova kao što su Centar za alternativno rešavanje sporova pod okriljem Međunarodne privredne komore (ICC) u Parizu, Francuska, ili Bečki međunarodni arbitražni centar (VIAC) u Beču, Austrija. U ovom naročitom kontekstu, zakonodavni okvir u Austriji nije na zadovoljavajućem nivou, posebno kada je reč o međunarodnom rešavanju sporova putem medijacije.

Potrebno je više inicijativa kako bi se više promovisalo korišćenje medijacije. Jedan od ključnih izazova u pogledu uređenja politike jeste da zakonodavni okvir o medijaciji u Austriji i dalje ne pruža strankama nikakve podsticaje kako bi koristili medijaciju kod svojih slučajeva. Takođe, austrijska država i dalje naplaćuje taksu za ugovor (Rechtsgeschäftsgebühr) u iznosu od 1% od iznosa spora ukoliko se parnični postupak vodi u sudu i 2% od iznosa spora ukoliko prethodno

¹⁰⁸ U skladu sa informacijama objavljenim na sajtu austrijskog Ministarstva pravde, stopa uspešnosti medijacije je oko 60%, pogledati <https://www.justiz.gv.at/web2013/home/justiz/aktuelles/archiv/2011/mediation-in-gerichtsanhengigen-verfahren-projekt-am-handelsgericht-wien~2c94848533c59e280133c6d07e580040.de.html>.

navedeno nije slučaj. (Deo 33 tarifna stavka 20 (1) austrijskog Zakona o naknadama – Gebührengesetz).

Kada je reč o očekivanom razvoju, Austrija će verovatno zabeležiti porast korišćenja medijacije u segmentu malih i srednjih preduzeća kao i kod sporova u delu vlasničke strukture (strukture sa više vlasnika), sporova u delu korporativnog i imovinskog nasleđa i naročito u delu porodičnih trustova.

8.2. Grčka¹⁰⁹

Grčka- Pravo i praksa u oblasti komercijalne medijacije, ključne informacije

Tema	Opis	Komentari
Zakonodavni okvir	Zakon 4640/2019 („Službeni list Grčke“ 190/A/30-11-2019) od 30. novembra 2019.	Novi zakon, koji je zamenio sve prethodne odredbe o medijaciji daje medijaciji veći značaj u grčkom pravnom sistemu i nastoji da reši veliki broj zaostalih predmeta i problema u grčkom sudskom sistemu. Zakon po planu stupa na snagu 15. januara 2020.
Privatna ili sudska medijacija	Dostupna je privatna medijacija i medijacija povezana sa sudom. Sudije retko upućuju na medijaciju i ne sprovode medijaciju.	
Uloga sudova	Sud tokom svake faze postupka može pozvati stranke da pokušaju rešiti spor putem medijacije (privatno ili sudski). Medijacija se takođe može pokrenuti ako su to naložili pravosudni organi druge države članice EU.	Sudski postupak se može obustaviti na najmanje tri a najviše šest meseci. Sudovi ne upućuju aktivno na medijaciju (samo 5,2% sudija predložilo je medijaciju strankama u 2019. godini, po rezultatima ankete).
Obavezna ili dobrovoljna medijacija u privrednim sporovima	Novim zakonom predviđena je i dobrovoljna i obavezna medijacija, a na većinu predmeta primenjuje se odredba o „obaveznoj prvoj informativnoj sesiji“, pri čemu neprisustvovanje istoj povlači neodržavanje ročišta na sudu.	Na sledeće kategorije predmeta odnosi se obaveza prisustva „prvoj informativnoj sesiji medijacije“: 1) Građanski i privredni sporovi u standardnom parničnom postupku koji su u nadležnosti jednočlanih prvostepenih sudova kada vrednost spora prelazi 30 000 evra, ili koji su u nadležnosti višečlanog suda u prvom stepenu,

¹⁰⁹ Dr Elena Koltsaki je advokat – medijator i vanredni profesor na predmetu Alternativno rešavanje sporova i pregovaranje na ALBA Poslovnoj školi pri Američkom koledžu u Grčkoj. Ona vrši obuke za medijatore unutar Udruženja pravnika Atine i priznata je kao stručnjak za medijaciju pri komisijama grčkog Ministarstva pravde. (E.elena.koltsaki@eklaw.gr)

		<p>2) Sporovi na koje se odnosi klauzula o medijaciji u važećem pisanom ugovoru između strana.</p> <p>Zakonom su predviđene minimalne naknade za prvu sesiju sa medijatorom (50 evra, osim ako je drugačije dogovoreno).</p> <p>Ova sesija održava se u roku od dvadeset (20) dana nakon što medijator primi zahtev stranke koja traži medijaciju. Ako neka od stranaka stanuje u inostranstvu, ovaj rok se produžava za do trideset (30) dana od dana na koji se zahtev uputi medijatoru.</p>
Zakonske i institucionalne prepreke medijaciji	<p>Prepreke koje su do sada stajale na putu većoj upotrebi medijacije:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) nedostatak političke volje 2) negativan stav pravničke zajednice (advokata) 3) nedostatak podrške od pravosuđa 	
Licence i sertifikati za pružanje usluga medijacije	Akreditaciju vrši MP.	<p>Zahtevi koje treba zadovoljiti za dobijanje licence:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) uspešno završena obuka kod licenciranog pružaoca usluga edukacije (od najmanje 80 sati (minimum 50 sati u učionici)) i 2) položen ispit za nacionalnu akreditaciju za medijatora. 3) CPD¹¹⁰: 20 sati obuke svake tri godine
Nadzorni organi	Centralna komisija za medijaciju, koja je osnovana po odluci grčkog ministra pravde u junu 2018. godine, a koju čini 13 članova (sudije višeg suda, vladini	Centralna komisija za medijaciju ima proširena ovlašćenja, između ostalih:

¹¹⁰ Kontinuirano stručno usavršavanje

	<p>zvaničnici i medijatori), odgovorna je za rešavanje svih pitanja koja se odnose na sprovođenje zakona i generalno, zakonitu primenu medijacije; ovo telo može po svom nađenju da osniva potkomisije za delotvorno rešavanje svih pitanja koja proizađu iz primene zakona.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Odluku o izboru medijatora ako o tome postoji neslaganje stranaka u sporovima za koje je medijacija obavezna¹¹¹ 2. Disciplinska kontrola medijatora – izricanje kazni, poput suspenzije, privremenog i stalnog brisanja iz registra 3. Praćenje godišnjih izveštaja medijatora 4. Izdavanje licence i praćenje rada pružalaca usluga edukacije 5. Akreditacija svih kandidata za medijatore (uključujući i proces ocenjivanja) 6. Obaveza informisanja javnosti o medijaciji
Broj medijatora u zemlji	Više od 2 000	Tačan broj aktivnih medijatora je nepoznat. Međutim, većina licenciranih medijatora ukazuje na to da ne obavljaju medijaciju u praksi.
Broj centara za medijaciju u zemlji	<p>Zakonom se ne zahteva registracija centara, iako se oni mogu osnivati (isključivo od strane jednog ili više medijatora). Njihov trenutni broj je nepoznat.</p> <p>Na primer, Udruženje grčkih banaka angažovalo je nezavisno telo da rešava finansijske sporove medijacijom, u nastojanju da zadovolji potrebu za rešavanjem sporova dužnika tokom ekonomske krize u zemlji.</p>	Medijatori ne moraju da budu deo centra za medijaciju, budući da njihova uloga nije regulisana.
Broj postupaka medijacija	Između 2010. i 2018. ukupan broj medijacija sprovedenih u skladu sa prethodnim zakonom o medijaciji (ne samo privrednih, već svih postupaka)	Broj postupaka medijacije zanemarljiv je u odnosu na broj predmeta u sudovima.

¹¹¹ Kada je ova odredba uvedena Zakonom 4512/2018, dočekana je ostrim kritikama na račun njene navodne suprotnosti sa dobrovoljnom prirodom medijacije.

	nije prelazio 1 000 na celoj teritoriji Grčke.	
Stopa uspeha u rešavanju sporova medijacijom	Nekoliko nedavno ispraćenih postupaka, budući da je sistem izveštavanja uspostavljen u junu 2019, pokazuju veoma ohrabrujuću stopu uspeha, koja ipak treba da se potvrdi kada se poveća i broj postupaka.	
Izvršnost sporazuma o rešavanju spora medijacijom	Nije primenjivo	
Potpis Singapurske konvencije	Ne	Članica EU
Podsticaji za primenu i izvršenje medijacije	<p>Podsticaji postoje za advokate – uz izuzetak sporova u oblasti zaštite potrošača i sporova male vrednosti) strankama moraju pomagati (zastupati ih) njihovi advokati tokom procesa medijacije (međutim, to se takođe odnosi i na sudske postupke).</p> <p>U skladu sa članom 4 Zakona 4640/2019, sprovođenje komercijalne medijacije moguće je ako postoji klauzula o medijaciji (klauzula o medijaciji je izvršna).</p>	Jedna od najznačajnijih reformi koje je uveo zakon iz 2019. je jasnoća pravne prirode i valjanosti klauzule o medijaciji koja je nedostajala svim prethodnim propisima.

Naučene lekcije i preporuke za Srbiju

- U proteklih 10 godina, propisi koji su se isključivo oslanjali na dobrovoljan odabir medijacije nisu uspeli da dovedu do dovoljnog broja postupaka medijacije.
- Uprkos učešću Privredne komore, poslovna zajednica i dalje nije svesna prednosti primene komercijalne medijacije. Direktiva Evropske unije 2008/52 preneti je u minimalnom obimu radi očuvanja situacije „status quo“ sa parničnim postupcima na sudu.
- Osam godina konstantnog neuspeha zakona iz 2010. da poveća tražnju za medijacijom, ubedilo je Vladu da propiše obavezu prisustva prvom sastanku medijacije.
- Grčko iskustvo dokazuje **potrebu za snažnom političkom voljom** da bi se prevazišao otpor postojećih glavnih struktura i različite prepreke koje stoje na putu stvarnom porastu broja postupaka medijacije (advokata i pravosuđe).
- **Kompromis koji su 2010. sklopili zakonodavci i advokati, u pogledu obaveznog prisustva advokata postupku medijacije dao je lažnu nadu, kako se i pokazalo u praksi, da će se pravna zajednica više okrenuti medijaciji umesto prema sudskom rešavanju sporova, i isti ne samo da je bio neuspešan (udruženja pravnika se i dalje protive medijaciji i prete štrajkovima) nego je čak i doveo do toga da učesnici u sporovima odbijaju medijaciju jer ona više košta, posebno kod sporova manje vrednosti.**

- Nastojanja da se tržište medijacije ograniči i podvrgne preteranoj kontroli ne treba ohrabrivati, neophodno je propisati finansijske podsticaje za pojedince i kompanije koje učestvuju u medijaciji, a zainteresovane strane moraju pokazati stvarnu posvećenost promovisanju medijacije.
- Nije dovoljan samo zakon da bi se medijacija zaista i desila.

Na samom početku ove studije potrebno je naglasiti da u grčkom pravu ne postoji jasna definicija o tome šta zapravo predstavlja „komercijalni spor“. Privredno pravo u Grčkoj je poseban, takoreći odvojeni deo opšteg privatnog prava. To je u načelu set pravila koja regulišu komercijalne radnje i aktivnosti trgovaca (i fizička i pravna lica) pod čijim okriljem su takođe i pregovarački instrumenti, kompanije, bankrot, osiguranje, vazdušni i vodeni saobraćaj, prevoz robe, bankarstvo i berzanske transakcije, intelektualna i industrijska imovina i konkurencija¹¹². Svi pravni zapisi koji se tiču medijacije u Grčkoj uzeli su u obzir evropsku Direktivu o medijaciji i prema tome se jednako primenjuju i na građanske i komercijalne sporove. Ovo praktično znači da se analiza pružena u nastavku u osnovi odnosi na sve sporove koji bi se mogli rešavati putem „komercijalne medijacije“.

8.2.1. Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije

Postojeći zakonodavni okvir za građanske i komercijalne predmete u Grčkoj je trenutno prvenstveno propisan Zakonom 4640/2019 (koji je objavljen u grčkom službenom listu dana 30.11.2019. godine i koji je na snazi od tog dana (u nastavku: „Zakon“)¹¹³. Novi zakon, koji je zamenio sve prethodne odredbe o medijaciji (Zakon 4512/2018¹¹⁴, Zakon 3898/2010¹¹⁵, Uredba predsednika 121/2011 i nekoliko ministarskih odluka), pored težnje da prethodni zakonodavni okvir unifikuje u jedan jedinstveni, jasan i koncizan okvir, takođe želi da prikaže odlučnost države da izvrši reformu u delu institucijalnog zakonodavnog okvira o medijaciji i da efikasno pojača njegovu upotrebu od strane zainteresovanih stranaka. Pored davanja veće važnosti medijaciji unutar pravnog sistema u Grčkoj, jedan od najvećih izazova novog zakona će biti da se suoči sa velikim zaostatkom i ostalim problemima unutar sudskog sistema u Grčkoj. Sva pravna akta o medijaciji usvojena od strane grčke Skupštine još od 2010. godine pa do 2018. i 2019. godine su fokusirana na ispunjenje ciljeva zadatih od strane Direktive 2008/52/EC (Direktiva o medijaciji) i ispunjenje obaveze koju Grčka ima da implementira tu direktivu u svoj pravni sistem.

¹¹² Primena Građanskog kodeksa je opšteprijvatljiva kada postoje nedostaci u pravilima i odedbama komercijalnog zakona ili je iste potrebno temeljnije tumačiti.

¹¹³ Zakon 4640/2019 (Službeni list Grčke 190/A/30-11-2019) http://www.et.gr/ids-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFqnM3eAbJzrXdTvSoCrlL88Y71z4OJk5d5MXD0LzQLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkjb0x1LldQ163nV9K--td6SludWYgsLcPnSXB6Fet9jMfz_M8voV4Y5FTdpoZ6kKHv3i (na grčkom)

¹¹⁴ Zakon 4512/2018 (naročito poglavlje B, čl. 178-206) o Planovima za implementaciju strukturnih reformi Programa za ekonomsko prilagođavanje i drugih odredbi (objavljeno u Službenom listu Grčke 17. januara, 2018. godine, od kada je i na snazi). http://www.et.gr/ids-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG3UHK-ZeQumndtvSoCrlL8zhQSQP9tRnopCCmgt4mgGEHlbmahCJFQEmRQwePEviF8EeCoaTOMAKztT3Sb63xk3Vkl3PicQ3RLovYQqjKiogfu8Gg1RKKQmyoZK8o4WQNUgh1P_UC2PlsRnm7i_mfDLlGMvFzF706YXX2d_7KoA.. (in Greek)

¹¹⁵ Službeni list Grčke, Serija I, Broj 211, 16.12.2010.

U poređenju sa postojećim pravnim okvirom, novi Zakon 4640/2019 je uveo nekoliko novina. Zakon o medijaciji iz 2010. godine se odnosio na medijaciju samo na dobrovoljnoj osnovi, dok Zakon 4640/2019 predviđa i dobrovoljnu i obaveznu medijaciju, što je jedna od najznačajnijih promena. Vredno je napomenuti da je obavezna medijacija inicijalno uvedena Zakonom 4512/2018, što je bila promena zakonodavnog okvira koja je prevladala nad drugim značajnim reformama¹¹⁶ koje su ipak privukle veliki broj reakcija i kritika¹¹⁷. U obrazloženju novog Zakona 4640/2019 koji je nasledio Zakon 4512/2018 je bilo napisano: „Zakon 4512/2018 nije uspeo da ostvari zadate ciljeve, prvenstveno u delu koji se ticao implementacije odredbi o obaveznoj medijaciji¹¹⁸“. To se pokazalo tačnim, član 182 Zakona 4512/2018 koji se odnosio na obaveznu medijaciju je toliko puta „modifikovan“ da je na kraju njegova primena suspendovana (poslednji put se to desilo 30. novembra 2019. godine¹¹⁹) što je bilo jednako njegovom neprimenjivanju.

Novi zakon je uneo značajne nove promene u odnosu na prethodno već razmatrani i kritikovani Zakon 4512/2018¹²⁰. Ono što se smatra najvažnijim jeste obim sporova u kojima se kao obaveza postavlja održavanje prvog sastanka o medijaciji kao preduslov za eventualno saslušanje u sudu. Novi zakon očigledno zauzima drugačiji pristup prema širem obimu sporova, a to je pristup koji se jasno razlikuje od prethodne liste sporova koja je sadržala sedam kategorija sporova koju je prethodni zakon iz 2018. pokušao da uvede.

Novi zakon sada predviđa da se obavezni prvi sastanak primenjuje na porodične sporove i dodatno na širi obim slučajeva koji su u skladu sa odredbama onoga što grčki Zakonik o parničnom postupku propisuje kao „redovni postupak“ ispred (jednočlanih ili višečlanih) prvostepenih sudova, koji između ostalog uključuju i veliku većinu komercijalnih sporova.

Kao što je to i navedeno u obrazloženju zakona, ovo je bilo neophodno kako bi se podstakla upotreba medijacije kao metode alternativnog rešavanja sporova sa ciljem da se rasterete sudovi i da se obezbedi balansiran odnos između sudskih i vansudskih postupaka o poravnanju. Uporedo sa proširenjem obima sporova kod kojih su stranke obavezne da prisustvuju preliminarim sastancima, i uz napore da se u potpunosti uskladi sa zakonodavstvom Evropske komisije, zakon predviđa i iznos minimalne naknade za održavanje preliminarog sastanka sa medijatorom (50 evra, osim ako nije drugačije dogovoreno). Što se tiče drugih važnih stavki novog zakonodavnog okvira, to su nove odredbe koje se tiču obuka za medijatore, kao i dodatne modifikacije koje će pojasniti proces medijacije, pravila o zastari i klauzule u vezi sa medijacijom.

¹¹⁶ Uvođenje obavezne medijacije, reforma Sistema obuke i akreditacije, uspostavljanje Centralne komisije za medijaciju, prikupljanje statističkih podataka itd.

¹¹⁷ Kao što je naročito navedeno u obrazloženju zakona (preambula), Zakon 4512/2018 je označio prekretnicu na putu ka uravnoteženoj promociji *svebuhvatnog pravnog sistema koji može biti ekspeditivan, povoljan i usklađen sa međunarodnim i evropskim ciljevima za bolji pristup pravnom sistemu*. Obrazloženje (na grčkom) strana 68.

¹¹⁸ Obrazloženje Zakona 4640/2019 <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/r-dimetr-eisig-synolo2.pdf>
¹¹⁹ Obrazloženje Zakona 4640/2019 <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/11134593.pdf>

¹¹⁹ Prva suspenzija je bila u oktobru 2018, druga suspenzija je bila 16. septembra 2019. (putem Zakona broj 4566/2018 koja je na snazi od 08.10.2018). Poslednja suspenzija je bila 30. novembra 2019.

¹²⁰ Održale su se javne rasprave pre usvajanja novog zakona u grčkom Parlamentu <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/?p=10849> (na grčkom)

8.2.2. Potražnja za komercijalnom medijacijom: na osnovu zakona, na osnovu ugovornih odredbi, po nalogu sudije i putem dobrovoljnog sporazuma

U skladu sa članom 4 Zakona 4640/2019 komercijalna medijacija je moguća:

- ukoliko su zainteresovane stranke saglasne da se njihov slučaj rešava medijacijom (dobrovoljna medijacija),
- ukoliko postoji privatni spor koji se rešava pred sudom, gde sud ponudi strankama medijaciju kao opciju i stranke na to pristanu,
- ukoliko je medijacija naložena od strane sudskih vlasti druge zemlje članice,
- ukoliko je medijacija obavezna po zakonu,
- ukoliko postoji klauzula o medijaciji.¹²¹

Pokretanje putem prava

Sada u novom zakonu, u njegovom članu 7¹²², koji je napisan po uzoru na jedan italijanski član, stoji da je „obavezno održavanje prvog sastanka u vezi medijacije“ koji se takođe može nazvati „obavezni inicijalni sastanak u vezi medijacije“, bez kojeg se ne može održati ročište u sudu¹²³, kod sledeće vrste sporova:

- a) sporovi pod okriljem porodičnog prava, osim onih iz člana 592 (1) (a), (b) i (c), i člana 592 (2), Zakonika o parničnom postupku, (uz izuzeće bračnih sporova i sporova koji proizilaze unutar roditeljskih i dečijih veza)
- b) sporovi koji potpadaju pod uobičajene postupke i koji su pod jurisdikcijom jednočlanih prvostepenih sudova kada je vrednost spora veća od trideset hiljada evra (30 000), ili koji su pod jurisdikcijom višečlanih prvostepenih sudova, u skladu sa odredbama Zakonika o parničnom postupku
- c) sporovi kod koji je unutar potpisanog ugovora koji je na snazi upisana klauzula o medijaciji.

Kod ovih slučajeva, dokument koji dokazuje da je održan „prvi obavezni sastanak o medijaciji“ se mora predati zajedno sa predlogom za održavanje pretresa, kao preduslov za prihvatanje održavanja sudskog pretresa radi eventualnih daljih postupaka.

Pokretanje putem ugovorne klauzule

¹²¹ Jedna od najznačajnijih reformi koje su uvedene novim zakonom 2019. godine jeste jasno značenje dato pravnoj prirodi i valjanosti klauzule o medijaciji koje nije bilo u prethodnim tekstovima zakona.

¹²² Član 182 Zakona 4512/2018 (koji više nije na snazi) je propisivao obaveznu medijaciju kod samo sedam vrsta sporova a) rentiranje imovine, b) saobraćajni udesi osim ako nije bilo smrtnog ishoda ili telesne povrede, c) zarada, d) određeni porodični sporovi, e) medicinski sporovi u vezi sa nesavesnim postupanjem, f) industrijska prava (dizajni, patent, brendovi), i g) berzanske transakcije.

¹²³ Suprotno od italijanskog modela koji predviđa da se održi prvi sastanak o medijaciji pre početka sudskog postupka.

U skladu sa novim članom 7, sporovi za koje su se stranke dogovorile da će se rešavati putem medijacije spadaju pod odredbe primenjive za obaveznu medijaciju i moraju se pridržavati postupka predviđenog istim.

Izgleda kao da je postalo popularno da manji broj advokata (najviše onih koji su prošli obuku u polju medijacije) želi da uključe klauzule o medijaciji u poslovne ugovore ali nema podataka o tome da li su te klauzule zaista dovele do medijacije ili ne. Nema dovoljno podataka kako bi se stvorila jasna slika o tome da li su klauzule o medijaciji bile prihvaćene od sudova, ali ipak stručnjaci su se zalagali – i pre uvođenja novog zakona – da se te klauzule trebaju tumačiti na način da sudovi trebaju odbiti zahtev (ili odložiti pretres) u slučajevima u kojima su stranke podnele zahtev za sudski postupak, pre nego što su pokušale rešiti spor putem medijacije, a na taj način su svakako prekršile odredbe o medijaciji unete u ugovore¹²⁴.

Pokretanje putem sudskog upućivanja

U skladu sa tačkom 4, stav 2 Zakona 4640/2019, sud tokom svake faze postupka može pozvati stranke da pokušaju rešiti spor putem medijacije (privatno ili sudski). U slučaju da stranke pristanu na to, takav podatak se unosi u zapisnik. Stranke takođe imaju pravo da na sopstveni zahtev zamole sud da odloži pretres ili sami postupak dok one pokušaju da reše spor putem medijacije. U oba slučaja, sudski postupak se može odložiti na period od 3 do 6 meseci. Mali broj slučajeva gde je pokušana medijacija u skladu sa dostupnim istraživanjima¹²⁵ ukazuje na to da sudovi uopšte nisu bili aktivni po pitanju pozivanja stranki da pokušaju da reše spor putem medijacije¹²⁶.

Pokretanje putem dobrovoljnog sporazuma

Po pravilu, svi privatni i komercijalni sporovi, bilo da su domaći ili prekogranični, postojeći ili budući, mogu se rešavati putem medijacije, nakon što stranke potpišu ugovor, pod uslovom da obe stranke imaju mogućnost da spor reše sporazumom (ovlašćenje za sklapanje sporazuma) u skladu sa odredbama primenjivog zakona.

8.2.3. Ponuda komercijalne medijacije: kako obezbediti kvalitetne usluge medijacije

¹²⁴ Novi zakon je pojasnio sve prethodne nejasnoće po pitanju klauzula o medijaciji.

¹²⁵ „Ponovno uvođenje“ direktive o medijaciji: procena ograničenog uticaja na njenu implementaciju i predložene mere za povećanje broja medijacija u EU”, Studija (2014)), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2014/493042/IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2014/493042/IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf), str. 182.

¹²⁶ Prema nezvaničnim podacima prvostepenog suda u Atini i u vezi sa sudskom medijacijom, koja je uvedena u maju 2012, bio je 31 slučaj u 2012. godini (14 rešenih); 94 slučaja u 2013. godini (42 rešena); 82 slučaja u 2014. godini (35 rešena); 63 slučaja u 2015. godini (35 rešenih); i samo nekoliko slučajeva u 2016. zbog dužeg štrajka advokata. Ovo je takođe citirano u „Implementaciji direktive o medijaciji, 29. novembar 2016.” u poglavlju o postizanju ujednačene veze između medijacije i sudskih postupaka od strane profesora Giuseppe de Palo-a i Dr. Leonardo D’Urso-a. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA\(2016\)571395_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA(2016)571395_EN.pdf) strana 20, Izveštaj o Grčkoj, od strane Dr. Elena Koltsaki. Takođe nedavno istraživanje od strane grčke Asocijacije medijatora (novembar 2019), otkrilo je da je samo 5,2% sudija predložilo medijaciju strankama (www.sedi.gr)

Namera je da se kvalitet pružanja usluga medijacije u Grčkoj obezbedi na nekoliko nivoa, prvenstveno kroz detaljne odredbe koje će regulisati obuku i proces akreditacije medijatora, Kodeks ponašanja i primenjive disciplinske odredbe, uslove o kontinuiranom stručnom usavršavanju akreditovanih medijatora i sveukupni nadzor aktivnosti medijacije od strane Centralne komisije za medijaciju, koja je osnovana po odluci grčkog ministra pravde u junu 2018. godine.

Telo za praćenje medijacije

Zakon je zahtevao stvaranje novog statutarog tela pod nazivom Centralna komisija za medijaciju, koju čini 13 članova iz reda sudija višeg suda, vladinih zvaničnika i medijatora (čl. 10 i 11), koje je odgovorno za rešavanje svih pitanja koja se odnose na sprovođenje zakona i generalno, zakonitu primenu medijacije. Član 11 (Odgovornosti Centralne komisije za medijaciju) naročito propisuje da je „Centralna komisija za medijaciju nadležna za sve odredbe u vezi sa sprovođenjem medijacije“. Nadalje, Centralna komisija za medijaciju može po sopstvenom nahođenju, osnovati potkomisije koje će efikasno voditi računa o svemu što je vezanu za primenu zakona. Članovi ovih potkomisija su članovi Centralne komisije za medijaciju, osim ako nije drugačije naznačeno. Takve potkomisije imaju odobrenje od Centralne komisije za medijaciju za finalno rešavanje svih predmeta, osim onih predmeta koji prvenstveno potpadaju pod nadležnost Centralne komisije za medijaciju, kako je to i naznačeno ovim zakonom. Trenutno postoje 4 potkomisije koje su osnovane od strane Centralne komisije za medijaciju na period od po dve godine, sa sledećim ulogama i odgovornostima: (a) „Potkomisija za Registar medijatora“, sa ulogom vođenja računa i praćenja Registra medijatora i godišnjih izveštaja o radu, u skladu sa članom 21 (b) „Potkomisija za etiku i disciplinu“, koja je odgovorna za usaglašenost medijatora sa obavezama koje proizilaze iz zakona i izricanje disciplinskih mera, (c) „Potkomisija za praćenje pružalaca obuke“, (d) „Potkomisija za ispite za nacionalnu akreditaciju medijatora, koja je odgovorna za vršenje pismenih i usmenih testova u svrhu akreditacije kandidata za medijatore“.

U skladu sa gore navedenim, Centralna komisija za medijaciju ima zakonska ovlašćenja da vrši sledeće:

1. Donošenje odluke o izboru medijatora u slučajevima kada postoji neslaganje između stranaka oko izbora medijatora i kod predmeta koji potpadaju pod okvir obavezne medijacije (član 7, stav 1)¹²⁷
2. Disciplinska kontrola medijatora – pravo uvođenja kaznenih odredbi kao što su suspenzija, privremeno i trajno uklanjanje iz registra (član 17)
3. Praćenje godišnjih izveštaja medijatora (član 21)
4. Licenciranje i praćenje pružalaca usluga edukacije na polju medijacije (član 22)
5. Akreditacija svih kandidata za medijatore (uključujući i proces procene) (član 22)
6. Obaveza pružanja informacija o medijaciji prema javnosti (član 29)

¹²⁷ Ova odredba, kada je prvi put uvedena u zakonu 4512/2018, je bila veoma kritikovana u smislu da predstavlja prepreku u dobrovoljnoj prirodi medijacije.

Registar medijatora

Ministarstvo pravde vodi javni elektronski internet registar na kojem se trenutno nalazi preko 2000 akreditovanih medijatora. Ovaj registar ¹²⁸ sadrži imena i kontakt detalje svih medijatora koji su akreditovani od Ministarstva pravde od 2012. godine, koji su uspešno pohađali obuku od strane licenciranih institucija i koji su uspešno položili ispit za zvanje nacionalnog akreditovanog medijatora¹²⁹.

Akreditovani medijatori koji se nalaze u registru mogu se baviti medijacijom kao samozaposleni profesionalci (fizička lica). U skladu sa novom odredbom o porezu (član 19), usluge medijacije će se tretirati kao posebna stručna delatnost kojoj će biti pripisana posebna poreska stavka koja se tiče prihoda na osnovu pruženih usluga medijacije. Usluge medijacije takođe mogu pružati pravna lica, ali samo ako su ista osnovana od strane akreditovanih medijatora (član 20). Iako već postoji nekoliko registrovanih pravnih lica u zemlji, poznatijih kao centri za medijaciju, **ne postoji zvanična lista takvih pravnih lica.**

Proces medijacije

Kvalitet procesa medijacije je zagarantovan utvrđivanjem strogih pravila o poverljivosti, kao i pravilima koja štite dobrovoljnu prirodu medijacije. Sami proces medijacije je poverljiv u skladu sa zakonom, medijatori su obavezni da čuvaju tajnost podataka, a stranke su slobodne u svom izboru da odluče da li žele da se postigne mirno rešenje spora. U skladu sa članom 6, u principu nijedan učesnik u procesu ne može svedočiti u sudu, a sud ne može prihvatiti bilo koje informacije otkrivene tokom procesa kao dokazni materijal (podaci, predlozi, priznanja, ponude, mišljenja itd).

Uloga advokata u medijaciji

Važno je naglasiti da zakon (**uz izuzetak sporova u oblasti zaštite potrošača i male vrednosti**) propisuje kao obavezu da **stranke moraju imati pomoć (biti zastupljene od strane) svojih advokata tokom postupka medijacije**, osim ako su u pitanju potrošački sporovi i zahtevi manje vrednosti. Ovo znači da advokati imaju vitalnu ulogu tokom započinjanja postupka medijacije, što ne zavisi od razloga zbog kojeg je odlučeno da se vrši medijacija (član 5).

Zahtevi u pogledu obuke i kvalifikacija medijatora

Kada je u pitanju obuka medijatora, zakon propisuje posebne uslove o tome ko može postati medijator, koji između ostalog nalažu da kandidat mora imati visoki stepen obrazovanja, kao i da mora dostaviti potvrdu da nije krivično kažnjavao pre nego što se prijavi za obuku kod licenciranih trenera za medijaciju. Obuka za medijatora nalaže pohađanje minimalno 80 sati nastave (od kojih se 50 moraju održati unutar učionice), dok se sadržaj obuke sastoji od učenja osnovnih principa građanskog i komercijalnog prava, do boljeg razumevanja teorijskih i praktičnih aspekata postupka medijacije, medijatorskih veština, međunarodnog zakonodavnog okvira i prakse.

Minimalni sadržaj osnovne obuke za medijaciju:

¹²⁸ Registar (na grčkom „Mitroo Diamesolaviton“) <http://www.diamesolavisi.gov.gr/anazitisi-diamesolavitwn>

¹²⁹ Održavaju se **najmanje dva puta godišnje u organizaciji grčkog Ministarstva pravde**, u skladu sa posebnim uslovima određenim zakonom

- Medijacija i drugi oblici alternativnog rešavanja sporova. Razvoj medijacije na međunarodnom nivou.
- Direktiva 2008/52/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 21. maja 2008. o određenim aspektima medijacije u građanskim i komercijalnim predmetima.
- Osnovne karakteristike, ključne postavke i principi i definicija medijacije u skladu sa grčkim i evropskim zakonima.
- Obim – Uslovi pod kojima se određeni predmet može rešavati putem medijacije.
- Načini započinjanja medijacije – Ugovor o medijaciji – Pravne posledice.
- Postupak medijacije – Faze medijacije – Uloga pravnih savetnika i trećih lica.
- Ugovor o poravnanju – Primenjivost.
- Medijator - Uloga – Odgovornost.
- Kodeks ponašanja medijatora i disciplinske mere.
- Veštine i tehnike medijacije – Tehnika pregovaranja i komunikacione veštine – osnovni koncept psihologije u medijaciji.
- Simulacija postupka/Igranje uloga. Praktična primena medijacije.
- Temeljni principi privatnog prava.
- Opšte privredno pravo, Zakon o pravnim licima, Zakon o menicama.

Kao što je već ranije pomenuto, tek nakon uspešnog završetka ove obuke koju sprovode licencirani predavači, kandidati za medijatore stiču pravo na polaganje ispita za zvanje nacionalnog akreditovanog medijatora u organizaciji Centralne komisije za medijaciju (pismeni i usmeni ispit) kako bi bili uvršteni u Registar grčkog Ministarstva pravde (pogledati član 28). Centralna komisija za medijaciju je odgovorna za praćenje rada medijatora.

Kako bi se obezbedio potreban kvalitet usluga medijacije, zakon dalje nalaže (čl. 12-16) da medijatori mogu preuzeti slučajeve medijacije samo ako zadovoljavaju uslove i izazove određenog predmeta i ako mogu vršiti svoju ulogu medijatora u skladu sa svojim stručnim kvalifikacijama, veštinama i iskustvom. Dodatno, po zakonu, medijatori:

- Moraju poštovati „etički kodeks“, koji propisuje okvir ponašanja za medijatore, kao i Evropski etički kodeks
- Moraju u potpunosti poštovati principe neutralnosti i nepristrasnosti
- Ne mogu nametnuti rešenje, čak ni predložiti rešenje (predlog rešenja je ipak dozvoljen ukoliko se sve uključene stranke u procesu slože sa tim, i pod uslovom da rešenje ne bude obavezujuće)
- Ni na koji način ne mogu biti uključeni u spor
- Ne smeju imati bilo kakvu korist koja će zavisiti od rezultata medijacije (ličnu, stručnu ili neku drugu)
- Ne smeju imati prethodni profesionalni odnos sa nekom od stranaka, uz izuzetak ako su bili medijatori u nekom prethodnom slučaju koji je uključivao jednu ili više stranaka,
- Ne smeju biti ni na koji način uključeni u odnos sa fizičkim ili pravnim licem koje pruža usluge savetovanja stranaka

Zakon takođe propisuje kontinuirano stručno usavršavanje akreditovanih medijatora. Ovo znači da medijatori moraju imati barem **20 sati edukacije tokom svake tri godine**. Većina medijatora je već pohađala napredne i specijalizovane edukacije na temu različitih vrsta medijacije, od kojih su najpopularnije porodična medijacija, medijacija u bankarstvu, pregovaranje i druge. Ove vrste edukacija se obično nude u okviru **dvodnevni ili trodnevni obuka** koje vrše pružaoci usluga edukacije za medijatore.

Pružaoци usluga edukacije za medijatore

Kao što je već naznačeno, samo licencirani pružaoci obuke za medijatore mogu pružati osnovnu edukaciju u polju medijacije na osnovu koje se može postati akreditovani nacionalni medijator. Drugim rečima, svi kandidati koji kompletiraju minimalno zahtevanu obuku i ispite dobijaju potvrdu o pohađanju, koja je po zakonu potrebna kako bi kandidat mogao polagati ispit za zvanje nacionalnog akreditovanog medijatora pod okriljem Ministarstva pravde.

Pružaoци usluga edukacije za medijatore su licencirani od strane Centralne komisije za medijaciju¹³⁰. Pružaoci usluga edukacije mogu osnovati fizička i pravna lica ili centri za kontinuirano stručno usavršavanje koji deluju u okviru zakonodavnog okvira za državne univerzitete¹³¹. Pružaoci usluga edukacije su administrativno i finansijski nezavisni i moraju imati adekvatan stručni kadar kako bi mogli pružati odgovarajuće usluge:

- planiranja, organizacije i nastave osnovnih predmeta za obuku u polju medijacije (80 sati)
- planiranja, organizacije i nastave predmeta za kontinuirano stručno usavršavanje u polju medijacije
- edukacije u polju medijacije za potrebe maksimalno 21 kandidata (minimalno 2 predavača po odeljenju)

Paralelno sa osnovnom edukacijom na polju medijacije, koju isključivo pružaju licencirani pružaoci usluga edukacije, državni univerziteti su nedavno uveli i postdiplomske studije na kojima se delimično izučava medijacija¹³², iako medijacija i dalje nije nezavisan smer kada je reč o postdiplomskim programima. Privatne obrazovne institucije za visoko obrazovanje su takođe

¹³⁰ Detaljan proces licenciranja je propisan čl. 23-25 zakona.

¹³¹ Nove odredbe imaju za cilj da prilagode grčko zakonodavstvo odluci suda (Četvrto zasjedanje) od 26. juna 2019. — Evropska komisija protiv Grčke (predmet C-729/17), Službeni list Evropske unije, C 280, od 19. avgusta 2019, gde je sud utvrdio da načinom na koji je omogućila da usluge edukacije za medijatore mogu vršiti samo neprofitne organizacije, koje moraju biti sačinjene od barem jednog udruženja pravnika ili jedne profesionalne komore u Grčkoj, Grčka nije ispunila svoje obaveze propisane članovima 15(2)(b) i (c) i 15(3) Direktive 2006/123/EC Evropskog parlamenta i Evropske komisije od 12. decembra 2006. o pružanju usluga na domaćem tržištu. Otvoreni su postupci protiv Grčke od strane Evropske komisije zbog njenog zakonodavnog okvira dok je na snazi bio Zakon 3898/2010..

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2019.280.01.0005.01.ENG&toc=OJ:C:2019:280:FULL

¹³² Pogledati Međunarodni helenski univerzitet, Studije međunarodnog i evropskog komercijalnog prava, Zakona o bankama, Arbitraža/Medijacija, <https://legal.ihu.edu.gr/index.php/en/llm-in-transnational-and-european-commercial-law-banking-law-arbitration-mediation>, Master studije unutar odeljenja za računovodstvo i finansije, http://master-ebi.ihu.gr/docs/fek_dikaio.pdf, i Univerzitet Zapadne Makedonije, Master studije o naukama: Edukacija u polju upravljanja ljudskim resursima - Medijacija, <https://nured.uowm.gr/en/undergraduate-and-post-graduate-studies/>

izrazile interesovanje da dodaju edukaciju o alternativnim metodama rešavanja sporova unutar njihovih školskih programa¹³³. Ovakve inicijative, iako se na njih dugo čekalo i iako su i dalje na jako niskom nivou, označavaju korak napred u prepoznavanju potreba podizanja svesti u delu postupaka alternativnih rešavanja sporova na obrazovnom nivou, ne samo za buduće profesionalce iz oblasti prava, nego i iz drugih oblasti kao što je to na primer poslovni sektor. Vredno je napomenuti da su postojale i slične inicijative kada je u pitanju osnovno i srednje obrazovanje, gde su javne i privatne škole organizovale događaje koji se tiču medijacije, dok su druge već uvele i trenutno nude specijalizovane programe edukacije i klubove unutar svojih školskih programa¹³⁴. Pored ovih probnih projekata, ne postoji relevantna legislativa koja se tiče obrazovanja o medijaciji u školama.

8.2.4. Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije

Iako su stručnjaci pokazali sve veći interes za objavljivanje članaka o medijaciji, posebno nakon uvođenja novog zakona, trenutni nivo upotrebe medijacije od strane učesnika (pravnika i njihovih klijenata) i dalje je izuzetno nizak i nije zabeležena sudska praksa ili neki poseban zakonski slučaj koji bi dao dalje smernice o primeni i tumačenju zakona.

Istovremeno, nekoliko uspešnih slučajeva komercijalne medijacije je javno objavljeno od strane samih korisnika usluga medijacije uglavnom kroz anonimne članke i publikacije. I pored toga, neretko se može neformalno ili kroz razgovor čuti da je došlo do rešavanja određenih sporova kroz upotrebu medijacije koju su vodili iskusni medijatori, gde su većina sporova bili bankarski sporovi (jednostavni ili kompleksniji sporovi u vezi sa zajmovima/reprogramom dugovanja) ili sporovi između akcionara kompanija. U svim ovim slučajevima je lako moguće identifikovati benefite uključenih strana, koji između ostalih mogu biti brzo i povoljno rešavanje sporova, kao i visok nivo zadovoljstva ishodom i postupkom. Ne treba umanjivati značaj činjenice da su korisnici medijacije, bez obzira na to da li je njihov spor rešen mirnim putem ili ne, nakon toga podržavali medijaciju i pokazivali entuzijazam kada je u pitanju preporučivanje medijacije drugima. Nažalost, nakon skoro 10 godina od aktivacije medijacije kao metode vanskudskog poravnanja, postoje samo retki podaci o uspesima medijacije koji pokazuju koliko se postupak medijacije slabo koristi u zemlji i ponovo se zahteva hrabrija reforma koja je i dovela do uvođenja obaveznih pravila kada je medijacija u pitanju.

8.2.5. Ključni uspesi i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji

¹³³ Pogledati ALBA Poslovnu školu (Američki koledž u Grčkoj), www.alba.acg.edu, Master poslovne studije za pravnike <http://www.alba.acg.edu/degree-programs/masters/msc-in-business-for-lawyers/> Dr. Elena Koltsaki

¹³⁴ Pogledati program „Pierce Leadership Academy“ za studente na Američkom koledžu u Grčkoj i njihov modul za medijaciju <https://pla.pierce.gr/discover-our-modules/entrepreneurship/description-of-courses/> i klub za pregovaranje i medijaciju u Američkoj srednjoj školi (Anatolia) <https://gmi-mediation.com/πρόγραμμα-σχολικής-διαμεσολάβησης-σ/> & <https://anatolia.edu.gr/el/high-school/nea/3472-Oi%20μαθητές%20μας%20εκπαιδεύονται%20στη%20σχολική%20Διαμεσολάβηση>

Ne postoji zvanična javna statistika o tome koliko je medijacija obavljeno u Grčkoj, bilo da je reč o godišnjim ili ukupnim podacima od momenta uvođenja prvog zakona o medijaciji u Grčkoj 2010. godine. Takođe, ne postoje ni podaci o tome koja metoda odabira medijacije je uspešnija od druge. Nažalost, zbog manjka podataka postoji vrlo malo prostora da se izvuku neki precizniji zaključci. Može se ugrubo proceniti da ukupan broj obavljenih medijacija u skladu sa prethodnim zakonom o medijaciji u Grčkoj od 2010. do 2018. godine nije bio veći od 1 000 na celoj teritoriji Grčke.

Nedostatak podataka takođe kao da ukazuje na surovu realnost kada je reč o broju prijavljenih medijacija pre uvođenja novog zakona na početku 2018. godine. Kao što se može pročitati u skoro svim medijskim objavama Asocijacije grčkih medijatora¹³⁵, razočaravajuće mali broj medijacija je otkrio da su „zainteresovane strane tokom svih ovih godina zdušno promovisale i potencirale medijaciju, sve dok se ta ista medijacija ne dešava u praksi“. Takve izjave su se pojavile kao odgovor na žestoke i negativne reakcije pravne zajednice¹³⁶, a naročito od strane udruženja pravnika¹³⁷ protiv uvođenja bilo koje vrste obavezne medijacije, koji su ustali protiv te obaveze kada je ona izglasana u januaru 2018. godine, dok su istovremeno veoma podržavali medijaciju, kako u prošlosti tako i sada.

Studija Asocijacije grčkih medijatora (AGM-SEDI) objavljena 2017.¹³⁸ godine otkrila je da su 424 od ukupno 487 medijatora registrovanih kod Ministarstva pravde koji su učestvovali u istraživanju, odgovorila kako nisu rešili niti jedan jedini spor putem medijacije od momenta kada su postali akreditovani od strane Ministarstva pravde. Među njima, 57 medijatora je izjavilo da su od momenta kada su postali akreditovani rešili između 1 i 7 sporova putem medijacije dok su samo 2 medijatora izjavila da su uspešno sprovedla po 10 postupaka medijacije.

Tek polovinom jula 2019. godine su medijatori u skladu sa primenom relevantnog propisa novog zakona (član 197) bili obavezni da popune obrazac (Anonimni godišnji izveštaj o aktivnostima na polju medijacije) kako bi grčke vlasti mogle prikupiti statističke podatke o medijaciji koji su se odnosili na period od 01.01.2018. do 31.12.2018¹³⁹. Svi registrovani medijatori su imali obavezu da pruže informacije o broju medijacija koje su obavili/započeli tokom 2018. godine i koje su još u toku, stopa uspešnosti predmeta, uključujući i podatke o punom/delimičnom postizanju dogovora, sadržine predmeta kod kojih je vođena medijacija (porodica, bankarstvo, b2b, itd), trajanje postupka medijacije i načina na koji je došlo do medijacije. Još uvek nema zvaničnih podataka niti publikacija o ishodu ovog procesa prikupljanja podataka.

¹³⁵ Medijske objave Asocijacije grčkih medijatora se mogu naći na adresi <http://sedi.gr/index.php/el/news-el/new-el> (na grčkom)

¹³⁶ Udruženje sudija je takođe bilo protiv novih odredbi zakona koje su uvele obaveznu medijaciju. Mada realno je reći da negativna reakcija sudija više potiče od straha zbog gubitka moći, a manje od argumenata ustavnog konteksta, jer su se veoma zalagali za obavezno sudske posredovanje. Čitav tekst njihovog predloga možete naći na adresi <http://ende.gr/προταση-της-ε-δ-ε-για-την-δικαστικη-μεσ/> (na grčkom).

¹³⁷ Medijska saopštenja Udruženja pravnika se mogu naći u materijalima sa sednica grčkih udruženja pravnika <https://portal.olomeleia.gr/en> and <http://www.dsa.gr/δελτία-τύπου?page=1> (na grčkom)

¹³⁸ Asocijacija grčkih medijatora (sedi.gr) je osnovana 2014. i uredno je registrovana institucija kod Prvostepenog suda u Solunu. Više o istraživanju se može pronaći na adresi <http://sedi.gr/index.php/el/news-el/initiative-el/76-apotelesmata-tis-erevna-tou-sedi-gia-ti-diamesolavisi> (na grčkom)

¹³⁹ Godišnji izveštaj (na grčkom) <http://www.diamesolavisi.gov.gr/nea/anartisi-ekthesis-pepragmenon-toy-n-45122018>

8.2.6. Naučene lekcije i preporuke

U poslednjih 10 godina, legislativa koja je bila usmerena samo na dobrovoljni pristanak na medijaciju nije dovela do značajnijeg broja postupaka medijacije. Nažalost, broj postupaka komercijalne medijacije u Grčkoj je jako nizak. Međutim, potrebno je napraviti razliku između manjka postupaka i manjka uspeha. Manjak postupaka medijacije jasno oslikava trenutnu situaciju u Grčkoj, jer i nakon skoro 10 godina od uvođenja zakona o medijaciji, medijacija je i dalje nepoznata velikoj većini poslovnih oblasti pa čak i određenom broju advokata, što je iznenađujuća činjenica. Manjak uspeha na polju medijacije čak nije moguće ni izmeriti, jer ne postoje podaci o obimu adekvatnih slučajeva koji bi poslužili kao mera efikasnosti medijacije. Međutim, nekoliko slučajeva koji su bili praćeni, tek odnedavno, jer je sistem praćenja uspostavljen u junu 2019, što je još jedan organizacioni nedostatak kada je implementacija medijacije u Grčkoj u pitanju, su pokazali veoma ohrabrujući stepen uspešnosti, što tek treba da bude potvrđeno kada se poveća i obim slučajeva. Nije bez razloga činjenica da pre postoji manjak slučajeva nego manjak uspeha. Medijacija je u grčkoj pravnoj zajednici dočekana sa velikim neodobravanjem.

I pored učešća Privredne komore, poslovna zajednica kao da još uvek nije svesna prednosti koje nudi komercijalna medijacija. Isto tako, preduzetnici još uvek nisu upoznati sa medijacijom, iako su kroz učešće Privredne komore bili pozvani da učestvuju u stvaranju uslova za obuku medijatora. Istraživanje iz 2017. od strane Asocijacije grčkih medijatora pokazalo je da je manje od 20% poslovne zajednice upoznato sa postojanjem pojma medijacije. Ministarstvo je odabralo da promoviše medijaciju kroz neformalne aktivnosti i kroz učesnike koji su se stalno ponavljali pred skoro istom publikom, tako da celokupno društvo i nije baš bilo uključeno. Dodatno, potrebna promena koja je trebalo da se desi kod advokata da bi krenuli da rešavaju sporove kroz medijaciju pokazala se kao dugotrajan i spor postupak, jer se vrlo malo može primetiti upotreba medijacije u domaćim komercijalnim sporovima. Nedostatak realnih podsticaja da se promoviše medijacija je bio još jedan faktor koji je doprineo da se odloži primena medijacije kroz političku neodlučnost, što je dovelo do toga da se istovremeno napravi po jedan korak napred i nazad. I na kraju, Privredna komora može biti u velikoj meri odgovorna za nedovoljno promovisanje medijacije jer nije dovoljno koristila svoj uticaj na poslovni svet. Može se zaključiti da edukacije medijatora, značaj vanskudskih poravnjanja i međunarodna priroda velikog broja komercijalnih sporova nisu bili na vrhu liste prioriteta Privredne komore.

Direktiva EU 2008/52 je implementirana na minimalnom nivou kako bi se obezbedio „status quo“ kod postupaka na sudu. Zakonodavni okvir u Grčkoj je uspostavljen 2010. godine kada je donekle implementirana EU Direktiva 52/2008. S obzirom da je ta direktiva uvela metodu alternativnog rešavanja spora u senci sudskih metoda, nije iznenađujuće da zakonodavci nisu hteli u potpunosti da implementiraju direktivu, već su umesto toga primenili samo minimalne odredbe iste kako bi se zadovoljila obaveza prema EU. Takav zakonodavni okvir koji je napravljen na minimumu primenjivosti direktive je doveo do uvođenja zakona koji je bio ništavan u praksi. Dogovor između zakonodavaca i advokata o obaveznom prisustvu advokata u postupku medijacije dao je lažnu nadu, kako se i pokazalo u praksi, da će se pravna zajednica više okrenuti medijaciji umesto prema

sudskom rešavanju sporova, i isti ne samo da je bio neuspešan (udruženja pravnika se i dalje protive medijaciji i prete štrajkovima) nego je čak i doveo do toga da učesnici u sporovima odbijaju medijaciju jer ona više košta, posebno kod sporova manje vrednosti. Najodvažnije odredbe, koje bi sudiji dale pravo da naloži upotrebu medijacije umesto da je samo predloži, odbijene su na samom startu.

Osam godina konstantnog neuspeha zakona iz 2010. da dovede do porasta upotrebe medijacije dovelo je do toga da Vlada uvede obavezni prvi sastanak kako bi se spor pokušao rešiti medijacijom. Osam godina nakon uvođenja zakona o medijaciji, i nakon sveopšte i licemerne podrške da je medijacija dobra ideja „sve dok se ista ne može primeniti u praksi“, došlo je vreme da se uradi reforma zakona (kojoj su se protivili udruženja pravnika i deo sudskih vlasti), koja će uvesti obavezu uvođenja prvog sastanka kako bi se spor pokušao rešiti medijacijom. Ministarstvo je momentalno uspeo da preživi revoluciju nastalu zbog „uvođenja zakona“, ali pokazalo se da je to bio preveliki zalogaj, kao što se i moglo očekivati. Obavezno korišćenje medijacije je osporeno kao neustavno i da dovodi do ometanja pristupa pravdi kroz uvođenje dodatnih troškova. Visoki izvestilac za sudove je u potpunosti odbio takve optužbe, te je usledila odluka da se zakon ipak reformiše. Mnoge odredbe Zakona 4512/2018, koji je sada promenjen, su bile vođene neprikladnim i grupnim interesima, a sastavljene su na način koji je praktično ugrozio osnovne vrednosti i načela EU. Edukacija za medijaciju je bila ograničena (namenjena samo udruženjima pravnika i neprofitnim organizacijama), privatni centri za medijaciju su bili proglašeni nezakonitima i tretirani su kao veliki problem, obavezna upotreba medijacije je bila odložena na neodređeno vreme i ograničena samo na ograničen broj predmeta i predmete sa nejasnim obimom sporova. Izgledalo je kao da je zakon o medijaciji napravljen kako bi više upućivao stranke da sporove rešavaju sudskim nego vansudskim putem.

Grčko iskustvo je dokazalo potrebu za jakim političkom voljom za promenom postojećeg uređenja i savladavanje raznih prepreka za efikasno povećanje mogućnosti odabira medijacije. Odmah se može zaključiti da je nedostatak političke volje zadržao napredak medijacije u Grčkoj na duži rok. Tokom postupka uvođenja zakona potrošeno je previše vremena da bi se došlo do uvođenja obavezne medijacije, a čak kada se do toga i došlo, usledilo je veliko negodovanje određenih struktura koje su protiv medijacije. Mnoge odredbe su napisane sa ciljem da se ugroze interesi, a ne da se promoviše vansudsko poravnanje. Komisije za izradu zakona i radne grupe su se sastojale uglavnom od sudija i advokata, a bez učešća medijatora sa bogatim iskustvom u toj oblasti. Sami zakonski okvir i odredbe su pažljivo odmeravane uzimajući u obzir njihov uticaj na pravosudni sistem i mnoge odredbe su formulisane na takav način koji bi ograničio upotrebu medijacije. Na kraju možemo zaključiti da obavezna medijacija sada zvanično postoji u Grčkoj, ali ista se mora što šire primeniti na odgovarajuće sporove, da nije potrebno preduzimati neke značajnije mere na ograničavanju i kontroli tržišta medijacije, da je potrebno jasnije definisati finansijske podsticaje za korišćenje medijacije od strane fizičkih i pravnih lica, kao i da zainteresovane strane moraju pokazati iskrenu posvećenost promociji medijacije i pokazati merljive rezultate. Nije dovoljno samo uvesti zakon kako bi se medijacija počela primenjivati. Imamo mnogo više iskustva nakon 10 godina upotrebe zakona o medijaciji. Kako bi se reklo, muzičari su spremni, poznata je i melodija i dirigent je bezbroj puta ponovio svoju ulogu. Svi smo spremni da vidimo nešto za šta se nadamo da će biti odličan koncert!

8.3. Italija¹⁴⁰

Italija - Pravo i praksa u oblasti komercijalne medijacije, ključne informacije

Tema	Opis	Komentari
Zakonodavni okvir	<p>Medijacija u građanskim i privrednim sporovima trenutno je uređena:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Zakonskim dekretom broj 28/2010 (LD 28/2010) – koji je izmenjen 2013. godine – koji reguliše način odabira medijacije, postupak medijacije i tip medijacije u skladu sa zakonskim i sudskim postupcima.2. Ministarskim dekretom broj 180/2010 (MD 180/2010) koji reguliše akreditaciju medijatora, rad medijatora i cene usluga medijacije.3. Takođe, postupak medijacije je regulisan i Regulativom i Pravilima medijacije za medijatora koji je odabran u postupku. Ova regulativa je takođe odobrena od strane Ministarstva pravde.	<p>Zakonodavna vlast u Italiji je 2013. godine reformisala zakon o medijaciji iz 2010. godine uvođenjem odredbe o „obaveznom učešću u prvom sastanku o medijaciji“ uz opciju lakog odustajanja, kao preduslova za zahtev za nastavak spora u sudu kod nekih građanskih i komercijalnih vrsta sporova.</p>
Privatna ili sudska medijacija	<p>U Italiji se najviše primenjuje privatna medijacija. U svakom slučaju, sudovi uglavnom podržavaju medijaciju, iako nemaju integrisane programe medijacije. Uspostavljeni su formalni i relativno transparentni postupci upućivanja na medijaciju, ali njihovo sprovođenje i delotvornost variraju od suda do suda.</p>	
Uloga sudova	<p>Sudije, po sopstvenom nahođenju, i nakon što sagledaju priorodu predmeta, fazu postupka i ponašanje stranaka, nalažu strankama da pokušaju da reše spor putem medijacije. Ukoliko stigne takav nalog, stranke moraju podneti zahtev za pokretanje postupka medijacije u roku od 15 dana kod</p>	

¹⁴⁰ Leonardo D'Urso je su-osnivač i izvršni direktor Centra za alternativno rešavanje sporova, naučni ekspert koji radi unutar radne grupe za medijaciju CEPEJ pri Savetu Evrope i vanredni profesor na Straus institutu za rešavanje sporova pri Pepperdine Univerzitetu - leonardo.durso@adrcenter.com

	<p>pružaoca usluga medijacije. Sudija može zahtevati da se započne medijacija u bilo kojem periodu pre iznošenja finalnih reči, ili ako nije predviđen pretres, pre usmenog saslušanja čak i kada je reč o apelacionom sudu. Kod ovakvih slučajeva, pokretanje postupka medijacije je preduslov da bi predmet uopšte došao pred sud.</p>	
<p>Obavezna ili dobrovoljna medijacija u privrednim sporovima</p>	<p>U Italiji je 2013. reformisan zakon o medijaciji iz 2010. godine, uvođenjem odredbe o „obaveznom prisustvu tokom prvog sastanka o medijaciji“ kao preduslova za zahtevanje sudskog postupka kod određenih građanskih i komercijalnih sporova.</p> <p>Oko 85% postupaka medijacije pokrene se zbog obavezne prve sesije medijacije. Preostalih 15% čine dobrovoljna medijacija, medijacija na koju je uputio sudija, te medijacija predviđena ugovornom klauzulom.</p>	<p>Kod ograničenog broja građanskih i komercijalnih predmeta, bez obzira na iznos spora, stranka (a obično je to tužilac) prvo mora podneti zahtev za medijaciju kod pružaoca usluga medijacije, a zatim prisustvovati na prvom sastanku o medijaciji pre nego što se spor može započeti u sudu. Komercijalne i građanske vrste sporova kod kojih se mora održati prvi sastanak u vezi sa medijacijom pre nego što slučaj dospe na sud jesu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zajedničko vlasništvo nad nekretninom - Prava u vezi sa imovinom nekretnina - Podela imovine - Nasledstvo - Prenos udela u pravnim licima na članove porodice - Rentiranje (npr. nekretnine) - Polaganje kaucije - Poslovno ili komercijalno rentiranje imovine - Nesavestan medicinski rad - Šteta na osnovu klevete - Šteta na osnovu ugovora o osiguranju, ugovora sa bankom i finansijskih ugovora.

		<p>Prvi sastanak o medijaciji se mora održati kod akreditovanog medijatora i uz obavezno prisustvo pravnog savetnika. Pre samog sastanka, stranke moraju platiti naknadu u iznosu od po 40 evra (ili 80 evra ako je reč o sporovima vrednijim od 250 000 evra). Ne postoji obaveza da se plati više, osim ukoliko stranke ne odluče da u potpunosti prihvate postupak medijacije. Ukoliko stranke pristanu da nastave sa postupkom medijacije, troškovi se određuju u skladu sa vrednošću spora i isti su regulisani zakonom.</p>
Zakonske i institucionalne prepreke medijaciji	/	
Licence i sertifikati za pružanje usluga medijacije	<p>Postupkom medijacije mora upravljati jedan od 600 javnih ili privatnih pružalaca usluga medijacije, kojeg je akreditovao ministar pravde, dok postupak sprovodi medijator kojeg je akreditovao ministar pravde nakon što je završio osnovnu obuku u trajanju od 50 sati i položio završni ispit.</p> <p>Da bi se registrovali, pružaoci usluga medijacije moraju pokazati finansijski i operativni kapacitet za pružanje ovih usluga u najmanje dve regije ili provincije u Italiji, polisu osiguranja u vrednosti od najmanje 500 000 evra, najmanje pet medijatora na spisku, kao i prostorije za rad.</p>	<p>Medijatori moraju imati fakultetsku diplomu ili moraju biti članovi strukovnog udruženja; ne smeju biti osuđivani za krivična dela; ne smeju biti diskvalifikovani za rad u javnim upravama; moraju dokazati da im nisu izricane disciplinske mere ili sankcije, odnosno preventivne mere. Dodatno uz navedene uslove, pružaoci usluga medijacije mogu sebi postaviti uslove koji su rigorozniji od uslova predviđenih dekretom. Medijatori mogu biti uvršteni na liste najviše pet pružalaca usluga medijacije i moraju potpisati deklaraciju o nepristrasnosti pre svakog započetog postupka medijacije. Medijatori takođe moraju pohađati kurseve za obuku koji sadrže i praktični i teorijski deo u trajanju od najmanje 50 sati kod licenciranih institucija za pružanje obuke za medijatore. Medijatori moraju učestvovati u kontinuiranoj edukaciji, a dužni su da prikupe 18 sati nastave u</p>

		periodu od svake dve godine i da učestvuju u barem 20 postupaka medijacije kod ovlašćenih pružalaca medijacije.
Nadzorni organi	Postoji posebna kancelarija pod okriljem ministra pravde koja je u potpunosti posvećena procesu akreditacije kandidata i koja ažurno vodi registar na internetu.	Veb-sajt italijanskog Ministarstva pravde o medijaciji: https://mediazione.giustizia.it/
Broj medijatora u zemlji	Nije primenjivo	
Broj centara za medijaciju u zemlji	Postoji više centara za medijaciju koji su registrovani u Ministarstvu pravde. Advokatske komore mogu u sklopu tribunala kojem pripadaju da osnivaju komore za medijaciju kojima direktno upravljaju službenici komora. Ova tela mogu biti evidentirana u registru koji vodi Ministarstvo pravde, kao tela ovlašćena da vode postupke medijacije u građanskim i privrednim sporovima. Druga strukovna udruženja mogu osnivati komore za medijaciju radi rešavanja sporova u određenim oblastima.	Pružaoци usluga medijacije koje osnuju privredne i advokatske komore automatski su u Ministarstvu pravde registrovani kao javni pružaoци usluga medijacije.
Broj postupaka medijacije	Oko 150 000 zahteva za medijaciju podneto je 2019. godine.	Tokom 2018. kombinacijom sve tri vrste osnova za medijaciju nastalo je 144 935 zahteva za medijaciju. Od 144 935 medijacije, samo je oko 16 237 pokrenuto 2018. sporazumom stranaka da pokušaju medijacijom doći do rešenja spora kada nastane, ili na osnovu ugovorne klauzule.
Stopa uspeha u rešavanju sporova medijacijom	Dobrovoljna medijacija ima stopu uspeha od 63%. U pogledu obavezne medijacije, neverovatnih 85% postupaka – oko 127 000 – pokrenuto je nakon obaveznog prvog sastanka, dok je prosečna stopa uspeha bila gotovo 45% kada su se stranke dobrovoljno sporazumele na prvom sastanku da pokrenu ceo proces.	
Izvršnost sporazuma o rešavanju spora medijacijom	Ako dođe do mirnog rešavanja spora, sporazum o rešavanju spora	U članu 12 Dekreta br. 28/2010 navodi se da predsednik suda niže instance (tribunala) u čijoj

	<p>medijacijom postaje automatski izvršna isprava ako ga potpišu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stranke sa odgovarajućim punomoćjem, po potrebi; • advokati, koji potvrđuju i garantuju da je sporazum usaglašen sa obavezujućim pravilima i javnim poretom; • medijator, koji potvrđuje verodostojnost potpisa stranaka. <p>Ukoliko advokati ne potpišu ovaj sporazum, da bi on imao snagu izvršne isprave, mora se poslati predsedniku suda nadležnog za spor. Predsednik garantuje za pravnu valjanost sporazuma i odobrava ga. Advokati ne moraju prisustvovati dobrovoljnoj medijaciji, ali ako stranke žele da imaju sporazum koji se odmah može izvršiti, advokati ga moraju potpisati.</p>	<p>teritorijalnoj nadležnosti se nalazi organizacija koja vrši medijaciju odobrava, na zahtev stranke, unos sklopljenog sporazuma u sudsku evidenciju, pod uslovom da isti nije suprotan javnoj politici ili preovladavajućim pravilima prava. Kod prekograničnih sporova vrste navedene u članu 2 Direktive 2008/52/EC Evropskog parlamenta i Saveta, takvu evidenciju odobrava predsednik suda niže instance u čijoj teritorijalnoj nadležnosti je sprovođenje sporazuma.</p>
Potpis Singapurske konvencije	Italija nije potpisala Singapursku konvenciju.	Italija nije ratifikovala Singapursku konvenciju.
Podsticaji za primenu i izvršenje medijacije	<p>Stranke koje se neopravdano ne pojave na početnom sastanku će snositi kaznene mere tokom nastavka postupka. Sudija će naložiti učesniku ili učesnicima u sporu koji se ne pojave na inicijalnom sastanku da plate kaznu prema državi u iznosu koji je srazmeran iznosu sudskih troškova u vezi postupka. Stranke koje se pojave na početnom sastanku, a koje dalje odluče da se obustavi postupak medijacije, neće snositi bilo kakve kaznene mere ili posledice zbog obustave postupka. Takođe, stranke koje odluče da nastave sa postupkom medijacije mogu imati određene fiskalne i ekonomske benefite.</p> <p>Kada postoji slučaj u kojem su stranke dobile pisani predlog za rešavanje spora od strane medijatora (kao što je to gore opisano), a stranke odbiju takav predlog, a kasnije se desi da odluka suda u vezi istog spora bude ista kao što je to bio i predlog medijatora, onda sud može</p>	<p>U slučaju uspešne medijacije stranke će dobiti poreske olakšice u iznosu do 500 evra, a u slučaju neuspešne medijacije, iznos poreskih olakšica će iznositi 250 evra. Takođe, bilo koji ugovor o medijaciji koji ima vrednost manju od 50 000 evra izuzet je od naplate troškova registracije postupka, a svi dokumenti koji će biti korišteni u postupku oslobođeni su plaćanja takse.</p>

	doneti odluku da stranka koja je dobila spor plati troškove i naknade za stranku koja je izgubila spor.	
--	---	--

Naučene lekcije i preporuke za Srbiju

- Kancelarija ministra pravde za zakonodavstvo bila je pokretačka sila za uvođenje medijacije u Italiji.
- Nakon šest godina, obavezna prva sesija medijacije je i dalje najčešći osnov za učešće stranaka u medijaciji.
- Iskustvo na terenu naglašeno je kao ključni faktor uspeha ovog modela.
- Najbolja praksa je pilot projekat medijacije pridružene sudu u Firenci, sproveden u saradnji sa Pravnim fakultetom Univerziteta u Firenci.
- Efikasnost u korišćenju akreditovanih javnih i privatnih pružalaca usluga medijacije van sudova.

Kao što je to slučaj kod mnogih evropskih jurisdikcija, zakon u Italiji ne pravi jasnu razliku između građanskih i komercijalnih sporova pa samim tim ni kod građanskih i komercijalnih medijacija. Većina sporova koji proizilaze zbog odnosa komercijalne prirode¹⁴¹ su regulisani Zakonom o građanskom postupku (Codice Civile) i Zakonom o parničnom postupku (Codice di Procedura Civile). U Italiji je 2012. u svakoj regiji uveden specijalizovani sud „Poslovni sud“ (Tribunale delle Imprese). I pored svog naziva, ovi sudovi su relevantni samo za ograničen broj sporova kao što su: intelektualna svojina i autorska prava, sporovi u vezi sa vlasnicima deonica i direktorima, sporovi u vezi sa trustovima i nekoliko drugih. Kao što ćemo to i detaljno opisati, građanska i komercijalna medijacija potpadaju pod isti zakonodavni okvir. Zbog ovoga ćemo pokušati da napravimo razliku o uticaju trenutnog zakona o medijaciji na vansudsko rešavanje sporova.

8.3.1. Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije

Od sredine devedesetih godina i nakon dve dekade tokom kojih su se menjali različiti zakonodavni okviri o medijaciji, građanska i komercijalna medijacija je trenutno regulisana:

1. Zakonskim dekretom broj 28/2010 (LD 28/2010) – koji je izmenjen 2013. godine – koji reguliše način odabira medijacije, postupak medijacije i tip medijacije u skladu sa zakonskim i sudskim postupcima.
2. Ministarski dekret broj 180/2010 (MD 180/2010) koji reguliše akreditaciju medijatora, rad medijatora i cene usluga medijacije.

¹⁴¹ Kao što je i navedeno u članu 1 u Modelu zakona UNCITRAL-a iz 2018.

3. Takođe, postupak medijacije je regulisan i Regulativom i Pravilima medijacije za medijatora koji je odabran u postupku. Ova regulativa je takođe odobrena od strane Ministarstva pravde.

U Italiji je 2013. reformisan zakon o medijaciji iz 2010. godine, uvođenjem odredbe o „obaveznom prisustvu tokom prvog sastanka o medijaciji“ kao preduslovu za zahtevanje sudskog postupka kod određenih građanskih i komercijalnih sporova. Ova nova odredba – koja je ograničena vremenom i obimom i koja je sadržana unutar jednog paragrafa – u velikoj meri je oblikovala tržište medijacije i zbog iste je obavljeno mnogo više medijacija nego kod sudskih procesa za sporove koji su rešavani medijacijom.

I pored složenosti zakonodavnog okvira u Italiji, ovo poglavlje će pokušati da pojednostavi takozvani „Model medijacije u Italiji“ na osnovu dve glavne podele u razvoju potražnje i ponude medijacije na tržištu:

Razvoj potražnje za medijacijom. Uvođenje obaveznog inicijalnog sastanka na temu medijacije kod nekih građanskih i komercijalnih sporova sa opcijom lakog odustajanja kao „probnom“ odredbom tokom 4 godine (od 2013. do 2017. kada je i potvrđena) je bila glavna snaga kada je reč o potražnji za medijacijom.

Razvoj kvaliteta kod ponude medijacije. Svi postupci medijacije se vrše izvan sudova uz pomoć javnih i privatnih obučanih medijatora akreditovanih i praćenih od strane Ministra pravde na osnovu kriterijuma za kvalifikaciju.

8.3.2. Potražnja za komercijalnom medijacijom: na osnovu zakona, na osnovu ugovornih odredbi, po nalogu sudije i putem dobrovoljnog sporazuma

U skladu sa Dekretom LD 28/2010 medijacija se može zatražiti na 4 načina:

Pokretanje putem prava

Kod ograničenog broja građanskih i komercijalnih predmeta, bez obzira na iznos spora, stranka (a obično je to tužilac) prvo mora podneti zahtev za medijaciju kod pružaoca usluga medijacije, a zatim prisustvovati na prvom sastanku o medijaciji pre nego što se spor može započeti u sudu. (Dekret LD 28/10, član 5 stavka 1). Komercijalne i građanske vrste sporova kod kojih se mora održati prvi sastanak u vezi medijacije pre nego što slučaj dospe na sud jesu:

- Zajedničko vlasništvo nad nekretninom
- Prava u vezi imovine nekretnina
- Podela imovine
- Nasledstvo
- Prenos udela u pravnim licima na članove porodice
- Rentiranje (npr. nekretnine)
- Polaganje kaucije
- Poslovno ili komercijalno rentiranje imovine

- Nesavestan medicinski rad
- Šteta na osnovu klevete
- Šteta na osnovu ugovora o osiguranju, ugovora sa bankom i finansijskih ugovora.

Prvi sastanak o medijaciji se mora održati kod akreditovanog medijatora i uz obavezno prisustvo pravnog savetnika. Pre samog sastanka, stranke moraju platiti naknadu u iznosu od po 40 evra (ili 80 evra ako je reč o sporovima vrednijim od 250 000 evra). Ne postoji obaveza da se plati više, osim ukoliko stranke ne odluče da u potpunosti private postupak medijacije. Ukoliko stranke pristanu da nastave sa postupkom medijacije, troškovi se određuju u skladu sa vrednošću spora i isti su regulisani zakonom.

Pokretanje putem ugovorne klauzule

Kada komercijalni ugovor sadrži klauzulu o medijaciji, ugovorne strane tada moraju da pokušaju da reše spor putem medijacije pre nego što slučaj upute na arbitražu ili na sud. Ukoliko stranke nisu pokušale da reše spor putem medijacije, sudija može na sopstveni zahtev ili na zahtev stranke odrediti rok od 15 dana u kojem će stranke pokušati da reše spor putem medijacije (Dekret LD 28/10 član 5 stav 5).

Pokretanje putem sudskog upućivanja

Sudije, po sopstvenom nahođenju, i nakon što sagledaju prirodu predmeta, fazu postupka i ponašanje stranaka, mogu naložiti strankama da pokušaju da reše spor putem medijacije. Ukoliko stigne takav nalog, stranke moraju podneti zahtev za pokretanje postupka medijacije u roku od 15 dana kod pružaoca usluga medijacije (Dekret LD 28/10 član 5, stav 2). Sudija može zahtevati da se započne medijacija u bilo kojem periodu pre iznošenja finalnih reči, ili ako nije predviđen pretres, pre usmenog saslušanja čak i kada je reč o Apelacionom sudu. Kod ovakvih slučajeva, pokretanje postupka medijacije je preduslov da bi predmet uopšte došao pred sud.

Pokretanje putem dobrovoljnog dogovora

Kod bilo kojih sporova koji uključuju određena prava stranaka, stranke uvek mogu zahtevati postupak medijacije u skladu sa pravilima Dekreta LD 28/10 (član 2). Kada je reč o dobrovoljnoj medijaciji, nije obavezno prisustvo advokata, ali ako stranke žele da postignu sporazum koji će imati pravno dejstvo, neophodno je i da advokati potpišu ugovor o medijaciji.

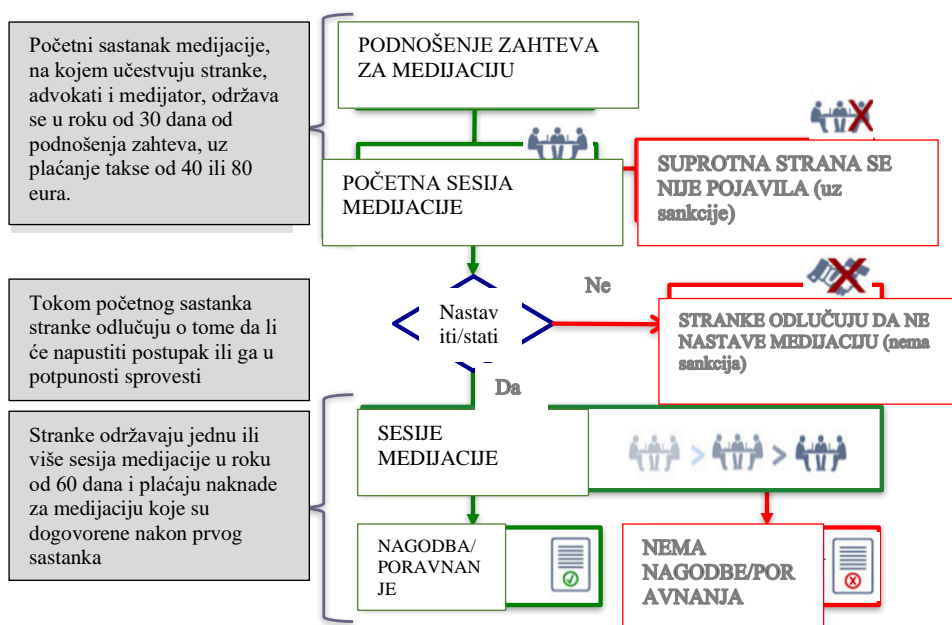
Postupak medijacije

Kod sve 4 vrste odabira medijacije, zahtev za otvaranje postupka medijacije se mora podneti kod akreditovanog javnog ili privatnog pružaoca usluga medijacije, koji ima kancelariju u okviru iste lokacije kao i sud koji ima teritorijalnu jurisdikciju nad predmetnim sporom. Stranka koja podnosi zahtev za medijaciju, koja je obično i tužilac, ima pravo da odabere medijatora. Nakon podnošenja zahteva za otvaranje medijacije, nadležno telo vrši odabir medijatora sa liste svojih medijatora. Alternativno, obe stranke na osnovu dogovora mogu da odaberu medijatora po svom izboru sa liste pružalaca usluga medijacije.

Pružalac usluga medijacije tada šalje zvaničan dopis drugoj stranci u sporu (tužena strana) sa datumom i mestom održavanja inicijalnog sastanka i imenom odabranog medijatora. Inicijalni

sastanak se mora održati u roku od 30 dana od prijema zahteva za održavanje medijacije, a celi postupak medijacije ne bi smeo trajati duže od 90 dana, iako se postupak može produžiti uz saglasnost obe stranke. Ukoliko stranke odluče da žele da nastave sa medijacijom, tada mogu imati onoliko sastanaka koliko to bude potrebno na osnovu dogovora sa medijatorom. Ono što je važno, kod svih vrsta medijacije, informacije u okviru postupka medijacije su poverljive i iste se ne mogu koristiti u sudu.

Ukoliko tužena strana ne dođe na sastanak, medijator će tada izdati potvrdu da se suprotna strana nije pojavila na sastanku. Putem te potvrde, podnosilac zahteva može podneti zahtev za sudsko rešavanje spora (ovo je neophodno samo u slučajevima kod kojih je obavezno započeti postupak medijacije kao preduslov za pokretanje sudskog spora) kod takvih slučajeva, obavezno je i prisustvo advokata u skladu sa članom 8 Dekreta, osim kada su u pitanju potrošački sporovi (kao što je to predviđeno EU Direktivom iz 2013. koja se tiče alternativnog rešavanja sporova kod potrošačkih sporova).

Ukoliko obe stranke dođu na prvi sastanak, medijator će im objasniti postupak medijacije i kako im isti može biti od koristi, i tada će upitati stranke i njihove advokate da porazgovaraju o mogućnostima započinjanja zvaničnog postupka medijacije. Ukoliko stranke pristanu da nastave sa medijacijom, mogu dogovoriti održavanje onoliko sastanaka koliko će im biti potrebno sa medijatorom i takođe pristati da plate sve troškove eventualnog postupka.

Ukoliko obe stranke, ili samo jedna stranka, ne žele da nastave sa daljim postupkom nakon početnog sastanka, tj. da obustave dalji postupak, tada su svakako zadovoljili obavezni uslov u vezi medijacije i mogu podneti zahtev za sudski postupak bez plaćanja daljih troškova. Stranke koje budu prisutne na prvom sastanku i koje odluče da ne nastave sa medijacijom neće snositi nikakve kaznene mere niti posledice zbog toga što su odustale od medijacije.

Sporazum. Ukoliko se postigne sporazum o poravnanju, ugovor o medijaciji automatski postaje pravno primenjiv ukoliko ga potpišu:

- stranke koje imaju odgovarajuće ovlašćenje, ukoliko je isto potrebno;
- advokati, koji će potvrditi da je sporazum postignut u skladu sa javno dostupnim pravilima;
- medijator, koji će potvrditi valjanost potpisa stranki koje su potpisale sporazum.

Ukoliko postoji slučaj gde ugovor o medijaciji nije potpisan od strane advokata, da bi bio primenjiv isti se mora dostaviti predsedniku nadležnog suda. Predsednik suda će proveriti valjanost sporazuma u odnosu na zakonske odredbe i odobriti sporazum (Dekret LD 28/2010, Deo 12).

Poverljivost

Izjave i informacije prikupljene tokom postupka medijacije (čak i delimično) se ne mogu koristiti kada isti predmet dospe na sudsko odlučivanje, koje je pokrenuto nakon što medijacija nije bila uspešna, osim ako se dobije saglasnost osobe od koje potiču informacije. Medijator i svako ko radi kod medijatora ima obavezu poverljivosti i ne može biti pozvan da svedoči na sudu. Izjave i informacije prikupljenje tokom postupka se ne mogu koristiti na sudu.

Podsticaji i kaznene mere

Stranke koje se neopravdano ne pojave na početnom sastanku će snositi kaznene mere tokom nastavka postupka. Sudija će naložiti učesniku ili učesnicima u sporu koji se ne pojave na inicijalnom sastanku da plate kaznu prema državi u iznosu koji je srazmeran iznosu sudskih troškova u vezi postupka. Stranke koje se pojave na početnom sastanku, a koje dalje odluče da se obustavi postupak medijacije, neće snositi bilo kakve kaznene mere ili posledice zbog obustave postupka. Takođe, stranke koje odluče da nastave sa postupkom medijacije mogu imati određene fiskalne i ekonomske benefite.

Kada postoji slučaj u kojem su stranke dobile pisani predlog za rešavanje spora od strane medijatora (kao što je to gore opisano), a stranke odbiju takav predlog, a kasnije se desi da odluka suda u vezi sa istim sporom bude ista kao što je to bio i predlog medijatora, onda sud može doneti odluku da stranka koja je dobila spor plati troškove i naknade za stranku koja je izgubila spor. (Dekret LD 28/2010, član 13.1).

U slučaju uspešne medijacije kod određenog predmeta, stranke će dobiti poreske olakšice u iznosu do 500 evra, a u slučaju neuspešne medijacije, iznos poreskih olakšica će iznositi 250 evra. Takođe, bilo koji ugovor o medijaciji koji ima vrednost manju od 50 000 evra izuzet je od naplate troškova registracije postupka, a svi dokumenti koji će biti korišteni u postupku oslobođeni su plaćanja takse (Dekret LD 28/2010, član 17).

Troškovi medijacije

Troškovi medijacije i kriterijumi troškova su regulisani Ministarskim dekretom 180/10 član 6, osim ako se učesnici u sporu drugačije ne dogovore. Nakon što se popuni zahtev za medijaciju, svaka stranka mora da uplati taksu od samo 40 evra za sporove vrednosti do 250 000 evra, tj. 80 evra za sporove veće vrednosti, kako bi mogle učestvovati na prvom sastanku. Ukoliko se stranke dogovore da ne nastave sa medijacijom, nema daljih troškova.

Ukoliko stranke odluče da nastave sa medijacijom nakon prvog sastanka, svaka stranka treba da uplati odgovarajući iznos pružaocu usluge medijacije koji je u skladu sa vrednošću spora, bez obzira na to koliko će se sastanaka održati. Trošak medijacije se odnosi na pružaoca usluga medijacije i na samog medijatora. Troškovi medijacije ne mogu biti veći od vrednosti navedenih u donjoj tabeli, sa naznačenom razlikom u vrednosti troškova kada je u pitanju dobrovoljni pristanak na medijaciju

ili je ista određena po zakonu. U slučaju uspeha postupka medijacije, pružalac usluga medijacije može naplatiti i taksu za uspešnost postupka, kako je i prikazano u tabeli. U određenim slučajevima, pružalac usluga medijacije može naplatiti i dodatne troškove u zavisnosti od složenosti slučaja i kada ponudi rešenje spora.

Vrednost spora	Trošak registraciju postupka i prvi sastanak	Maksimalni trošak koji pokriva sve sastanke kada stranke odluče da nastave sa postupkom medijacije nakon prvog sastanka		
		Na dobrovoljnoj osnovi	Na osnovu zakona	Nadoknada za uspeh
Do €1000	€ 40	€ 65	€ 40	€ 15
Od €1001 do €5000	€ 40	€ 130	€ 85	€ 35
Od € 5 001 do € 10 000	€ 40	€ 240	€ 155	€ 70
Od € 10 001 do € 25 000	€ 40	€ 360	€ 235	€ 100
Od € 25 001 do € 50 000	€ 40	€ 600	€ 395	€ 180
Od € 50 001 do € 250 000	€ 40	€ 1,000	€ 660	€ 300
Od € 250 001 do € 500 000	€ 80	€ 2 000	€ 1 000	€ 600
Od € 500 001 do € 2 500 000	€ 80	€ 3 800	€ 1 900	€ 1 100
Od € 2 500 001 do 5 000 000	€ 80	€ 5 200	€ 2 600	€ 1 500
preko 5 000 000	€ 80	€ 9 200	€ 4 600	€ 2 800

Ne postoji poseban institucionalni zakonski okvir baziran na komercijalnoj medijaciji, niti o specijalizovanim medijatorima, niti o dostupnim akademskim programima na polju komercijalne medijacije. Kao što ćemo to objasniti u nastavku, sve vrste komercijalnih sporova se uvek mogu rešavati putem odredbe o „dobrovoljnoj medijaciji“. Takođe, kod nekih vrsta sporova se mora održati prvi sastanak radi rešavanja putem medijacije ili sudija može naložiti održavanje postupka komercijalne medijacije kada su u pitanju stranke koje su pravna lica. Na primer, ovo se može desiti u slučaju kada je predmet spora izdavanje poslovnog prostora gde učestvuju samo pravna lica.

8.3.3. Ponuda komercijalne medijacije: kako obezbediti kvalitetne usluge medijacije

Da bi se obezbedila kontrola kvaliteta, postupak medijacije se mora vršiti od strane pružaoca usluge medijacije, kao i od strane medijatora akreditovanog od strane Ministra pravde Italije u skladu sa odredbama MD 180/2010 (modifikovano Ministarskim dekretom broj 145). Postoji posebna kancelarija pod okriljem ministra pravde koja je u potpunosti posvećena procesu akreditacije kandidata i koja ažurno vodi registar na internetu¹⁴².

Pružaoци usluga medijacije

¹⁴² Internet stranica ministra pravde Italije posvećena medijaciji <https://mediazione.giustizia.it/>

Pružaoци usluga medijacije mogu biti i javna i privatna lica. Da bi se registrovali kao pružalac usluga medijacije, ta lica moraju dokazati da imaju finansijsku i operativnu sposobnost za pružanje usluga medijacije u barem dve regije ili provincije u Italiji. Takođe moraju biti osigurana na iznos od najmanje 500 000 evra, moraju imati barem 5 medijatora na svojoj listi i fizičko prisustvo u vidu kancelarije (MD 180/2010). Pružaoци usluga medijacije registrovani od strane privrednih komora i udruženja pravnika su automatski registrovani kod ministra pravde kao javni pružaoци usluga medijacije.

Akreditacija medijatora

Medijatori moraju imati fakultetsku diplomu ili moraju biti članovi strukovnog udruženja; ne smeju biti osuđivani za krivična dela; ne smeju biti diskvalifikovani za rad u javnim upravama; moraju dokazati da im nisu izricane disciplinske mere ili sankcije, odnosno preventivne mere (MD 180, Deo 18). Dodatno uz navedene uslove, pružaoци usluga medijacije mogu sebi postaviti uslove koji su rigorozniji od uslova predviđenih dekretom. Medijatori mogu biti uvršteni na liste najviše pet pružalaca usluga medijacije i moraju potpisati deklaraciju o nepristrasnosti pre svakog započetog postupka medijacije. Medijatori takođe moraju pohađati kurseve za obuku koji sadrže i praktični i teorijski deo u trajanju od najmanje 50 sati kod licenciranih institucija za pružanje obuke za medijatore. Medijatori moraju učestvovati u kontinuiranoj edukaciji, a dužni su da prikupe 18 sati nastave u periodu od svake dve godine i da učestvuju u barem 20 postupaka medijacije kod ovlašćenih pružalaca medijacije. (MD 180, Deo 18).

Pružaoци usluga medijacije i pružaoци usluga edukacije za medijaciju

Pružaoци usluga edukacije za medijaciju moraju biti registrovani kod Ministarstva pravde. Akreditovane institucije moraju dokazati da imaju finansijsku i operativnu sposobnost, fizičko prisustvo u vidu kancelarije, najmanje pet instruktora medijacije, ustanovljen program edukacije od najmanje 50 sati za maksimalno 30 učesnika uz polaganje završnog ispita, kao i organizaciju kontinuiranog usavršavanja u trajanju od najmanje 18 sati (MD 180/10, Poglavlje V.) Instruktori medijacije takođe moraju biti registrovani kod Ministarstva pravde. Moraju imati dokaz o vršenju obuke u polju alternativnog rešavanja sporova i najmanje tri objavljene publikacije na temu medijacije. (MD 180/10 Član 18).

8.3.4. Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije

Sudije u Italiji su ustanovile relevantnu sudsku praksu u prvostepenim sudovima, apelacionim sudovima i kasacionim sudovima, kada je u pitanju zakonska primena medijacije¹⁴³. Najrelevantniji sudski slučajevi su:

- Obavezno prisustvo stranaka tokom prvog sastanka o medijaciji. Zakon nije baš previše jasan kada je u pitanju pomoć advokata i zastupanje klijenata u odsustvu klijenata.

¹⁴³ Na ovoj stranici sajta MondoADR se nalazi preko 300 sudskih slučajeva o medijaciji <https://www.mondoadr.it/giurisprudenza>

- Potreba da se direktno započne efikasan proces medijacije (bez preduslova u vidu prvog obaveznog sastanka) u slučaju sudskog naloga ili kod slučajeva koji su u toku.
- U slučaju sudskog naloga, nalog koji sud izda medijatoru u vezi sa predlaganjem solucije za stranke koje ne mogu da reše spor biće obavezujući.
- Stranka u sporu ne može opravdati svoj izostanak na prvom sastanku o medijaciji razlozima „nije bilo moguće pronaći rešenje“ ili „već smo pokušali da se nagodimo, ali bez uspeha“.

Postupci medijacije su poverljivi i samo nekoliko puta je medijatorima bilo dozvoljeno da podele sa drugima određene priče o uspesima na polju medijacije. Uopšteno govoreći, glavni neuspeh kada je u pitanju komercijalna medijacija je nedostatak masovnije upotrebe ugovornih klauzula o medijaciji u poslovnim ugovorima.

8.3.5. Ključni uspesi i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji

Nakon 6 godina od uvođenja zakona, kombinacijom 4 vrste zahteva došlo se do ukupno 144 935 zahteva za medijaciju. Kako bi se bolje razumeo pristup koji je dao rezultate, moramo da podelimo broj zahteva po vrstama i da usko analiziramo sve 4 vrste zahteva koji pokazuju različite nivoe uspeha.

(1) **Rezultati odabira medijacije dobrovoljnim putem.** Samo 16 237 medijacija je inicirano 2018. godine putem dobrovoljnog pristanka na medijaciju nakon nastanka sporova ili zbog ugovornih klauzula, od ukupno 144 935 medijacija. Stopa uspeha ove vrste medijacije je bila 63%. Ako podelimo broj „dobrovoljnih medijacija“ sa brojem od 2 miliona zahteva za medijaciju na godišnjem nivou u građanskim i komercijalnim sporovima u italijanskim sudovima, gde je mogućnost rešavanja sporova u potpunosti na dobrovoljnoj osnovi, dolazimo do proseka manjeg od 1%. Kod ovih vrsta sporova koji predstavljaju više od 90% svih sporova u Italiji (npr. nepoštovanje ugovora, nastanak štete izvan okvira ugovora, raskid partnerstva itd...) nije zabeleženo smanjenje kada je u pitanju sudsko odlučivanje od 2013. godine.

(2) **Rezultati odabira medijacije putem ugovornih klauzula.** Samo 828 medijacija je započeto u 2018. godini zbog postojanja ugovornih klauzula. Nema podataka o eventualnoj stopi uspeha.

(3) **Rezultati odabira medijacije na osnovu sudskog naloga.** Samo 1900 slučajeva medijacije je inicirano po nalogu suda od ukupno 144 935 medijacija. Kada se taj broj uporedi sa oko 3 miliona građanskih sporova koji se rešavaju u sudovima, odnos je manji od 0,1%. Može se zaključiti da na svakih 1000 slučajeva u sudu, sudija izdaje nalog samo za jedan slučaj da bude rešen putem medijacije. Jasno je da nije došlo do smanjenja broja slučajeva u sudu iz razloga upućivanja stranaka da spor reše medijacijom po nalogu suda. Jasno je da sudije u

Italiji moraju biti više edukovane u delu svojih mogućnosti da pojedine slučajeve upute na rešavanje putem medijacije.

(4) Rezultati odabira medijacije zbog obaveznog prvog sastanka u vidu upotrebe medijacije za rešavanje spora. Neverovatnih 85% medijacija – ili oko 127 000 – je inicirano zbog obaveznog prvog sastanka gde bi se spor pokušao rešiti putem medijacije. Prosečna stopa uspešnosti je bila skoro 45% kada su se stranke u sporu dogovorile da nastave dalje sa medijacijom nakon održanog prvog sastanka. Ukoliko se ovaj broj podeli sa brojem od 140 000 građanskih i komercijalnih sporova tokom godine kod kojih postoji obaveza održavanja sastanka u vezi medijacije, dolazimo do procenta od skoro 100%. Ovde po prvi put u Evropi imamo slučaj da u Italiji postoji više slučajeva koji se pokušavaju rešiti putem medijacije nego slučajeva koji se rešavaju u sudu – barem u ovoj kategoriji.

Od 2013. godine, kod sporova kod kojih je održavanje prvog sastanka za medijaciju preduslov za nastavak spora pred sudom, zabeleženo je značajno smanjenje slučajeva pokrenutih pred sudovima. Bilo je 30% manje sporova u vezi sa zajedničkim vlasništvom nad nekretninama; 40% manje sporova u vezi sa rentiranjem nekretnina i 60% manje posedovnih sporova. Vredno je napomenuti da je Evropski sud pravde dva puta doneo presudu da je italijanska odredba o obaveznom prvom sastanku u potpunosti u skladu sa pravom pristupa pravdi.

Ukratko, statistika u Italiji u poslednjih 6 godina pokazuje jasnu sliku da postoje drastično različiti rezultati kod 4 vrste odabira medijacije, koliko ih trenutno postoji. Razlika u rezultatima se javlja unutar iste jurisdikcije – kod istih građana, advokata i sudija – i dokazuje da broj medijacija ne zavisi od „kulture“ ili kvaliteta samih medijatora, već od efikasnog zakonodavnog okvira za medijaciju. Međutim, trenutni zakonodavni okvir o medijaciji i statistika ne razlikuju jasno građanske i komercijalne medijacije.

8.3.6. Naučene lekcije i preporuke

Posebna kancelarija pod okriljem ministra pravde je bila glavni pokretač uvođenja medijacije u Italiji. Može se reći da je Italija bila prava „laboratorija“ za medijaciju u poslednjih 20 godina jer je promenjeno 5 različitih zakonodavnih okvira o medijaciji tokom tog perioda. Nakon raznih neuspešnih „testova“, jasno je da je do uspeha na ovom polju u Italiji došlo zbog jake volje pomenute kancelarije pod okriljem ministra pravde, koja je uvela i „obavezu prvog sastanka o medijaciji“ u vidu probnog zakona u periodu od 4 godine i kod ograničenog broja sporova.

I nakon 6 godina, obavezni prvi sastanak o medijaciji je i dalje najčešća vrsta odabira medijacije.

Glavni faktor uspeha kod obaveznog prvog sastanka o medijaciji je mogućnost da sve stranke u sporu zajedno odluče da li žele da nastave sa medijacijom ili da idu na sud. Nakon razgovora sa strankama i njihovim advokatima o prednostima medijacije kod njihovih slučajeva, tokom zajedničkih ili odvojenih sastanaka, medijator kod skoro 50% slučajeva uspeva da ubedi stranke da nastave sa medijacijom. Bez prisustva svih stranaka kod medijatora u isto vreme i za istim stolom,

bilo bi skoro nemoguće postići toliki broj dogovora o pokretanju medijacije kao što to pokazuje i statistika.

Nakon 6 godina, koliko je proteklo od kada je trenutni zakon o medijaciji na snazi, statistika prikupljena od ministra pravde tokom 2018. godine jasno pokazuje da je 87% postupaka medijacije započeto zbog odredbe o obaveznom održavanju prvog sastanka o medijaciji, da je 11,1% postupaka započeto na osnovu dobrovoljnog sporazuma, da je 1,3% postupaka započeto po nalogu suda, te da je 0,6% postupaka započeto zbog ugovornih klauzula o medijaciji. Kada je reč o broju sporova rešenih medijacijom, veća stopa sklopljenih sporazuma je primetna kod sporova koji uključuju nekretnine, podelu imovine i prenos vlasništva nad poslovnom imovinom prema članovima porodice.

Iskustvo u praksi je ukazalo na ključni faktor uspeha kod ovog modela. Raspoloživa statistika trenutno pokazuje da je uvođenje obaveznog „prvog sastanka o medijaciji“ 2013. godine dovelo do otvaranja velikog broja postupaka medijacije u kratkom periodu unutar cele zemlje. Ovaj prvi sastanak je učinkovit ako se zadovolji pet važnih uslova:

1. Učesnici u sporu treba da budu lično prisutni na sastanku; ukoliko advokat dođe bez svog klijenta, postoji mala šansa da se nastavi sa postupkom medijacije;
2. Sastanak treba da vodi iskusen i dobro edukovan medijator;
3. Sastanak treba da se održi vrlo brzo nakon podnošenja zahteva za medijaciju i cena takse treba da bude minimalna kako se to ne bi posmatralo kao opstrukcija pristupu pravdi;
4. Prisutne stranke mogu lako da odustanu od daljnjeg procesa medijacije bez ikakvih sankcija, a isto tako mogu i da nastave sa procesom; i
5. Stranke koje izostanu sa obaveznog sastanka treba da budu adekvatno sankcionisane zbog toga tokom nastavka procesa na sudu.

Obavezni sastanak za medijaciju, sa opcijom lakog odustajanja od daljeg postupka, je dokazano doveo do otvaranja velikog broja postupaka o medijaciji u datoj jurisdikciji tokom dve ili tri godine, otkrivajući sve benefite obavezne i dobrovoljne medijacije.

Primer najbolje prakse probnog projekta uz učešće suda u vidu saradnje između suda u Firenci i Pravnog fakulteta Univerziteta u Firenci. Statistika pokazuje da iako sudovi imaju na raspolaganju opciju da slučaj upute na rešavanje putem medijacije, broj takvih naloga je bio veoma nizak. Jedan od glavnih problema u vezi sa tim je bio nedostatak sudskog osoblja koji bi mogao pomoći sudiji da proceni koliko se neki slučaj može rešiti medijacijom i da naloži strankama da svoj slučaj reše alternativnim putem. Kako bi prevazišao ovaj problem, predsednik suda u Firenci je inicirao probni projekat sa Pravnim fakultetom Univerziteta u Firenci sa ciljem da tek svršeni diplomci budu od pomoći sudijama oko gore navedenih slučajeva. Već nakon jedne godine rezultati su bili veoma pozitivni jer je preko 1 000 slučajeva upućeno na medijaciju sa stopom uspešnosti od 70%.

Efikasnost korišćenja akreditovanih javnih i privatnih pružalaca usluga medijacije izvan sudova. Ovaj model koji je korišten u zakonu radi vršenja postupaka medijacije izvan sudova se pokazao

kao vrlo efikasan jer ne zahteva korišćenje sudskog osoblja ili drugih resursa sudova. Javni i privatni pružaoci usluga medijacije se međusobno takmiče, uz nadzor ministra pravde, sa ciljem podizanja kvaliteta usluga.

8.4. Singapur¹⁴⁴

Singapur - Pravo i praksa u oblasti komercijalne medijacije, ključne informacije

Tema	Opis	Komentari
Zakonodavni okvir	Zakon o medijaciji iz 2017. godine (Službeni list Republike Singapur br. 1 iz 2017. godine) i Zakon o Singapurskoj konvenciji o medijaciji (br. 5/2020)	Zakon o medijaciji iz 2017. je uspostavio zakonodavni okvir za podršku medijaciji unutar domaćih okvira u Singapuru. Zakon ima za cilj da ojača primenljivost sporova rešenih putem medijacije i da pruži jasniju sliku učesnicima u sporu o pitanjima kao što su poverljivost komunikacija unutar medijacije.
Privatna ili sudska medijacija	<p>Medijacije unutar državnih sudova se odvijaju uz posredstvo Centra za rešavanje sporova (SCCDR) nakon što stranke započnu sudski postupak. Ove medijacije vode sudije državnih sudova i dobrovoljci medijatori koje je akreditovao SCCDR.</p> <p>Ako sudije Vrhovnog suda ili Singapurskog međunarodnog privrednog suda (SICC) smatraju da treba sprovesti medijaciju, oni mogu podstaći stranke da pokrenu privatnu medijaciju u Singapurskom centru za medijaciju (SMC) ili Singapurskom centru za međunarodnu medijaciju (SIMC).</p> <p>Takođe su dostupne ad hoc privatne medijacije.</p>	Za razliku od SCCDR, stranke imaju pravo da izaberu medijatora sa spiska organizacija SMC i SIMC, uz uslov plaćanja naknade za rad medijatora i administrativne takse instituciji.
Uloga sudova	Upućuju predmete i pružaju snažnu podršku medijaciji. Najveći broj medijacija sprovodi se na osnovu upućivanja od strane sudija.	

¹⁴⁴ Lim Tat se bavi rešavanjem sporova u Singapuru. On je zaposlen kod „Aequitas Law LLP“ kao partner i član je „Maxwell Mediators“. On je akreditovani medijator kod većeg broja čuvenijih institucija za medijaciju i uspešno je vodio postupke medijacije kod širokog spektra sporova. On je prepoznat kao svetski lider u medijaciji po istraživanju „Who’sWhoLegal“ i rangira se u okviru liste „The Legal 500“.

Obavezna ili dobrovoljna medijacija u privrednim sporovima	Nema odredaba o obaveznoj medijaciji kao takvoj, ali u praktičnim uputstvima i pravilima suda propisane su finansijske sankcije za stranke koje neosnovano odbiju medijaciju.	
Zakonske i institucionalne prepreke medijaciji	Singapur predstavlja primer sistema koji ostvaruje izuzetan napredak, uz snažnu podršku pravosuđa, izvršne vlasti i zakonodavne vlasti.	
Licence i sertifikati za pružanje usluga medijacije	Singapurski međunarodni institut za medijaciju (SIMI) , koji je osnovalo (ali kojim ne rukovodi) Ministarstvo pravde, ima šemu za akreditaciju medijatora.	Neophodno je uspešno završiti akreditovani kurs medijacije i proći proces ocenjivanja. Advokati pripravnici imaju mogućnost da prođu obuku u oblasti advokature u medijaciji pohađanjem izbornog modula Singapurskog instituta za pravne nauke.
Nadzorni organi	Singapurski međunarodni institut za medijaciju (SIMI) nadzire rad medijatora putem svoje šeme za akreditaciju	SIMI je naročito dobar primer uspešne šeme za akreditaciju. Uloga SIMI-ja je da potvrdi stručnost medijatora, uspostavi standarde etike za ovu struku, zahteva kontinuirano stručno usavršavanje za medijatore koje akredituje SIMI, poveća svest o medijaciji, te pripremi instrumente kojima se strankama pomaže u donošenju osnovnih odluka.
Broj medijatora u zemlji	Postoji sve veći broj priznatih medijatora, od kojih mnogi rade izvan Singapura, a koji se bave medijacijom u domaćim i međunarodnim sporovima.	
Broj centara za medijaciju u zemlji	Glavni institucionalni centri za komercijalnu medijaciju su Singapurski centar za medijaciju („SMC“, neprofitna organizacija za privatne institucionalne medijacije) i Singapurski centar za međunarodnu medijaciju (SIMC).	

Broj postupaka medijacije	Od 2012. do 2017. godine, SCDDR je postupao u oko 6 700 predmeta, uz stopu uspeha od preko 85%. SMC je postupao u više od 4 000 predmeta.	
Stopa uspeha u rešavanju sporova medijacijom	Od 2012. do 2017. godine, SCDDR je postupao u oko 6 700 predmeta, uz stopu uspeha od preko 85%. Stopa uspeha organizacije SMC iznosi oko 70%, a više od 90% sporova se kod njih reši u roku od jednog radnog dana.	Po anketama koje su državni sudovi sprovedi 2015. godine, 98% stranaka smatra da su usluge rešavanja sporova koje su im pružili državni sudovi zadovoljili njihova očekivanja u smislu dobijanja zadovoljavajućeg rešenja sporova.
Izvršnost sporazuma o rešavanju spora medijacijom	Postupak u kome su stranke vansudski postigle sporazum o poravnanju putem medijacije može da se smatra kao sudska odluka. Ubrzani postupak medijacije je trenutno dostupan kod medijacija koje se vrše uz posredstvo ovlašćenih pružalaca usluga medijacije ili medijatora akreditovanih od strane Singapurskog instituta za međunarodnu medijaciju.	Član 12 Zakona o medijaciji iz 2017. Da bi sporazum o poravnanju putem medijacije imao snagu sudske odluke, svi učesnici u medijaciji moraju dati saglasnost na zahtev upućen sudu, a sporazum mora biti potpisan od strane svih stranaka. Taj zahtev se mora podneti sudu u roku od 8 nedelja od dana sklapanja sporazuma, osim ako sud ne dozvoli da se rok produži. Zakonom o Singapurskoj konvenciji o medijaciji obezbeđuje se „mehanizam sudske naredbe“ za stranke koje žele izvršenje svog sporazuma o rešavanju međunarodnog spora ili koje žele da se pozovu na ovaj sporazum. Stranka se može obratiti Višem sudu kako bi se njen sporazum zaveo u sudu kao naredba suda, koja se od tada može koristiti za svrhe izvršenja ili odbrane.
Potpis Singapurske konvencije	Da	Da

Podsticaji za primenu i izvršenje medijacije	Sudovi imaju ovlašćenje za izvršenje sporazuma o medijaciji u slučaju spora.
---	--

Nema ograničenja kada su u pitanju komercijalni sporovi koji se mogu rešavati medijacijom u Singapuru, niti postoje limiti u vezi vrednosti sporova koji se mogu rešavati uz pomoć institucija za medijaciju kao što je to Singapurski centar za medijaciju (SMC). Komercijalni sporovi koji su rešavani dolaze iz oblasti bankarstva, građevinarstva, zdravstva, radnih odnosa, IT, osiguranja, partnerstava, prevoza i rentiranja imovine. Međutim, postoje slučajevi koji predstavljaju presedan (kao na primer kolektivni sporovi) i slučajevi kod kojih samo sud može doneti odluku (sudski nalog), koje je bolje rešavati u sudu.

8.4.1. Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije

Zakon o medijaciji iz 2017. godine¹⁴⁵ („Zakon“) je uspostavio zakonodavni okvir za podršku medijaciji unutar domaćih okvira u Singapuru. Zakon ima za cilj da ojača primenjivost sporova rešenih putem medijacije i da pruži jasniju sliku učesnicima u sporu o pitanjima kao što su poverljivost komunikacija unutar medijacije. Međutim, ne postoji zaseban zakonodavni okvir kada je u pitanju komercijalna medijacija u Singapuru. Centri za medijaciju kao što su Singapurski centar za medijaciju i Singapurski međunarodni centar za medijaciju propisuju pravila o tome kako se postupak komercijalne medijacije može odvijati unutar tih centara.

U nastavku su date neke od jedinstvenih karakteristika Zakona:

Deo 8 Zakona propisuje da se sudski postupak obustavlja kada započne postupak medijacije. Kao i kod arbitraže, stranke moraju dogovoriti sporazum o medijaciji pre nego što se postupak u sudu obustavi. Deo 4 propisuje da sporazum o medijaciji može nastati na osnovu ugovorne klauzule o medijaciji unutar ugovora ili nekog drugog pravnog akta. Klauzula o medijaciji mora biti obavezujuća za stranke da „deo spora ili celokupni spor“ reše putem medijacije. Sud može izdati uobičajene naloge o zadržavanju prava za učesnike u sporu dok isti ne pokušaju da reše spor putem medijacije.

Delovi 9 i 10, kada je reč o zabrani otkrivanja i prihvatanja informacija prikupljenih tokom postupka medijacije propisuju:

- Poverljivost nije primenjiva kod deset situacija navedenih u delu 9(2). Ove situacije obuhvataju opšteprihvaćene izuzetke, kao što su objavljivanje podataka uz saglasnost stranaka, objavljivanje podataka sa ciljem da se stranka zaštiti od moguće štete i objavljivanje podataka koji bi mogli ukazati na potencijalno kršenje zakona. U svim drugim situacijama, osoba koja želi da objavi podatke prikupljene tokom procesa medijacije mora dobiti odobrenje od suda ili arbitražnog tribunala.

¹⁴⁵ Zakon o medijaciji iz 2017. (Službeni list Republike Singapur br. 1 iz 2017)
<https://sso.agc.gov.sg/Act/MA2017/Uncommenced/20170709?DocDate=20170512>

- Zakonski okvir o prihvatanju podataka prikupljenih tokom postupka medijacije je u istoj ravni sa Zakonom o medijaciji u Hong Kongu. Deo 10 navodi da osoba mora dobiti saglasnost suda ili arbitražnog tribunala o prihvatanju informacija prikupljenih tokom postupka medijacije kao dokaznog materijala, kako bi se dodatno pojačala zaštita podataka u odnosu na podatke iz redovnih sudskih predmeta, što automatski dovodi do izuzetka o prihvatanju podataka.
- Deo 9(2)(b) Zakona takođe sadrži izraz „u vreme otkrivanja podataka“ nakon izraza „kada su podaci postali javno dostupni“. Ovo ukazuje na jasnu nameru zakonodavaca da ljudi izbegnu odgovornost tvrdeći da su informacije prikupljene u postupku medijacije bile javno dostupne, što nije tačno jer je potrebno naznačiti kada su te informacije bile objavljene, što ukazuje na stroge stavove Singapura o zaštiti informacije prikupljenih tokom postupka medijacije. Dodatno, deo 9(3) propisuje da osoba može otkriti podatke iz postupka medijacije trećoj strani samo uz dozvolu suda ili arbitražnog tribunala, što jasno ukazuje na decidne stavove o zaštiti podataka u Singapuru.

Prihvatanje vansudskog sklopljenog ugovora o poravnanju putem medijacije kao sudske odluke

Deo 12 Zakona omogućava da se **postupak u kome su stranke vansudski postigle sporazum o poravnanju putem medijacije smatra kao sudska odluka**. Ovo donosi uverenje strankama koje rešavaju svoje sporove putem medijacije da će sporazumi koje sklope biti zakonski primenjivi.

Ubrzani postupak medijacije je trenutno dostupan kod medijacija koje se vrše uz posredstvo ovlašćenih pružalaca usluga medijacije ili medijatora akreditovanih od strane Singapurskog međunarodnog instituta za medijaciju. Ovlašćeni pružaoci usluga medijacije su Singapurski centar za medijaciju, Singapurski međunarodni centar za medijaciju, „WIPO“ centar za medijaciju i arbitražu i „Tripartite“ Alijansa za rešavanje sporova.

Da bi se sporazum o poravnanju putem medijacije smatrao jednakim kao i sudska odluka, svi učesnici u medijaciji moraju pristati da sporazum bude primenjiv u sudu, i sporazum mora biti potpisan od strane svih stranaka. Da bi sporazum bio priznat od suda, isti se mora sklopiti u roku od 8 nedelja od dana početka postupka, osim ako sud ne dozvoli da se rok produži.

8.4.2. Potražnja za komercijalnom medijacijom: na osnovu zakona, na osnovu ugovornih odredbi, po nalogu sudije i putem dobrovoljnog sporazuma

Pokretanje putem prava

Ne postoje zakonske odredbe koje pozivaju na obaveznu medijaciju u Singapuru. Kod državnih sudova i kod Vrhovnog suda, sudska pravila nalažu primenu sankcija protiv stranaka koje ne žele da spor reše putem medijacije bez valjanog razloga.

Pokretanje putem ugovorne klauzule

Stranke mogu same odrediti sporove koji će se rešavati putem medijacije ili drugim alternativnim metodama pre nego što se pokrene sudski postupak. Ugovorne odredbe koje propisuju da se spor reši pregovorima u dobroj veri, pre nego što se uputi na sud, bile su primenjive od strane suda u sporu „HSBC Institutional Trust Services (Singapore) Ltd protiv Toshin Development Singapore Pte Ltd [2012] 4 SLR 738“.

Isto tako, u sporu „International Research Corp PLC v Lufthansa Systems Asia Pacific Pte Ltd i drugih [2013] SGCA 55“¹⁴⁶, stranke su se putem ugovora dogovorile da reše spor medijacijom pre nego što započnu sudski postupak. Kada je ipak došlo do spora, stranke se nisu pozivale na ugovornu odredbu o medijaciji. Kao rezultat svega, sudija je odlučio da arbitražni tribunal nije imao nadležnost da reši taj spor.

Pokretanje putem sudskog upućivanja

Medijacija po nalogu suda se odvija u sudovima nakon što stranke započnu pravni postupak. Ova vrsta medijacije se vrši od strane državnih sudova i porodičnih sudova. Medijacije unutar državnih sudova se odvijaju uz posredstvo Centra za rešavanje sporova (SCCDR). Medijacije unutar porodičnih sudova se odvijaju uz posredstvo Komora za rešavanje porodičnih sporova (FRC), Komora za održavanje medijacija (MMC) i Centra za rešavanje sporova u vezi dece (CFRC).

Kada je u pitanju sudska medijacija, samo SCCDR vrši medijaciju kod komercijalnih sporova kod kojih su započeti sudski postupci. Medijacija kod takvih sporova se vrši od strane sudija državnih sudova i volontera dobrovoljaca akreditovanih od strane SCCDR.

Ne postoje druge sudske medijacije izvan okvira SCCDR kada su u pitanju komercijalni sporovi. Ukoliko sudije Vrhovnog suda Singapura ili Singapurskog međunarodnog privrednog suda (SICC) budu smatrale da je potrebno pokrenuti postupak medijacije, oni mogu uputiti stranke da spor reše putem vansudske medijacije pod okriljem Singapurskog centra za medijaciju (SMC).

Pokretanje putem dobrovoljnog dogovora

Glavni institucionalni centri za medijaciju u Singapuru su SMC i SIMC. Stranke koje žele da putem medijacije reše sporove koji su započeti pred Vrhovnim sudom ili Singapurskim međunarodnim privrednim sudom to mogu učiniti uz učešće privatnih institucija za medijaciju kao što su SMC ili SIMC. Međutim, za razliku od SCCDR, stranke imaju pravo da izaberu medijatora sa liste SMC i SIMC koji će voditi postupak, što povlači plaćanje troškova za medijatora i za nadležnu instituciju.

¹⁴⁶ Pogledati: <https://singaporeinternationalarbitration.com/2013/10/21/%EF%BB%BFcase-update-compliance-with-multi-tier-clauses-must-be-adhered-to-strictly/>; <https://www.supremecourt.gov.sg/docs/default-source/module-document/judgement/2012-sghc-226.pdf>

Pored institucija za medijaciju, stranke i advokati takođe mogu direktno odabrati medijatore koji će voditi određene postupke.

8.4.3. Ponuda komercijalne medijacije: kako obezbediti kvalitetne usluge medijacije

Singapurski međunarodni institut za medijaciju (SIMI) vodi proces akreditacije za medijatore. U skladu sa ispunjavanjem određenih uslova (kao što je uspešno pohađanje i polaganje akreditovanih kurseva za medijaciju), SIMI sertifikovani medijatori takođe mogu podneti zahtev da postanu međunarodno sertifikovati medijatori Međunarodnog instituta za medijaciju (IMI).

Glavna institucija koja nudi pohađanje i polaganje akreditovanih kurseva za medijaciju u Singapuru jeste SMC. Kurs i ispiti su bazirani na mogućnosti vršenja medijacije kod širokog spektra sporova. Obuka o medijaciji nije obavezna za advokate. Iako advokati moraju da postignu određene godišnje kvote za kontinuirano stručno usavršavanje, takve kvote se ne postižu kroz obuku za poslove medijacije.

Pravni fakultet Univerziteta u Singapuru, Singapurski univerzitet za menadžment i Singapurski univerzitet za društvene studije pružaju odabir izbornih predmeta koji uključuju pregovaranje i medijaciju. Advokati pripravnici takođe imaju mogućnost da se školuju u vezi medijacije kroz izborni modul koji nudi Singapurski institut za pravne nauke.

8.4.4. Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije

Sporazum o poravnanju rešen medijacijom unutar domaćih okvira je primenjiv kao pravno valjan ugovor. Mora se sprovesti postupak kako bi sporazum o poravnanju bio primenjiv. Sporazum o poravnanju ne sme biti neprimenjiv zbog određenih nezakonitosti, javne politike, prisilnih mera, prevare ili bilo kakve nesposobnosti. Ako je potrebno sprovesti poseban postupak kako bi sporazum o poravnanju bio primenjiv, mora se voditi računa da se putem istoga ne donese odredba o plaćanju odštete kao odgovarajući pravni lek, a osoba koja učestvuje u takvom postupku ne sme snositi određene veće pravne posledice (videti slučaj „Quek Kwee Kee Victoria i drugi protiv Quek Khuay Chuah [2014] SGHC 143“). Kao rezultat gore navedenog, sud omogućava određenu širinu kada je u pitanju korektnost sporazuma o poravnanju.

Na primer, u gore navedenom slučaju „Quek Kwee Kee Victoria“, sud je započeo raspravu o tome da li okrivljeni mora prodati sve svoje deonice kako bi se postigao sporazum o poravnanju.

Obrazloženje politike za nedostatkom potrebe za sudskom intervencijom u delu 8 odnosi se na poštovanje autonomije učesnika u sporu unutar ugovornih odnosa: „Ling Kong Henry protiv Tanglin Club [2018] 5 SLR 871“.

U ovom slučaju, okrivljeni (Tanglin Club) je bio društveni klub osnovan na osnovu zakona o društvima. Tužilac (g. Ling) je bio član kluba od 1992. godine. Klub je propisao pravila koja donose disciplinske mere na osnovu žalbi članova. Pravila sadrže klauzulu o rešavanju spora (Pravilo 45B) koja se bavi sporovima koji nisu naročito propisani pravilima. Pravilo 45B je sadržalo odredbu o rešavanju spora na više načina: mirovnim putem, putem medijacije i na kraju arbitražom.

U februaru 2017, grupa od oko 30 članova kluba je zatražila da se održi Specijalna sednica („SGM“), na kojoj bi se odlučilo da jedna prostorija kluba bude namenjena samo za igre na tablama i igre sa kartama. Pre sednice, g-din Ling je poslao nekoliko poruka i mejlova drugim članovima kluba, da glasaju protiv takve odluke. Grupa od 30 članova kluba nije obezbedila većinu glasova potrebnih za odluku na sednici održanoj 15. marta 2017. i oni su morali da isprazne tu prostoriju kao rezultat glasanja. Nekoliko članova kluba se žalilo klubu, navodeći da je g-din Ling slao uvredljive i neprimerene poruke drugim članovima. Klub je sagledao ove žalbe i sproveo disciplinski postupak protiv g-dina Linga u skladu sa svojim pravilima. Klub je uručio ukor svom članu Lingu dana 31. avgusta 2017.

Dana 19. januara 2018, g-din Ling se žalio sudu da je klub prekršio svoja pravila o pravičnosti i korektnom ponašanju tokom disciplinskog postupka koji je vođen protiv njega. Klub je poslao dopis sudu 2. februara 2018, u kojem ga je pozvao da isti postupi po prijavi g-dina Linga u skladu sa delom broj 6 Zakona o arbitraži na osnovu svog pravila 45B, kako bi se postigao vanskudski dogovor sa g-dinom Lingom.

Sud je u prvom momentu odbacio predlog kluba i usaglasio se sa g-dinom Lingom da se član 45B ne odnosi na sporove koji su proizašli iz disciplinskog postupka koji je vođen u skladu sa pravilima kluba.

Nakon žalbe, Viši sud je potvrdio poziciju opšteg prava da predmet koji sadrži odredbu o višeslojnom mehanizmu rešavanja sporova može biti rešavan na sudu. Viši sud je naveo da pravilo 45B sadrži odredbu o višeslojnom mehanizmu rešavanja sporova: mirovnim putem, putem medijacije i na kraju putem arbitraže. Postojale su dve prevladavajuće konceptualne perspektive kako bi se odlučilo da li klauzula o višeslojnom mehanizmu rešavanja sporova može dovesti do rešavanja spora arbitražom: (i) prva je da cela klauzula o višeslojnom mehanizmu rešavanja sporova nudi mogućnost da se spor reši arbitražom; (ii) a druga je da ne postoji mogućnost da se spor reši arbitražom. Umesto toga, ugovor nalaže da se stranke moraju dogovoriti među sobom o načinu rešavanja spora i da se spor može rešavati samo putem arbitraže samo ako se isti prethodno pokušao rešiti alternativnim metodama.

Viši sud je utvrdio da su vlasti Engleske, Hong Konga kao i domaće vlasti bile dosledne u pogledu primene klauzula o višeslojnom mehanizmu rešavanja sporova, na način da takve klauzule ostavljaju mogućnost da se spor rešava putem arbitraže. Ukoliko se putem klauzule o rešavanju sporova pokušava izbeći sudski postupak kako bi se takvi sporovi rešavali putem arbitraže, takve namere treba i podržati. Ovo se mora primeniti istom merom na klauzule koje sadrže mirovne mogućnosti rešavanja sporova. Viši sud je u skladu sa tim utvrdio da, iako je bilo neophodno da se

spor pokuša rešiti mirovnim putem i medijacijom pre otvaranja arbitraže, pravilo 45B je u stvari predstavljalo mogućnost da se spor reši putem arbitraže što bi i bilo podržano od suda.

8.4.5. Ključni uspesi i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji

Sudska medijacija je imala značajan uticaj na pravosudni sistem u Singapuru. Između 2012. i 2017. godine, oko 6 700 predmeta bilo je vođeno od strane SCCDR, sa stopom uspeha od preko 85%. Istraživanja koja su vođena od strane državnih sudova 2015. godine su pokazala da se 98% ispitanika složilo da je rešavanje sporova od strane državnih sudova ispunilo njihova očekivanja u pogledu pružanja zadovoljavajućih rezultata u rešavanju sporova.

Što se tiče porodičnih sudova, Centar za rešavanje sporova kod predmeta koji uključuju decu se brinuo o 1 530 sporova sa decom mlađom od 21 godine tokom 2014. godine i 1 380 porodica sa decom mlađom od 21 godine tokom 2015. godine. Kod slučajeva kod kojih je morala biti primenjena obavezna medijacija, 75% uspešnosti je zabeleženo kod slučajeva vođenih tokom 2014. godine dok je 80% uspešnosti zabeleženo kod punog ili delimičnog rešavanja sporova. Za 2015. godinu, te brojke su bile 77% i 82%. Sporovi u vezi sa supružnicima i decom su takođe rešavani sa visokom stopom uspeha od 85% za 2016. godinu i 87% za 2017. godinu.

SMC je neprofitna organizacija koja pruža usluge komercijalne medijacije. SMC je osnovan od strane tadašnjeg ministra pravde Yong Pung How-a 16. avgusta 1997. godine. Tokom niza godina SMC je stekao ugled u rešavanju vansudskih medijacija pod svojim okriljem:

- Više od 4 000 predmeta medijacije je vođeno od strane SMC. Stopa uspeha je oko 70%, dok je više od 90% predmeta rešeno u okviru jednog radnog dana.
- Kada su u pitanju iskustva više od 1 700 učesnika u sporovima koji su koristili usluge medijacije uz učešće SMC-a unutar Vrhovnog suda, više od 84% njih je izjavilo da su uštedeli novac dok ih je više od 88% izjavilo da su uštedeli vreme. Takođe, više od 94% njih je izjavilo da bi preporučilo ovaj postupak drugim licima u okviru sličnih sporova.
- Izjave koje su dostavljene SMC-u govore da je većina advokata i klijenata bilo zadovoljno uslugama medijacije koje su obavljene pod okriljem SMC-a. Većina klijenata i advokata je izjavilo da bi preporučilo usluge medijacije drugim strankama. Primer stiže od g-dina Michael Hwang-a (viši savetnik, Michael Hwang Komora) koji je izjavio: „SMC bez sumnje ima ključnu ulogu u vođenju medijacije kao brzog i efikasnog načina rešavanja sporova. U tom smislu je SMC u potpunosti ispunio svoju ulogu. Siguran sam da će SMC i dalje raditi na svojoj prepoznatljivosti i da će dodatno odrediti medijaciju kao omiljeni izbor kod rešavanja sporova.“
- **Građevinski sporovi učestvuju sa oko 40% svih slučajeva koje vodi SMC.** Drugi slučajevi se tiču bankarstva, ugovornih obaveza, poslovnih predmeta, radnih odnosa, informacione

tehnologije, osiguranja, partnerstava, prevoza i ugovora o rentiranju. SMC takođe posreduje kod razvoda i povezanih predmeta, porodičnih razmirica, nemara i ličnih zahteva u vezi sa povredama.

Pozitivni efekat komercijalne medijacije je smanjenje troškova i rizika za učesnike u sporovima. Medijacija se može brzo započeti i mnogo brže se može stići do rešenja spora nego kada su u pitanju sudski procesi.

8.4.6. Naučene lekcije i preporuke

Medijacija je u Singapuru podržana zakonodavnim okvirom i sudskim sistemom, a uveliko je priznaju i advokati i sami korisnici. Postoji sve veći broj ljudi koji se bave medijacijom, a mnogi od njih deluju i izvan Singapura, i bave se domaćim i međunarodnim sporovima.

Kao što je to slučaj i u sličnim jurisdikcijama sa običajnim pravom, sudska vlast je glavni pokretač medijacije u Singapuru. Uvođenje medijacije pod okriljem sudova u Singapuru dovelo je do jasnog prepoznavanja postupka medijacije od strane korisnika i advokata u predmetima koji su vođeni pred sudovima. Godine 1997, tadašnji ministar pravde Yong Pung How je rekao kako model sudske medijacije u Singapuru predstavlja adaptaciju zapadnog stila medijacije na azijski i singapurski model, gde postoji veliko poštovanje prema osobama koje predstavljaju vlasti. Bivši ministar pravde Chan Sek Keong je takođe podvukao kako je singapurski model sudske medijacije jedinstven i da je prilagođen jurisdikciji gde učesnici u sporovima poštuju nepristrasnost sudija u delu objektivnosti prema osnovanosti zahteva i odbrane.

Nekoliko odabranih pružalaca usluga medijacije uživaju poverenje korisnika i advokata. Pored sudskih medijacija, rad Singapurskog centra za medijaciju (SMC) – neprofitne organizacije – je priznat od strane korisnika i advokata u delu koristi koje medijacija pruža strankama da reše svoje sporove, istovremeno štedeći i novac i vreme.

Singapurska konvencija o medijaciji je doprinela daljoj promociji odabira medijacije kod rešavanja sporova u Singapuru. U delu međunarodnih sporova, došlo je do značajnijeg razvoja 7. avgusta 2019. godine, kada je 46 država potpisalo UN Konvenciju o međunarodnom rešavanju sporova kao rezultat medijacije (takođe poznata i kao Singapurska konvencija o medijaciji). Pojava Singapurske konvencije o medijaciji je strankama i advokatima, koji su bili nepoverljivi prema korišćenju medijacije kod međunarodnih sporova, pružila uveravanje da će njihovi sporovi koji su rešeni medijacijom biti međunarodno priznati i u državama koje su potpisale i ratifikovale konvenciju.

8.5. Holandija¹⁴⁷

Holandija – Pravo i praksa u oblasti komercijalne medijacije, ključne informacije

Tema	Opis	Komentari
Zakonodavni okvir	<p>Medijacija nije regulisana posebnim zakonom u Holandiji. Holandski regulatorni pristup tradicionalno je bio „privatno“ alternativno rešavanje sporova: što znači regulisanje tržišta medijacije samo po sebi, što je rezultiralo neusvajanjem gotovo nijednog propisa o medijaciji i nijednog zakona o medijaciji.</p> <p>Direktiva 2008/52/EC primenjuje se isključivo na prekogranične sporove.</p>	<p>Godine 2013. dat je predlog za usvajanje holandskog Zakona o medijaciji, ali do toga još uvek nije došlo. Cilj predloženog nacrtu je da se profesionalizuje zanimanje medijatora i uvedu različite podsticajne mere za primenu medijacije, kao i sankcije za stranke koje nisu pokušale da reše spor medijacijom pre odlaska na sud, a da za to nisu imale dobar razlog.</p>
Privatna ili sudska medijacija	<p>Većina medijacija pokrene se dobrovoljnim pristankom stranaka, a sprovodi u skladu sa pravilima i kodeksom ponašanja koji se primenjuju na izabranog medijatora ili instituciju za medijaciju.</p>	
Uloga sudova	<p>Svi sudovi sprovode sistem upućivanja predmeta na medijaciju. Međutim, praktična relevantnost medijacije povezane sa sudom kod privrednih sporova je ograničena.</p>	<p>Svaki sud ima službenika za medijaciju koji na zahtev stranaka daje informacije i pomaže im u organizovanju medijacije. Ovaj službenik takođe vodi spisak zvaničnih sudskih medijatora.</p>
Obavezna ili dobrovoljna medijacija u privrednim sporovima	<p>Kod privrednih sporova, ne postoji obavezan pokušaj medijacije kao preduslov za pokretanje sudskog postupka.</p> <p>Sudija može da savetuje stranke da pokušaju rešiti spor medijacijom, ali ih na to ne može obavezati.</p>	

¹⁴⁷ Manon Schonewille je komercijalni medijator više od 20 godina i radi u različitim zemljama. Ona je partner u Akademiji za pravne medijacije Schoneville & Schoneville, S&S Business mediators i partner u Toolkit preduzeću. Ovaj nacionalni izveštaj uglavnom se zasniva na prethodnim člancima i knjigama koje je autor objavio i koji su prilagođeni za ovu studiju.

Zakonske i institucionalne prepreke medijaciji	Otpor stranaka, zbog nedovoljno podsticaja/sankcija/pokretačkih mehanizama.	
Licence i sertifikati za pružanje usluga medijacije	<p>Kako bi se osigurao kvalitet usluga medijacije korisnicima, postoji nekoliko organizacija koje akredituju medijatore. Većina holandskih medijatora od 2014. godine spojena je u registar holandske Federacije medijatora (MfN) kao „medijator registrovan od strane MfN“. Nakon ovog, najviše se koristi Registar ARS.</p> <p>Pored toga, međunarodnu sertifikaciju obavlja Međunarodni institut za medijaciju (IMI).</p>	<p>Registracija MfN moguća je nakon uspešno završene obuke, koja je priznata od strane MfN-a, nakon čega sledi pismeni ispit kao i procena zasnovana na učinku.</p> <p>Medijatori koji ispunjavaju uslove za sudske slučajeve moraju biti registrovani posrednici MfN-a koji se pridržavaju dodatnih uslova poput registracije u Savetu za pravnu pomoć i podvrgli su se stručnom pregledu na osnovu najmanje 9 formalnih medijacija u roku od tri godine pre registracije.</p>
Nadzorni organi	Uspostavljen je zvanični mehanizam za žalbe u Federaciji medijatora, nakon čega se žalba može uputiti i višoj instanci - Disciplinskom sudu za medijatore, koji funkcioniše u dva stepena: Disciplinski odbor i Odbor za žalbe.	Sankcije podrazumevaju upozorenja, ukore, suspendovanje registracije kod relevantne institucije na period do jedne godine, ili brisanje sa spiska medijatora relevantne institucije.
Broj medijatora u zemlji	Ne postoji centralizovan sistem za licenciranje. Medijatori se uglavnom registruju u MfN, ali su takođe aktivni i medijatori na spisku IMI ili ARS Registra, a postoje još i neformalni medijatori koji nisu članovi nijedne organizacije.	Godine 2015. broj medijatora registrovanih u MfN iznosio je oko 3 000. Manje od 8% svih medijatora bavi se privrednim ili poslovnim sporovima. Manje od ¼ medijatora u MfN izjavilo je 2016. godine da se bavi medijacijom kao jedinim zanimanjem.
Broj centara za medijaciju u zemlji		
Broj postupaka medijacije	Nema dostupne zvanične statistike. Procenjuje se da se svake godine sprovede najviše 15 000 medijacija u privrednim sporovima.	
Stopa uspeha u rešavanju sporova medijacijom	Na osnovu istraživanja iz 2018, u više od tri četvrtine predmeta (u celosti ili delimično).	

Izvršnost sporazuma o rešavanju spora medijacijom	Nije primenjivo	Nije primenjivo
Potpis Singapurske konvencije	Ne	Ne
Podsticaji za primenu i izvršenje medijacije	Većina holandskih sudova – uključujući i Vrhovni sud (Hoge Raad) – generalno presuđuju da, s obzirom na dobrovoljnu prirodu medijacije, usmena ili pisana klauzula o medijaciji nije obavezujuća po stranke, naročito ako se odnosi na fizička lica.	

Naučene lekcije i preporuke za Srbiju

- Potvrđen je „paradoks medijacije“: preduzeća imaju pozitivan stav o njoj, ali je retko koriste.
- Komercijalna medijacija nosi veliki potencijal za preduzeća.
- Medijacija zahteva obavezivanje na aktivno delovanje van dobro uhodanog puta. Ako se to ne desi, stranke automatski prelaze na sudski postupak kao standardnu proceduru. Još uvek je nejasno zašto.
- Medijaciji treba zakonodavni impuls - podsticaji/sankcije/pokretači.
- Važno je da medijator bude pridružen nekom udruženju ili da bude član neke kancelarije ili partnerstva medijatora, radi obezbeđenja njegove stručne osposobljenosti i znanja.
- Prednost je ako se medijator pozicionira kao specijalizovan, iskusan i aktivan član ove struke.

8.5.1. Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije

Medijacija nije regulisana posebnim zakonom u Holandiji. Holandski regulatorni pristup tradicionalno je bio „privatno“ alternativno rešavanje sporova (ARS): što znači regulisanje tržišta medijacije samo po sebi, što je rezultiralo činjenicom da gotovo nijedan zakon o medijaciji ili javno uređenje nije usvojeno. Razlog za to bio je očuvanje fleksibilnosti procesa. Kodeks ponašanja koji su razvila udruženja medijatora koristi se za upravljanje zadatkom i ulogom medijatora. Postoji zvanični sistem žalbi Federacije medijatora u Holandiji (Mediatorsfederatie Nederland, MfN) za stranke koje nisu zadovoljne učinkom svog medijatora. Nakon toga sledi opcija da se pređe na Disciplinski sud za medijatore fondacije (Stichting Tuchtrechtspraak Mediators, STM), koji se sastoji od dve instance: Disciplinske komisije i Odbora za žalbe. Sankcije uključuju upozorenja, ukore, suspenziju registracije medijatora u relevantnoj pridruženoj instituciji u trajanju od najviše jedne godine ili brisanje sa liste medijatora koje vodi relevantne povezane institucije.

Striktni pristup „privatnom ARS-u“ vremenom se menjao i od 2013. godine holandski Zakon o medijaciji je pripremljen i raspravljan među raznim zainteresovanim stranama i u Parlamentu. Ovaj nacrt zakona ima za cilj da podstakne, a naročito da profesionalizuje struku medijatora i unese razne podsticaje za njegovo korišćenje, zajedno sa eventualnim sankcijama kada stranke nisu pokušale da koriste medijaciju bez valjanog razloga pre nego što krenu pred sud. Međutim, holandski Zakon o medijaciji još uvek nije usvojen i na dan objavljivanja ovog dokumenta još uvek

nije jasno kada se može očekivati usvajanje zakonodavstva o medijaciji i u kojem će konačnom obliku biti.

Direktiva 2008/52/EK Evropskog parlamenta i Saveta od 21. maja 2008. godine u Holandiji se primenjuje isključivo u inostranim slučajevima. Prvobitni nacrt zakona o medijaciji (br. 32 555) imao je za cilj da primenjuje ovu Direktivu EU kroz „laku primenu“ koja bi regulisala samo obavezne aspekte Direktive EU čekajući uvođenje sveobuhvatnog zakona o medijaciji. Međutim, nakon što je nacrt zakona o medijaciji usvojio Predstavnički dom (Tweede Kamer), Senat (Eerste Kamer) odbio ga je uglavnom zato što nisu postojali dovoljni profesionalni standardi za medijatore i prema ovom nacrtu zakona medijatori bi dobili širok spektar privilegija, kao što je odbijanje svedočenja na sudu (Senat nema ovlašćenje da predlaže izmene i dopune, već je samo dozvoljeno da prihvati ili odbaci nacrt zakona).

Nacrtom zakona je predloženo da se uvedu olakšavajući aspekti poput ekskluzivnog (digitalnog) pristupa za registrovanog medijatora specijalnom sudiji koji brzo rešava sporove za potrebe stranaka u slučaju da im treba odluka, mogućnost dobijanja naloga za izvršenje njihovog sporazuma na lak način i - u slučajevima razvoda - mogućnost brzog prolaska kroz potrebne formalnosti - i uz znatno niže troškove. Prvobitnim nacrtom zakona takođe se predlažu neki obavezni aspekti, poput „navođenja“ sudija da u svim slučajevima stranke upute na medijaciju u bilo kojoj fazi postupka ako nisu pokušali medijaciju pre nego što krenu na sud, obavezu advokata da u pozivu za sud jasno navedu da li su stranke koristile medijaciju pre pokretanja parničnog postupka, kao i neke (indirektne) sankcije ako stranke nisu pokušale medijaciju bez valjanog razloga.

8.5.2. Potražnja za komercijalnom medijacijom: pokretanje putem prava, ugovorne klauzule, sudskog upućivanja, dobrovoljnog dogovora, ostalo

Pokretanje putem prava

U komercijalnim slučajevima ne postoji zahtev da je neophodno pokušati medijaciju kao preduslov za upućivanje na sud.

Pokretanje putem ugovorne klauzule

Većina holandskih sudova - uključujući Vrhovni sud (Hoge Raad) - uglavnom presudi da je medijacija dobrovoljnog karaktera, usmena ili pisana medijacijska klauzula nije obavezujuća za stranke, posebno ne ako se odnosi na privatna lica. Međutim, može se pretpostaviti da na ovu stavku u današnjoj holandskoj sudskoj praksi snažno utiče neadekvatni kvalitet medijacijskih klauzula koje su u većini slučajeva kratke, nejasne i nisu konkretne.

Pokretanje putem sudskog upućivanja

Svaki sudija može savetovati stranke da pokušaju sa medijacijom, ali ne može da obaveže stranke na medijaciju. Ako stranke odbiju medijaciju, sudski postupak će se nastaviti. Nakon projekta medijacije vezanog za sud (Mediation naast Rechtspraak), praćenog značajnim istraživanjima početkom ovog veka, svi sudovi su u međuvremenu primenili sistem upućivanja na medijaciju.

Svaki sud ima službenika za medijaciju koji pruža informacije i pomaže strankama da dogovore medijaciju ako to žele. Ovaj službenik takođe vodi spisak zvaničnih sudskih medijatora.

Stranke mogu da zahtevaju od suda da slučaj preda medijatoru, a sudije takođe mogu da predlažu strankama (u pisanom obliku ili na ročištu) da se odluče za medijaciju. Medijacija povezana sa sudom je moguća u svim građanskim stvarima, stvarima koje definiše porodični zakon, administrativnim i poreskim stvarima. Takođe, u nekim krivičnim slučajevima moguća je medijacija povezana sa sudom. Tužilac može savetovati stranke da se odluče za medijaciju. Samo za slučajeve imigracije nije moguće odlučiti se za medijaciju. Sudski postupak se obustavlja tokom medijacije povezane sa sudom i nastavlja se samo ako medijacija ne uspe. U krivičnim predmetima datum suđenja ostaje nepromenjen.

Uprkos ovim aranžmanima u svakom sudu količina medijacija upućenih od strane suda je ograničena. U godišnjem izveštaju Saveta pravosuđa za 2018. godinu navodi se da su **ukupno 3 686 slučajeva sudije uputile na medijaciju**. Većinu čine porodična prava (1 911) i krivični predmeti (1 472). To znači da je samo 303 od više od 1,5 miliona sudskih slučajeva upućeno na medijaciju za sve ostale pravne discipline zajedno. Izveštaj navodi da se u nekim od ovih slučajeva medijacija takođe nije odvijala, jer je jedna od strana odbacila medijaciju u toku postupka upućivanja.

Istraživanje (ZAM/ACB, vidi dole)¹⁴⁸ o prilikama i preprekama u vezi sa komercijalnom medijacijom u koje su uključene 62 sudije privrednog suda pokazalo je da je 40 sudija imalo iskustva u upućivanju na medijaciju, a 22 uopšte nisu imali iskustva. Većina ovih sudija ima preko 10 godina iskustva kao sudija. Zatim, 60% njih je 1-5 puta uputilo komercijalni slučaj na medijaciju, 25% je to uradilo 6-10 puta, a samo 15% više od 10 puta. Ova upućivanja komercijalnih predmeta uključuju i slučajeve zapošljavanja. Dakle, praktična važnost medijacije povezane sa sudovima za privredne slučajeve je ograničena. Najvažniji razlog zbog kojeg su te sudije navele da nisu upućivale komercijalne slučajeve na medijaciju je otpor stranaka.

Pokretanje putem dobrovoljnog dogovora

Zbog nedostatka konkretnog zakonodavstva, pored upućivanja od strane suda, većina medijacija se pokreće dobrovoljnim konsenzusom stranaka i sprovodi se prema pravilima i kodeksu ponašanja koji su primenljivi na izabranog medijatora (uglavnom MfN, međutim takođe IMI ili ARS registar medijatora su aktivni, a postoje i neformalni medijatori koji nisu član nijedne organizacije medijatora).

8.5.3. Ponuda komercijalne medijacije: kako osigurati kvalitet usluga medijacije

Kako bi se osigurao kvalitet usluga medijacije za korisnike, postoji nekoliko organizacija koje akredituju medijatore. Većina holandskih medijatora od 2014. godine spojena je u registar

¹⁴⁸ http://www.vereniging-zam.nl/wp-content/uploads/2018/12/English-Summary-ZAM_ACB-Study-2018-def.pdf

holandske Federacije medijatora (MfN, Mediationfederatie Nederland) kao „medijator registrovan od strane MfN“. Registracija MfN moguća je nakon uspešno završene obuke, koja je priznata od strane MfN-a, nakon čega sledi pismeni ispit kao i procena zasnovana na učinku. Medijatori koji ispunjavaju uslove za sudske slučajeve moraju biti registrovani posrednici MfN-a, koji se pridržavaju dodatnih uslova poput registracije u Savetu za pravnu pomoć i podvrgli su se stručnom pregledu na osnovu najmanje 9 formalnih medijacija u roku od tri godine pre registracije.

Drugi najšire korišćeni registar je ARS registar koji širom sveta sertifikuje ARS praktičare (arbitre, trenere za sukobe, medijatore, pregovarače) i njihove kompanije. Za akreditaciju registra ARS-a potreban je određen broj godina iskustva, kao i broj iskustava koje je klijent imao, dokaz o prethodnom obrazovanju, obuci i minimalnom obrazovanju na višem ili univerzitetskom nivou, kao i test znanja (teorijski) i test procena veština. Kako ARS registar tako i MfN zahtevaju kontrolu obrazovanja i identifikaciju medijatora.

Pored ovih holandskih organizacija, međunarodno sertifikovanje od strane Međunarodnog instituta za medijaciju (IMI) akredituje medijatore. IMI sertifikovani medijatori su akreditovani na osnovu akreditacije od strane IMI kvalifikovanog programa za ocenjivanje, a procena zasnovana na učincima za iskusne medijatore koji su završili 200 sati medijacije ili 20 medijacija (npr. koje nudi ACB fondacija) uglavnom je deo programa procene.

Organizacije medijatora koje se navode u gornjem tekstu pre svega imaju svoje standarde obuke koji se međusobno razlikuju. Sve organizacije održavaju osnovni standard koji obavezuje nove medijatore da prvo završe početnu obuku o medijaciji u trajanju od oko 50 sati. Neki instituti, poput Akademije pravne medijacije Schoneville & Schoneville, nude početni kurs u trajanju od najmanje 80 sati, nakon čega slede kursevi specijalizacije u trajanju od najmanje 40 sati.

8.5.4. Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije

Zajednička nit u sudskoj praksi formirana je odnosom između medijacije kao relativno novog pravnog fenomena i pravnog sistema. Najrelevantnija sudska praksa u medijaciji bavi se dobrovoljnom prirodom medijacije, poverljivošću i „neobavezujućom“ prirodom ugovorne klauzule o medijaciji ili sporazuma o medijaciji.

Kluwer objavljuje jedan časopis (Nederlandse Mediation, NM) koji daje opsežan pregled rezultata (poravnanja) medijacija u najvažnijim disciplinama medijacije. Slučajevi medijacije se rešavaju na struktuiran način i praćeni su stručnim komentarima i analizama. Cilj ovog časopisa je dati uvid u proces medijacije i njegove rezultate i doprineti pružanju podataka za istraživanje.

8.5.5. Ključna dostignuća i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji

Uprkos nedostatku zvanične statistike, MfN povremeno objavljuje istraživanja na osnovu podataka prikupljenih od strane medijatora o broju sprovedenih medijacija. Poslednje istraživanje potiče iz

2016. godine, međutim ukupan broj slučajeva nije objavljen u ovom izveštaju. U 2011. godini zvanično registrovani medijatori izvestili su da su završili 51 690 slučajeva iz svih disciplina medijacije. Procena za 2019. godinu je 200 000 slučajeva medijacije za celu 2019. U istraživanju za 2016. gotovo 55% MfN medijatora navodi da su specijalizovani za porodične slučajeve, 21% slučajeva za zapošljavanje, a manje od 8% su trgovinski ili poslovni medijatori. Oko 74% medijatora za MfN izvestilo je da obavilo manje od 6 zvaničnih medijacija u 2016. godini i taj iznos pokriva sve vrste medijacija uključujući porodična pitanja i zaposlenje. Na osnovu ovih podataka možemo proceniti da se u Holandiji na godišnjem nivou upravlja sa ne više od 15 000 medijacija u komercijalnim stvarima. U 2015. bilo je registrovano oko 3 000 medijatora na MfN-u. Međutim, samo nekoliko pojedinaca se može smatrati medijatorima sa punim radnim vremenom jer je medijacija njihova jedina profesija (za manje od ¼ medijatora MfN-a u anketi iz 2016. godine medijacija je bila njihovo jedino zanimanje sa punim radnim vremenom).

8.5.6. Naučene lekcije i preporuke

Neke lekcije se mogu izvući iz istraživanja „ZAM/ACB Istraživanje mogućnosti i prepreka za komercijalnu medijaciju“ koje je sprovedeno krajem 2018. godine sa fokusom na komercijalnu medijaciju. Svrha istraživanja bila je da se **pruži znanje i stekne uvid u mogućnosti i prepreke komercijalne medijacije u Holandiji**. Iz tog razloga, ova studija je sprovedena među advokatima (u svojstvu onih koji upućuju na medijaciju i savetnicima kompanija) i kompanijama (korisnicima usluga) koje imaju iskustva sa poslovnom medijacijom, i takođe među sudijama. Međutim, ovo istraživanje uglavnom odražava mišljenje iskusnih korisnika.

Potvrđen je „paradoks medijacije“: kompanije vole medijaciju, ali je retko koriste. Većina kompanija i pravnika imaju pozitivno iskustvo sa medijacijom, što je u velikoj suprotnosti sa njihovom procenom delotvornosti suđenja. Prosečna ocena za medijatora, rešavanje i postupak variraju oko 7,5 (na skali od 0-10), a u više od tri četvrtine slučajeva postignuta je nagodba (u celini ili delimično). Skoro svi pravnici u ovoj fazi navode da vide dodatnu vrednost medijatora, čak i u slučajevima kada sami nisu postigli dogovor sa drugom stranom. Većina kompanija, kao i njihovi advokati, nisu uvereni u efikasnost pravnih postupaka. Na pitanje najefikasnijeg oblika rešavanja spora, samo 2% preduzeća i 4% advokata preferiraju parnice kao prvo rešenje u rešavanju sporova. Ni sudije nisu uverene da sudski slučaj uvek pomaže. Samo oko 30% sudija kaže da je sudskom presudom stvarni spor između stranaka rešen. Medijacija, posebno u kombinaciji sa pravnim postupkom ili arbitražom (hibridni postupci), često se spominje kao privlačna opcija. I na kraju, mnogi korisnici ukazuju da su spremni da koriste medijaciju češće nakon što isprobaju medijaciju. Da li ovi rezultati takođe sugerišu da će komercijalna medijacija započeti i u Holandiji i da će uskoro biti logičan prvi korak za rešavanje spora?

Veliko pitanje koje ostaje nakon ovog istraživanja je zašto kompanije u praksi još uvek retko koriste medijaciju, dok postoje mnoge parnice i arbitraže. Zašto su pravnici u ovoj anketi koji imaju više od deset godina radnog iskustva bili uključeni u ne više od pet medijacija tokom karijere? Ovo nudi ideje za razmišljanje i za dalja istraživanja.

Važno je da medijator bude povezan sa udruženjem medijatora koje osigurava njegovu profesionalnu obuku i stručnost. Takođe se čini da je važno da je medijator povezan sa udruženjem medijatora kao što su Mediatorsfederatie Nederland (MfN), Međunarodni institut za medijaciju (IMI), Registar ARS, ili da je medijator deo kancelarije za medijaciju ili partnerstva medijatora. Poslovni izgled je neophodan, a takođe i poslovni pristup. Pozicioniranje kao specijalizovanog, iskusnog i profesionalno aktivnog medijatora je prednost. Kako pravnici, tako i kompanije, manje su zadovoljni medijatorima koji posreduju izvan profesionalnog okruženja.

Komercijalna medijacija ima veliki potencijal za preduzeća. Studija ZAM/ACB nas uči da postoji potreba za drugačijim načinom rešavanja sporova od tradicionalnog pravnog postupka. Postoji puno potencijala za poslovnu medijaciju ako se to ponudi na atraktivan način za kompanije i njihove advokate. Ovo istraživanje daje polazišta, i dobro bi bilo da poslovni medijatori to uzmu u obzir. Ipak, ispunjavanje potreba tržišta ne garantuje da će poslovna medijacija automatski postati punopravan i često korišćen metod rešavanja sporova.

Još uvek nije jasno zašto većina sporova ide prvo na parnice, a ne prvo na medijaciju. Iz ovog istraživanja ne postoji jasan razlog zašto je, u poređenju sa brojem slučajeva koji idu na sud, medijacija smještena u samo malom delu komercijalnih sukoba. To je zanimljivo pitanje za dalja istraživanja. Mogući deo rešenja leži u kombinaciji pravnih postupaka i medijaciji. Treba istražiti kako se to najbolje može sprovesti. Možda advokati imaju važnu ulogu. Ako imaju veštine posredovanja i koriste svoje učešće nastojeći da saznaju koji su stvarni - ne samo pravni – interesi njihovog klijenta i druge strane, uz pomoć medijatora, postupak se može prevesti u održiva rešenja, pa bi to značilo da smo već delom na tom putu.

Medijaciji je potreban zakonodavni podsticaj. Konačno, medijacija zahteva posvećenost aktivnom skretanju sa utabane staze. ***Ako se to ne dogodi, stranke će automatski voditi sudski postupak kao zadani postupak.*** Stoga je za stvarni proboj medijacije potreban je novi podsticaj u obliku zakona koji reguliše na primer sledeće:

- Strane moraju da obrazlože u pozivu za sud:
 - o šta je do tada urađeno da bi se pokušalo naći prijateljsko rešenje, ili
 - o koje su tačke i činjenice oko kojih se stranke slažu i gde im je potrebno da se donese pravna odluka; i/ili
 - o zašto nisu pokušali sa medijacijom pre nego što su krenuli na sud;
- Stranke (i po potrebi njihovi advokati) koje moraju prisustvovati informativnom sastanku pod vođstvom posrednika od najmanje 1 sata pre nego što se sudski ili arbitražni postupak može pokrenuti;
- Posrednik se može direktno obratiti na zahtev stranaka sudiji ili arbitru da donese odluku o određenom pravnom aspektu; presuda je obavezujuća samo ako stranke postignu rešenje u medijaciji;
- Sporazumi o nagodbi moraju se lako sprovesti ako je to neophodno, i u prekograničnim slučajevima (da bi se ovo postiglo sve zemlje, posebno i one u EU, treba da potpišu Singapursku konvenciju);
- Klauzule o medijaciji treba da budu obavezujuće u smislu da se mora održati najmanje jedan sastanak o medijaciji u trajanju od 3-4 sata;

- Organizovaće se socijalna medijacija za one koji ne mogu priuštiti profesionalnog medijatora.

8.6. Turska¹⁴⁹

Turska— Pravo i praksa u oblasti komercijalne medijacije, ključne informacije

Tema	Opis	Komentari
Zakonodavni okvir	Zakon o medijaciji u građanskim sporovima (iz 2012.g) navodi opšte principe medijacije i definiše procesne aspekte. Takođe reguliše aktivnosti medijatora, uključujući obuku, licenciranje i praćenje tih aktivnosti, i opisuje glavne funkcije organa zaduženih za medijaciju.	Zakon dopunjuje nekoliko važnih pravnih akata, a to su Uredba o primeni medijacije u građanskim sporovima, Model etike i pravila za medijatore i sistem medijacije i tarifa za naknadu medijacije. Zakon o pokretanju postupka izvršenja po osnovu monetarnih potraživanja koja proističu iz ugovora o pretplati, Zakon o parničnom postupku i Zakonik o komercijalnim odnosima takođe uređuju određene aspekte procesa medijacije.
Privatna ili sudska medijacija	Premda postoje biroi za medijaciju u većim sudovima nadležnim za prijave za medijaciju, Turska nema sistem medijacije pridružene sudu.	Neki sudovi imaju prostorije za medijaciju koje medijatori mogu koristiti besplatno.
Uloga sudova	Sudije mogu da preporuče (mada ne i narede) strankama da pokušaju medijacijom rešiti spor tokom sudskom postupka.	Na ovaj način se na medijaciju ne uputi značajan broj sporova.
Obavezna ili dobrovoljna medijacija u privrednim sporovima	Nakon uspeha obavezne sesije medijacije kao preduslova za sudski postupak u radnim sporovima od 1. januara 2018, primena obavezne medijacije proširena je na privredne sporove od 1. januara 2019.	Kod određenih privrednih sporova, pre podnošenja tužbe radi naplate potraživanja i nadoknade štete, obavezan je zahtev za medijaciju.

¹⁴⁹ Asiyan Suleymanoglu specijalizovana je za rešavanje sporova i deluje kao profesionalni medijator, pregovarač, trener i savetnik za upravljanje konfliktima. Ona je međunarodno obučeni medijator i nezavisni savetnik za politiku medijacije u međunarodnim telima i nacionalnim vladama. asiyan@akinaconsulting.com

		Novi nacrt zakona je trenutno u razmatranju radi mogućeg proširenja primene zakona na sporove u domenu porodičnog prava i zaštite potrošača.
Zakonske i institucionalne prepreke medijaciji	Stručnost medijatora, kvalitet pružalaca obuke, tarifa za naknadu rada i potreba da se uvedu naknade za prisustvo advokata sesijama medijacije.	
Licence i sertifikati za pružanje usluga medijacije	Registar medijatora vodi Ministarstvo pravde. Jedino pravni fakulteti, turska Advokatska komora, i Pravosudna akademija mogu da dobiju licence ministarstva za sprovođenje obuke	Diploma pravnog fakulteta i minimum pet godina rada u pravosudnoj oblasti, relevantna obuka u trajanju od najmanje 84 sata i položen test sposobnosti u organizaciji MP.
Nadzorni organi	Kvalitet obuke i usluga medijacije kontroliše šef Odeljenja za medijaciju. Model etike i Pravila za medijatore i sistem medijacije propisuju etičke standarde u medijaciji.	Osnovne funkcije Odbora za medijaciju obuhvataju identifikaciju etičkih standarda, praćenje rada medijatora, te sprovođenje ispitivanja. Ovo telo je takođe nadležno za utvrđivanje osnovnih načela i standarda medijacije, obuku i ispitivanje na kraju obuke, te usvajanje kodeksa ponašanja za medijatore i utvrđivanje pravila u vezi sa nadzorom medijatora.
Broj medijatora u zemlji	Na dan 19. avgust 2019. bilo je 10 287 registrovanih medijatora , dok je oko 40 000 advokata završilo obuku za medijaciju i očekuje polaganje testa sposobnosti da bi bili registrovani kao medijatori.	
Broj centara za medijaciju u zemlji	Nekoliko centara za medijaciju osnovano je u većim gradovima. Centri za ARS su različite veličine, od manjih u kojima radi 3 medijatora, do velikih institucija sa 100 medijatora.	Preko 60 udruženja za medijaciju i 75 privatnih centara za ARS aktivno savetuju preduzeća širom zemlje o formiranju sopstvenih programa za rešavanje sporova.
Broj postupaka medijacije	Između januara i avgusta 2019. obavezna medijacija pokrenuta je u 88 876 privrednih sporova, a njih 37 073 završeno je nagodbom.	Tokom 2018 - 2019, dobrovoljno učešće u medijaciji je utrostručeno u odnosu na 2013 - 2017.
Stopa uspeha u rešavanju sporova medijacijom	Tokom 2019, za „obavezne“ komercijalne medijacije: 57% .	

Izvršnost sporazuma o rešavanju spora medijacijom	Da bi sporazum bio izvršan, strane moraju da podnesu zahtev Građanskom sudu mira da bi dobile odluku o izvršnosti. Zatim, sporazum o medijaciji može se izvršiti kao sudska odluka.	Međutim, ako stranke i advokati potpišu sporazum, on postaje izvršna isprava i nema potrebe da ga sud naknadno odobrava.
Potpis Singapurske konvencije	Da.	Ne.
Podsticaji za primenu i izvršenje medijacije	Početnu dvočasovnu naknadu medijator nadoknađuje iz Državnog trezora u skladu sa minimalnom tarifom za naknade za medijatore. Neke poreske olakšice takođe se daju za sporazume o rešavanju spora medijacijom.	Međutim, ako se stranke odluče da nastave sa sudskim postupkom nakon neuspele medijacije, naknada za medijaciju koju plaća država uključuje se u troškove postupka i nadoknađuju ih stranke.

Naučene lekcije i preporuke za Srbiju

- Uprkos početnom otporu zainteresovanih strana, turski zakon o medijaciji zasnovan na obaveznom prvom sastanku medijacije pokazao se uspešnim i doveo je do promene u percepciji medijacije.
- Potrebno je propisati naknadu za advokate koji prisustvuju sesijama medijacije.
- Potrebno je više obuke za medijatore kako bi se unapredio kvalitet usluga.
- Potrebno je utvrditi minimum standarda i praćenje rada instituta i instruktora za obuku.
- Postupno uvođenje obavezne medijacije tokom dužeg perioda bilo bi od koristi za unapređenje kvaliteta usluga.
- Potrebno je jasno utvrditi kod kojih vrsta sporova je obavezno pokušati sa medijacijom.
- Potrebno je imati otvoren stav prema izmenama i korekcijama zakona o medijaciji nakon par godina njegove primene.
- Uspešno iskustvo sa medijacijom nakon prisustva prvoj informativnoj sesiji vodi ka češćoj primeni medijacije ako prva sesija nije obavezna (dobrovoljno učešće u medijaciji utrostručeno je u odnosu na 2013 – 2017).

Turska je zemlja koja se brzo razvija i želi da izgradi svoju ekonomsku osnovu i poboljša kvalitet pravde i pristup istoj. Zbog velikog opterećenja turskih sudova i dugotrajnog procesa odlučivanja, upotreba alternativnih mehanizama za rešavanje sporova povećana je među turskim pojedincima i pravnim licima koja se suočavaju sa sporovima. Dakle, usvajanje zakona o medijaciji bilo je prekretnica ne samo u smislu poboljšanja turskog pravnog sistema, već i ukupnog razvoja turskog društva. Medijacija oslobađa preopterećene sudove i poboljšava pristup građanima pravdi, pomažući im u rešavanju sporova bez visokih troškova i dugotrajnih suđenja.

Postoje četiri glavna aspekta komercijalne medijacije, koji su specifični za Tursku. Naime, to su: (a) obavezni prvi sastanak sa medijatorom kao uslov koji prethodi sudskom postupku, (b) ograničeno trajanje medijacije, (c) odredbe u vezi sa naknadama medijatora i (d) mogućnost transformacije

nagodba u medijaciji u izvršni dokument. Iako su svi doprineli uspehu komercijalne medijacije u zemlji, određeni problemi o kojima će se dalje govoriti u ovom poglavlju i dalje su prisutni.

8.6.1. Zakonodavni okvir u oblasti komercijalne medijacije

Zakon o medijaciji u građanskim sporovima¹⁵⁰ (u nastavku teksta: Zakon o medijaciji) je glavni izvor zakona koji reguliše medijaciju u Turskoj. U njemu su izloženi opšti principi medijacije i definisani procesni aspekti. Takođe reguliše aktivnosti medijatora, uključujući obuku, licenciranje i praćenje tih aktivnosti, i opisuje glavne funkcije organa zaduženih za medijaciju. Dopunjuje ga nekoliko važnih pravnih akata, a to su Uredba o primeni medijacije u građanskim sporovima¹⁵¹ (u nastavku teksta: Uredba o medijaciji), Model etike i pravila za medijatore i sistem medijacije¹⁵² i tarifa za naknadu medijacije¹⁵³. Drugi pravni akti, poput Zakona o parničnom postupku, Kodeksa o sudovima za radne odnose i drugi¹⁵⁴, takođe regulišu određene aspekte medijacije ili su povezani sa medijacijom, ali nisu svi oni primenjivi na komercijalnu medijaciju.

U okruženju komercijalne medijacije, od najveće su važnosti dva pravna akta, a to je Zakon o pokretanju postupka izvršenja po osnovu monetarnih potraživanja koja proističu iz ugovora o pretplati¹⁵⁵ (u nastavku teksta: Zakon br. 7155) i turskog Zakonika o komercijalnim odnosima¹⁵⁶ (u nastavku teksta - TCC). Na osnovu odredbi ranije, uvedena je obavezna medijacija kao uslov koji je prethodio podnošenju zahteva u komercijalnim sporovima, počev od 1. januara 2019. U tom kontekstu, neke odredbe TCC-a i Zakona o medijaciji izmenjene su da bi bile u skladu sa Zakonom br. 7155. Kao rezultat toga, član 5/A je ugrađen u TCC, navodeći sledeće: „za komercijalne radnje navedene u članu 4 ovog zakona i drugim zakonima, upućivanje zahteva medijatoru pre nego što je pokrenuta tužba za ta potraživanja i nadoknadu štete, a čiji je predmet plaćanje određenog novca, je uslov pre podnošenja zahteva za potraživanje”.

Član 4 TTC-a koji je gore pomenut daje okvir onoga što bi trebalo smatrati komercijalnim sporom i, prema tome, biti predmet obavezne medijacije. Shodno tome, pravne radnje i nesporni postupci koji proizlaze iz pitanja povezanih sa komercijalnim poslovanjem stranaka (bez obzira da li su stranke trgovci ili ne) su uređeni:

- e) odredbama ovog kodeksa [TTC],
- f) članovima 962 do 969 turskog Građanskog zakonika koji regulišu lica koja se bave davanjem zajmova,

¹⁵⁰ Republika Turska, Zakon o medijaciji u građanskim sporovima (uključujući krivične predmete), Službeni list, 07.06.2012, br. 6325.

¹⁵¹ Republika Turska, Uredba o primeni medijacije u građanskim sporovima, Službeni list, 26.02.2013. br. 30439.

¹⁵² Republika Turska, Model etike i pravila za medijatore i sistem medijacije, Odbor za medijaciju, mart 2013.

¹⁵³ Republika Turska, Tarifa za naknadu medijacije (na godišnjem nivou uređuje Odeljenje Ministarstva pravde za pravne poslove, Odeljenje za medijaciju).

¹⁵⁴ Potpuni spisak zakona i propisa koji regulišu medijaciju u Turskoj možete naći na veb stranici šefa Odeljenja za medijaciju, dostupan na <http://www.adb.adalet.gov.tr>.

¹⁵⁵ Republika Turska, Zakon o pokretanju postupaka u vezi naplate potraživanja na osnovu Ugovora, Službeni list, 19. decembar 2019, broj 1755.

¹⁵⁶ Republika Turska, Komercijalni zakonik, Službeni list, broj 6102.

- g) odredbama turskog Zakonika o obligacionim odnosima¹⁵⁷ koje regulišu: sticanje imovine ili poslovnih preduzeća i spajanje poslovnih preduzeća i njihove izmene; zabranu konkurencije; sporazume o izdavanju; kreditna pisma i kreditne naloge; ugovore o provizijama; rad komercijalnih predstavnika, komercijalnih agenata i drugih komercijalnih zamenika; transfere; sporazume o sigurnom čuvanju,
- h) zakonodavstvom koje se odnosi na zakon o intelektualnoj svojini,
- i) posebnim odredbama koje se odnose na berzu, izložbe, sajmove i tržnice, skladišta i druga mesta koja se odnose na trgovinu,
- j) propisima o bankama i drugim kreditnim institucijama, finansijskim institucijama i telima koja pozajmljivanju novac¹⁵⁸.

Međutim, postoje dva izuzetka od zahteva da se u privrednim sporovima pribegne obaveznoj medijaciji. Prvo, pravne radnje zasnovane na prenosu, kauciji i bilo kojim pravima koja se odnose na intelektualna i umetnička dela, a koja nisu vezana ni za jedno komercijalno preduzeće, izuzeta su od ovog pravila, jer nesporni postupci nisu pogodni za medijaciju. Drugo, u slučaju da se arbitraža ili bilo koji drugi alternativni način za rešavanje spora prema posebnim propisima smatra obaveznim, ili u slučaju postojanja arbitražnog sporazuma, medijacija se takođe ne smatra obaveznom.

8.6.2. Potražnja za komercijalnom medijacijom: pokretanje putem zakona, putem ugovorne klauzule, putem sudskog upućivanja i dobrovoljnim dogovorom

Pokretanje putem zakona (obavezan prvi sastanak sa medijatorom)

Nakon uspešne obavezne medijacije kao uslova koji prethodi sudskom postupku u radnim sporovima¹⁵⁹, primena obavezne medijacije proširena je i na privredne sporove od 1. januara 2019. Ako podnosilac tužbe ne aplicira za medijaciju pre podnošenja tužbe, njegov postupak će odbaciti sud. Podnosilac tužbe je sada takođe dužan da u svojoj tužbi doda konačne zapise o medijaciji ako strane nisu bile u mogućnosti da postignu nagodbu.

Određeni privredni sporovi podložni su obaveznom prvom sastanku sa medijatorom kao uslovu koji prethodi sudskom postupku. Ako stranka ne prisustvuje prvom sastanku za medijaciju bez opravdanog izgovora, stranka koja ne učestvuje na takvom sastanku biće u potpunosti odgovorna za troškove postupka, čak i ako je pitanje delimično ili u potpunosti rešeno u korist te stranke. Štaviše, ako podnosilac tužbe nije u mogućnosti da pruži dokaz da je koristio medijaciju pre nego što će podneti tužbu sudu, njegov postupak će se odbaciti.

¹⁵⁷ Republika Turska, Uredba o primeni medijacije na pravne sporove. Službeni list, 2011, br. 6089.

¹⁵⁸ Republika Turska, Komercijalni zakonik, Službeni list, br. 6102. čl. 4.

¹⁵⁹ U prvoj godini primene obavezne medijacije posredovano je 562 041 slučaja iz radnih odnosa, dok je 68 odsto rešeno. Broj prijava za dobrovoljnu medijaciju dostigao je 124 278, sa stopom nagodbe od 94 posto u poslednjih šest godina.

Zakon o medijaciji omogućava stranama da zajedno utvrde i imenuju medijatora po svom izboru pre ili posle spora. U slučaju da se stranke ne dogovore o imenovanju medijatora, biro za medijaciju kojim upravlja sud (ili glavni službenik, ako biro nije osnovan na tom sudu) imenuje medijatora sa liste imena akreditovanih medijatora registrovanih u Ministarstvu pravde¹⁶⁰. Prijava se podnosi birou za medijaciju u kome se nalazi nadležni sud. Planirano je da uskoro samo medijatori koji su obučeni u privrednim sporovima budu podobni da budu upisani na listu specijalizovanih medijatora i biće imenovani za ove vrste slučajeva. Prema zakonu, medijatori moraju zaključiti postupak u roku od šest nedelja nakon imenovanja, mada se ovaj period u izuzetnim slučajevima može produžiti za dodatne dve nedelje. Vremensko zastarevanje i protek vremena računaju se se počevši od datuma podnošenja zahteva birou za medijaciju, do dana izdavanja konačnog zapisnika o medijaciji.

U slučaju da se sastanak ne može održati zbog činjenice da su stranke nedostupne, ili ne prisustvuju sastanku, ili postignu postignu sporazumno nagodbu, ili ne uspeju da postignu sporazumno rešenje, medijator zaključuje postupak medijacije, izdaje završne zapisnike o medijaciji i odmah obaveštava biro za medijaciju o situaciji. U slučaju da se postupak medijacije okonča zbog nedolaska bilo koje od strana bez navodnog opravdanog izgovora, u završnom zapisniku o medijaciji konstatuje se da se postupak završava zbog nedolaska te strane bez navođenja merodavnih razloga, i da ista snosi punu odgovornost za troškove parničnog postupka, čak iako je ova stranka delimično ili potpuno opravdana u ovom slučaju. Osim toga, u korist ove stranke neće se dodeliti nijedna advokatska naknada. U slučaju da se postupak medijacije okonča zbog nedolaska obe strane na prvi sastanak, svaka strana će snositi svoje troškove parničnog postupka koji će se odrediti tokom budućeg parničnog postupka.

Pokretanje putem ugovorne klauzule

Medijacije putem ugovorne klauzule nisu popularne u Turskoj i nisu spomenute niti regulisane u zakonu o medijaciji.

Pokretanje putem sudskog upućivanja

Sudije mogu preporučiti (međutim, ne mogu obavezati) stranke da pokušaju medijaciju tokom sudskog postupka. Počev od donošenja Zakona o medijaciji, sudije i sudska uprava organizovali su obuke o mehanizmima sudskog upućivanja kako bi ohrabрили stranke da koriste i medijaciju. Iako je nekoliko sudija aktivno upućivalo stranke na medijaciju, oni su bili manjina. Dakle, ova vrsta pokretanja ne stvara značajne količine sporova koji se odnose na medijaciju.

Iako u glavnim sudovima postoje biro za medijaciju koji su odgovorni za podnošenje zahteva za medijaciju, Turska nema sistem medijacije koji se pripisuje sudu. Medijatori nisu povezani sa sudovima; sudovi nemaju kontrolu nad medijatorima. Da bi podržali sistem medijacije i medijatore, neki sudovi imaju prostorije za medijaciju koje medijatori mogu besplatno koristiti. Međutim, ove

¹⁶⁰ Šef Odeljenja za medijaciju vodi spisak medijatora tj. registrovanih medijatora, koji žele da posreduju u skladu sa članom 18 / A Zakona o medijaciji, navodeći svoja područja stručnosti ako su dostupne, prema pravnoj komisiji prvostepenog suda u kojoj rade, i izveštava o ovim spiskovima nadležnih komisijama za medijaciju. Predsedništva komisija će ove spiskove poslati biroima za medijaciju u njihovim jurisdikcijama ili glavnom službenom uredu imenovanog građanskog suda za mir, gde nije osnovan biro za medijaciju

prostorijske za medijaciju su ograničene na velike gradove. Medijatori su slobodni da vode medijacije u svojim kancelarijama ili centrima za medijaciju.

Pokretanje po dobrovoljnom dogovoru

Medijacija je prvi put uvedena u turski pravni sistem na dobrovoljnoj osnovi stupanjem na snagu Zakona o medijaciji 2012. godine. Obim Zakona o medijaciji bio je ograničen na građanske sporove, uključujući i one sa stranim elementom, osim kada se radi o pitanjima koja nisu na raspolaganju strankama. Medijacija je definisana u Zakonu o medijaciji kao „dobrovoljni način rešavanja spora koji primenjuje sistematske tehnike, omogućavajući komunikacijski proces između strana i spajajući ih radi pregovora, postizanja razumevanja i stvaranja sopstvene nagodbe, sprovedenog uz pomoć nepristrasne i nezavisne treće osobe koja ima odgovarajuću obuku za tu ekspertizu.“ Prema članu 13 Zakona o medijaciji, stranke se mogu dogovoriti o korišćenju medijatora, pre podnošenja tužbe ili tokom parnice. Sud takođe može informisati i ohrabriti strane da koriste medijatora. Strane su takođe slobodne da podnesu zahtev za medijatora, da nastave, finaliziraju ili se odreknu postupka medijacije u bilo koje vreme, ne dovodeći u pitanje odredbe člana 18/A pomenutog zakona, koje uređuju medijaciju kao preduslov za podnošenje tužbe sudu. Strane imaju jednaka prava tokom podnošenja zahteva za medijaciju, kao i za vreme medijacije. Nijedna strana ne može biti isključena iz medijacije niti se njihovo pravo na govor može ograničiti u odnosu na druge stranke. Iako je prisustvo na sastancima za medijaciju obavezno u nekim slučajevima, sam postupak medijacije i dalje se zasniva na dobrovoljnosti.

8.6.3. Ponuda komercijalne medijacije: kako obezbediti kvalitetne usluge medijacije

Kvalitet obuka i usluga medijacije pod nadzorom je i šefa Odeljenja za medijacije. Model etike i pravila za medijatore i sistem medijacije uređuju etičke standarde za medijaciju. Odeljenje za medijaciju ima pravo da ukloni zapisnik o medijatoru koji je upisan u registar ako ne pokaže kvalifikacije potrebne za medijatora ili koji kasnije izgube takve kvalifikacije. Neki centri za ARS takođe imaju svoje kodekse ponašanja i postupke za podnošenje pritužbi za osiguranje kvaliteta medijacije.

Komercijalna medijacija nema specifično institucionalno okruženje kada je reč o zvaničnim nadležnim telima i spada u delokrug Odeljenja za medijaciju i Odbora za medijaciju, oba osnovana 2012. godine. Dok Odeljenje za medijaciju deluje u Odeljenju za pravne poslove pri Ministarstvu pravde, Odbor za medijaciju deluje u okviru Odeljenja za medijaciju.

Institucija za nadzor medijacije

Odbor za medijaciju odgovoran je za utvrđivanje pravila koja se tiču nadzora medijatora, kao i utvrđivanje osnovnih principa koji se tiču usluga medijacije i kodeksa ponašanja u medijaciji. Odeljenje za medijaciju pisanim putem upozorava medijatora za koga se potvrdi da nije ispunio obaveze propisane Zakonom o medijaciji i etičkim standardima. U slučaju nepoštovanja takvog upozorenja, Odeljenje za medijaciju će, ako je potrebno, tražiti od Odbora da ukloni ime medijatora iz registra nakon prihvatanja tužbe na rad medijatora.

Odeljenje za medijaciju, regulatorno telo za medijaciju, odgovorno je, između ostalog, za efikasno regulisanje aktivnosti medijacije, vršenje koordinacionih i sekretarskih usluga za institucije (kao što su ministarstvo, univerziteti, profesionalne organizacije i druge), nadgledanje praksi medijacije širom zemlje, vođenje registra medijatora i objavljivanje relevantnih statističkih podataka.

Glavne funkcije Odbora za medijaciju uključuju utvrđivanje etičkih standarda, nadgledanje medijatora i sprovođenje ispitivanja. Takođe je odgovoran za utvrđivanje osnovnih principa i standarda usluga medijacije, obuke za medijaciju i procene održane na kraju takve obuke, kao i usvajanje kodeksa ponašanja za medijatore i utvrđivanje pravila koja se tiču nadzora medijatora.

Registar medijacije

Centri za ARS (ARS– alternativno rešavanje sporova) su i sami po sebi različiti po veličini, u rasponu od manjih koji se sastoje od 3 medijatora, do većih institucija od 100 medijatora. Privredne komore u Istanbulu, Ankari, Izmiru, Bursi, Kaiseri osnovale su centre za medijaciju, a mnogi drugi se takođe pripremaju za otvaranje novih. Ostali pružaoci medijacija retko se specijalizuju za jednu vrstu sporova i pružaju širi spektar usluga. Za sada su medijatori u obavezi da ispunjavaju posebne uslove samo kada su voljni da se specijalizuju u radnim sporovima. Međutim, kako je objašnjeno u poglavlju 5.5.5, medijatori će takođe uskoro morati da prođu određenu obuku iz komercijalne medijacije ako budu voljni da se specijalizuju u ovoj vrsti sporova.

Inače, ne postoje posebne odredbe ili zakonski akti koji regulišu medijaciju u komercijalnim sporovima u korporativnom okruženju. Međutim, preko 60 udruženja za medijaciju i 75 privatnih ARS centara aktivno savetuju preduzeća u celoj zemlji o formiranju internih programa za rešavanje sporova.

Potrebna obuka za medijatore

Definicija medijatora je data u Zakonu o medijaciji. Prema članu 2 ovog zakona, pod medijatorom se podrazumevaju osobe koje vrše medijaciju i koja su upisane u Registar medijatora koji reguliše Ministarstvo pravde. Uslovi za registraciju uključuju da lice treba da ima tursko državljanstvo, pravni fakultet i najmanje pet godina pravne prakse, položen odgovarajući program obuke o medijaciji i uspešno završen test sposobnosti za medijatora koji sprovodi Ministarstvo pravde. Registar medijatora sadrži podatke i lične podatke medijatora, kao što su imena i prezimena, kontakt informacije i njihove oblasti prakse. Prema najnovijim statistikama ministarstva, od avgusta 2019. godine registrovano je 10 287 medijatora, dok je oko 40 000 advokata završilo 84 sata programa obuke za medijaciju i sada čekaju test sposobnosti da bi bili registrovani kao medijatori.¹⁶¹

U skladu sa članom 23 Zakona o medijaciji, obuku za medijaciju organizuje samo pravni fakultet na univerzitetu, s tim da na univerzitetu ima takav fakultet, turska Advokatska komora i turska

¹⁶¹ Ispit za medijaciju će se obaviti 24.11.2019. - <https://www.posta.com.tr/arabuluculuk-sinavi-24-kasimda-5-bin-arabulucu-alinacak-2190192>

Pravosudna akademija. Ova tela mora da dobiju licencu od Ministarstva pravde za držanje obuke. Većina ARS centara obavlja obuku za medijaciju sa pravnim fakultetima. Spisak tela za koji se izdaje takva licenca objavljuje se u elektronskom okruženju Ministarstva pravde.

Za razliku od medijatora u radnim sporovima, za sada završeni program obuke za medijaciju u trajanju od 84 sata je dovoljan da se aplicira za test sposobnosti i registruje kao medijator u komercijalnim sporovima. Međutim, dobijanje specijalnih sertifikata uskoro će postati preduslov i za medijaciju u komercijalnim sporovima. Početkom 2019. godine pri Odeljenju za medijaciju u Ministarstvu pravde osnovana je radna grupa za izradu nastavnog plana i sadržaja za specijalističke programe za dobijanje sertifikata za medijatore koji su spremni da posreduju u komercijalnim sporovima. Prvih pet oblasti specijalizacije za komercijalne sporove identifikovano je na sledeći način: osiguranje, korporacija, energetika, građevinarstvo i zdravstvo.

Tela za obuku se prate na nekoliko različitih načina. Prvo, tela za obuku dužna su da podnose godišnje izveštaje ¹⁶². Drugo, ministarstvo može da vrši kontrolu u bilo kom trenutku ¹⁶³. Treće, licencu koju izdaje Ministarstvo pravde organima za obuku može da poništi Odbor za medijaciju ¹⁶⁴. Osnova za otkazivanje licence uključuje slučajeve kada se utvrdi da telo za obuku nije u mogućnosti da pruži adekvatnu uslugu, bavi se falsifikovanjem ili ima kritične greške u sertifikatima izdatim za lica koja su učestvovala u obuci, kao i drugi razlozi navedeni u članu 27 Zakona o medijaciji.

Trajanje medijacije

Iako troškovi parničnog postupka nisu previsoki, prosečna dužina trajanja komercijalnog postupka u Turskoj iznosi 4-5 godina. Da ne bi stvorili slične probleme, trajanje komercijalne medijacije bilo je ograničeno. Obavezna medijacija u komercijalnim sporovima zaključuje se u roku od šest nedelja, međutim, ako postoje razlozi, taj se postupak može produžiti za najviše dve dodatne nedelje ¹⁶⁵.

Naknade za medijaciju

Budući da su strane u sporovima dužne da pokušaju medijaciju pre odlaska pred sud, odlučeno je da se osigura da značajni troškovi ne nastanu za stranke u slučaju da nisu uspele postići nagodbu. Stoga početnu dvočasovnu naknadu medijator uvek nadoknađuje iz Državnog trezora u skladu sa minimalnom tarifom za naknade za medijatore. Ako na kraju postupka medijacije sporazum ne može biti postignut ili se sastanak ne može održati zbog nedolaska stranaka, ili ako ne postignu sporazum tokom sastanaka koji su trajali manje od 2 sata, tada se naknada od dva sata plaća iz budžeta Ministarstva pravde u skladu sa prvim delom tarife. Ukoliko nije drugačije dogovoreno, u slučaju da strane ne postignu sporazum zbog sastanaka koji su trajali više od 2 sata, naknadu za

¹⁶² Republika Turska, Zakon o medijaciji u građanskim sporovima (uključujući krivične stvari), Službeni list, 07.06.2012, br. 6325, član 26.

¹⁶³ Republika Turska, Propis o primeni medijacije tokom pravnih sporova, Službeni list, 26.01.2013, br. 30439, čl. 47-50.

¹⁶⁴ Republika Turska, Zakon o medijaciji u građanskim sporovima (uključujući krivične stvari), Službeni list, 07.06.2012, br. 6325, član 27.

¹⁶⁵ Republika Turska, Zakonik o komercijalnim poslovima, Službeni list, br. 6102, član 5A (2)).

vreme veće od 2 sata stranke plaćaju podjednako, u skladu sa prvim delom tarifa koja se odnosi na predmet spora. Naknada za medijaciju koju plaćaju stranke i koja se plaća iz budžeta Ministarstva pravde smatraće se sudskim troškom. Međutim, ako se stranke odluče da nastave sa sudskim postupkom nakon neuspele medijacije, naknada za medijaciju koju plaća država uključuje se u troškove postupka i nadoknađuju ih stranke.

Postoje i druga pitanja koja se tiču naknade medijatora. Prvo, pošto nema monetarnog ograničenja za bilo koju vrstu komercijalnih sporova, iznos potraživanja može biti manji od minimalne naknade medijatora prema minimalnoj tarifi naknade za medijatore. Drugo, ako strane uspeju da postignu nagodbu, minimalna naknada medijatora zasniva se na određenom procentu u skladu sa stopom nagodbe na osnovu tarife. Dakle, medijatori imaju interes u odnosu na iznos nagodbe, što očigledno predstavlja rizik od sukoba interesa koji nastaju između medijatora i spornih strana. To može potencijalno da nanese štetu kredibilitnosti i neutralnosti medijatora. U junu 2019. godine Deveti apelacioni sud doneo je odluku broj 2019/694E, 2019/13040, pa je poništen jedan sporazum o nagodbi koji je sklopljen dobrovoljnom medijacijom, pozivajući se na mnoge etičke probleme, uključujući naknadu medijatora.

Izvršnost nagodbe o medijaciji

Ako strane dođu do sporazuma kao rezultat medijacije, strane i posrednik moraju potpisati dokument koji odražava taj sporazum. Da bi sporazum bio izvršan, strane moraju da podnesu zahtev Građanskom sudu mira da bi dobile odluku o izvršnosti. Zatim, sporazum o medijaciji može se izvršiti kao sudska odluka. Međutim, ako stranke i advokati potpišu sporazum, sporazum postaje izvršni dokument i nema potrebe za naknadnim odobrenjem suda. Štaviše, Turska je takođe potpisala Singapursku konvenciju o medijaciji i otvorila vrata za sprovođenje međunarodnih nagodbi o medijaciji, što je podložno, naravno, ratifikaciji konvencije.

8.6.4. Relevantni sudski slučajevi/sudska praksa i uspesi postignuti u polju komercijalne medijacije

Počevši sa donošenjem Zakona o medijaciji, Odeljenje za medijaciju pod okriljem Ministarstva pravde ulaže sve napore da upozna naciju sa medijacijom kako bi se osigurala njena uspešna primena u praksi. Ovi napori uključuju implementaciju nekoliko projekata međunarodne saradnje širom zemlje. Jedan od takvih projekata, nazvan Razvoj prakse medijacije u građanskim sporovima u Turskoj, sufinansirala je Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju (SIDA) i Republika Turska, a sproveo Savet Evrope. Svrha trogodišnjeg projekta koji se sprovodi tokom perioda 2015 - 2017. godina bila je da se poboljša efikasnost pravde smanjujući troškove i vreme potrebno za rešavanje građanskih sporova efikasnom primenom prakse medijacije. Ovo je uključivalo pokretanje zakonodavnih promena, uspostavljanje sudskih centara za medijaciju, obuke o medijaciji i kampanje za podizanje svesti.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Razvoj prakse u medijaciji u građanskim sporovima u Turskoj, rezultati projekta [https://www.coe.int/en/web/ankara/developing-mediation-practices-in-civil-disputes-in-turkey#%2210277865%22:\[2\]](https://www.coe.int/en/web/ankara/developing-mediation-practices-in-civil-disputes-in-turkey#%2210277865%22:[2])

Još jedan međunarodni projekat o komercijalnoj medijaciji sproveo je 2015. godine Ministarstvo pravde, a finansirala ga je britanska ambasada. Njegov je cilj bio povećati svest javnosti i poboljšati primenu Zakona o medijaciji za rešavanje sporova koji nastaju među trgovcima na Istanbulskom grand bazaru. Sa preko 550 godina istorije, Grand Bazar je i dalje jedan od komercijalnih centara u Turskoj, koji privlači veliki broj posetilaca, oko 90 miliona svake godine. Prema izveštaju iz 2013. o problemima vezanim za Bazar koji je pripremila Istanbulska privredna komora (ICOC), tradicionalno su zanatlije spremne da sporove rešavaju na ljubazan način, a kultura Bazara najprikladnije je okruženje za izbor medijacije kao alternativnog rešenja. Projektovana komercijalna medijacija pomogla je trgovcima (preko 3500 prodavnica registrovano je na Grand Bazaru) da razreše svoje sporove medijacijom, a javnost je obaveštena o ovom novom procesu rešavanja spora.

Odeljenje za medijaciju se takođe uspešno zalagalo za obaveznu medijaciju u radnim sporovima svojim kampanjama o podizanju svesti, međunarodnim konferencijama, događajima povodom zagovaranja medijacije i, na kraju, naprednim obukama za veštine medijacije u poslednjih nekoliko godina, fokusirajući se ne samo na pravnu zajednicu, već i na uključivanje šire javnosti i poslovne zajednice u proces medijacije.

Nakon uspešne primene obavezne medijacije u radnim sporovima, godinu dana kasnije, medijacija je postala uslov koji prethodi podnošenju tužbe u određenim vrstama komercijalnih sporova, kao što je gore pomenuto. Tokom perioda 2018 - 2019. godine, velika količina obaveznih zahteva u radnim sporovima pomogla je medijatorima da steknu praktično iskustvo, pošto su se sporovi i pravnici upoznali sa sistemom medijacije. To je bila jedna od glavnih prednosti obaveznog postupka komercijalne medijacije, jer sada strane prisustvuju medijaciji i poznaju njegove prednosti, poput uštede troškova i vremena.

Štaviše, u komercijalnim sporovima postupak medijacije je i dalje besplatan jer, u slučaju da strane ne postignu nagodbu u medijaciji, naknade za najviše dva sata pokriva Ministarstvo pravde. Neki poreski podsticaji daju se i u odnosu na sporazume o nagodbi za medijaciju. Ovo su činjenice koje ohrabruju stranke da koriste medijaciju i dopunjuju uspešne komercijalne medijacije u Turskoj.

8.6.5. Ključna dostignuća i statistički podaci o komercijalnoj medijaciji

Čak i pre uvođenja obavezne medijacije u radnim sporovima početkom 2018. godine, 85 posto svih posredovanih parničnih sporova su bili radni sporovi, sa stopom uspešnosti koja je iznosila otprilike 93 posto. Iako se ukazuje da medijacija u komercijalnim sporovima nije bila popularna, uspeh medijacije u radnim sporovima otvorio je put budućem razvoju. Visoke stope rešavanja radnih sporova posredstvom medijacije između 2013. i 2017. godine ohrabrile su tursku vladu da uvede obaveznu medijaciju. Od januara 2018. do avgusta 2019. godine oko 440 238 slučajeva radnih sporova rešeno je medijacijom. Stopa nagodbe iznosi 63 posto, a broj pokrenutih slučajeva medijacije bio je 127 845. Obavezna medijacija u radnim sporovima donela je značajan napredak, posebno u vezi sa brojem predmeta na sudovima: broj slučajeva se ove godine smanjio za 70 posto

u odnosu na poslednjih nekoliko godina. Poslednje izmene Zakona o sudovima o radnim odnosima znatno su povećale potražnju za obukom za medijacijom. Medijatori su posebno voljni da steknu više praktičnih veština kako bi odgovorili na veliki broj zahteva stranaka.

Uspeh obavezne medijacije u radnim sporovima uticao je na njeno širenje na komercijalne sporove početkom 2019. godine. Između januara i avgusta 2019. godine, obavezna medijacija pokrenuta je u 88 876 komercijalnih sporova, od kojih je 37 073 bilo završeno nagodbom. Iako je u vreme kada su zabeleženi statistički podaci medijacija u nekim slučajevima još uvek trajala, stopa uspeha onih koji su već zatvoreni bila je 57 procenata, ostavljajući je 43 odsto završenih medijacija bez nagodbe.

Tokom 2018 - 2019. godine, dobrovoljno korišćenje procesa medijacije takođe se utrostručilo u odnosu na 2013 - 2017. Neočekivano visoke stope nagodbe navedene u gornjem tekstu su takođe stvorile pomak u percepciji prema medijaciji. Naročito to važi za advokate koji se u početku nisu zalagali za medijaciju, međutim, sada pohađaju programe obuke o medijaciji ili programe zagovaranja medijacije kako bi postali deo sistema. Prema statistikama Advokatske komore Turske, u Turskoj ima 116 779 registrovanih advokata, dok je otprilike 10 procenata registrovano kao medijatori, a 40 procenata u postupku registracije medijatora. Nakon ovih dešavanja, Sindikat turske Advokatske komore i nekoliko advokatskih udruženja takođe su započeli sa organizacijom događaja na temu medijacije. Uspešna primena obaveznog prvog sastanka povodom medijacije u radnim i privrednim sporovima ohrabrila je dalji razvoj - zakonodavstvo koje bi trebalo da uvede obaveznu medijaciju u porodičnim sporovima i potrošačkim sporovima od 2020. godine, nalazi se u parlamentu.

8.6.6. Naučene lekcije i preporuke

Uprkos početnom otporu zainteresovanih strana, turski zakon o medijaciji koji se zasniva na obaveznom prvom sastanku o medijaciji pokazao se uspešnim. U tom kontekstu, turski Zakon o medijaciji iz 2012. uspeo je u podizanju svesti o medijaciji, i upotreba medijacije se u Turskoj poslednjih godina neprestano povećavala. Uprkos snažnom otporu anti-kampanja advokatske komore i sindikata u poslednjih deset godina, današnje visoke stope nagodbe pokazuju da je javnost veoma zainteresovana za rešavanje sporova na vreme, i na ekonomičan i prijateljski način. Ovi događaji jasno pokazuju da medijacija kao alternativno rešavanje spora nije avantura ili kratkoročna obaveza kao što je na početku mislila pravna zajednica. Upravo suprotno, biće deo pravnog sistema još dugo godina.

Potrebno je uvesti naknadu advokata za prisustvovanje sastanku povodom medijacije. Neki advokati i dalje pokazuju otpor¹⁶⁷ prema obaveznoj praksi jer ne dovode svoje klijente na sastanke za medijaciju, ne pripremaju se za pregovore, automatski odbacuju bilo koju vrstu pregovora o nagodbi, vide obaveznu medijaciju samo kao proceduralni korak i ne obaveštavaju svoje klijente o

¹⁶⁷ Npr. sve je više blogova za advokate na temu kako koristiti proces medijacije: <https://www.hukukihaber.net/arabuluculuk-sistemi-nasil-suistimal-edilir-i-makale,6474.html>

procesu medijacije. Otpor advokata zasnovan je uglavnom na ekonomskim problemima. Da bi se rešili ovi problemi, advokatska minimalna tarifa za naknadu uključuje i advokatsku naknadu za prisustvovanje sastancima za medijaciju. Kao što je napomenuto, sve više advokata je sada spremno da i sami postanu medijatori, ili barem pohađaju obuku za zagovaranje medijacije. Međutim, problem i dalje postoji.

Potrebno je više obuka za medijatore da bi povećali kvalitet usluge. Međutim, sa širokom upotrebom medijacije na nacionalnom nivou, zaštita potrošača i pitanja kvaliteta izašli su u prvi plan. Nakon sastanka sa krajnjim korisnicima i ocenjivanja nekih u vezi sa postupkom medijacije, Odeljenje za medijaciju je 20. januara 2019. objavilo zapisnik o proceni. Zapisnik je bio usmeren na prvih mesec dana obavezne medijacije primenjen na komercijalne sporove. U izveštaju se navodi da je broj zahteva za medijaciju povećan, međutim, takođe se ukazuje da u slučajevima gde stranke nisu postigle nagodbu medijatori su održali prve sastanke između stranaka bez prethodne pripreme, i nisu bili u stanju da pravilno upravljaju pregovaračkim procesom, takođe nisu dali konačni predlog nagodbe i nisu bili u mogućnosti da efikasno iskoriste 6 + 2 nedelje. Broj žalbi značajno se povećao Ministarstvu pravde nakon primene obavezne medijacije.

Potrebni su minimalni standardi i nadzor za institute i trenere za obuku medijacije. Za pravnike, jedno od glavnih obeshrabrenja u upućivanju sporova na medijaciju je takođe percipirani nizak kvalitet i dostupnost usluga, jer se kvalifikovani stručnjaci za medijaciju vide kao kritični faktor uspeha medijacije. Iako postoji zahtev za polaganje ispita da bi bio registrovan kao medijator, ne postoje takvi uslovi za trenere koji pružaju trening za medijaciju. Budući da je potražnja za obukom velika, programi sertifikata za medijaciju nastavljaju se bez ikakve kontrole kvaliteta nad Univerzitetima ili trenerima. Štaviše, u poslednjih nekoliko godina pravni okvir se brzo menjao. Iako su medijatori dužni da prođu dodatnu obuku do osam sati u tri godine kako bi održali ove promene, u praksi to nije dovoljno. Iako je šef Odeljenja za medijaciju pri Ministarstvu pravde uspostavio osnovna pravila i standarde za obuku o medijaciji, posebno za nastavni plan i program i materijale sa posebnim pravnim okvirom,¹⁶⁸ potreban je jedinstveni sistem ocenjivanja i akreditacije u celoj Turskoj kako bi se osigurao kvalitet obuke za medijaciju za pravne stručnjake, kao i za povećanje kapaciteta medijatora i kvalitet usluga medijacije, a u cilju unapređenja pristupa pravdi.

Postepeno uvođenje obavezne medijacije tokom vremena bilo bi korisno za povećanje kvaliteta usluga medijacije. Opseg obavezne medijacije izuzetno je proširen, što je stvorilo neke debate i izazove u praksi. Proširenje je značilo da su mnogi složeni komercijalni sporovi takođe postali predmet obavezne medijacije. Iako je obavezna medijacija u radnim sporovima, uvedena početkom 2018. godine, pomogla medijatorima da steknu više iskustva, značajan deo medijatora još uvek nema specijalnu ekspertizu za vođenje medijacija u ovim složenim komercijalnim slučajevima. Ako medijatorima nedostaju potrebna znanja i veštine upravljanja procesima, oni nisu u mogućnosti da pravilno obavljaju svoju dužnost i, prema tome, obavezna medijacija nije tako efikasna kao što je to promovisano. Međutim, ovo bi se pitanje moglo rešiti nakon što dodatna

¹⁶⁸ Osam sati programa za dobijanje sertifikata za medijaciju, priprema se u okviru EU projekta, dostupno na <http://www.adb.adalet.gov.tr/arabuluculukatilimcielkitabi.pdf>

obuka o komercijalnoj medijaciji postane obavezan zahtev za medijatore koji su voljni da posreduju u komercijalnim sporovima.

Treba da bude jasno koje vrste spora spadaju pod obavezan pokušaj medijacije. Kada je zakon stupio na snagu 2019. godine, zahtev je bio ograničen na komercijalne slučajeve. Međutim, stranke i pravnici nisu bili sigurni koja vrsta komercijalnog slučaja je deo obavezne medijacije. Neke posebne vrste slučajeva, poput tužbe za negativnu deklarativnu presudu, postale su osnova za takvu neizvesnost. Rasprava o tome da li ovi slučajevi spadaju u domet obavezne medijacije i dalje traje jer su čak i sudske odluke u vezi s tim pitanjem kontradiktorne. Na primer, u odluci Četrnaestog okružnog upravnog suda u Istanbulu s brojem 2019/521-2019/423 od 21. marta 2019. navedeno je da tužba zbog negativne deklarativne presude nije deo režima obavezne komercijalne medijacije, dok je odluka Okružnog upravnog suda u Istanbulu broj 2019/1734-2019/1521 od 28. juna 2019. navela drugačije.

Potrebno je omogućiti izmene i dopune nakon nekoliko godina testiranja Zakona o medijaciji. Na kraju, tursko tržište medijacije razvija se brzo, istovremeno stvarajući svoj model i praksu. Međutim, da bi ste postali globalni igrač, poštovanje međunarodnih standarda takođe je ključ za uspeh medijacije u dužem roku. Iako je Turska potpisala Singapursku konvenciju o medijaciji 7. avgusta 2019. godine, a svi pružaoci usluga medijacije i obuke o medijaciji imaju lokalno iskustvo, iskustvo u prekograničnoj medijaciji i dalje je ograničeno. Prateći ova dešavanja, povećanje kvaliteta medijatora, etika medijacije, praćenje i vrednovanje trenutnih praksi medijacije, povećanje saradnje sa međunarodnim organizacijama, usvajanje zakona i propisa o medijaciji, razvijanje prekograničnih praksi, sledeći su koraci za budućnost medijacije. Turska je uvela veliki broj prilično specifičnih odredbi kojima se omogućuje uspešna medijacija u komercijalnim sporovima. Kao što je objašnjeno, još uvek je potrebno rešiti određena pitanja, posebno koja se tiču kvaliteta i obračuna naknade plaćene za medijaciju. Reagujući na ove probleme, Odeljenje za medijaciju najavilo je donošenje novog Zakona o medijaciji, koji će zameniti trenutni Zakon o medijaciji (br. 6325).

8.7. Zemlje Zapadnog Balkana

8.7.1. Pregled pravnih okvira medijacije u zemljama Zapadnog Balkana

Bosna i Hercegovina. Opšta svrha medijacije, kako je opisano u članu Zakona o postupku medijacije (OG Bosna i Hercegovina, br. 76/04), je zaključivanje spora uz obostrani dogovor strana. Zakon stoga naglašava cilj koji je orijentisan prema korisnicima (da se spor reši na miran način) i cilj orijentisan ka sudu (da poveća broj nagodbi). Član 3 Kodeksa etike medijatora definiše dalje ciljeve medijacije, a to su razvoj i unapređenje poverenja u medijaciju. Ciljevi medijacije navedeni su i u Strategiji reforme sektora pravde 2014–2018, pod odeljkom 1.2.3, kako poboljšati ADR.

Hrvatska. Svrha hrvatskog Zakona o medijaciji, koja je u skladu sa Direktivom, uglavnom je olakšavanje pristupa medijaciji kao odgovarajući postupak rešavanja spora. Zakonodavstvo mora osigurati maksimalnu raspoloživost za medijaciju, ali i održavati snažnu uravnoteženu vezu sa sudskim postupkom. Najvažnije je da se benefiti ove alternativne procedure u praksi mogu postići samo podsticanjem korišćenja medijacije, obukom medijatora, otkrivanjem svih informacija o medijaciji,¹⁶⁹ medijatorima i institucijama za medijaciju i njihovim stavljanjem na raspolaganje svih vrsta medijacija.¹⁷⁰ Kako je priznato u Direktivi, sudovi i stranke imaju koristi od medijacije u stvarima koja se tiču rezultata pobjednika/gubitnika za stranke, ukupnih troškova i vremena provedenog u sudskim postupcima, smanjenja broja sudskih postupaka i time većeg poverenja u pravosudni sistem i njegove postupke.¹⁷¹

Severna Makedonija. Opšta svrha medijacije, kako je opisano u članu 2 Zakona o medijaciji, jeste zaključivanje spora sa obostrano prihvatljivim rešenjem za strane. Zakon stoga naglašava da je cilj orijentisan prema korisnicima (da se spor reši na miran način) i cilj orijentisan ka sudu (da poveća broj nagodbi). Konkretniji ciljevi, kako su navedeni u priloženim odgovorima na upitnik, trebalo bi da budu postavljeni u relevantnim dokumentima, ali nije jasno da li se svi razrađeni ciljevi i koristi nalaze u tim dokumentima, jer nisu bili priloženi upitniku.

Crna Gora. Ciljevi i koristi medijacije definisani su vladinim propisom, strategijama i akcionim planovima i profesionalnim kodeksima. Ciljevi orijentisani na sud i korisnike su definisani i uključuju, između ostalog, povećani pristup pravdi, smanjenje nerešenih slučajeva na sudu, uštedu vremena i novca za sporove, poboljšanu komunikaciju između strana, itd. Zakon o medijaciji implicitno definiše cilj medijacije u članu 11 stav 1. Glavne institucije za medijaciju su Ministarstvo pravde i Centar za posredovanje¹⁷² koji je osnovala Vlada, a uglavnom se finansira iz državnog budžeta.

¹⁶⁹ Zakon o mirenju, član 2

¹⁷⁰ Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske, <https://pravosudje.gov.hr>, pristup na dan 23.1.2015.

¹⁷¹ Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske – webpage „mirenje“, <https://pravosudje.gov.hr/mirenje-15925/15925>

¹⁷² <https://www.posredovanje.me/me/o-nama>

Crna Gora je u septembru 2019. predložila Program razvoja alternativnog rešavanja sporova za period 2019-2021,¹⁷³ u kojem se nalazi veliki broj dobrih rešenja. Ova zemlja je potpisala Singapursku konvenciju o medijaciji.

Slovenija. Opšti cilj Zakona o alternativnom rešavanju sporova u sudskim stvarima¹⁷⁴ i Zakona o medijaciji¹⁷⁵ je podsticanje upotrebe medijacije. Zakon o ARS-u u sudskim stvarima to čini tako što nameće obavezu svim sudovima prvog i drugog stepena da ponude medijaciju u građanskim, privrednim, porodičnim i radnim sporovima. Nametanjem obaveznog dizajna programa medijacije pridružene sudu, zakonodavac je omogućio širi pristup alternativnom rešavanju sporova. Štaviše, medijacija i presuđivanje stoje podjednako. Uravnotežen odnos između medijacije i parničnog postupka je stoga osiguran na način da je medijacija u principu još uvek dobrovoljna za stranke; međutim, sudovi i sudije moraju razmotriti medijaciju u svakom slučaju, tj. da li je podobna za medijaciju. Pored glavnih ciljeva (širi pristup ARS-u, jednakost medijacije i presuđivanja i usklađivanje sa politikom EU), Zakon o medijaciji navodi i neke jasne koristi od primene alternativnih rešenja sporova. Finansijske koristi, koje utiču i na sudove i na stranke, su znatne. U određenim vrstama sporova stranama se, na primer, nudi besplatna medijacija (radni, porodični sporovi). Što se tiče vremena provedenog na sudu, pružanje alternativnih postupaka smanjuje broj predmeta što opet pomaže sudovima u njihovom finansijskom planu i daje bolju percepciju javnosti o efikasnosti suda.

8.7.2. Broj medijacija kao rezultat postojećeg glavnog modela medijacije (dobrovoljna, neformalna, potpuno obavezna ili sudska medijacija)

Bosna i Hercegovina. Medijacija u Bosni i Hercegovini je dobrovoljan proces. Nije dozvoljena nikakva meko-obavezna medijacija u kojoj bi stranke zadržale pravo na odustajanje od medijacije niti potpuno obavezna medijacija u odabranim slučajevima. Strane se mogu dogovoriti da će svoj spor uputiti pre ili tokom sudske spora do zaključenja glavnog pretresa. To sprečava sudove koji imaju apelacionu nadležnost da pozivaju ili upućuju sporne strane na medijaciju.

Zbog odabranog modela medijacije vezanog za sud, potražnja za medijacijom u Bosni i Hercegovini je vrlo mala. U 2013. godini sudovi su uputili na medijaciju samo 15 slučajeva. Odabrani model dobrovoljne medijacije vezan za sud, u kombinaciji s rizikom povećanja troškova parničnog postupka, jer stranke u parnici moraju da plate naknade medijatora, sprečavaju bilo kakvo značajno povećanje zahteva za medijaciju.

Hrvatska. Do septembra 2019. ovakav postupak uvek je mogao da predloži sudija ili advokat, a takođe i jedna strana drugoj ili da to bude u obliku zajedničkog predloga obe strane za sporazumno poravnanje. Početak medijacije stoga zavisi od pristanka strana, mada Zakon o mirenju nameće

¹⁷³ <http://www.posredovanje.me/me/publikacije/strateska-dokumenta/file/146-program-razvoja-alternativnog-rjesavanja-sporova-2019-2021?tmpl=component>

¹⁷⁴ Zakon o alternativnom rešavanju sudskih sporova (Zakon o alternativnom rešavanju sodnih sporov)

¹⁷⁵ Zakon o medijaciji u građanskim i privrednim stvarima (Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah)

odredbu koja se odnosi na početak medijacije za posebne vrste sporova za koje je medijacija obavezna. Međutim, ako takvog slučaja nema, medijacija se i dalje smatra dobrovoljnom i Zakon ne predviđa posledice ili sankcije za stranke koje odbiju upućivanje na medijaciju. Do septembra 2019, medijaciju je uvek mogao predložiti sudija ili advokat, ili je mogla predložiti jedna stranka drugoj, ili su obe stranke mogle predložiti ovakvo mirno rešavanje spora. Prema tome, početak medijacije je zavisio od saglasnosti stranaka, iako se Zakonom o mirenju propisuje pokretanje medijacije za određene vrste sporova. Stoga, budući da je medijacija bila u potpunosti dobrovoljna, a zakonskim okvirom nisu bile propisane sankcije ili posledice za stranke koje odbiju upućivanje na medijaciju,¹⁷⁶ do danas nije zabaležen veliki broj medijacija/mirenja.

Ipak, važno je napomenuti da 1. septembra 2019. došlo do značajnih promena usvajanjem izmena Zakona o parničnom postupku¹⁷⁷. Zakon o parničnom postupku¹⁷⁸ od 1. septembra 2019. propisuje da sud može, uvažavajući sve okolnosti, a posebno interese stranaka i trećih osoba vezanih uz stranke, te trajnost njihovih odnosa i upućenost jednih na druge, na ročištu ili izvan ročišta rešenjem uputiti stranke da u roku od osam dana pokrenu postupak mirenja ili rešenjem strankama predložiti rešavanje spora u postupku mirenja. Ovo rešenje može se doneti tokom celog parničnog postupka. Takođe treba pomenuti sankcije/reperkusi koje propisuje zakon ukoliko se ne postupi po tom rešenju. Stranka koja je upućena na postupak medijacije/mirenja, a ne pristupi sastanku radi pokušaja medijacije/mirenja, gubi pravo na naknadu daljih troškova postupka pred sudom prvog stepena.

Štaviše, u određenim slučajevima upućivanje spora na medijaciju od strane suda je obavezno. Naime, kada su obe stranke deoničarska društva ili pravna lica čiji je većinski vlasnik Republika Hrvatska ili jedinica lokalne i regionalne samouprave, sud, po prijemu odgovora na tužbu, upućuje stranke da u roku od osam dana pokrenu postupak mirenja.¹⁷⁹

Pored toga, lice koje namerava da podnese tužbu protiv Republike Hrvatske dužno je da se pre podnošenja tužbe obrati državnom tužilaštvu sa stvarnom i mesnom nadležnošću za zastupanje na sudu pred kojim namerava da podnese tužbu, i zahteva mirno rešavanje spora¹⁸⁰, osim u slučajevima u kojima je posebnim propisima određen rok za podnošenje tužbe, ili kada je zakonom propisan poseban postupak medijacije. Važno je navesti da se isto primenjuje na situacije u kojima Republika Srbija namerava da tuži fizičko ili pravno lice sa prebivalištem/sedištem u Hrvatskoj.¹⁸¹ U zahtevu za mirno rešavanje spora moraju se navesti sve informacije koje su i inače propisane za standardne zahteve sudu. Nagodba koja se tako dogovori ima snagu izvršne isprave *ispo lege* (po

¹⁷⁶ Član 6 hrvatskog Zakona o mirenju

¹⁷⁷ Član 186(d) Zakona o parničnom postupku (Narodne novine br. 53/91, 91/92, 112/99, 129/00, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 25/13, 89/14 i 70/19)). Zakon o izmenama Zakona o parničnom postupku Hrvatske stupio je na snagu 1. septembra 2019. i uveo najznačajnije reforme odredaba koje uređuju parnični postupak od reforme iz 2013.

¹⁷⁸ Član 186(d) Zakona o parničnom postupku (Narodne novine Nos 53/91, 91/92, 112/99, 129/00, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 25/13, 89/14 i 70/19)). Zakon o izmenama Zakona o parničnom postupku Hrvatske stupio je na snagu 1. septembra 2019. i uveo najznačajnije reforme odredaba koje uređuju parnični postupak od reforme iz 2013.

¹⁷⁹ Član 186(d)(7) Zakona o parničnom postupku (izmenjen 2019)

¹⁸⁰ Član 186(a) Zakona o parničnom postupku (izmenjen 2019)

¹⁸¹ Član 186(a)(8) Zakona o parničnom postupku (izmenjen 2019)

zakonu, bez potrebe za drugim formalnostima, osim potpisa i pečata nadležnog tužilaštva i ovlašćenog lica, na jednoj strani, i potpisa druge strane – overenim ukoliko sama stranka preuzima neke obaveze). Sud odbacuje tužbu protiv Republike Hrvatske koja je podneta pre donošenja odluke o zahtevu za mirno rešavanje spora, tj. pre isteka roka od 3 meseca. Još jedna bitna odredba zakona je to što nakon podnošenja zahteva za mirno rešavanje spora, stranke mogu zahtevati od suda da izvede dokaze koje one smatraju neophodnim za utvrđivanje činjeničnog stanja i zauzimanje stava o osnovanosti, od čega može zavisiti mirno rešavanje spora.

Konačno, nakon pokretanja postupka po redovnom pravnom leku u parničnom postupku, stranke mogu zajednički da podnesu predlog za rešavanje spora postupkom mirenja sudiji miritelju apelacionog suda nadležnog za odlučivanje o konkretnom pravnom leku.

Generalno govoreći, stranke u parničnom postupku mogu da rešavaju spor medijacijom u jednom od vansudskih cenatra za medijaciju (npr. Hrvatska udruga za mirenje) ili kod sudije-izmiritelja/sudskog izmiritelja.

Severna Makedonija. Medijacija u Severnoj Makedoniji je dobrovoljni proces. Nije dozvoljena ni meko-obavezna medijacija u kojoj parnične stranke ne bi zadržale pravo na odustajanje od medijacije niti potpuna obavezna medijacija u odabranim slučajevima, mada Zakon o medijaciji predviđa mogućnost obaveznog prethodnog dostavljanja zahteva za medijaciju ako je zakonom tako propisano. Strane se mogu dogovoriti da će svoj spor uputiti pre ili tokom parnice do zaključenja glavnog pretresa pred sudovima prvog stepena. To sprečava sudove koji imaju apelacionu nadležnost da pozivaju ili upućuju sporne stranke na medijaciju

Zbog odabranog modela medijacije vezanog za sud, potražnja za medijacijom u Severnoj Makedoniji je vrlo mala. U periodu od 2010. do aprila 2014. godine ukupno je rešeno samo 38 sporova. Odabrani dobrovoljni model medijacije povezan sa sudom u kombinaciji s rizikom od povećanja troškova parničnog postupka, jer parnične strane moraju da plate naknadu medijatora nakon medijacije, sprečava značajno povećanje medijacije.

Crna Gora. Medijacija je dobrovoljan proces u Crnoj Gori. Stranke se mogu dogovoriti da spor upute na medijaciju i pre i tokom parničnog postupka, u bilo kojoj njegovoj fazi. Prema tome, moguće je sprovesti medijaciju tokom žalbenog postupka.

Sud je dužan da stranke uputi na sastanak sa medijatorom koji će se održati pre zakazivanja pripremnog ročišta ili prvog ročišta za glavnu raspravu u sledećim slučajevima¹⁸²:

- 1) kada je to predviđeno posebnim zakonom;
- 2) kad oceni da je to u najboljem interesu deteta o čijim pravima i interesima odlučuje;

¹⁸² Član 27a (Upućivanje na posredovanje) Zakona o posredovanju („Službeni list RCG", br. 30/2005, 29/2012, 18/2019), Pogledati: <https://www.posredovanje.me/me/normativni-okvir>

3) kada je započela parnica u imovinsko-pravnim sporovima u kojima se zahteva ispunjenje obaveze na činidbu, i to u:

- sporovima u kojima je tužena Crna Gora,
- sporovima male vrednosti,
- privrednim sporovima,
- sporovima u kojima se na jednoj strani pojavljuje više od pet stranaka,
- sporovima za podelu imovine bračnih drugova.

Posrednika određuje Centar za posredovanje, po redosledu sa spiska posrednika. Ipak, upućivanje na sastanak sa posrednikom ne sprečava zakazivanje pripremnog ročišta ili prvog ročišta za glavnu raspravu. Sud neće uputiti stranke na sastanak sa medijatorom u slučaju kad stranke dostave dokaz da su pokušale da spor reše posredovanjem ili drugim mirnim načinom pre pokretanja sudskog postupka.

Vlada Crne Gore je u decembru 2019. predložila Skupštini uvođenje obaveze prisustva prvom sastanku sa medijatorom, pre podnošenja tužbe, kod nekoliko vrsta sporova, uključujući privredne sporove i one u kojima učestvuje država i lokalna samouprava. Međutim, još se ne zna kada i kako će Skupština usvojiti ove odredbe.

S obzirom na model medijacije pridružene sudu, koji je povezan sa obaveznim upućivanjem na informativnu sesiju medijacije u određenim slučajevima, tražnja za medijacijom u Crnoj Gori je na relativno visokom nivou. U periodu između 2010. i 2013. došlo je do postepenog povećanja broja sprovedenih postupaka medijacije. Tokom 2014. godine, ukupno je 1 722 spora upućeno na medijaciju u nacionalnom Centru za posredovanje. Čini se da model dobrovoljne i sudu pridružene medijacije, u kombinaciji sa rizikom od većih troškova parnice, jer stranke u parničnom postupku moraju platiti naknadu za rad medijatora nakon podnošenja zahteva, sprečava stranke u sporu da u značajnijoj meri odaberu medijaciju za njegovo rešavanje.

Slovenija. Slovenija nema obavezan oblik medijacije. Međutim, pravni okvir ostavlja dovoljno prostora za ovakvo tumačenje. Slovenačka pravna teorija već je izrazila povoljno mišljenje o obaveznom preliminarom postupku. U članu 19 Zakona o alternativnom rešavanju sporova u sudskim stvarima nameće se sledeće: „Kad je to prikladno, s obzirom na okolnosti slučaja i na osnovu konsultacija sa strankama koje učestvuju na informativnom ročištu, sud može doneti odluku da obustavi postupak ne duže od tri meseca i uputi strane na medijaciju koju je sud obezbedio u okviru programa iz člana 4 ovog zakona“. To se ne može objasniti kao obaveza sklapanja sporazuma. Čak i naziv ovog člana jasno navodi obavezno upućivanje na medijaciju. Prema tome, obaveza se odnosi samo na sudski postupak upućivanja i na saradnju strana. Strane imaju priliku da ospore odluku sudija. U slučaju da se bilo koja strana žali, sud mora da poništi svoju odluku.

Slovenački zakoni nameću neke druge obavezne karakteristike. Jedno od njih je i ročište za nagodbu na kojem sudija obaveštava stranke o mogućnosti korišćenja ARS-a. Sudija nije u obavezi da uradi tako samo ako smatra da bi takav pristup bio neprikladan za određeni slučaj. Drugi takav primer je dužnost države, kada učestvuje u sporu, da prvo pokuša medijaciju. Ako Državno

tužilaštvo smatra da medijacija ne bi bila odgovarajuća opcija za rešavanje određenog spora, tada se pitanje mora proslediti Vladi Republike Slovenije.

8.7.3. Prednosti i slabosti postojećeg regulatornog okvira

Bosna i Hercegovina. Treba istaći sledeće **prednosti** regulatornog okvira za medijaciju povezanu sa sudom:

- dozvoljeni su i modeli medijacije pridruženi sudu i povezani sa sudom;
- sudovi imaju ovlašćenje da pozivaju parnične stranke da razmotre medijaciju;
- parnične stranke mogu zatražiti medijaciju u bilo koje vreme tokom sudskog postupka;
- neki podsticaji za medijaciju, nakon što se slučaj registruje kod suda, uključuju se u regulatorni okvir;
- zakon predviđa diskreciono pravo sudova da odrede obustavu parničnog postupka u određenom periodu kako bi se stranama omogućilo da svoj spor proslede privatnom pružaocu medijacije;
- definisano je trajanje posredovanja (maksimalno 39 dana);
- sudije mogu uputiti slučajeve na medijaciju uz saglasnost stranaka u svim sporovima;
- definisan je opseg poverljivosti medijacije i neprihvatljivosti dokaza;
- obezbeđuje se izvršnost posredovanih nagodbi

Postoji nekoliko **slabosti** u pogledu regulacije medijacije povezane sa sudom:

- Zakon o postupku medijacije nije u potpunosti kompatibilan sa međunarodno priznatim standardima, utvrđenim Direktivom o medijaciji u EU ili/i Modela zakona UNCITRAL-a o međunarodnom komercijalnom pomirenju (nema odredbi o efektu medijacije na rokove zastarevanja i trajanja);
- nijedan spor prima facie se ne smatra prihvatljivim za medijaciju;
- nisu definisane pametne sankcije za nedolazak na sastanak povodom medijacije;
- sudije ne mogu primorati parnične stranke na medijaciju u bilo kojoj vrsti slučajeve;
- sudije ne deluju kao medijatori;
- ne postoje ni zajednički kriterijumi za akreditaciju medijatora u sistemima vezanim za sud, niti postoji odredba koja ima za cilj da obezbedi održivost obuke za medijatora koje je sud odobrio i sudija koji postupaju po zahtevima za medijaciju;
- zakon ne podstiče sudove da kreiraju programe za medijaciju u vezi sa sudom;
- zakonom nije predviđeno da sudovi sa programom medijacije usvajaju lokalna pravila o programu medijacije;
- Zakon ne osigurava finansiranje sistema medijacije pridružene sudu;
- ne postoje finansijski podsticaji za potražnju medijacije, ni za stranke ni za advokate.

Hrvatska. Hrvatska medijacija vrlo je slična slovenačkoj jer je slovenačka regulativa korištena kao glavni model regulatornog okvira. Sistem medijacije proširio se na sve opštinske, komercijalne i županijske sudove u Republici Hrvatskoj. Smatra se da je to proces u kojem stranke pokušavaju da postignu rešenje spora uz pomoć jedne ili više osoba koje nemaju ovlašćenja da nametnu obavezujuće rešenje. Poslednja izjava jasno isključuje sudiju, arbitra, presuditelja ili neko drugo

neutralno lice sa ovlašćenjem da spor reši sopstvenom odlukom. Međutim, medijacija pridružena sudu mogla se do 2019.¹⁸³ organizovati samo na sudu gde je postupak u sporu u toku, i medijator je mogao biti samo predsjedavajući sudija tog suda koji vodi medijaciju u službenom svojstvu sudije. Od kako su usvojeni amandmani na Zakon o parničnom postupku, u primeni od 1. septembra 2019, svaka od postojećih institucija i centara za medijaciju može da sprovodi postupak medijacije.¹⁸⁴ Prema članu 1 hrvatskog Zakona o mirenju, medijacija se koristi u građanskim, komercijalnim, radnim i drugim sporovima u odnosu na prava kojima stranke mogu slobodno raspolagati. Mirenje pred sudom i dalje ne povlači dodatne troškove, dok institucije za medijaciju samostalno određuju svoje tarife.

Može se reći da su novouvedeni osnovi za medijaciju u skladu sa izmenama Zakona o parničnom postupku¹⁸⁵ iz 2019. najveća prednost ovog sistema, kao i aktivna zajednica u medijaciji. Proaktivan pristup potkrepljen je i reakcijama kojima se koriste prilike proizašle iz krize zbog COVID19¹⁸⁶, budući da su se prve sesije medijacije održale tokom pandemije, organizovani su vebinari¹⁸⁷ a Hrvatska udruga za mirenje je čak usvojila Uputstvo za stranke i njihove punomoćnike za učestvovanje u onlajn medijaciji (2. april 2020).¹⁸⁸

Trenutno je u registru Ministarstva pravde evidentiran 621 medijator.¹⁸⁹

Severna Makedonija. Treba istaći sledeće **prednosti** regulatornog okvira za medijaciju u vezi sa sudom:

- dozvoljeni su i modeli medijacije koji su pridruženi sudu i koji su povezani sa sudom;
- neki sporovi se *prima facie* smatraju prihvatljivim za medijaciju (član 1 stav 2 Zakona o medijaciji);
- zakon osigurava subvencionisanje dela troškova pre medijacije;
- sudovi imaju ovlašćenje da pozivaju stranke u sporu na razmatranje medijacije;
- stranke u sporu mogu zatražiti medijaciju u bilo koje vreme tokom sudskog postupka;
- neki podsticaji za medijaciju, nakon što se slučaj registruje kod suda, uključuju se u regulatorni okvir (obaveza advokata da obaveštavaju svoje klijente o mogućnosti

¹⁸³ Član 186(f i g) Zakona o parničnom postupku (Narodne novine br. 53/91, 91/92, 112/99, 129/00, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 25/13, 89/14 and 70/19)). Zakon o izmenama Zakona o parničnom postupku Hrvatske stupio je na snagu 1. septembra 2019. i uveo najznačajnije reforme odredaba koje uređuju parnični postupak od reforme iz 2013. Pogledati: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_07_70_1447.html;

¹⁸⁴ Pogledati: Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske – „Vodič kroz mirenje“,

https://pravosudje.gov.hr/UserDocImages/slike/istaknute%20teme/Mirenje/Vodi%C4%8D%20kroz%20mirenje_fin.pdf

¹⁸⁵ Član 186(d) Zakona o parničnom postupku (Narodne novine br. 53/91, 91/92, 112/99, 129/00, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 25/13, 89/14 i 70/19)). Zakon o izmenama Zakona o parničnom postupku Hrvatske stupio je na snagu 1. septembra 2019. i uveo najznačajnije reforme odredaba koje uređuju parnični postupak od reforme iz 2013. Pogledati: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_07_70_1447.html;

¹⁸⁶ <http://mirenje.hr/2020/04/21/online-medijacija-efikasni-alat-za-prevenciju-i-rjesavanje-konflikata-i-sporova-u-vrijeme-corona-kovid-19-krize/>; <http://mirenje.hr/2020/04/23/online-medijacija-uvodenje-efikasnosti-i-ekologije-u-poslovanje-i-u-konflikte/>

¹⁸⁷ <http://mirenje.hr/2020/04/21/webinar-kako-prodati-medijaciju/>

¹⁸⁸ <http://mirenje.hr/wp-content/uploads/2020/04/Upute-za-stranke-i-njihove-punomo%C4%87nike-za-sudjelovanje-u-online-medijaciji.pdf>

¹⁸⁹ Registar Ministarstva pravde, <https://pravosudje.gov.hr/registri-i-baze-podataka/6348>

- medijacije, pravna pomoć za medijaciju, besplatna medijacija za stranke u postupku, nadoknade štete za medijaciju);
- zakon predviđa diskreciono pravo sudova da odrede obustavu parničnog postupka u određenom periodu kako bi se stranama omogućilo da svoj spor proslede privatnom pružaocu medijacije;
 - definisano je trajanje medijacije (maksimalno 60 dana);
 - sudije mogu uputiti slučajeve na medijaciju uz saglasnost stranaka u svim sporovima;
 - definisan je opseg poverljivosti medijacije i neprihvatljivosti dokaza;
 - obezbeđuje se izvršnost nagodbi

Postoji nekoliko **slabosti** u pogledu regulacije medijacije u vezi sa sudom:

- Zakon o medijaciji ne uključuje dovoljno podsticaja za medijaciju u vezi sa sudom (obaveza stranaka da razmotre medijaciju, dužnost da prisustvuju informativnom sastanku o medijaciji) kako bi se osigurao uravnoteženi odnos između medijacije i parnice, kako je propisano Direktivom o medijaciji u EU;
- poziv suda da se razmotri medijacija pojavljuje se prekasno u parničnom postupku;
- nisu definisane pametne sankcije za nedolazak na sesiju medijacije
- sudije ne mogu obavezati stranke na medijaciju ni u jednoj vrsti predmeta;
- sudije ne deluju kao medijatori;
- zakon ne ohrabruje sudove da kreiraju programe medijacije koja je pridružena sudu;
- Zakonom se ne osigurava finansiranje sistema nakon medijacije pridružene sudu;
- nema finansijskih podsticaja u vezi sa medijacijom za advokate.

Crna Gora. Treba istaknuti sledeće **prednosti** regulatornog okvira za medijaciju u vezi sa sudom:

- dozvoljeni su i modeli medijacije pridružene sudu i povezane sa sudom. Ipak, zakon preferira model koji je povezan sa sudom;
- neki se sporovi prima facie smatraju prihvatljivim za medijaciju (član 27a Zakona o posredovanju);
- sudovi imaju ovlašćenje da pozivaju stranke na razmatranje medijacije;
- sudije mogu uputiti slučajeve na medijaciju uz saglasnost stranaka u svim sporovima
- sudovi moraju uputiti stranke u sporu na sastanak o informisanju o medijaciji sa medijatorom koji se održava pre zakazivanja pripremnog ročišta ili prvog ročišta za glavnu raspravu, u određenim vrstama sporova, uključujući sve privredne sporove (član 27a Zakona o posredovanju);
- stranke u postupku mogu zatražiti medijaciju u bilo koje vreme tokom sudskog postupka;
- neki podsticaji za medijaciju, nakon što se slučaj registruje na sudu, uključuju se u regulatorni okvir (obaveza advokata da obaveštavaju svoje klijente o mogućnosti medijacije, dužnost stranaka i njihovih advokata da razmotre medijaciju, pravnu pomoć za medijaciju, nadoknada plaćenih taksi u slučaju nagodbe tokom medijacije);
- definisano je trajanje medijacije (maksimalno 60 dana tokom parničnog postupka);
- definisan je opseg poverljivosti medijacije i neprihvatljivosti dokaza;

- kada se u Crnoj Gori sprovodi postupak međunarodne medijacije, primenjuje se crnogorski Zakon o posredovanju, osim ako su se stranke izričito dogovorile da će se poštovati druga pravila
- obezbeđuje se izvršnost nagodbi postignutih tokom medijacije.
- Osim toga, treba pomenuti da Zakon o izmenama i dopunama Zakona o posredovanju („Službeni list RCG", br. 30/2005, 29/2012, 18/2019), usvojen u martu 2019, donosi veoma značajnu novinu i podsticajnu meru. Troškovi medijacije u porodičnim sporovima, krivičnim stvarima i sporovima u kojima je jedna strana Crna Gora, koji se sprovode posredstvom Centra za posredovanje, finansiraju se iz budžeta Crne Gore¹⁹⁰.

Postoji nekoliko slabosti u pogledu regulacije medijacije u vezi sa sudom:

- sudovi nisu ovlašćeni da usvajaju pravila medijacije u vezi sa sudom ili programom medijacije pridružene sudu;
- Zakon o posredovanju ne uključuje dovoljno efikasne podsticaje za medijaciju u vezi sa sudom (obaveza stranaka da potvrde sudu da razmatraju medijaciju, dužnost prisustvovanja informativnom sastanku o medijaciji, mehanizmi selektivnog pritiska prema pretpostavljenoj medijaciji u svakom slučaju) kako bi se osigurao izbalansiran odnos između medijacije i parničnog postupka, kako je propisano EU direktivom o medijaciji;
- poziv suda da se razmotri medijacija pojavljuje prekasno u parničnom postupku;
- nisu definisane pametne sankcije za nedolazak na sastanak povodom medijacije;
- sudije ne mogu primorati stranke u sporu na medijaciju ni u jednoj vrsti slučajeva;
- sudije ne deluju kao medijatori;
- Zakon ne osigurava finansiranje sistema medijacije koji su povezani sa sudom ili pridruženi sudu;
- nema finansijskih podsticaja u vezi sa medijacijom za advokate.

Slovenija. Slovenija ima Zakon o ARS u sudskim stvarima kojim se svim sudovima prve i druge instance nameće obaveza izrade programa medijacije koji je pridružen sudu ili je povezan sa sudom. Sudije takođe imaju obavezu da razmotre podobnost svakog određenog spora za medijaciju. **Nekoliko hiljada sudskih sporova rešava se svake godine medijacijom pridruženom sudu.**

8.7.4. Poverljivost i prihvatljivost dokaza

Bosna i Hercegovina. Zaštita informacija koje je jedna strana prenela medijatoru od objavljivanja drugoj strani osigurava se zakonom.

Zaštita diskusija i informacija od objavljivanja spoljašnjem svetu je prilično slaba jer član 7 zakona o postupku medijacije štiti poverljivost postupka i ne predviđa to. Ako se strane ne dogovore drugačije, sve informacije koje se odnose na postupak medijacije čuvaju se kao poverljive, osim u

¹⁹⁰ Član 39 stav 19 Zakona o posredovanju („Službeni list RCG", br. 30/2005, 29/2012, 18/2019); Član 3 Zakona o izmenama i dopunama Zakona o posredovanju („Službeni list RCG", br. 30/2005, 29/2012, 18/2019), Pogledati: <http://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/607/1898-11743-23-1-18-10-4.pdf>.

slučaju kada je to obelodanjivanje propisano zakonom ili u svrhu primene ili izvršenja sporazuma o nagodbi. To znači da je neizvesno da li se sve informacije objavljene tokom medijacije, suština i ishod medijacije, kao i pitanja koja su nastala pre dogovora o medijaciji (poziv, prihvatanje, odbijanje medijacije, uslovi sporazuma o medijaciji itd.) mogu smatrati poverljivim.

Pravilo o prihvatljivosti dokaza takođe je vrlo nedosledno. Samo se svedočenja stranaka ne mogu koristiti kao dokazi u bilo kom drugom slučaju. Zakon ne nameće obavezu strankama, medijatorima ili bilo kom trećem licu, da se ne oslanja na vrste dokaza ili informacija, jasno određenih zakonom. Takođe ne propisuje obavezu sudova ili arbitražnih sudova da takve dokaze ili informacije tretiraju kao neprihvatljive.

Hrvatska. Poverljivost je potrebna za sve informacije dobijene tokom procesa medijacije. Te se informacije ne mogu proslediti trećim licima bez pristanka stranaka, osim ako je obelodanjivanje zasnovano na zakonu ili ako je neophodno za sprovođenje i izvršenje nagodbi. Isto važi za sve izjave i izražavanje spremnosti stranaka koje su date u procesu medijacije. Niko to ne može pružiti ili koristiti kao dokaze na sudu, u arbitražnom postupku ili bilo kom drugom postupku. Ako se obezbede ili koriste, smatraće se neprihvatljivim.

Severna Makedonija. Zaštita informacija koje je jedna strana prenela medijatoru od objavljivanja drugoj strani osigurava se zakonom. Zaštita diskusija i informacija od objavljivanja spoljašnjem svetu adekvatno je obezbeđena članom 9 zakona o medijaciji. Pravilo o neprihvatljivosti dokaza određeno je u članovima 9 i 12 zakona o medijaciji. Izuzeci vezani za principe poverljivosti i pravila o obelodanjivanju i neprihvatljivosti takođe su jasno definisani.

Crna Gora. Zaštita informacija koje je jedna strana prenela medijatoru od objavljivanja drugoj strani osigurava se zakonom. Zaštita diskusija i informacija od objavljivanja spoljašnjem svetu adekvatno je obezbeđena članom 6 zakona o medijaciji. Bez obzira na to, ne postoje dostupne sankcije za kršenje principa poverljivosti, što medijaciju čini manje atraktivnom opcijom. Pravilo o neprihvatljivosti dokaza određeno je članom 37 zakona o medijaciji. Izuzeci od principa poverljivosti i pravila o obelodanjivanju i neprihvatljivosti takođe su jasno definisani.

Slovenija. Poverljivost prema slovenačkom zakonodavstvu ispunjava zahteve Direktive. Medijatori mogu obelodaniti sve što dobiju od jedne stranke do druge, osim ako se informacije ne daju kao poverljive. Osim toga, informacije dobijene u postupku medijacije ne mogu se otkriti trećim licima, osim ako se zakonom ne traži njihovo obelodanjivanje, stranke se slažu oko obelodanjivanja ili je to neophodno za sprovođenje sporazuma o rešavanju spora.

Prihvatljivost dokaza u drugom postupku navedena je u članu 12 zakona o medijaciji. Ovaj član iznosi šest nedopuštenih vrsta dokaza. Te vrste dokaza mogu se obelodaniti ili upotrebiti samo izuzetno u posebnim postupcima.

8.7.5. IDENTIFIKACIJA DOBRE PRAKSE I ELEMENTI PROGRAMA MEDIJACIJE PRIDRUŽENE SUDU U REGIONU ZAPADNOG BALKANA

Prakse	Bosna i Hercegovina	Hrvatska	Severna Makedonija	Crna Gora	Slovenija
Postojeći propisi o medijaciji	Zakon o postupku medijacije, Zakon o prenosu poslova medijacije na udruženje medijatora, Pravilnik o nastavnom planu i programu za obuku medijatora, Pravilnik o registru medijatora, Pravilnik o odgovornosti medijatora za štetu nastalu u vršenju medijacije, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti medijatora, Pravilnik o naknadama i naknadi troškova medijatora, Pravilnik o listi medijatora, Pravilnik o pozivanju na medijaciju i Etički kodeks medijatora, kao i Zakon o parničnom postupku i Zakon o krivičnom postupku. Prema ovim zakonima i pravilima,	Zakon o mirenju (2003, izmenjen 2009) i novi Zakon o mirenju (2011), medijacija pridružena sudu integrisana je u parnični postupak. Zakon o parničnom postupku i amandmani na ovaj zakon na snazi od 1. septembra 2019. donose važne mehanizme pokretanja medijacije i mirenja. Postoje posebni mehanizmi i pokretači za medijaciju i vansudsko poravnanje kada je stranka država/subjekat povezan sa državom.	Zakon o medijaciji. Sudovi nisu izričito ovlašćeni da usvajaju pravila sistema medijacije u vezi sa sudom.	Zakon o posredovanju. Sudovi nisu izričito ovlašćeni da usvajaju pravila sistema medijacije u vezi sa sudom.	Zakon o medijaciji u građanskim i privrednim stvarima (2008) i Zakon o alternativnom rešavanju sudskih sporova (2009) nameće obavezu medijacije sudovima prvog stepena i apelacionim sudovima u građanskim, privrednim, porodičnim i radnim sporovima.

	Udruženje medijatora usvaja pravila koja se odnose na medijaciju, pa stoga država nema kontrolu nad njima.				
Rokovi zastarelosti i prekluzivni rokovi	U zakonu nema odredaba o rokovima zastarelosti i prekluzivnim rokovima.	Zastara se prekida tokom medijacije. Ako se medijacija završi bez nagodbe, rok zastarevanja se nastavlja i prestaje samo ako stranka podnese tužbu u roku od 15 dana nakon okončanja medijacije.	Uticaji medijacije na zastarevanje i rokovi pripisivanja definisani su u članu 16 Zakona o medijaciji.	Pokretanjem postupka medijacije ne prekida se tok rokova zastarelosti (osim ako se stranke drugačije dogovore). (Član 38 zakona o medijaciji).	Ako pokušaj medijacije ne uspe, stranka ima najmanje 15 dana da pokrene sudski ili arbitražni postupak. Rokovi zastarelosti ne teku tokom medijacije, a opet počinju da teku ako se medijacija ne završi sporazumom.
Izvršenje sporazuma o rešavanju spora medijacijom	Prema članu 25 Zakona o postupku medijacije, nagodba postignuta tokom medijacije je obavezujuća i izvršna.	Zakon o mirenju propisuje da svaka obaveza uključena u nagodbu mora biti ispunjena i da su svi sporazumi sklopljeni tokom medijacije koji sadrže ove klauzule izvršni po zakonu. Stranke takođe mogu sastaviti nagodbu kao notarski akt, sudsku nagodbu ili arbitražnu presudu.	Dopušteno je nekoliko oblika medijacijskih nagodbi: Notarski akt, medijacijska nagodba koju je odobrio sud (samo ako je zaključena tokom parnice), ugovor, arbitražna saglasnost. Ova zemlja je potpisala Singapursku konvenciju o medijaciji.	Dozvoljeno je nekoliko oblika medijacijskih nagodbi: notarski akt, medijacijska nagodba odobrena od strane suda (pre i posle medijacije) ili ugovor. Ova zemlja je potpisala Singapursku konvenciju o medijaciji.	Stranke odlučuju o izvršenju sporazuma o rešavanju spora medijacijom. Sporazum mora biti sačinjen u obliku direktno izvršnog notarskog akta, sudske nagodbe ili arbitražne odluke.
Podsticaji i sankcije	Nema zakonskih podsticaja ili zahteva koji se tiču medijacije za stranke koje su u sporu. Primenjuje se samo naknada za prijavu medijacije.	Zakon o parničnom postupku (2019) propisuje da u slučaju nepostupanja po rešenju o upućivanju na medijaciju, stranka gubi pravo na nadoknadu daljnjih troškova postupka pred prvostepenim sudom. Sud odbacuje tužbu protiv Republike Hrvatske podnetu pre donošenja odluke o mirnom rešavanju spora, tj. pre isteka roka od 3 meseca .	Nema dovoljno zakonskih podsticaja ili zahteva za medijaciju za prisutne učesnike u sporovima.	Postoje efikasni podsticaji za sudove i sudije, poput obaveznog upućivanja na informativni sastanak o medijaciji. Važna podsticajna mera uvedena je 2019. godine (član 39): Troškovi medijacije u porodičnim sporovima, krivičnim stvarima i sporovima u kojima je jedna strana Crna	Ako sud utvrdi, u skladu sa kriterijumima iz člana 19/VI Zakona o ARS, da su stranke neopravdano odbile medijaciju, jedna od stranaka može biti kažnjena tako što će snositi troškove sudskog postupka, bez obzira na njegov ishod (poznata kao „pametna sankcija“).

				Gora, koji se sprovode posredstvom Centra za posredovanje, finansiraju se iz budžeta Crne Gore.	
Identifikovane dobre prakse	<p>Visoko sudsko i tužilačko veće nedavno je usvojilo promenu strategije politike medijacije, iz modela koji je povezan sa sudom u model medijacije koji je pridružen sudu. Podržana su dva pilot projekta medijacije pridružene sudu na Opštinskom sudu u Sarajevu i na Osnovnom sudu u Banja Luci. Oba pilot projekta predviđaju uvođenje besplatne medijacije za stranke u postupku. Pilot sudovi će usvojiti Pravila medijacijskog programa, u kojima će se utvrditi dužnosti stranaka u parnici i njihovih advokata i pitanja vezana za sprovođenje postupka, čiji je cilj da stranke u postupku i njihovi advokati medijaciju smatraju pretpostavljenom opcijom. Svaki sud treba da 500 slučajeva godišnje uputi na medijaciju.</p>	<p>Amandmanima na postojeći Zakon o parničnom postupku, koji su na snazi od 1. septembra 2019. uvedeni su važni mehanizmi pokretanja medijacije i mirenja. Uvodi se upućivanje suda na medijaciju, uz razmatranje svih okolnosti, naročito interesa stranaka i trećih strana povezanih sa njima, trajanja njihovih odnosa i nivoa međusobne zavisnosti, uz sankcije za stranke koje ne prisustvuju sastanku radi pokušaja medijacije/mirenja – gube pravo na nadoknadu daljnjih troškova postupka pred prvostepenim sudom.</p> <p>Upućivanje suda na medijaciju je obavezno ako su obe stranke ili deoničarska društva ili pravna lica u većinskom vlasništvu Republike Hrvatske ili jedinice lokalne ili regionalne samouprave.</p> <p>Lice koje namerava da podnese tužbu protiv Republike Hrvatske dužno je, pre podnošenja, da kontaktira državno tužilaštvo sa stvarnom i mesnom nadležnošću za predmete pred sudom pred</p>	<p>Makedonija je uvela finansijski podsticaj za stranke koje prvo predaju zahtev za medijaciju i razvila kapacitete nezavisnih medijacijskih centara. Ovo bi moglo osigurati veće prihvatanje medijacije od strane stranaka koje su u sporu ako se podrži snažnom porukom sudova da je medijacija uzeta u razmatranje.</p> <p>Medijacija je gotovo neizbežna i zato je isplativo pokušati rešavanje spora medijacijom ranije.</p> <p>Dobra praksa u regulatornom pristupu je i obaveza vlade da usvoji četvorogodišnji program razvoja medijacije, podržan sektorskim programima medijacije.</p>	<p>Crna Gora je uvela važan podsticaj za stranke koje su u sporu u vezi sa medijacijom i razvila kapacitete medijacijskog centra pridruženog sudu, koji je osnovala i finansirala država. Ovako se obezbeđuje da strane u postupku bolje prihvate medijaciju, ako je prisutna snažna poruka sudova da se medijacija podrazumeva.</p> <p>Dobra praksa u pristupu politici je i to što se Centar za posredovanje finansira iz budžeta Crne Gore.</p> <p>Sudovi su dužni da stranke upute na sastanak sa medijatorom (informativnu sesiju) koja se održava pre zakazivanja pripremnog ročišta ili prvog ročišta za glavnu raspravu, u određenim vrstama sporova, uključujući sve privredne sporove.</p>	<p>Savet Evrope je okružne sudove u Ljubljani identifikovao kao primer dobre prakse u medijaciji. Od tada je broj sporazuma o rešavanju spora medijacijom porastao sa 800 u 2008. na 4300 u 2015. godini.</p>

		<p>kojim se namerava podneti ta tužba, i zahteva mirno rešavanje spora. Isto pravilo važi i za situacije u kojima Republika Srbija namerava da tuži fizičko ili pravno lice koje je nastanjeno, odnosno ima sedište u Hrvatskoj.</p> <p>U drugostepenim postupcima, stranke mogu zajednički podneti predlog za rešavanje spora mirenjem sudiji izmiritelju u sudu nadležnom za konkretan pravni lek.</p> <p>Godine 2006, Strategijom razvoja ARS¹⁹¹ promovisana je primena medijacije u Privrednom sudu Zagreba, zatim je novim zakonom o parničnom postupku dozvoljena primena medijacije u svim sudovima. Tokom 2009. godine usvojena je nova strategija razvoja medijacije u građanskim i privrednim predmetima radi unapređenja svesti o medijaciji.</p>		<p>Kada se u Crnoj Gori sprovodi postupak međunarodne medijacije, primenjuje se crnogorski Zakon o posredovanju, osim ako su se stranke izričito dogovorile da će se poštovati druga pravila.</p> <p>Troškovi medijacije u porodičnim sporovima, krivičnim stvarima i sporovima u kojima je jedna strana Crna Gora, koji se sprovode posredstvom Centra za posredovanje, finansiraju se iz budžeta Crne Gore.</p> <p>Dobra praksa u institucionalnom pristupu takođe je osnivanje Centra za posredovanje, koji se pretežno finansira iz budžeta Crne Gore. Međutim, ovaj pristup takođe ima i loših strana.</p>	
--	--	---	--	---	--

¹⁹¹ http://www.centar-za-mir.hr/uploads/Medijacija/Razvoj_ANRS_%20Ministarstvo.pdf